

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

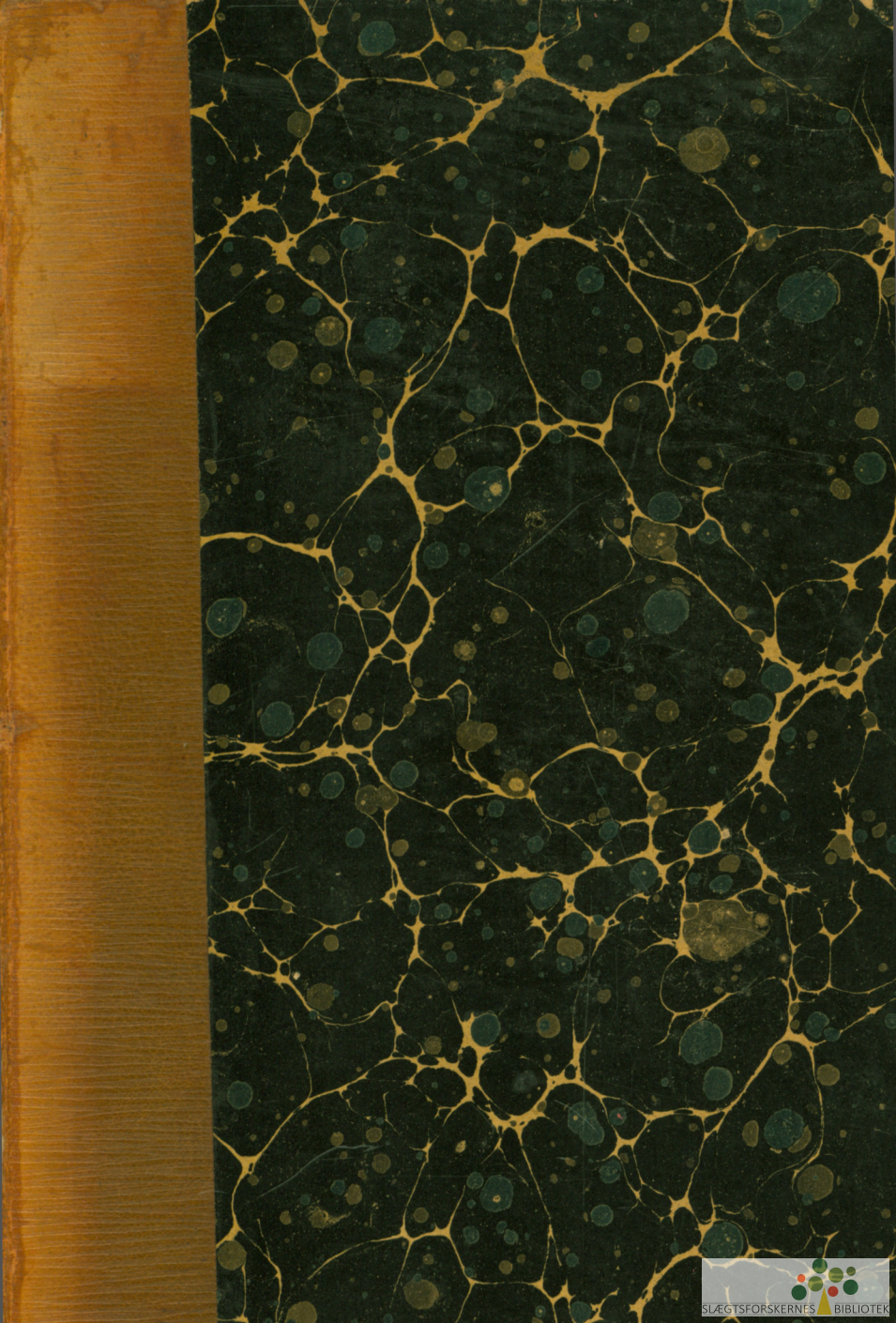
Ophavsret

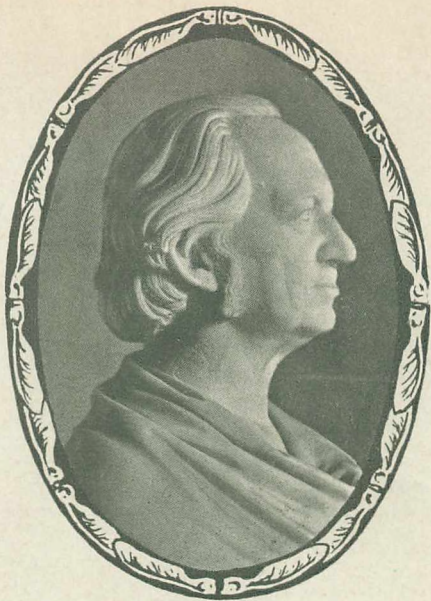
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Hans Kyrre
Henrik Hertz
Liv og Digting.

.h. Hagerups - Forlag.

HANS KYRRE

HENRIK HERTZ

LIV OG DIGTNING

MED ET TILLÆG AF EFTERLADTE PAPIRER

Rig var Tiden paa store Evner, men de sattes
ikke i stærke Svingninger.

(Marcus Rubin: Frederik 6. Tid.)

H. HAGERUP'S FORLAG
KØBENHAVN 1916

Krohns Bogtrykkeri.

DOCENT

DR. MED. POUL HERTZ

MED ÆRBØDIGHED OG TAK TILEGNET

Med Understøttelse af Carlsbergfondet.

INDHOLD

	SIDE
1. BARNDOMSHJEMMET	9
2. STUDIEAAR	24
3. HENRIK HERTZ I DEN NATHANSONSKE KREDS	37
4. NATIONEN OG DIGTEREN	54
5. LYSTSPIL OG VAUDEVILLER	67
6. IDÉ OG FORM	80
7. HENRIK HERTZ I DEN HEIBERGSKE KREDS	99
8. UDENLANDSREJSE	117
9. PAA HJEMLIG GRUND	130
10. PRIVATLIV OG LIVSANSKUELSE	151
11. DEN GAMLE DIGTER	169

TILLÆG

	SIDE
1. AD VITAM	5
2. KUNSTBETRAGTNINGER, RELIGION OG FILOSOFI	19
3. AF DAGENS SPØRGSMÅL	41
4. KARAKTERER OG SUJETTER M. M.	47
5. KRONOLOGISK FORTEGNELSE OVER HERTZ'S ARBEJDER	56

Henrik Hertz.

1. BARNDOMSHJEMMET

„Da han blev født, stod danske Muser ved hans Vugge og gav i Arv ham deres bedste Gaver“.*) Inngen ved bestemt, hvad Aar det var. For Eftertiden har der over *Henrik [Heymann] Hertz's* Fødsel hvilet noget af den samme Skjulthed, som den, der for Samtiden dækkede over hans Indtog i Digtningens Verden. Og lige saa stille og ubemærket gik han bort — saa stille, at Offentligheden næppe bemærkede hans Bortgang. Men tilbage blev der et Navn, der mere end nogen anden dansk Digter paa een Gang kalder paa Smilet, rører Hjertets dybeste Streng og henfører Sindet til en fjern, romantisk Tidsalder, hvori Nordens Folkevisetoner blander sig med den provençalske Ridderpoesis yndefulde, bløde Rytmer.

Denne Mangfoldighed i Hertz's Digtning hænger maaske sammen med en ejendommelig Raceblanding i Slægten. Et Familiesagn fortæller, at en hollandsk Kvinde for mange Aar siden havde ægtet en af hans Forfædre paa Mandssiden, efter at hun var gaet over til Jødedommen. Hans mødrene Slægt nedstammer fra portugisiske Jøder, der regnedes for ædlere og finere end andre jødiske Stammer. Hertz tillægger

*) *H. P. Holst's* Prolog ved den 50. Opførelse af „Svend Dyrings Hus“.

selv denne Forening af semitisk og germansk Blod en afgørende Betydning for sin hele Karakterstøbning. „Mig selv forekommer det ofte,“ siger han, „at der i mig rumsterer en Spaniers Sjæl ved Siden af en Hollænders, en ubetvingelig Lidenskab og en behersket Kulde, der igen undertiden forener sig til en lykkeligere Enhed“. (Tillæg S. 7).

Vilhelm Andersen har med fin Forstaaelse af Hertz's Psykologi anvendt paa ham *Heines* Digt om det nordiske Træ, der længes efter Sydens Palme. Skulde man symbolisere Hertz's Poesi, maatte det være ved en Arabesk, hvori Nordens og Sydens Planter slynger sig sammen i fine, bløde Linier, som de en Vinterdag hos os kan tegne sig i Rudernes pudrede Rim, og man behøver da ikke at søge sit Billede hos Heine, Hertz har selv givet det sin fuldenkte Form i et af sine egne Ungdomsdigte (Vinter-Situationer, 1824):

Længst har jeg kendt hint smukke Syn paa Ruden;
thi alt som Dreng jeg saa, hvor Palmen bøjed'
sig om Konvallerne, mens rundt paa Glasset
sælsomme Træk sprang ud i Hieroglypher.

Der er i Hertz's Digtning flere Konvaller end Fyrretræer, og i Hieroglyfernes Tegn dølger sig hans inderste Væsen, — de hemmelige, dybe Gaader, som han, Runernes Digter, aldrig tillod nogen anden at løse. Runerne og de hvide Konvaller er hans nordiske Arvegods, Palmerne og Hieroglyferne hans orientalske Slægtsmærke.

I tre Generationer havde Familien været bosiddende i Danmark. Stamfaderen til den nu saa udbredte Slægt var en Altona-Jøde, *Simon Lazarus*, der efter Altonas Brand 1712 tilligemed saa mange andre af sine Trosfæller flyttede til Hamborg, medens hans

Broder, Isac, drog til København, og ti Aar efter, 1722, søgte Simon Lazarus om Tilladelse til at bosætte sig samme Sted. Som alle Jøder paa den Tid maatte han herom ansøge Kongen. Til Støtte for sit Andragende, hvori han ydmygt betegner sig som „Kønl. Majst.s allerunterthänigster Knecht“, kunde han fremlægge flere meget rosende Anbefalinger fra ansete Mænd i Hamborg, blandt andet en Skrivelse fra Generalmajoren ved Infanteriet, *de Pretorius*. Det kgl. Lejdebrev modtog han den 14. August 1722, og den 12. April 1723 løste han Borgerskab som „Jøde“ og havde nu Lov til „at handle med det, som det var Jøderne tilladt at handle med“. Ifølge Københavns Mandtalslister har han dog tillige ernæret sig ved at „destilere Aquavit“ — altsaa som Brændevinsbrænder. Han døde 29. Oktober 1729, hvorefter hans ældste Søn *Hertz* overtog Forretningen og Omsorgen for sine 6 Søskende. Hans Navn blev af Efterkommerne antaget som Familienavn; hans eneste Søn, *Philip Hertz*, er Digterens Fader. Ligesom Faderen og Bedstefaderen begyndte ogsaa Philip med at løse Borgerskab som Handelsmand; men i 1791 fik han kgl. Tilladelse til „at indskrives som Svend i Bagerlauget efter aflagt Prøve“. Han var, efter Hustruens senere Udsagn, „den første af den jødiske Nation her, som lagde sig efter en Profession“. Kort efter sad han som Ejer af en anselig Bagergaard paa Hjørnet af Klosterstræde og Graabrødrestræde. Det var en af disse stærkt sammenbyggede 2-3 Etages Gaarde, som var typiske for det gamle København, der gemte sig bag Hovedstadens snævre Volde. I Kælderen stod de store, stensatte Bagerovne, paa „Salen“ boede Ejeren med sin Familie; ovenover dem havde Svendene og Drengene deres Kamre. Det vidtløftige Loft, Staldene og Vogn-

skurene var Børnenes Tumbleplads, en eventyrlig Verden for den barnlige Fantasi.

Under den store Ildebrand i København 1795 nedbrændte flere af de store Bagergaarde i Byen, og som Følge heraf blev Brødet saa dyrt, at mange Fatigfolk led Brødmangel. Men Bageriet i Klosterstræde stod uskadt, og Philip Hertz lod da bage saa meget, han formaaede, og kørte med Brødet op paa Volden, hvor der var bygget Barakker for de husvilde, og solgte det til en billig Pris. Det er rimeligvis dette lille Træk, Henrik Hertz tænker paa, naar han i sin stærkt sammentrængte Levnedsskildring omtaler Faderen som „en retskaffen og godgørende Mand“. Det er iøvrigt kun lidt, der vides om ham. Han døde i Maj 1799, Sønnen Henrik var da kun ca. 1½ Aar gammel. Det var en byrdefuld Opgave, der herefter paa hvilede hans unge Enke, Bellina, født Salomonsen: Bestyrelsen af det store Bageri med en 14-15 holstenske og mecklenburgske Svende, Vedligeholdelsen af Gaard og Bygninger og endelig Omsorgen for 6 Børn, 3 Piger og 3 Dreng, hvoraf kun den ældste, Hertz Hertz, var i Stand til at yde Moderen lidt Hjælp. Men hun tog tappert fat paa det altsammen. Ved sit hurtige Hoved, sit muntre, livlige Væsen og maaske især ved sin Skønhed, „der lige saa lidt forfejlede sin Virkning paa de tyske Bagersvende som paa andre Mennesker“, vandt hun straks den fornødne Avtoritet over sine Folk. Hun var i sin Paaklædning meget sirlig, maaske endog en Smule koket; hendes højhælede, elegante smaa Sko var beundrede af de mange Tjenere. Der maatte altid være rent, hvor de skulde træde. Hun var stedse munter, lo ofte og havde et smukt, klangfuldt Organ. Paa en Tid, hvor Jøderne endnu betjente sig af „det kaudervelske, som gik

under Navn af jødisk“, talte hun et særdeles skønt og rent Dansk. Ogsaa hendes Sangstemme var usædvanlig smuk, og hun sang ofte, især de gamle, danske Folkeviser efter Peder Syvs „Samling af gamle Kjæmpeviser“. Sit Husvæsen forstod hun at holde saaledes, skriver Hertz, at hun — uden at være rig — kunde meddele andre af sin Overflødighed. Thi ogsaa hun havde et mildt, menneskekærligt Hjærte.

Hun yndede i sin daglige Tale, at indflette Ordprog, alvorlige og skæmtsomme. Hertz har optegnet adskillige af dem; og i dem alle er der ligesom et Udtryk for hendes energiske Temperament (se Tillæg S. 7). Det aandelige Liv i dette Hjem stod i det hele taget højere end i almindelige Haandværkerhjem i Hovedstaden paa den Tid. Men der var ogsaa højtannede Mænd i Slægten. En Broder til Mad. Hertz var Doctor medicinæ. Da han blev promoveret, holdt han — efter Opfordring — den brugelige Oration paa Hebraisk i Stedet for paa Latin. Hans Enke var under Navnet „gamle Tante“ optaget i Familien, tilligemed sin eneste Søn, en lærd Filolog, der senere blev Famulus paa det store kgl. Bibliothek.

Hvor optaget Moderen end var fra Morgen til Aften i Bageriet, ved Rokken og Væven — hun tilvirkede selv det meste af det Linned, Familien brugte —, forsømte hun dog aldrig sine Børn. Der har sikkert ogsaa i dette Hjem raadet den smukke Familieharmonie, som er et saa tiltalende Særpræg ved alle dannede jødiske Hjem. En frisk Livlighed, en indbyrdes Hensynsfuldhed og Kærlighed giver den daglige Omgang en Charme af Hygge og Tryghed, der ingenlunde altid er almindelig i germansk Familieliv.

Hertz siger meget træffende i en af sine Studiebøger (C. pag. 80): „Det gaar Jøderne i Omgang med

Christne som Englænderne paa Rejse: de ere ikke aimable. For at finde begge elskværdige maa man lære begge at kjende i deres Hjem, d. v. s. Englænderne i England og Jøderne i deres Familiekrede; thi andet Hjem have de ikke“.

Den ældste af Sønnerne fortsatte i Faderens Spor og købte i 1806 en Bagergaard i Skindergade. Den næstældste var Datteren Rikke, en godmodig, meget let rørt Kvinde, der faldt i Graad over alting. Det er efter Traditionen hende, der har været Model til *Jansine* (i „Sparekassen“), „der græder for hele Familien“. Den af Brødrene, der fik størst Indflydelse paa Henrik, var dog den tredje i Flokken, *Sylvester*, „et klart, skarpt Hoved, begavet med en ikke saa ringe poetisk Evne“. Efter ham kom „vor kloge Søster“ Sara, som Henrik Hertz hele sit Liv igennem elskede meget højt og vedblev at omgaas efter at have trukket sig tilbage fra næsten alt Samkvem med andre. Den yngste i Flokken var Henrik. Han kom til Verden den 25. August 1797 eller 98, — lige til nærværende Tid har man været uenig om Aarstallet; de fleste Kendsgerninger synes dog at tale for det sidste. Han kaldtes Bageriets „Skrabekage“ og blev forkælet af alle de øvrige Søkende.

Aaret 1801 blev et Prøvelsens Aar for den stræbsomme Mad. Hertz. Alle de raske Børn blev angrebet af en Skarlagensfeberepidemi, der det Aar rasede i Byen, og især tog Sygdommen haardt paa den lille 4-aarige Henrik. Omsider gik den over til „to Forhærdelser“ [rimeligvis Kirtelbylder], een paa hver Side af Halsen. „Kun naar disse opereredes, var der Haab om mit Liv,“ siger Hertz i sin Levnedsskildring. „Men mine Læger tog i Betænkning at vove Operationen, da det ikke var sandsynligt, jeg havde Kræf-

ter nok til at overleve den. Omsider besluttede sig den ene af dem dertil, — jeg erindrer ikke, om det var Winsløw eller Stebuss; men i den visse Forventning, at jeg faa Øjeblikke efter vilde opgive Aanden, tog han straks efter Operationen Hat og Stok uden engang at anordne den videre Behandlingsmaade.“ I lang Tid henlaa den lille Patient stærkt afkræftet. Hans Broder Sylvester fortæller i et Brev til Hertz om Sygdommens videre Forløb: „Jeg erindrer det endnu som i Dag; jeg stod ved din Seng; Solen skinnede ind paa den; da sagde du med eet — efter længere Tids Tavshed: „Jeg har fanget en Flue,“ og viste mig den. Det var nok en mat Flue, der krøb paa Overdynens Lagen. Jeg ved endnu, hvor glad jeg blev ved at høre det Par Ord af dig.“

Denne Sygdom satte Spor i Hertz's hele Barndomstid og langt op igennem Ungdomsaarene. Han var i lang Tid efter „et skrøbeligt Væsen“, paa hvis Nerver en Mængde Ting, Børn ellers ikke agter, gjorde et smerteligt Indtryk. Han kunde ikke taale at se sin Moder vinde Garn eller spinde og græd, naar hun sang. Som før nævnt var hendes Yndlingslange de gamle Folkeviser, og blandt dem igen Visen om *Redselille*, der prægede sig saa dybt i Henrik Hertz's Sind, at han aldrig glemte den. Tredive Aar efter udgav han en Visebog for „Foreningen til Trykkefrihedens rette Brug“. Han skriver i den Anledning til Sylvester: „Mest glæder det mig, at jeg har faaet et saa vidt muligt korrekt Aftryk af sal. Moders Yndlings-Sang, *Redselille slog Guldvæven saa haardt*. I Nyrups Samling findes et Par, men ikke gode, Melodier til den . . . Nu har jeg sunget den saa ofte for en Musikkyndig, at han har kunnet nedskrive den, ganske som Moder sang den.“ I andet Bind af Visebogen

(1836) finder vi den smukke, gamle Melodi, der som det mest levende Minde fra Digterens Barndomsaar vel fortjener at gengives paa dette Sted.

Andante

Red - se lil - le hun slog Guld - væ - ven saa
 haardt, Red - se - lil - le hun slog Guld - væ - ven saa
 haardt, saa Mæl - ken af hen - des Bry - ster spræng
 Aa - an aal saa Mæl - ken af hen - des Bry - ster spræng.

Interessant er det at se, hvor den Vise endnu i Manddomsaarene kan bevæge hans Fantasi. I 1836 skrev han om den til Sylvester: „Denne Sang har maaske i alle Nationers Folkesangs-Literatur ikke sin Lige i simpel Skjønhed, Inderlighed og Rigdom paa Situationer, uagtet al dens Korthed.“ Han er en Tid optaget af den Tanke, om der ikke i Visen var et Motiv for en Maler. „ . . . Situationen i *Redselille* vilde være god for en Maler, hvis ikke hun var i velsignede Omstændigheder . . . Den mest maleriske Situation deri, der hvor Ridderen gaar at hente Vand i hendes sølvspændte Sko, beskæftiger Fantasi og Følelse, naar det fortælles, men ikke saaledes, naar det ses malet.“ Da han 1837 indsendte „Svend Dyrings Hus“ til Teaterdirektionen, hed Svend Dyrings to Børn af første Ægteskab *Redselille* og *Øvelille*. Paa C. Molbechs Forestilling om, at „lille“ ikke gik an i Navnet paa

en voksen Jomfru, forandrede Forfatteren det til den slaviske Form *Regisse*; et Par Gange benævner Fru Guldborg hende dog *Regisseliden*; det er Rytmen i *Redselille*, der for *Versemaalets* Skyld maatte bibeholdes. Der vilde ellers ingen Grund være til, at netop den onde *Stedmoder* skulde bruge den kælede *Navneform*. Endelig er *Regisses* Replik (til *Ridder Stig*, da han om *Natten* søger til hendes *Kammer*):

Hr. Ridder, min Dør er lukket hver Nat,
Slet ingen saa haver jeg *Stevne* sat,

omtrent ordret *Ridder Medelvolds* til *Redselille*, da hun ved *Nattetide* banker paa hans *Dør*. Gennem den barnlige *Graad* over *Moderens* Sang fandt *Hertz* *Vejen* til den *Folkeviseskat*, der blev det ædleste *Motiv* i al hans *Digtning*.

Det var ikke blot *Moderen*, der sang i *Henrik Hertz's* *Barndomshjem*: „Der var“; skriver han, „i min *Moders* *Hus* og i alle dets *Omgivelser* en *Aande* af *Poesi*, som jeg voksede op i.“ . . . „Det *selskabelige* *Liv* *florede*, og som bekendt herskede meget mere end nu*) en *overvejende* *Lyst* til at forslaa *Tiden* med *Sang* saa vel *hjemme* som i *Selskaber*. Man kom *fremdeles* oftere *sammen*, *levede* sikkert meget *simplere* end nu, men var *gladere*. Jeg anfører alt dette, fordi mine fleste *Erindringer* fra hin *Tid* *indskrænker* sig til de *hyppige*, *store* *Selskaber* *hjemme* og *ude*, som min *Moders* *Forbindelse* med en *Mængde* *Familier* af *Haandværks-standen* gav *Anledning* til, og ved hvilke efter *Datidens* *Skik* *Børnene* lige saa *godt* som *Ammer* og *Barnepiger* tog *Del*. Hvad jeg endnu *kender* af *Rahbeks*, *Todes* og *Frankenaus* *Selskabs-*

*) *Hertz's Autobiografi*, der er *Hovedkilden* til denne *Skildring*, er skrevet (til *C. Molbech*) 14. Juni 1840.

sange, daterer sig nærmest fra hin Tid . . . De har efterladt et saa dybt Indtryk hos mig, og der knytter sig til dem en saa levende Erindring om den for min Familie lykkelige Tid, hvori jeg lærte dem at kende, at jeg aldrig kan genkalde mig dem uden med Vemod.“

Kom han om Aftenen ned i Bageriet, hørte han ogsaa der Sange, men af en anden Art. Det var de halvnøgne Svende, der stod om de ildlysende Ovne og sang deres tyske Viser, medens de ragede Kullene sammen i glødende Bunker og skød Brødene ind og ud paa langskaftede Træskovle. En af Svendene spillede om Aftenen i Skjorteærmer paa Violin for Gadens Ungmøer, en anden agerede dramatiske Scener i Bageriet, slog ud med Armene og gebærdede sig meget tragisk. Den lille Henrik gik omkring iblandt dem med et lille Svendeforklæde for; naar de alle havde forladt Bageriet, kunde han endnu længe blive siddende og med hemmelig Gru lytte til Faarekyllingens Piben. De andre Drenges Leg tog han kun ringe Del i, det morede ham ikke. Han var et stille Barn, der helst vilde være alene. Allerede paa denne Tid led han under den Tunghørighed, der fulgte ham Livet igennem; ogsaa den var en Følge af Sygdommen.

Kun en enkelt Festlighed, der hvert Aar vendte tilbage, var saa overgiven, at selv den ængstelige Henrik lod sig rive med. Det var den jødiske *Purim* (til Minde om Jødernes Frelse ved Esther og Mardochai). De velstaaende jødiske Huse stod Purimsaften aabne for kostumerede, maskerede Gæster, der med kaade Løjer vandrede fra Hus til Hus og blev trakterede overalt, hvor de kom. Det kaldtes for „Jødemaskerade“, og det var forøvrigt baade Kristne og Jøder, der benyttede denne Lejlighed til en lystig

Purimsaften i et jødisk Hjem.
(Efter et Maleri af M. Oppenheim).

Aften. I den velhavende Bagergaard i Klosterstræde kunde de muntre Bajadser altid være sikre paa en god Modtagelse; thi Mad. Hertz's egne Drenge var gjerne med som ivrige Deltagere i Løjerne. Sylvester minder i et af sine Breve Henrik om en Purimsaften, „da du med Dr. Speyer agerede Haandværksbursch med mine gamle Klæder i en Bylt paa Nakken“. Intet Under, at et saa egenartet Barndomsminde sent gik ad Glemme. „Paa denne Dag og ved Jul og Nytaar gribes jeg af en underlig Hjemve,“ skriver Sylvester.

Endnu i 19. Aarhundredes første Tiaar florerede Purimsløjerne; men saa blandede Pøbelen sig i dem. Tvivlsomme Eksistenser benyttede Lejligheden til at trænge sig ind hos Jøderne og bestjal endog Værterne; den morsomme, gamle Skik gik dermed af Brug; dog synes den endnu en Tid at have holdt sig indenfor enkelte Familierekredse. Hertz og hans Søskende drev saaledes fremdeles Purimsløjer, da de efter Moderens Død var flyttede sammen og havde dannet et nyt Hjem.*)

Han har vel været en 7-8 Aar gammel, da han blev sat i Skole hos en „Ludimagister i gammel Stil“, der holdt Pogeskole i et Hus paa Hjørnet af Gaden, skraas over for Bageriet. Skoleholderen maatte love ikke at prygle den svagelige Dreng, og ved hyppige Foræringer af Mad. Hertz's ypperste Bagværk blev han mindet om sit Løfte og holdt det ogsaa. Men paa de andre Børn brugte han til Gengæld Riset saa flittigt, at Henrik kom grædende hjem af Skræk over den Medfart, de fik, og han blev derfor snart igen taget ud af Skolen.

*) I sine Erindringer (I. S. 69 ff.) giver Goldschmidt en udførlig Skildring af den jødiske Purim-Fest.

En bitter Mindelse om sin første Skolegang har Hertz bevaret i Digtet *Søvnløshed* (fra 1827):

Og som Dreng omtrent paa otte
Aar jeg maatte
Bytte Hjemmets bløde Stole
Med kedsommelige Bænke
I en trist og søvning Skole;
Men paa Søvn var ej at tænke.
Vor Præceptor, han, den strenge,
Skrækken for de viltre Dreng,
Han forstod at holde vaagen
Mig ved Tavlen og ved Bogen.
Selv om Natten var hans Billed
For mit vaagne Øje stillet.

Det er ikke let at sige, hvortil denne uhyre Sensibilitet kunde ført ham, hvis der ikke var indtraadt en Begivenhed, der ved sin pludselige og voldsomme Rystelse paa een Nat gav hans Nervesystem en saa kraftig Hærdningskur, at det genvandt noget af den oprindelige Sundhed. Det var Bombardementet paa København 2. September 1807.

Familien havde netop samlet sig om Aftensbordet, der stod dækket i Hjørnestuen, da en Bombe faldt i Gaden uden for Huset, oprev Brostenene og slyngede en af sine Splinter mod Vindueskarmen. Kort efter slog en Granat ned i selve Bygningen, fyldte Rummet med sin Svovldamp, eksploderede i Stalden og dræbte to smukke, brune Heste, der lige var købt. Sylvester Hertz, hvem denne Skildring af Bombardementet skyldes, fortæller, at han blev tilmode, som han skulde kvæles, og løb ud for at drikke lidt Vand af Vandkarret udenfor Huset paa Gaden. De forlod derefter alle det gamle Hjem, som de først gensaa et Par Dage efter som en Ruinhob. De blev Natten over hos nogle Naboer og kørte den følgende Dag, da

Fjendtlighederne var stilnet noget af, i Lejekaret ud til en Bager Berthelsen paa Christianshavn; da senere enkelte Bomber ogsaa naaede ud til Christianshavn, maatte de flygte videre til en Bonde paa Amager. Herude stod den 10-aarige Henrik i en mørk Septembemat og stirrede ind imod Byen. Granaternes Ildbuer mod Himlen, Flammerne fra Fruetaarn og den vældige Ild paa Tømmerpladsen brændte sig med al sin Rædsel uudslettelig ind i hans Erindring. „Men Bombardementet synes at have haft en rystende og tillige styrkende Indflydelse paa mine Nerver,“ skriver han. „Jeg tog efter den Tid mærkelig til i Sundhed og Styrke og genvandt omsider ganske min Helbred.“ Rimeligvis har ogsaa Familiens ændrede Livsvilkaar bidraget til en sundere Udvikling af hans Karakter; thi der er næppe i den følgende Tid blevet taget overdrevne Hensyn til hans pylrede Væsen.

Da Mad. Hertz med sine Børn igen vendte tilbage til Byen, fandt de kun en Brandtomt, der hvor deres Hjem før havde været. „Næsten hele Kvarteret var lagt øde, nøgne Mure med gabende Vindueshuller ragede op rundt omkring.“ Af den fordums Velstand var intet mere tilbage; hvad Bomberne havde skaanet, var for en Del stjaalet. Den ældste Broder, Hertz Hertz, havde ogsaa mistet sin Ejendom „og var nær ved at gaa fra Sans og Samling over Tabet“. Aaret i Forvejen var han blevet gift og havde nu en lille Datter. Han døde 1808.

Bellina Hertz havde dog Styrke nok til at holde sig oppe under de trange Tider, der nu fulgte, skønt hun dybt maatte føle Savnet af sit gamle, solide Hjem. Hun lejede sig med Børnene ind i de dengang yderst tarvelige smaa Lejeværelser; og mens de tidligere om Sommeren havde ligget paa Landet paa

Frederiksberg eller ude i Valby, maatte de nu Sommer og Vinter tage til Takke med Livet inde i Byen, der efter den frygtelige Katastrofe var mere fattig og trist end nogensinde. Den gamle, muntre Selskabelighed forsvandt, og de glade Sange forstummede. Den smukke, yndefulde Mad. Hertz har, trods al sin Tapperhed, sikkert haft ondt ved at bære de haarde Tilskikkelser. Hun døde 1814. Henrik Hertz ærede hendes Minde højt til sine sidste Dage. Hans Pietet for hendes Sange og den Troskab, hvormed han bevarede hendes smaa dagligdags Udtryk og Vendinger, vidner om den Hengivenhed, han har næret for hende. Mange Aar efter hendes Død skrev han følgende lille Vers, som han tænkte sig som Gravskrift over hende. Det staar nu med afblegede Skriftræk paa Foden af et Blad i en af hans Studiebøger:

For alt, hvad Du i Live
Med Kjærlighed os gav
Ak, kan vi nu Dig give
Kun Taarer ved Din Grav.

2. STUDIEAAR

Det blev — som før nævnt — ikke igennem den gamle Ludimagisters Pogeskole, Henrik Hertz skulde finde Vejen til Videnskabens Rige. Efter Flugten fra sin første Lærer gik han et Par Aars Tid som før frit omkring hjemme i den gamle Gaard og saa ikke i andre Bøger end Campes „Robinson Cruso“; men den kunde han til Gengæld ogsaa udenad. De ældre Søkende morede sig undertiden med at stille ham op paa et Bord eller paa Dragkisten; dér stod han saa og remsede Bogen op Side efter Side.

Det er let forstaaeligt, at Moderen ikke havde Lyst til at sætte ham i en af de *Jødeskoler*, som Medlemmerne af det mosaiske Troessamfund var henviste til. De faa saadanne Skoler, der dengang fandtes, bestyredes af raa og uvidende polske Jøder; der undervistes kun i Hebraisk, Bibeloversættelse og en Gang imellem i jødisk Skrivning. Et betydeligt Fremskridt var det, da *M. L. Nathanson* i 1805 fik oprettet sin jødiske Friskole; men Henrik Hertz var ikke blandt de 55 Børn, der samledes her; Nathanson har næppe selv ønsket at se sin Hustrus lille Fætter i denne Flok, om hvilken det hedder, at „kun 2 havde lært noget tilforn, og 5-6 kendte danske Bogstaver; de

øvrige var aldeles uvidende og raa“.*) Men i Sommeren 1808 blev Sylvester Student, og han begyndte fra nu af at undervise sin Broder hjemme. Ved Siden af de latinske Øvelser og øvrige Skolekundskaber fik Henrik nu ogsaa uddannet sin Læsefærdighed og betoges af en Læse'yst, der, som han selv siger, snart gik over til Læsegraadighed. Tidlig og silde sad han fordybet i sine Bøger; i Skumringen, saa længe han kunde skelne et Bogstav. Blev det for mørkt, rykkede han hen til Kakkelovnen og fortsatte ved Skæret af Kulgløderne. Der fandtes i hans Hjem et ualmindelig righoldigt Bibliotek — et Par Hundrede Bind af de bedste danske Forfattere fra 18. Aarhundrede, alle vore Digtere fra Holberg til Baggesen, historiske Værker, Stridsskrifter fra Trykkefriheds-Kampen og P. A. Heibergs Kampperiode. Henrik Hertz læste det alt-sammen — endog flere Gange. Da han endelig kendte det store Bogskab ud og ind, var han saa heldig at komme til at bo i Huset hos en Lejebibliotekar Andersen, der ifølge Kbhs. Vejviser 1810 boede i Store Helliggejststræde Nr. 149. Foruden en utrolig Mængde Romaner havde Hertz saaledes inden sit 15. Aar læst Størstedelen af de bedste danske og tyske Digterværker. De egentlige Undervisningstimer hos Sylvester passedes samtidig saa omhyggeligt, at Henrik Hertz, da han var 13 Aar gammel, bestod den — især for en Jøde — vanskelige Optagelse i Metropolitanskolen. „Jeg skylder denne Skole overmaade meget“, siger Hertz i sin Levnedsskildring, og han omtaler stedse den og Lærerne med megen Taknemlighed. Disciplene

*) I 1803 havde Bing og Kalisch oprettet et Institut for Børn af den mosaiske Tro. Der meddeltes her en højere Undervisning, men det var et meget begrænset Elevantal, der kunde optages, og Skolepengene var ret høje.

behandledes med Godhed og Humanitet; Rektoren, Nissen, kalder han „en kraftig Karakter“ og beundrer især „den Omhu, hvormed det danske Sprog ved forskellige af Rektor foranstaltede hensigtsmæssige Øvelser fra de nederste Klasser blev dyrket . . . Han havde under Undervisningen en egen Maade at kaste Spørgsmaal ud til hele Klassen, Spørgsmaal, der synes kun ved Ideassociationer at have været knyttede til det, der netop læstes.“ Hertz, der i sit Hjem ofte havde været Vidne til vidtløftige Debatter mellem Sylvester og den lærde Fætter Salomonsen, forbavsede nu tidt Rektor ved sine træffende Svar. Det er uden Tvivl sin gamle Rektor fra Metropolitanskolen, Hertz saa smukt erindrer i „Stemninger og Tilstande“: „ . . . Jeg mindes endnu med Fornøjelse min gamle Rektor, naar han rettede vore Stile; hvorledes han afvekslende krusede Panden, igen opklaredes eller rystede paa Hovedet; hvorledes sand Deltagelse og Tanken om vor Fremtid og en mild, menneskekærlig Overbærenhed blandede sig i al hans Strengthed . . . De kalder en Skolemands Dagværk prosaisk. Men De kan tro mig, dette Dagværk har som al menneskelig Idræt, naar det udføres med Troskab og Inderlighed, sin egen Poesi, om denne end ikke er saa iøjnefaldende som f. Eks. Gartnerens eller andre lignende, hvis Syssel vi er vante til fortrinsvis at tillægge en poetisk Karakter.“ De sidste Linier bærer et saa personligt Præg, at de sikkert kan henføres til Hertz's egen Lærervirksomhed ved *M. L. Nathansons* Jødeskole i Skindergade.

Større Betydning end Rektorens og Lærernes Paa-virkning havde dog utvivlsomt det Kammeratliv, der her for første Gang greb Hertz og overvandt hans tidligere Hang til Ensomhed. Ved sin ualmindelige

Flid erobrede han sig snart Plads paa Duksebænken ved Siden af Klassens gamle Nummer eet. Ingen tænkte paa at gøre dem Rangen stridig, før en Dag midt i Skoleaaret en ny Dreng traadte ind i Skolestuen. Han hed *C. A. Thortsen* og gjorde sig straks bemærket ved sit gode, kvikke Hoved og sine fyldige Kundskaber. Duksen var hurtig parat til at „nøfle“ ham; han digtede et Smædevers, som gik fra den ene Discipel til den anden, indtil det endelig naaede Thortsen, der øjeblikkelig sendte en Nidvise over Duksen tilbage ad samme Vej. Denne poetiske Fejde fortsattes nogle Dage og førte omsider til et afgørende Nederlag for Duksen, der i sin Kvide søgte Bistand hos sin Sidekammerat. Hertz havde fra sit 11. Aar været paa det rene med, at „han kunde skrive Vers, naar han vilde“. Han greb derfor med Glæde Lejligheden. „Jeg skrev straks ét og siden flere i skarp Skolelud dyppede Stridsbreve, dels i hans [Duksens], dels i mit eget Navn“, fortæller han; han imponerede sin Modstander saaledes, at denne nogen Tid efter foreslog ham at træde ind i et poetisk Selskab, som foruden Thortsen bestod af kun to Medlemmer, den sprogstuderende *F. L. Kilde**) og den senere Præst i Gjershøj, *Joh. Fred. Storch*. Det eksklusive Selskab bar det ingenlunde beskedne Navn *Brage*. Henrik Hertz gik med Glæde ind som Fjerdemand, og han mener selv, at „dette fik stor Indflydelse paa hans tilkommende Retning“; alt vidner om, at de unge Musadyrkere har taget Sagen med megen Alvor. Hver Lørdag Aften samledes de, og saa gik det løs med Oplæsning af egne Poesier eller Deklamation af udenad

*) Om Kildes ejendommelige og romantiske Barndomshjem, hvori Hertz færdedes, se *Will. Christensen*: „Sorø Kloster“ eller „Det gamle Stopperi“ (Hist. Meddelelser om Kbhvn. V B.).

lærte Digte eller dramatiske Scener, især af Oehlenschlägers Tragedier. Hertz skrev ikke andet end lyriske Digte, stærkt paavirkede af *Jngemann*, som han i denne Periode forguede. „Jeg følte mig fængslet af det skønne Udtryk, de allegoriske Billeder, hvormed denne Digter smykkede sin Poesi“; men de kritiske Venner spottede hans Sentimentalitet, og ved sin ivrige Læsning af *Oehlenschlägers* og *Grundtvigs* Skrifter førtes han ind paa Studiet af den nordiske Gudelære og fulgte flittigt *Finn Magnusens* Forelæsninger over oldnordisk Literatur og Mytologi. Men Ungdommens Guder bliver aldrig gamle. Da han gennem Foersoms Oversættelse lærte *Shakespeare* at kende, glemte han en Tid over ham alle andre; indtil ogsaa *Schack Staffeldt* begyndte at synge for hans Hjerte og inspirere ham til Digting af tungsindige Sonetter.*) Det overdrevet følelsesfulde, der fra Hertz tidligste Barneaar havde været Grundtonen i hans Sjæleliv, fandt i denne Læsning forøget Vækst og Styrke. En ømmere og sartere Ynglingenatur fandtes næppe blandt den latinske Skoles Disciple; han var i denne Overgang helt en drømmende Spanier; Hollænderen var endnu ikke vaagnet til Live i ham. Men de mere muntre Venner kaldte paa ham. Thortsen især var altid fuld

*) Hans Beundring for denne Digter spores endnu stærkt i 1826 i den æstetiske Prisaafhandling, hvorved han erhvervede sig Universitetets Guldmedaille. Han skriver her efter at have paavist Forskellen mellem Ewalds subjektive, moralfilosofiske Poesi og Oehlenschlägers objektive, lysere og dybere Digting: „Endeligen kan vor Litteratur opvise en Digter, Schack Staffeldt, hvis Muse, selv mere end Schillers, fortjener Navn af en tænkende og filosofisk forskende. Kun maa vi beklage, at hans Dybsind ej sjælden gør ham dunkel og ofte der, hvor man helst gad fulgt hans med poetisk Ødselhed udstyrede Tankegang“. Vi nærmer os her tydelig nok Knud Sjøllandsfar's manende Røst fra Paradiset om Tankens og Formens Klarhed (Afh. fra 1826 se afg. S. 34).

af et overgivent Lune; det sprudler endnu i hans Breve til Bragedyrkerne 20 Aar efter. Men ogsaa Fred. Storch besad Vid og godt Humør. En Aften, da han skulde give Bispen i „Axel og Valborg“, traadte han ind med sin Kappe kastet om sig som Bispekaabe og med en Ildtang i Haanden som Krumstav og et saa højtideligt Ansigt, at Tragediens øvrige Personer brød ud i en skraldende Latter, der lidet passede sig for Oehlenschlägers Helte. Og naar Hertz mødte med sine Staffeldtske Sonnetter, svarede Vennerne med Parodier i samme Manér og lo hjerteligt over den melankolske Lyrikers Frembringelser, til han omsider selv maatte le med. Trangen til Munterhed vaktet som en naturlig Protest mod „den alvorlige Poesi, der paa hin Tid syntes at ville stagnere hos os“, fortæller Hertz. *Heibergs* „Marionetteater“ og især hans „Julespøg og Nytaarsløjer“ blev læst i den lille Klub med ublandet Glæde. Naar Baggesen ikke gjorde rigtig Lykke iblandt dem, var det kun, fordi han fejdede med den store, højtbeundrede Oehlenschläger, om hvem alle de unge dengang fylkede sig.

Man forstaar, hvilken Betydning et saadant poetisk-begejstret Samliv med al sin bedaarende Naivitet maatte faa for en Digternatur som Henrik Hertz. Det gav hans digteriske Trang den sundeste Næring, styrkede og hærdede hans altfor vege Sind, skærpede hans Kritik, skolede hans Formevne og holdt hans artistiske Aandssmidighed i sund Træning.

Et andet, meget betydningsfuldt Venskab indleddedes ogsaa i disse Aar; det var med den unge Gymnasiast *Peter Vilh. Jacobsen*, der senere vandt sig et Navn ved sit gribende Skuespil „*Ærolddom*“; han er født 1799 og var altsaa et Par Aar yngre end Hertz. Han fik for Hertz's legemlige Sundhed samme Betyd-

ning som de poetiske Venner for hans aandelige, — bragte Ligevægt i hans urolige Nervesystem gennem sund Hærdning, Idræt og friske Naturvandringer. Om Vinteren løb de paa Skøjter; Hertz viste sig snart som en smidig Sportsmand, hvilket han siden fik Lejlighed til at dokumentere paa Fjerboldpladsen i Hørsholm, da han i 1832 boede herude hos Heibergs. Om Sommeren øvede de deres Muskler ved Gymnastik i fri Luft; bagefter tog de Bad; baade Hertz og Jacobsen var dygtige Svømmere, og Hertz nærrede fra Ungdommen af den brændende Kærlighed til Havet, der saa ofte fandt Udtryk i hans Værker.

Tidlig Søndag Morgen stillede i Regelen Jacobsen med en velstoppet Madpose ved Vennens Dør, og saa gik Turen til Skovs, ud ad Strandvejen til Dyrehaven, hvis Natursceneri man vil genfinde i flere af Hertz's Arbejder. Langt op i Aarene vedblev han at søge derud paa lange, ensomme Vandringer.

Da Moderen døde, blev Sylvester, Henrik og Rose boende sammen og førte fælles Husholdning; de tog endog et Plejebarn til sig, det var deres afdøde Broders lille Datter *Thea*. Hendes Moder havde giftet sig igen, men forsømte i højeste Grad den lille Pige; nu sprang hun omkring i Onklernes smaa Stuer og øgede ved sin barnlige Skønhed Charmen i det romantiske Søskendehjem. En øm Medfølelse for Børn var et fremtrædende Karaktertræk hos Hertz; den lille Broderdatters Lidelser i hendes Stedbarnsstilling havde grebet ham dybt, og Stedbørns Savn og Smerter er et ofte varieret Tema i hans Digtning. Bedst kendt er vel Skildringen af Stedbørnene i „Svend Dyrings Hus“; men en lige saa rørende Situation er tegnet i „Stemninger og Tilstande“ i Mathildes Historie. At Hertz her har haft deres Plejebarns ulykkelige Kaar

for Øje, fremgaar af et Brev, som Sylvester skrev til ham efter Modtagelsen af den nævnte Bog: „Ved Mathilde og hendes forladte Tilstand har jeg ofte tænkt paa vor *Thea* i hendes mindre heldige Dage,“ — en interessant Udtalelse til Belysning af, hvorledes Barndommens og den første Ungdoms Oplevelser giver Stof til Hertz's Manddomsdigtning.

Senere var det ogsaa Hertz, der især tog sig af *Thea*; i alle Maader var han for hende som en Fader. *) Selv havde de det rigtig smaat i deres lille Lejlighed ved Frederiksholms Kanal. Men de havde en Nabo i samme Gade, der sørgede for, at ingen af dem kom til at lide Nød; det var den rige Grosserer *M. L. Nathanson*, Chefen for det store Handelshus Meyer & Trier. Hans Hustru *Esther*, født *Herforth*, var en Søsterdatter af den afdøde Philip Hertz; hun var altsaa Henrik Hertz's Kusine, men 20 Aar ældre end han. Hertz's og hans Søskenes Hjem har vistnok været i en Sidefløj af Nathansons store Gaard, saaledes at de bestandig havde meget nøje Samkvem med den Nathansonske Familie. 1817 blev Henrik Hertz Student, og Aaret efter tog han Philosophicum — med bedste Karakter til begge sine Eksaminer. Paa samme Tid rejste Sylvester som Huslærer til Jylland, og dermed opløstes den sidste Rest af det gamle Hjem, — det, der begyndte med Rigdom og Velvære i den store, vindskibelige Bagergaard for gennem bevægede Katastrofer at afsluttes paa en Studenterkvist ved Frederiksholms Kanal. Med tungt Hjerte har de taget Afsked med hinanden. Et Digt, som Henrik Hertz skrev til Sylvester ved denne Lejlighed — det ældste Digt, vi kender fra hans Haand —, bærer Vidne om

*) 1835 blev *Thea Hertz* gift med *Fr. Ulrik Timm*, Borgmester i Randers. De døde begge 1860.

hans Smerte ved det Sammenbrud, de alle maatte føle. Han begynder med trøstende at minde om, at der ogsaa kan være Glæde at finde andre Steder i Verden, udenfor deres egen kære Kreds:

Gaa kun med Gud, min Ven og Broder, vid,
Forladt er ej, hvo kun til ham har Lid,

men i Digtets sidste Linier faar hans Følelser helt frit Løb:

Dog, rig paa Trøst for dig, er selv jeg arm:
Den Taarestrom, hos dig jeg vilde hemme,
Ustandset rinder i min egen Barm;
Thi Hjertet kan ej Taarens Udspring glemme.
Hvad skal jeg ønske? Se de tunge Kaar!
Ej tør jeg ønske: snart igen du komme!
Det var jo Ophør i din Lykkes Vaar.
Dens Sommer er *min* Lykkes Efteraar.
Saaledes alle Ønsker vorder tomme!

Inderligere end før sluttede Hertz sig nu til Familien Nathanson, og i deres Hus tændtes den Liden-skab, vi i det følgende skal omtale, og som gav hans Studieaar i den kommende Tid en Ustadighed og Usikkerhed, der indbragte ham to Guldmedailler fra Universitetet og en — ubrugelig juridisk Eksamen.

Efter at have taget Philosophicum var han en Tid raadvild i Valget af sine videre Studier. Hans første Lyst stod til Teologien, der mere end noget andet Fag syntes ham forenelig med hans Kærlighed til Poesien. „Men adskillige Grunde, jeg her ikke vil anføre, bevægede mig til at vælge det juridiske Studium“, skriver han i Autobiografien. Det ligger nær at antage, at det er religiøs Uklarhed, Brydninger mellem jødiske og kristelige Strømninger i hans Sind, der har været det afgørende. Han valgte altsaa Jura,

med samme Følelse som saa mange andre Poeter, som f. Eks. paa samme Tid hans nære Aandsfrænde *Heine* — „uden Lyst og uden Følelse af det rette Kald dertil“. Aar efter Aar gik hen, uden at han fik Eksamen. Grosserer Nathansons Fallit 1820 berøvede ham endog en kort Tid den sædvanlige Understøttelse, og han maatte ernære sig som Lærer ved Jødeskolen. Vennerne begyndte at ængstes for hans Fremtid. Han maatte høre Bebrejdelser for Mangel paa Flid. Sylvester sendte ham bekymrede, formanende Breve. I „Vintersituationer“ (I. 1824) maler han Studiesituationen og antyder dens Aarsag:

. . . Mig ynke mine Venner, mig beklager
 min nære Slægt og ryster tavs paa Ho'det;
 og i Bekymring for mit Vel de raade
 og bede mig, *den drømmende*, bestandigt
 at se mig om og tænke paa min Fremtid.

Ja, det var Ulykken: Ynglingedrømme, haabløs Kærlighed — og Christian den Femtes danske Lov og Romerretten harmonerede ikke med hinanden. Han læste i korte Perioder med en febrilsk Iver, kastede saa atter Bøgerne fra sig, indtil han „under utrolige Lidelser og Selvbebrejdelser paa ny tog dem frem, — fordi han ansaa det for en Skam ikke at naa det Maal, han havde sat sig“. Det eneste, der fængslede ham til Universitetet, var *Kolderup-Rosenvinges* lærerige Forelæsninger over den gamle Lovhistorie (1823). Paa den Tid indtraf den store Katastrofe, for hvis Smerte han kun „fandt Glemsel i Virksomhed“. Da Universitetet i 1823 stillede som juridisk Prisopgave „at udvikle Læren om Infamier efter vore egne ældre og nugældende, samt romerske Love“, kastede han sig med al sin Kraft over Opgaven (Manuskript).

paa kgl. Bibliotek). Aaret efter tildeltes Universitetets Guldmédaille ham, men han fortsatte straks med samme Iver sine Eksamensstudier. Hans gamle Ven, P. V. Jacobsen, der en Tid havde været ude af hans nærmeste Kreds, var hans Manuduktør. Han indstillede sig 1825, men fik kun 2. Karakter. Jacobsen mener, at det uheldige Resultat uden Tvivl skyldtes Hertz's Tunghørighed, der bevirkede, at han misforstod flere Spørgsmaal. Hertz var straks fast besluttet paa ikke at gøre Brug af denne Eksamen. Han vilde nu for Alvor dyrke Poesien og tog for anden Gang Universitetets Guldmédaille, denne Gang for et æstetisk Prisspørgsmaal: „Historisk og philologisk at udvikle, hvorledes Nationerne har virket paa deres Digtere og disse igen paa Nationen.“ Samme Aar (1825), som denne bevidste Aands vending foregik hos ham, skrev han det skønne og dybe Digt „Lovens Tavler“, der kan betragtes som et poetisk Farvel til Juraens Sten-tavleskrift og en ydmyg Hengivelse under „Poesiens store Bud, der til Himlen skulde Støvet binde“.

Udadtil manifesterer den sig i Besvarelsen af den æstetiske Prisopgave. Manuskriptet til denne Afhandling findes paa Universitetsbiblioteket*), og Læsningen af den frembyder fra først til sidst den allerstørste Interesse. Hertz er jo paa den Tid, han udarbejder den, en moden Mand, 28-29 Aar. Allerede i Indledningen viser han sig som god Discipel af den romantiske Skole, og hans Beundring for Digtekunsten aabenbarer sig i de store Krav, han helt selvfølgelig stiller til Digterne:

„Imedens det virksomme Liv ustandseligt river os

*) Afh. er i 1912 af Dr. Poul Hertz skænket til Biblioteket. I en lille Paaskrift giver Henrik Hertz Anvisning paa, hvilke Dele af den der efter hans Mening vilde egne sig til Trykning.

med sig og knap levner os Tid til med klar Bevidsthed at betragte vor egen Tilværelses Gaade, medens Omverdenen og dens store uforklarlige Syner ofte saa stærkt betager os, at vi næsten maa fortvivle om at finde Udgangen af dens Labyrinth, higer og længes tillige vort Sind efter en klar Erkendelse af det samtlige store Menneskeliv i dets tvende Hovedytringer, den usynlige indre Verden og den synlige ydre — efter en trøstelig Forbindelse mellem dem begge. Forgæves søger vi at finde Nøglen til det store Liv omkring os ved Betragtningen af vort eget mindre. Udbyttet kan aldrig tilfredsstille . . . Her er det da, at Digteren fremstiller sig for vor Betragtning som den, der fornemmeligen optager begge hine Verdener i sine Fremstillinger. Thi er ej hans Sjæl et klart Spejl, der gengiver de forunderligste Syner, ej blot af hans eget Liv, men og af andres? Er han ej et levende *Camera obscura*, der med den højeste Grad af Sandhed reflekterer de vekslende Billeder af Verdens store Landskab, og det ej i en død, fikseret Fremstilling, men saaledes, at alt bevæger sig og aander Liv? Enten han som Lyriker lægger sit Indre klart for vore Øjne, eller han som Epiker eller Dramatiker lader sin Fantasis Billeder svæve os forbi — lige levende og dybtgaaende er hans Fremstilling, lige gribende og rystende vor Sjæls inderste Streng. Ved en vidunderlig Skuffelse, der uvilkaarligt henriver os, bygger han paa en luftig, fantastisk Grund en Verden, hvor hvert Træk aander Sandhed, idet han tillige afslører for vort Blik Naturens hemmelige Liv.“ Under Fremstillingen af Digternes Paavirkning paa Nationerne hævder han dristigt, at „en Nations ædleste og bedste Liv er udsprungen af dens Digtere, og næsten alt, hvad der gav et Folk en ualmindelig Svingkraft i

Aandens Rige, har faaet sin første begejstrede Impuls fra Poesien“. Betegnende er det ogsaa, at den unge juridiske Kandidat i Digterne ser Nationernes første Lovgivere, Lærere og Religionsforkyndere.

Helt igennem præges Afhandlingen af denne dybe Ærbødighed for Digterens Kald; den bærer tillige Vidne om et ualmindelig grundigt Kendskab til klassisk Kultur og Digtning, til Middelalderens brogede Liv med dets Blanding af religiøs Uklarhed, social Gæring, Livsnydelse og Askese; med stor Sikkerhed fører han sine Undersøgelser igennem Tiderne, helt op til Goethe og Schiller, Baggesen og Oehlenschläger. Paavirkningen af den oldgræske Digtning, som han især har dyrket, spores i Stilens ædle Klarhed og Ro. I den har han søgt Hvile for sin egen feberagtige Nervøsitet, for den sjælelige Ufred, der havde berøvet ham den aandelige Ligevægt; hele den rastløse, anspændte Virksomhedstrang, der drev ham til disse Studier, betragter han selv — 20 Aar efter — som en Kur, han havde paalagt sig for at overvinde en Sygdom i Sjælen, der en Tid truede med at nedbryde hans Livskraft. Det var Ynglingeaaernes store Smerte, et brændende Hjertes første isnende Skuffelse, der havde naaet ham — en haabløs, ulykkelig Kærlighed.

3. HENRIK HERTZ I DEN NATHANSONSKE KREDS

Efter Sylvesters Bortrejse blev Henrik Hertz en daglig Gæst i Grosserer M. L. Nathansons Hjem. Han boede dog stadig paa Hybel ude omkring i Byen, og hans Dagbogsoptegnelser viser, at han tidt skiftede Bopæl. I 1818 bor han sammen med Kilde i Store Kongensgade; Aaret efter i Stormgade Nr. 194 ved Siden af en gammel fransk Eremit, med hvem han dyrker latinske Taleøvelser. Han har kun eet lille, smalt Værelse og kan næppe røre sig for de gamle Mahognimøbler, han har ført med sig fra det opløste Søskehjem. I 1820 flytter han til Magstræde, men faar samme Aar en Friplads paa Regensen og lever her med i det ungdommelige Studenterliv og i Studenterforeningen, som han var med til at stifte. Blandt hans efterladte Papire^r findes et Eksempplar af Chr. Winthers bekendte Vise med Omkvædet „Herrer vi ere i Aandernes Rige“. 1821 maa han igen forlade Regensen, bor saa en Tid sammen med Thortsen paa Frederiksberg, indtil han i Oktober 1821 paa ny rykker ind i Sidebygningen i Nathansons Gaard. Han betragtedes her af alle som hørende til Familien, deltog i Maaltiderne og i Selskabeligheden. I Sommer-tiden, naar Nathansons laa paa Landet ude paa Frederiksberg, flyttede han ofte med og boede hos dem.

Det var en ualmindelig interessant Kreds, der her aabnede sig for ham, et af de ejendommeligste Hjem i Hovedstaden paa den Tid. Sammen med Kamma Rahbeks Dagligstue og Frederikke Bruns Salon fortjener M. L. Nathansons Patricierhjem at nævnes som et gæstfrit Samlingssted for Tidens Skønaander. Men medens det i de to første Kredse er en Kvinde, der danner det samlende Midtpunkt, er det hos Nathansons først og fremmest *Manden*, der ved sin kraftige, særegne Personlighed, sin Humanitet og Kunstbegejstring udøver den stærke Dragning, og medens *Digterne* samledes om Kamma Rahbek og Frederikke Brun, var det især de paa den Tid ofte hjemløse Malere og Tonekunstnere, der hos Nathanson fandt et gæstfrit Hjem. Men ogsaa flere af Digterne kom der, saaledes Baggesen, Boye, Pram, Shakespeares Oversætter Peter Foersom o. fl.

Nathanson selv var dog langt fra nogen æstetiserende Skønaand. *Autos* hedder han bestandig i Hertz's Dagbøger, — Respekten lyser ud af Navnet.*) Han var en virksom Drivkraft i det energiske Forretningstiliv, der udgik fra det ansete Handelshus Meyer & Trier, hvis Skibe gik paa fjerne Have, omsatte Formuer og hjemførte rige Ladninger fra fremmede Verdensdele. Handelsverdens anseligste Navne mødtes i hans Hus, tyske Storkøbmænd og engelske Redere. Men hans Hjerte var dog bestandig hos hans Trosfæller, *Jøderne*. Danske Jøder regner ham med Rette for deres Samfunds største Reformator.

Vindskibeligheden i dette Hus undlod ikke at gøre Indtryk paa Henrik Hertz. Skibenes Afsejling fra

*) *Autos epha* ο: „Han selv“ har sagt det! Pythagoras's Disciple afskar med disse Ord enhver Diskussion, idet de gik ud fra, at Mesterens Ord var uomstridelige.

M. L. Nathanson.
Efter Maleri af James Northcote, ca. 1805.

Reden og Tanken paa deres farefulde Færd over Havene, deres lykkelige Tilbagevenden efter stundom aarelange Rejser og den festlige Modtagelse ved Hjemkomsten satte hans Fantasi i Bevægelse. I „Antike Billeder“ (1821) følger han i „Iliaden“s Stil Handelskibet paa en hel Rejse. Gennem den antike Stemning bryder undertiden helt hjemlige Billeder frem: Det sejlfærdige Skib i Havnen, Søfolkene paa Dækket, der hejser Sejlene og Handelsflaget og gør Trosserne klar, den geskæftige Skibskok med den lifligt dampende Gryde langs Rælingen:

Hver Gang han traf paa en Mand af Byrd og agtet i Raadet, sagde han til ham med høflige Buk: „O, vogt eder, Herre!“ Men naar han traf paa en ringe Matros, der lidet var ansét, bandede han og skreg: „Hallunk, har du Øjne i Ho'det!“

I den festlige Sal, hvori Hjemkomsten fejres, straalere alt i orientalsk Herlighed; men naar Værten og hans Hustru træder ind, bliver det hele saa hjemligt, at man vel kan tænke sig henflyttet til Spisesalen i den gamle Gaard ved Frederiksholms Kanal:

Men da Gæsterne kom, saavel fra Skibet som Byen,
modtog Rhederen venligt hver ved Festsalens Indgang.
Senere førte han ind sin Viv, en blomstrende Kvinde,
rank som et Rør hun kom, ledsaget af talrige Terner.

Det er jo, som saa man Ægtefællerne paa Eckersbergs bekendte Maleri; ja, det kan endog falde én ind at tænke paa den gamle „Rhedere“ Købmand Skaarup og hans brave Madam under Gratulanternes Besøg i „Sparekassen“.

I 1799 havde Nathanson ægtet den fornævnte *Esther Herforth*, Henrik Hertz's Kusine. Efter alle Udsagn at dømme er det ualmindelig smukke Kvinder, der

Esther Nathanson, f. Herforth.
Efter Maleri af Jens Juel, ca. 1800.

nedstammer fra den gamle Altonajøde, Simon Lazarus; men ingen synes dog i Skønhed og ædel Kvindelighed at kunne maale sig med „den dronningedejlige Esther Herforth“, — og om hendes seks fortryllende Døtre gaar der endnu Frasagn i Slægten: deres Teint skal have haft en usædvanlig Friskhed, Ansigtsformen var tegnet i en fin Oval, og deres mørke Øjne var varme, levende og udtryksfulde. I Sommeren 1814, altsaa samme Aar som Hertz's Moder døde, boede de til Leje hos Rahbeks ude paa *Bakkehuset*, og Kamma omtaler dem i et af sine Breve til Molbech: „Naar jeg ser den gamle fattige Mand, som kommer hver Torsdag til mig, omgivet af Nathansons velsignede Unger, naar jeg ser dem sjæleglade overøse ham med alt, hvad de kan have skrabet sammen, saa nyder jeg en sand og ren Glæde.“ Medens Nathanson havde sin Passion for Malerkunsten, — han var efter den Tids Forhold en storstilet Mæcen*), — dyrkede Husets Damer med Lidenskab Musikken. *Kuhlau* var Døtrenes Musiklærer, kom daglig i Huset og indstuderede hyppigt hele Operaer med den sangbegavede Ungdom; hans „Lulu“ prøvedes her stykkevis, efterhaanden som den blev til. Undertiden holdtes der større musikalske Soireer, hvori Komponisten Kuntzen, dennes musikbegavede Frue og den udmær-

*) I sit „didactiske“ Digt *Naturen og Kunsten* (1832) lader Hertz i den unge Kvindes skønne beskrivende Vers Nathansons Billedsamling passere Revu, og det er vel nok en personlig Bekendelse, der kommer til Orde i følgende Linier:

O, jeg erindrer end med Lyst,
 hvor ofte Morbro'ers Samling Malerier
 var i min Ensomhed min Trøst
 og for Tungsindighed en mild Befrier.
 — — — Ak, jeg har stirret halve Dage
 paa mangt et Maleri og glemmt,
 jeg vilde vaagne til den gamle Klage
 og meget meer end før forstemt.

kede Bratschist Kapelmusikus Jacobi deltog. Ind i denne Verden af Rigdom, Kunst og kvindelig Skønhed førte Skæbnen saa den fattige, unge Student — en modtagelig Yngling med varmt semitisk Blod, med sin tidlige Udvikling allerede i den Alder, hvor Sanserne vaagner i uklar Attraa og Længsel, og det varede da heller ikke længe, før han med al sin Lidenskab blev en tavs Tilbeder af den ene af de unge Døttre.

Paa Eckersbergs berømte Billede af den Nathansonske Familie sidder ved Klaveret Ægteparrets næstældste Datter, Hanna, med Hænderne hvilende paa Tasterne og Ansigtet halvt drømmende vendt udad mod Beskueren. Hun er ikke den smukkeste i Døtre-flokken, men hun skal have været den muntreste og bedst begavede. Digterens Søn, Dr. Poul Hertz, der har kendt hende i hendes ældre Dage og ofte talt med hende, giver følgende indtagende Skildring af hende: „Fin, lille og let har hun været; selv som gammel Kone havde hun bevaret den lette Gang og en ejendommelig Ynde. Hendes Øjne var brune, kloge og varme; hun var i Besiddelse af et ganske ejendommelig Pukagtigt Vid og Skælmeri. Hun spillede og sang og havde et fint Øje og Øre for al Kunst.“

Hun er født den 25. Maj 1803, har altsaa været en 5-6 Aar yngre end Hertz og endnu kun Barn, da han som Student begyndte at komme i Huset. De første Aar har de været som Søsken for hinanden; thi skønt de i den daglige Omgang tiltalte hinanden med det formelle „De“, har de unge Piger dog nærmest betragtet Hertz som en Broder. Indtil han saa en Dag pludselig har set hende for sig som den fuldtudviklede unge Kvinde, der vakte Følelser hos

Den Nathansonske Familie (efter Eckersbergs Maleri).
Ved Klaveret *Hanna*. Ved Fru Nathansons højre Side *Sara*, gift v. *Kalle*, hvis Datter Louise blev Henrik Hertz's Hustru.

ham af en helt anden Art og tændte i ham den Lidenskab, der skulde „vi ham til Begejstring og Fortvivelse, til at drømme med Guderne og til søvnløse Nætter“. Vil man danne sig en Forestilling om, under hvilke ydre Forhold dette Omslag i Hertz's Følelsesforhold kan have fundet Sted, skal man se ham sammen med de unge Piger i en Situation som denne (overleveret gennem Familien): En Vinteraften hen ad Mørkningen fik de Lyst til at gaa en Tur. Sneen laa hvid paa Gaderne, og medens de gik, kom Maanen frem. Da de kom hjem, stod de en Stund paa Trappegangen og saa paa Stjerner, og hans Blik hvilte længe paa deres af Maanen belyste Ansigter. — Saa gik de ind, og han læste Schillers Digte højt for dem.

En trykkende Følelse af hans egen Fattigdom og Ringhed i Sammenligning med hendes hele sociale Stilling har gjort ham tilbageholden og undselig. „Hans Klæder var ikke fine,“ fortæller Dr. Poul Hertz. „Pigebørnene drillede ham ofte med hans Mütze, en baretlignende Fløjelshue, han meget længe gik med.“ I en af Studiebøgerne (fra 1838) sysler han med Skildringen af en ung Pige, der vokser op i fattige Kaar, og indføjer parentetisk: „Jeg maa tænke paa den gamle, sorte Straahat, jeg gik med som Dreng.“ Hans Ydre har næppe virket indtagende paa en ung Pige, allermindst naar han optraadte i sin akademiske Livjægeruniform, — i Sylvesters aflagte Uniformskjole med en skrækkelig høj Chacot, der faldt ham langt ned i Nakken, og gule Nankinsbukser (Reglementet foreskrev hvide). Generalen blev saa forfærdet over denne Mundering, at han en hel Sommer ikke sendte Bud efter ham. Da han skulde ud paa sin store Udenlandsrejse, skrev den skæmtefulde Thortsen til P. V.

Jacobsen: „Ifald Hertz endnu har sin gamle Uniform med den lange, smalle Chacot, skulde han tage den paa for at gælde for en rejsende Soldat, der vil udvikle sine Kundskaber om de militære Haandgreb.“

Heller ikke som civil gjorde han den bedste Figur. Et Pas fra 1819 giver følgende Signalement af ham: „Liden af Vækst, maadelig bygget, lysebrunt Haar og blaa Øjne.“ — „Just ingen Anbefaling,“ føjer han selv til. Det brune Haar var en Smule „purret“, Ansigtifarven noget bleg, og tidlig begyndte han at gaa med de lidet klædelige, brede Skildpaddesbriller, vi kender fra alle Billeder af ham. Hans Gang var urolig, uregelmæssig, hans Bevægelser nervøse, trods alle hans Forsøg paa at tilkæmpe sig Rytme og Harmoni. I 1820 skriver han: „Jeg bestræbte mig i denne Tid meget for at vinde Herredømme over mit ydre Væsen, undgaa Affektation og vinde Klarhed, Tydelighed og Bestemthed i Tale og Opførsel.“ I *Ninon*, der ved saa uendelig mange Træade staar i Forbindelse med Hertz's Ungdomsaar, giver han en smuk poetisk Forklaring af denne Tilstand. Ninon bebrejder Chevalieren hans Mangel paa ydre Ro og Værdighed: „ . . . husk, hvad hin Athenienser har sagt engang: at man i Frastand alt kan mærke, om en Mand er fri og ædel, blot ved at se ham gaa; thi Trællens Gang er uden Rhythmus. De, min unge Ven, af ædel Herkomst, med en fri Mands Villie, bør alt ved Gangen vise fri Mands Adel.“ Og Chevalieren svarer:

De sagde, Trællens Gang var uden Rhythmus.
Men hvis nu jeg var Træl af . . . af en Tanke,
en eneste, der fylder ud mit Liv?
Den fri Mand, er han altid Hersker over
sin Lidenskab? Kan ikke Savn og Længsel,
kan ikke Smerten røve Sjælens Rhythmus?

Men den unge Pige, der gjorde det saa vanskeligt for Hertz at bevare „Sjælens Rhythmus“, anede intet om den Lidenskab, hun havde tændt i hans Hjerte. „Jeg var lyrisk og blød i Forholdet til hende,“ skriver han, men i sine unge Digte lod han sine Følelser strømme frit og stærkt — snart glødende, fortærende, snart indadvendt drømmende. I *Troubadouren* (1822) drømmer han den gamle digteriske Drøm, mange, mange Aar fremad i Tiden, til han som en gammel, graanet Sanger en Dag kommer til hendes Borg. Da vil hun bede ham fortælle, hvad Sorg det er, der har gjort hans Haar hvide, og Sangeren svarer:

Min Kummer og min Glæde har sine Kilder her.
Her elsked jeg min Frænke,
men voved ej at krænke
min Dames høje Skønhed med uridderligt Begær.

— — —

Men gennem Øjets Luer min Kærlighed brød frem;
jeg bad med stumme Taarer, men hun lod haant om dem.

Men han ved ogsaa, hvad hun vilde sige til sit Forsvar:

Vel har jeg, elskte, fordum i dit stumme Øje læst,
hver Taare som et Bogstav var i mit Øje fæst.
Men dine Læber nølte
og dulgte, hvad du følte,
og alt for undselig var vor daglige Gæst.

Noget dybt Indtryk har det vel næppe gjort paa den muntre 17-aarige, at Grandonkelen nu og da var i trist Humør, ja, maaske havde Taarer i Øjnene. Derved har aldrig nogen Yngling vundet sin Donnas Hjerte. Hvad lærer ikke den erfarne Ninon sin sukkende Chevalier: „En Elsker, der er trist og melankolsk, gør ingen god Figur. Med Suk og Klage erobrer man i vor Tid intet Hjerte.“

Og Hertz erobrede ikke sin Elskedes Hjerter, men hans ulykkelige Kærlighed lærte ham at se til Bunds i hans eget. Hvad den ydre Verden nægtede ham, søgte han Erstatning for i en indre, drømmende, hvor han uden Hensyn til Virkeligheden byggede op og rev ned, forenede sig med den Elskede, tog hende i Besiddelse med al den Lidenskab, hans Temperament ejede. Han, der var Jøde, Portugiser, kunde digte sig endnu hedere — til Araber, Beduin, der lokker sin sky Gazelle med glødende Sange af Hafiz:

O, flygt nu ikke for mig!	og kun de stille Stjerner
Jeg hørte dine Klager,	dig lønligt viser Vejen, —
jeg kender dine Længsler.	— — —
Saa hør nu mine Bønner:	da hyller du i Mørket
laften, imod Midnat,	de spæde Jomfrulemmer
naar Mørket slaar en Kappe	og gaar til mine Telte.
om dine spæde Lemmer,	

(Scener fra Østerland, 1822.)

Men han kunde ogsaa en Søndag staa i Kirken*) og stemmes til Fred og Andagt ved et dvælende Blik af hendes varme, brune Øjne og derpaa gaa hjem og prise dem i et Digt saa dæmpet og søndagsstille:

. . . Dit Øje, som du opslog
 var mig en Altertavle,
 hvor en usynlig Skare
 af Engle hilste paa mig
 med Fredens Palmegrene.
 Hvis jeg var Digter, sang jeg
 bestandig om det samme,
 om dine Øjnes Skønhed,
 om dine Øjnes Klarhed,
 den Mildhed, der besjæler
 dine Øjnes dunkle Dybder.

(Hendes Øjne, 1821.)

*) I Dagbogen 11. Februar 1821: Var i Dag i Holmens Kirke og hørte Grundtvig. Hertil „Hendes Øjne“.

Han var, da han skrev disse Vers, allerede Digter, hans Sjæl var allerede da som en Harpe med dybe, klingende Streng, der tonede med alle de skiftende Stemninger, der bevægede ham, og derfor sang han ikke „bestandig om det samme“, men vel bestandig om den samme. Fra den glødende Hafiz-Stemning og de milde, harmoniske Rytmer i Digtet til hendes Øjne kunde han glide over i de kolde, bitre Refleksioner i „Vintersituationer“, hvori alle „hans Hjertes farverige Blomsterklynger, der ene var vokset frem for at krænke hendes Haar“, bliver til farveløse, krystal-liske Isblomster. Men enten Drømmene tog den ene eller den anden Retning, bevarede han dem lige skjult og stille hos sig selv. Han var for stolt til at plage hende med sine Klager, om han end ofte kunde føle Længsel efter at betro sig til hende:

... Men stille! Værer tavse, mine Digte!
Jeg nænner ej at krænke min Veninde.
Hun skal ej mærke mine Suk, men heller
af deres farveløse Blomster kranses.

Engang maaske, naar Livet havde lært hende at forstaa hans Følelser, vilde hun lønne dem. Det er dette Haab, der former sig til den Elskedes skønne Vers til den gamle Troubadur:

Hvi græder du, Hjertelskte, hvi bleges meer din Kind.
Hvi svøber du i Kaaben dit ædle Hoved ind!
Nu skal du aldrig græde,
Jeg har en gammel Glæde:
den vil jeg strø som Roser paa din falmede Kind.

I en 3-4 Aar levede han saaledes det meste af sit Liv i den Drømmetilstand, der ene kunde holde hans Kærlighedshaab i Live. Men saa indtraf en Begiven-

hed, der med eet Slag fik alle Illusioner til at briste: En Aften i Januar 1823 fulgte han Mad. Nathanson hjem fra et Sted, hvor hun havde været paa Besøg. Og saa betroede hun ham den glædelige Nyhed, at hendes Datter Hanna var blevet forlovet med en velhavende Galanterihandler, Abraham Jacobsen.

Det var denne Begivenhed, der for Hertz blev Katastrofen, som skulde give hans hele Livsføring en ny Retning. „Den gav mig et Ryk udad,“ skriver han (i 1229), „og rev mig fra mine yngre Aars Tilbøjelighed til et Drømmeliv. Dette viste sig straks i den Kur, jeg selv foreskrev mig: Virksomhed.“

Ægteskabet afbrød ikke Forbindelsen mellem Hertz og Hanna. Men der kunde nu i hans Digte indsnige sig en Tone af bitter Ironi, der er de første Ungdomsdigte fremmed. I Sylvesters „Maanedsskrift for underholdende Emner“ (1830) offentliggør han et Digt, „Brevene“, som han dog aldrig optog i sine senere Digtsamlinger:

Jeg satte mig henrykt ned og skrev
og dypped min Pen i Morgenens Lue.
— Hun svared mig i et sirligt Brev,
at hun og Søsteren led af Snue.
Jeg aabned mit Hjertes inderste Fold
og talte min Kummers Taarer for hende.
— Hun husked mig paa en grøn Parasol,
jeg havde lovet, men glemt at sende.

Jeg skildred mit Indres Ætnabrand,
mit Livs forgæves Tragten og Digten.
— Hun hilste mig venligt fra sin Mand
og spurgte mig om et Raad imod Gigten.
Jeg malede varmt mit tabte Held
og Sansernes evige Strid med Villien.
— Hun bad mig sluttelig leve vel
og endelig snart besøge Familien.

Ligesom han før havde prøvet paa at digte sig ind i Lykken, forsøger han nu at skrive sig ud af Skuffelsen. I 1826 vil han give det Udseende af, at det er lykkedes ham. Det ser jo ud, som han er fuldt ud restitueret, naar han skriver:

Men forresten har, som sagt.
ældre Minder, ældre Smerte
ikke længer nogen Magt
over mit bedragne Hjerte.

Men midt i denne friske Paastand glimter dog endnu en bitter, vemodig Taare, der røber, at hans Kval stadig er den samme:

Sommetider,
netop naar jeg mindre lider,
ganske silde,
naar jeg sidder hjemme stille,
er det mig, som Luften klinger,
som dens Vinger
viftende saa sagte bringer
mig en Klang af hendes Stemme.

Samme Aar indtraf en lille Hændelse, der halvvejs aftvang ham den Tilstaelse, han gennem saa mange Aar havde holdt tilbage. Paa hendes Fødselsdag den 25. Maj bragte en anonym Beundrer hende et Lykønskningsvers i „Adresseavisen“, og ingensinde har et slet Poem haft en smukkere Virkning. Den unge Frue drillede nemlig Hertz med, at han maatte være Forfatteren. Han svarede hende saa Dagen efter med et langt Digt, hvori der forekommer Partier, som i Skønhed og Mandighed overgaar alt, hvad han i denne Periode havde skrevet (Tillæg S. 53). Han afviser den Tanke, at han kunde falde paa at føre de Følelser til Torvs, der gennem saa mange Aar havde været hans Hjertes Helligdom:

Og du, selv du kan tro, at jeg har lagt
i aabne Breve for den kolde Mængde,
hvad i mit Bryst, skønt ej for Dagen lagt,
indhegnet hvilte gennem Tidens Længde.
Mit Haab, min Fryd, min Følelse for dig
jeg skulde, Pøbelbærmens Afskum lig,
kagstryge i de offentlige Blade.

Han, der før havde været den vege, drømmende,
ulykkelige Elsker, har nu naaet den Mandighed, der
giver ham Mod til at aabne sit Hjerte, og samtidig
træder han for første Gang frem, selvbevidst i Følel-
sen af sit dybeste Kald:

. . . Med Haan, med Skæmt, med Bitterhed og Lyst,
jeg kaster Kaaben om mit knuste Bryst. —
Hvad jeg har lidt, skal Verden aldrig vide.

Paa en løsreven Papirlap (blandt de efterladte
Papirer) har han nedskrevet følgende Linier, der af-
spejler den Klarhed, han nu var naaet til: „ . . . Om
jeg saa aldrig frembringer noget Digt af Betydenhed,
har jeg dog — fra 1826 — den urokkelige Bevidst-
hed, at der er et rent poetisk Liv i mig, der overgaar
det, som jeg har givet Slip paa, og som kan erstatte
mig alt, hvad jeg ellers maa undvære. Dette poetiske
Liv, det bedste af mit Væsen, udsprungen i Billeder
og Blomster, er det eneste, jeg har tilbage for mine
Venner.“

I Digtet til Hanna findes den samme Tanke udtrykt:

Da stod forklaret for mig, hvad jeg led;
min Smertes Ocean jeg kunde bunde.
Som Digter rustet kongelig jeg stred,
og Mythens Billed blomstred af min Vunde.

Den indre Udvikling, Hertz her har gennemgaaet,
afspejler sig tydelig nok i alt, hvad han i disse Aar
beskæftiger sig med. Vi kan følge den gennem de

kortfattede Dagbogsoptegnelser, direkte i de Udtalelser, der omhandler hans Forhold til Hanna, indirekte gennem Opregningen af de Bøger, der udgjorde hans Yndlingslæsning: *Dantes* „La vita nuova“, hvis Sonnetter og Canzoner ikke undlader at præge Hertz's første Digte (jfr. Søndagsstemningen i Kirken), *Petrarcas* Sonnetter til *Laura* og endelig *Torquato Tassos* resignerende Kærlighedsdigte til *Leonora af Este*; — og atter direkte gennem hele den Række af hans egne Ungdomsdigte, han selv benævner „Den ældre Periode“ (Digtene før 1830). I Fortalen til disse Digte paaviser Hertz selv denne Udviklingslinie, der fører gennem Stadierne: Tungsind og Sensualitet, Utilfredsstillelse, indre Gæring til Resignation. Den førte ham ogsaa, som ovenfor omtalt, samme Vej som hans daværende store Forbillede, Torquato Tasso, fra Juraen til Poesien.

Efter denne Indvielse skulde det synes, som Hertz's Plads paa Parnasset maatte være fastslaaet. Han er lyrisk Digter — med en Rigdom af Følelser, med en Dybde i Opfattelsen, med en mandig, tragisk Patos, der synes at kunne hæve ham til høj poetisk Flugt. En Gennemlæsning af det første Bind Ungdomsdigte vil overbevise enhver herom. Og saa bliver det første Arbejde, han forelægger Offentligheden, — et Lystspil, en anonym, munter Holbergsk Komædie til indderligt Behag for Hovedstadens Smaaaborgerpublikum. Forklaringen paa dette øjensynlige Brud paa sjælelig Kontinuitet ligger i selve den Tid, i hvilken Hertz's digteriske Virksomhed maatte bryde sine første Baner, en Tid, der var hæmmende for ethvert Udslag af aandeligt Liv, hæmmende tidobbelt, naar det blot anedes, at den aandelige Livsytring havde et jødisk Ophav.

4. NATIONEN OG DIGTEREN

Da Henrik Hertz i Vinteren 1824-25 lukkede sig inde paa sit Kammer for ved anspændt Arbejde at overvinde sin Kærlighedsskuffelse, skrev han paa første Side i det graa Kollegiehæfte, hvori hans æstetiske Prisopgave findes, ved et mærkeligt Skæbnens Træf — og uden selv at tænke derpaa — Overskriften til det mest tragiske Kapitel i sin egen Historie: Hvorledes har Nationerne indvirket paa deres Digtere?

Saa langt tilbage vi er i Stand til at følge vor egen Nations Indvirkning paa dens Digtere, har Resultatet i de fleste Tilfælde været beskæmmende. Det mest beskæmmende er endda ikke, at danske Digtere som Regel har levet i Nød og Fattigdom, som ynkelige Betlere — af Magnaters nedladende Naade. Mennekeligt set kan dette være sørgeligt nok, men for Geniet blev Savnet tidt en æggende Spore. Men tragisk er det at se en gudbeaandet Digter som *Ambrosius Stub* aandelig og legemlig gaa til Grunde, fordi der paa hans Tid næppe fandtes eet Sind, der var modtageligt for andet af hans Digtning end Drikkeviserne og den pietistiske Moral, hvormed han med skyldigt Hensyntagen til sin Samtid afsluttede sine friskeste og skønneste Digte. Ikke mindre tragisk er det, at vor Nations største komiske Geni, *Ludvig*

Holberg, der i Løbet af 3-4 Aar havde skrevet henved 30 af sine ypperligste Komedier, i 20 Aar udelukkes fra at fortsætte denne Virksomhed, fordi en pietistisk Tidsaad betragtede den som et syndigt Haandværk. Det næste Offer for Nationens Indflydelse er *Johannes Ewald*, der, da han havde skrevet den første danske Tragedie „*Rolf Krake*“, modtog sit Fædrelands Erkendelse i Form af en Almisse paa 60 Rdlr. — af Landets højeste æstetiske Domstol, Selskabet for de skønne Videnskaber, der hverken fandt Tragedien værdig til Optagelse i Selskabets Skrifter, eller „med Føje kunde anbefale dens Trykning i Almindelighed“. „Hver Sætning i denne Dom var som et Dolkestik for Digteren,“ siger N. M. Petersen. Det blev Tyskerne, der maatte tage sig af Danmarks første tragiske Digter. Paa en helt anden Vis, men ikke mindre beskæmmende, virker Nationen paa *Adam Oehlenschläger*. N. M. Petersen betegner med Rette denne Indvirkning som den sørgeligste, et Folk nogensinde har haft paa et stort Geni: „Forfængeligheden gav ham Selvtilfredshed, blinde Tilhængere flokkede sig omkring ham og tilraabte ham Hyldest, enhver Dadel ansaas for Misundelse eller Avind. Det ødelagde ham, saa vidt han kunde ødelægges. Følgen blev Fabriksarbejder af den højeste Tendens, og andre endnu simple, endog maadelige Arbejder“ (Bidrag til den danske Litt.s Hist. V B. S. 394). Hvilken Mening man end kan have om Vaudevillerne, maa man dog give Hertz Ret i, at heller ikke *Heibergs* Talent staar i Gæld til Nationen. Det var i hvert Fald ikke for at modarbejde Vaudevillesmagen, at Teaterdirektionen „belønnede ham med at gøre ham til — Oversætter, saa han fra 1829-39, altsaa i sin kraftigste Alder, maatte adsplitte sin Virksomhed, udmatte og lamme sin Phan-

tasi ved at oversætte ikke mindre end 37 Vaudeviller Operaer etc. Det er da let at begribe, at hans originale Virksomhed maatte blive saa meget ringere“ („Hundrede Aar“, S. 30 f.).

Men aldrig har dog Nationernes Brøde fremtraadt under en saa nedværdigende og for Kulturen beskæmmende Form som i den hundredaarige Forfølgelse mod hvert kunstnerisk Geni, der fremstod blandt det landflygtige jødiske Folk. En Nations Mangel paa poetisk Sans kan næppe regnes den til Last, — den er det Digternes Opgave at hjælpe den over; og i den religiøse Pietisme er der et idealt Moment, som vel endog kan virke til Vækkelse af aandelig Sans. Det var saaledes Puritanismen i England, der vakte en *Miltons* Muse, og Pietismen i Danmark en *Brorsons*; og endelig kan et Folks overdrevne Beundring for en af dets største Digtere være Udtryk for en umoden poetisk Trang, som det vil være den vaagne Kritiks Sag at retlede; men intet undskylder en aandelig Ufordragelighed, der ene udspringer af den laveste Trang til at ydmyge og kue en hel Folkerace, blot fordi den ved særegne nationale Egenskaber stikker af mod eller hæver sig over det Samfund, hvori den er optaget. For denne Forfølgelsestrang blev i vor Litteratur Henrik Hertz et Offer.

Fra omkring Midten af det 14. Aarhundrede (ved den sorte Døds Optræden o. 1350) til Revolutionsaaret 1789 gik Regeringernes Bestræbelser i alle Lande ud paa at svække Jødernes Retsstilling. Fra talrige Lande blev de udviste, og hvor de fremdeles fik Lov til at bo, henvistes de til foragtelige Haandværk, Sjakren og Aager. I det 17. og 18. Aarhundrede levede de indesluttede i de frygtelige *Ghetti*, fjernt fra al aandelig Kultur; de dannede deres egne foragtede

Samfund, havde deres egen Styrelse, talte deres eget Sprog, gik i særegne Dragter og havde deres egen Tidsregning, deres egne Helligdage, spiste ikke ved samme Bord og ikke samme Slags Mad som de Kristne — de var et udskilt Folk i Folkene. Omverdenen viste dem kun sin Opmærksomhed gennem Forfølgelser, — Progromer. Det fattige Liv i Ghettoen var dog ikke egnet til at vække direkte Forfølgelse mod dem af aandelig Art. Da de franske Filosooffer i det 18. Aarhundredes anden Halvdel proklamerede Menneskenes Lighed, begyndte der ogsaa at brydes Brecher i Ghettoernes Mure; i Frankrig har Modsætningen mellem national og jødisk Aand aldrig været særlig fremtrædende, og i de følgende Decennier fremstod talrige Skribenter, der krævede en Forbedring af Jødernes Kaar, og endelig 1791 vedtoges i Frankrig en Lov, som gav alle Jøder fuld Borgerrettighed. Napoleon stadfæstede i 1806 denne Bestemmelse, og i Jødesamfundene hele Verden over sporedes Virkningen af de franske Ideer — i Følge med Napoleons Sejrstog — som en hidtil ukendt Frihed i Jødernes Forfatning. Men mod de humane Foranstaltninger fra Regeringernes Side rejste sig straks en lidenskabelig Reaktion fra Folkenes, og en ny Forfølgelse brød frem. Den begyndte i Tyskland som en litterær Fejde, der ogsaa (i 1813) naaede til Danmark, satte talrige Penne i Bevægelse og kulminerede her i 1819 i en Jødemassacre paa ægte gammel Vis, og den præger endnu 10 Aar efter Folkestemningen herhjemme. I de samme Aar, som Henrik Hertz's Digteraand bryder ud af sit Svøb, just som han staar færdig til at bringe det danske Folk sine første Digterfrugter, genlyder Hovedstadens Gader af Smæderaab mod den Nation, han tilhører, og paa Teatret udpibes et Skuespil, fordi det

er — oversat af en Jøde. Paa Baggrund heraf maa Henrik Hertz's første digteriske Fremtræden ses. Hvi - ket Indtryk har det ikke maattet gøre paa et saa modtageligt Sind som hans, at han allerede i 16-17 Aars Alderen befandt sig midt i Forfølgelsen og blev Vidne til den Kamp, hans Slægt og Venner maatte føre for deres borgerlige Ære. Hver Dag bragte nye Smædeskrifter, nye Forhaanelser: ansete Mænd som Thomas Thaarup, Otto Horrebow, selve kgl. Konfessionarius Dr. Bastholm tog Del i Forfølgelsen, og Gros-serer Nathansons Hus blev Borgen, hvorfra Jøderne førte deres Forsvar. Her samledes en Kreds af intelligente Jøder, der med uimodstaaelig Overlegenhed tilbageviste de grundløse Sigtelser mod deres Nation. Da Angrebene mere og mere samlede sig i Beskyldningen om, at Jøderne havde opkøbt Landets rede Penge, saavel som de ædle Metaller, og solgt dem ud af Landet og derved foranlediget det store Kursfald, der førte til Statsbankerotten og den hele økonomiske Misère, tog Nathanson selv Ordet og paaviste gennem en saglig og yderst grundig „Oversigt over den danske Handels Historie i de sidste 25 Aar“ Handelskrisens sande Aarsager: Krigen med England, Ulykken 1807, de vidtløftige Spekulationer før Krigsaarene o. s. v. (Afhandlingen fremkom anonym som „Forerindring“ til Historikeren Jens Krag Høst's Oversættelse af et tysk Forsvarsskrift for Jøderne). Ogsaa *Jens Baggesen* tog Ordet til Jødernes Forsvar. Han var paa den Tid Professor i Kiel, men opholdt sig under Krigen i København og var da som sædvanlig en næsten daglig Gæst hos Nathansons. Hertz fortæller, hvorledes han ofte med Beundring sad og lyttede til, naar Baggesen oplæste sine Stridsskrifter. I sine „Gengangerbreve“ viste han, at han ikke siden

glemte den behændige Fægter. Litterært set endte denne Fejde med en afgjort Sejr for Jøderne, og Regeringen lagde sit Sindelag for Dagen i Forordningen af 29. Marts 1814, der tilstod Jøderne fuld Borgerret i Danmark. Men i Befolkningens dybere Lag var Jødehadet vokset. Da det for os her kommer an paa at vise, hvorledes hele denne Forfølgelse blev bestemmende for Hertz's Digtervirksomhed, skal vi anføre en meget betegnende Teaterepisode, der indtraf 6 Aar efter den egentlige litterære Jødefejdes Afslutning — sidst paa Aaret 1819. En ung, højt-begavet Jøde, *C. N. David*, senere bekendt som en fremragende Politiker, Statsøkonom og Universitetsprofessor, havde oversat et lille fransk Lystspil „Det unge Menneske paa 60 Aar“, som skulde opføres paa det kgl. Teater til en Beneficeforestilling for Fryden-dahl. Overskou beretter i sin Teaterhistorie om den paafølgende Skandale: Det blev næppe bekendt, før end det over hele Byen hed, at Jøden skulde pibes ud, og uden Spørgsmaal om, hvorledes Stykket var, blev det længe før Opførelsen betragtet som fordømt. Teaterdirektionen gav Lidenskabens Næring ved at indgaa til Cancelliet med en „Forestilling“, ifølge hvilken det fastsattes, at Publikum kun havde Ret til at give sin Mening til Kende i 10 Minutter(!), hvis Forløb paa Scenen skulde tilkendegives ved en Gongon. At Direktionen bekendtgjorde denne Bestemmelse om Formiddagen, som Stykket skulde gaa om Aftenen, var naturligvis som en officiel Erklæring om, at nu skulde der pibes . . . havde der derfor ikke skullet være pebet før, saa blev der ret til Gavns pebet nu, og Stykket blev naturligvis kun opført den ene Gang (Overskous Teaterhist. IV S. 614).

Samme Aar gik den saakaldte „Pennejødefejde“

over til „Nævejødefejden“. I de største og smukkeste jødiske Butikker blev Ruderne splintrede og Varerne ødelagt. Man overfaldt og mishandlede Jøderne paa Gaderne, der genlød af vilde tumultuariske Pøbeloptøjer, Betjentene, der sendtes ud for at genoprette Ordenen, blev skamslaaet eller drevet paa Flugt. Paa Gadehjørnerne, ja, selv paa Børsen fandtes Opslag med Opfordringer „til alle gode og kristelige Borgere“ om at drive Jøderne, „denne Samfundets Pest, ud af Byen“. Et Pøbelangreb paa Nathansons Gaard blev afværget ved et Udfald af Hestgarden. Paa Familiens Landsted paa Frederiksberg vaagede Henrik Hertz Natten mellem 5. og 6. September 1819. Blandt hans efterladte Papirer findes et lille Digt af religiøst-tung-sindigt Indhold, som han skrev om Natten, „da jeg vaagede i Havestuen under Frygten for Stenkast-Urolighederne“ (Tillæg S. 55). Derinde sad den Mand, der paa hin Tid ejede de rigeste Muligheder for at blive det Folks ypperste Sanger, der besvarede hans Muses første Toner med Smædeviser, Pøbelraab og Stenkast. En Digterplante af sjælden og ædel Skønhed fik den Skæbne at vokse op og aabne sine første Blomster under en isnende Hagelbyge, og derfor kom den aldrig til at bære de Frugter, den efter sin Natur skulde have baaret. Blomsterklynger bar den, Blomster saa skønne, at de endnu straalte i den danske Litteraturs Have, — nogle med en sart og yndig Duft, enkelte mod Senhøsten med ufuldbaarne Frugter, som vidner om, hvad den kunde have ydet. Til Fuldendelse og naturlig Modenhed naaede den aldrig.

Der skulde en stærkere og grovere Konstitution end den, der var Hertz medfødt, til at modstaa et saa ublidt Klima. Man kan ikke af et saa mimosefint Sind som hans vente sig den mandige Trods, der

rejser sig til dristig Kamp mod Forfølgelsen. Langt mod Nord lever en tapper, taalmodig Fugl, der lader sig plukke til Blods to og tre Gange, før den „spiler Vingen en Foraarsnat og kløver Skodden med blodigt Bryst, mod Syd, mod Syd til en Solskinskyst,“ — og dér vedbliver at være sig selv. Sydens Fugle taaler mindre, før de opgiver Kampen. Henrik Hertz's Skæbne er bestemt af Racemærket, der paa een Gang ud-sætter ham for Forfølgelsen og svækker hans Mod-standsevne. Man har vel ofte set Eksempler paa, at det jødiske Folk har ejet en beundringsværdig Evne netop til at trodse Forfølgelser; men det har da været i Kraft af den indre Styrke, der avles af stærke religiøse og nationale Drifter. Men hos Hertz havde hverken de jødisk-religiøse eller nationale Følelser nogen Magt. Han blev Martyr for en Tro, der for ham aldrig havde været forbunden med nogen Overbevisning, og som han senere helt forlod. Han stand-sedes paa sin Bane til højere Fuldkommenhed af Hadet til den Nation, han tilhørte, men for hvis dybere Overleveringer han ingen Sympati ejede. Heraf fødtes ingen Lidenskab til trodsig Selvhævdelse, ingen kraftig Overbevisning, som gav Styrke til Kamp. Hans store Aandssmidighed hørte sammen med en Aands-Veghed, der foretrak Passivitet for krigerisk Parade. For en æstetisk Fejde veg han aldrig tilbage, men til jødisk Agitator følte han sig ikke kaldet, og „det ligger ikke i den jødiske Natur at føre et forsagende, savn-fuldt Liv uden i Lidenskab,“ siger Goldschmidt (Livs Erindringer og Resultater I S. 112).

Hertz tilhørte en af den Tids moderne, „reform-jødiske“ Slægter, der havde blandet Blod med „de Blonde“, og som gennem et hundredaarigt Samkvem med kristne Familier havde udviklet sig kosmopolitisk

uden dog at miste sine Raceegenskaber. I hans Barn-
 domshjem havde Livet gaaet sin travle Gang uden
 noget særligt jødisk Præg, uden andre religiøse Cere-
 monier end Purimsløjerne. Der blev sunget meget i
 Hjemmet, men det var Moderens nordiske Kæmpe-
 viser efter Peder Syv, eller Rahbeks og andres Drikke-
 viser. Aldrig hører vi tale om den strenge gammeldags
 hebraiske Kultus, som *Goldschmidt* levede under i sin
 Barndom, og som blev et Hovedmoment i hans For-
 fatterskab. I Hertz's Bøger træffer man saa at sige
 aldrig Ordet Jøde. En enkelt lidenskabelig Bemærk-
 ning i en efterladt Studiebog (Q pag. 74) lader ane
 de Følelser, der laa bag denne Skyhed for at behandle
 jødiske Forhold. Georg Brandes havde i en Artikel
 om Goldschmidt (*Æsthetiske Studier*, 1868) skrevet:
 „Jeg finder det ikke smukt, naar Forfattere af jødisk
 Oprindelse, som f. Eks. Hertz, i deres Forfatterliv
 gjøre Alt for at bringe deres Herkomst i Glemme,
 skjule den næsten som et *partie honteuse*, idet de aldrig
 vælge et jødisk Sujet. Hvem ved, om ikke Hertz her
 har berøvet sin Lyra en Oktav; et Digt som „Fristel-
 sen“ fra hans første Ungdom tyder paa, at han havde
 en Mulighed i sig til en vis primitiv Lidenskab, som
 senere er forsvundet af hans Poesi.“ Hertz bemærker
 hertil: „Angaaende min jødiske Nedstamning kan
 siges: Hvad er det dog for en Indbildning, Theater-
 anmeldere og Recensenter i Dagblade lide af, at det
 er dem tilladt at nedskrive ethvert Indfald, ofte de
 mest nærgaaende og fornærmelige Ord! Er det, fordi
 de ere halvanonyme, eller fordi de af gammel Erfar-
 ing veed, at Ingen gider tage til Genmæle mod dem?“
 Brandes havde her rørt ved et Forhold, der for Hertz
 var for helligt til — med hans eget Udtryk — at
 „kagstryges i de offentlige Blade“, men tillige saa

betydningsfuldt, at det i en Analyse af Hertz's Digtning maa blive et Hovedpunkt. Et enkelt Sted, det er i den polemiske Komedie „Hundrede Aar“ (1848), ofrer han et Par Linier for at udtrykke sin Glæde over Forordningen af 1814 og sin Harme over det norske Stortings Beslutning om at nægte Jøderne Adgang til Landet:

Selv „det udvalgte Folk“, der var udvalgt, ak!
til at haanes og grumt forurettes,
gaar i Række med os til det straalende Lys;
thi i Ghetto er Gitteret bortført.
Kun det yderste Nord er i Dag som i Gaar,
kun fra dig, Christiania Storting,
som fra stenhaarde Fjeld er Befrielsens Ord
med Protest sendt atter til Ghetto.

Man kan undres over, at han ikke allerede inden sin første Fremtræden i Stedet for Anonymiteten valgte det Middel, der fra saa mange Sider anvistes ham til at overvinde de Hindringer, hans Herkomst medførte, nemlig Daaben. Paa den Tid lod en Mængde velstillede københavnske Jøder sig døbe, deriblandt ogsaa Nathansons Børn, og Nathanson, der bedre end nogen forstod, hvilken Betydning Daaben kunde faa for Hertz, var ivrig for at overtale ham. I September 1830 skriver han til ham fra Manchester: „Jeg maa condolere Dem, at De ikke er døbt; thi jeg er overbevist om, at De med Deres gode Kundskaber og i et Fag, som er yndet, vilde nu have staaet paa et ganske andet Trin, dersom De allerede for 10 Aar siden havde ladet Dem døbe. Erfaringen taler for mig. Nu er det rigtignok temmelig silde; thi hvad kan De søge nu, og hvad kan De faa? . . . De seneste Tildragelser i Frankrig og Holland frembringer igen en liberalere Tænkemaade, og dette kan maaske

faa Indflydelse paa Jødernes Stilling, ligesom Tilfældet var i 1792“ (Breve fra og til Henrik Hertz, Kbhvn. 1895, S. 213 f.). Det har dog maaske været en dybere Overbevisning, der i de unge Aar holdt ham tilbage. Et enkelt Digt fra denne Periode tyder derpaa; det er det ovenfor nævnte „*Fristeren*“ (fra 1822). Det Offer, Fristeren kræver af ham for at give ham Del i al den sanselige Herlighed, der drager ham forbi, maa være et sjæleligt Offer, ja, vel egentlig, saaledes maatte det forekomme ham, hele hans Sjæl. Og til en saadan Følelse har knyttet sig en ren Naturs Foragt for ethvert bevidst eller ubevidst Hykleri. Et Udtryk herfor finder man i det førnævnte Digt til Hanna Nathanson (Tillæg S. 53):

Kun Natten ser min Kind af Taarer vaad,
 min hede Læbe drikker da den Graad,
 som denne hjerteløse Tid forhaaner.
 Og længst min Nakke var for stiv og stolt.
 Blandt Tab og Vinding valgte frit jeg Tabet.
 Mit varme Hjerte hamrede man koldt.
 fra Mand til Mand jeg slængtes som en Boldt, —
 da sagde jeg et frit Farvel til Skrabet.

Henrik Hertz's „Farvel til Skrabet“ betød tillige et Farvel til det Digterkald, han havde fulgt i sin første lyriske Digtning. En Rigdom af dybe poetiske Tanker som de, der aabenbarer sig i den lille Samling fra den ældre Periode, *Laokoon*, *Lovens Tavler*, *Fristeren*, *Englene ved Korset* o. s. v. sidestiller ham med Henrik Ibsen og ikke med Heine, hvem man har paastaaet, Hertz „artede sig efter“, og som han ogsaa i en senere Periode minder om. Og da han fra Midten af 30erne vender tilbage til sit Udgangspunkt med Arbejder som *Svend Dyrings Hus*, *Valdemar Atterdag*, *Ninon*, *Svanehammen* o. s. v., bekræftes Slægtskabet

med Ibsen ogsaa paa det dramatiske Omraade (Fru Heiberg gør allerede i et Brev til Krieger opmærksom paa Slægtskabet mellem *Svend Dyrings Hus* og *Gildet paa Solhaug*). Men hele denne Række af Skuespil bekræfter tillige den bitre Sandhed i Hertz's egne Ord: „Jeg indser, at min Sjæls bedste Retninger er blevet afhuggede, og at det vil falde mig alt for vanskeligt at knytte min Fremtid til mit ældre Livs overskaarne Traade“ („Stemninger og Tilstande“, 1839, S. 5).

Ved at iføre sig Kristenmands Ham lykkedes det ham at skjule sin Herkomst og sikre sig en saa fast Stilling paa Parnasset, at ingen kunde rokke den, da han omsider, dog efter en forsikrende Daab, kastede Masken. Første Gang fremtraadte han i et forsvarligt Holbergkostume („Hr. Burchardt og hans Familie“, 1826), dernæst formummet bag Jens Baggesens Hjelmgitter og med hans Floret i Haanden („Gengangerebreve“). Naar hans nærmeste Venner udtalte Ønsket om snart at se ham selv, viste han dem klogt til Rette. Til Broderen Sylvester skriver han saaledes: „Naar du fristes til at ønske Visiret kastet, saa kender du ikke Stemningen her i Byen . . . Man maa oppebie et bedre Tidspunkt og søge at befæste sig et godt Navn forud, og knap det vil hjælpe“ (April 1830). Og de, der kendte den jødefjendske Stemning i Hovedstaden, gav ham Ret. Meget betegnende er en Udtalelse af *P. W. Jacobsen* i et Brev til Adjunkt *Adler* i Ribe (Maj 1832), da Hertz havde brudt sin Anonymitet: „Virkningerne af Hertz's Demaskering har ikke været saa uheldige, som jeg troede, de vilde blive, end mindre saadanne, som han selv frygtede for. Det er en næsten kun umærkelig Dalen i Folks Omdømme om hans Arbejder, der har fundet Sted.“

Men altsaa dog en Dalen, — efter at Hovedstaden i 6 Aar havde strømmet over af Beundring for den anonyme Digter, og efter at han havde søgt Tilgivelse for sin Herkomst ved Daaben. Fra sin første dristige Falkeflugt dalede Hertz da i 1826 ned i den københavnske Andegaard, der netop paa den Tid var saa hyggeligt skræppende som aldrig før. Og det viste sig da ogsaa, at han havde spansk Blod nok i Aarerne til at gøre Lykke i Selskabet og ende med den fornemme røde Klud om Benet.

Hans Digterbane ligger fra nu af klar. Jævnside med hans Vaudeviller og borgerlige Lystspil gaar en polemisk Digtning, der har til Formaal at forsvare en Kunst, der ikke stillede store Krav til Indhold og Personlighed, men i Formen var elegant, fuldendt og blændende, — altsaa den, hvorover hans egne Teaterstykker var bygget. Da han paa denne Maade om sider havde erhvervet sig sin Samtids Anerkendelse, dristede han sig til at vende tilbage til sine Ungdomsidealer, den lyriske Poesi, det romantiske Drama og Tragedien. Dette Omslag sker o. 1836; men da havde han, med sin tidligt naaede Modenhed, allerede overskredet sin kunstneriske Kulmination. De sønderbrudte Traade lod sig ikke mere sammenknytte. Han blev i det danske Folks Bevidsthed staaende som den hyggelige, maaske lidt tomme, Lystspilforfatter, som man holder af for hans elskværdige Evne til at fremkalde den nationale Yndlingstilstand, det behagelige Søndagsvelvære i Parkettet og opefter til de øverste Rækker i Galleriet. Nationen havde skabt en Digter i sit Billede.

5. LYSTSPIL OG VAUDEVILLER.

Det blev altsaa det danske Samfund i 20erne, der gav Henrik Hertz's første dramatiske Digtning Form, og Jødefejden har givet os et Indblik i, hvorledes Aandslivet i Danmark paa den Tid ytrede sig. *Baggesen* har jo nemlig Ret, naar han formoder, at hele denne Bevægelse maatte bunde i „et almindeligt Forfald i Litteraturen og Smagen herhjemme“. De haarde Domme, Eftertiden har fældet over dansk Aandsliv i Tidsrummet fra 1807—30, kan vist sammenfattes i en træffende Udtalelse af *Marcus Rubin* i hans Bog „Frederik den Sjettes Tid“: „Frederik den Sjettes Styrelse kan lige saa lidt rose sig af de Aandslivets Førere, der skabtes før dens Tid, som af dem, der dannedes under den. Thi dens Andel deri var enten ingen, eller i hvert Fald ingen at rose sig af — saa ufortalt iøvrigt, hvad Nationen vandt gennem sine rigeste Snillers Viden og Kunst“ (II. S. 331). Det Digterkuld, der med Oehlschläger brød frem ved Aarhundredskiftet, havde sin aandelige Rod i Rationalismens gærende Tidsalder, var i Virkeligheden Blomst af dens Skud, af det Aandsliv, en overfladisk Bedømmelse i saa høj Grad har forurettet. I Stedet for at erkende Romantikken som en naturlig Udfoldelse af de løndomsfulde Kræfter, den fore-

gaaende Tid havde givet Saft og Næring, har man tyet til Mirakeltroen paa Kanontordenen paa Reden 1801 og nogle Forelæsninger af den halvtyske Filosof Henrik Steffens. De romantiske Digtere har selv i høj Grad bidraget til at udbrede denne Tro paa Miraklet, paa en mystisk, halvt overnaturlig Indvielse, der smukt harmonerede med hele den romantiske Mysticisme, — et Bevis paa, at Digteren ingenlunde selv er en paalidelig litterær Kilde.

I de saakaldte „gode Tider“ fra 1790erne til 1813, da Nationen levede højt og rigt paa sin indbildte Velstand, blomstrede ogsaa Poesi og Kunst i en aldrig før kendt Glans og Frodighed. Men da saa pludselig alle de nominelle Rigdomme sprang tilbage til deres sande Værdi, kom Reaktionen, og de Aar, der nu fulgte, blev aandeligt og materielt en Armodstid, der staar i den mest skrigende Modsætning til de foregaaende gyldne Decennier. Paa adskillige af det romantiske Gennembruds Mænd kan dog anvendes Goldschmidts skønne Linie om Oehlenschläger: „ . . Men om denne Tid og disse Stemninger end noget kunde paavirke Oehlenschläger, vare de dog ej istand til at forandre hans allerede færdige Digternatur; han var vænnet fra Brystet, før Moderen fik Sorg (Blandede Skrifter, andet Bind (1859) S. 77 f.). Der findes i Litteraturen Udtalelser nok til denne golde Tids Karakteristik. I 1823, da Grundtvig „vovede at dukke op af den Kæmpehøj, i hvilken han havde fundet det rettest og raadeligst at begrave sig med Saxo og Snorre, talte ingen om andet, end hvad de havde spist i Gaar, og hvad de skulde have i Morgen, og hvor man dog skulde tage Pengene fra til alt, hvad man spiste mellem Aar og Dag“. Ikke mere venligt dømmes Tiden af H. N. Clausen i hans „Erindringer“:

„En tør Prosaisme, en bornert Smaalighedsaand, velbehagelig og selvtilfreds i sin Fattigdom, var vistnok Tidens almindelige Særkende, men vort Fædrelands og Hovedstadens Historie i Hundredaarets første Del var en Lidelseshistorie saa sejgpinende, lamslaende og demoraliserende, som den ikke let kan opvises andensteds.“ Den bornerte Smaalighedsaand affødte en Række litterære Fejder, der i Fremtoninger som Jødefejden og Baggenses Smædeskrift mod Rahbek, „Pindsvinet“, viste sig i sine mest afskrækkende Former, men som heller ikke i en mere ophøjet Form, som f. Eks. i Striden mellem Baggesen og Oehlen-schläger og Abc-Fejden mellem Heiberg og Grundtvig, vækker Begejstring. Poul Møller karakteriserer træffende Situationen i en af sine Aforismer: „Digterne maa for at opholde deres Kunstnerliv æde hinanden under den almindelige Hungersnød“. Hertz sammenlignede dem med de arkadiske Rovfugle, Stymfaliderne, der udskød de Fjedre, der skulde bære dem til en højere Flugt, som Pile mod dens Fjender, og han omskriver Skjaldekunst til Skjældekunst.

I 1832 giver han følgende epigrammatiske Karakteristik af Litteraturens Tilstand:

I denne Tid, du kjære Gud!
 Hvor seer Literaturen mager ud!
 Den lever — Pokker veed, hvori det stikker —
 Den lever næsten ikkun af Critikker.

Med andre Ord — da, taget strengt, Critik
 Selv er saa lidet Mad som Læskedrik,
 Men kun trancherer det, der kommer paa et Taffel —
 Den lever næsten blot af *Kniv* og *Gaffel*.

Og var den herskende Tone saadan blandt Digterne, kan man tænke sig til Smagen blandt Publikum. Interessen for Litteratur og Teater var i Tilbagegang,

og den Lykke, selv de fadeste af Tidens Vaudeville-digtere gjorde blandt Tyvernes Teaterpublikum, giver et fuldgyldigt Udtryk for Tidens aandelige Behov. Det var ikke Tanken eller „Hjertet“, som den gamle Rahbek bestandig talte om, der trængte til Bevægelse. Bekymringerne for det daglige Udkomme gav nok at spekulere paa og sørge over; men en munter lille Intrige, en kvik Melodi og en behagelig Moveren af Lattermusklerne kunde man endelig nok under normale Kursforhold ofre 4 Mk. paa. Fra omkring 1830 regner man i Almindelighed, at den aandelige Opgang tager sin Begyndelse. Det kan da være interessant at se en Udtalelse om, hvad det nu er, den opgaaende Borgeraand beskæftiger sig med. I et Brev, dat. 21. Marts 1831, skriver P. V. Jacobsen til den førnævnte Adjunkt Chr. Adler i Ribe: „Af Aviserne vil Du have set det Raseri, der for kort siden bemægtigede sig Kjøbenhavn med de saakaldte „Kjælder-mænd“. Man hørte ikke andet end deslige Vittigheder, som oftest iklædt Gaadeform, og jeg tror, at de fleste Mennesker fra Morgen til Aften ikke tænker paa andet eller i andet end „Kjælder-mænd“. Saaledes kom en Mand ind til en Konditor, og da han saa en Bekendt sidde der, sagde han til ham: ‚Hør, kan De sige, hvorfor er Posten ikke kommen i Dag?‘ Manden smilte, drejede Hovedet til alle Sider, rystede det, lo og sagde: ‚Nej, det kan jeg ikke gætte!‘ Han troede, det var en „Kjælder-mand“, den anden vilde give ham at knække, medens det var et simpelt, uskyldigt Spørgsmaal.“ — „Kjøbenhavn er blevet et Maribo“, klager Chr. Winther i et Brev til Hertz, der dengang (1833) opholdt sig i Udlandet. Med dette Publikum for Øje maatte Hertz skrive, af det skulde hans Aand næres, hans Evner udnytted, og saa mange

Procent jødisk Blod havde han da i Aarerne, at han forretningsmæssigt kunde bedømme Markedet. Han blev komisk Digter under Jens Baggesens kendte Devise:

Til Latter Himlen just saa lige
mig intet Kald og ingen Drift lod faa;
men Kreditorer og deslige
har ofte nødt mig til at lade saa.

Som Baggesen var ogsaa Hertz mere født „til tragisk end til komisk Væver“. Men det tragiske beror paa Følelsen, der er værgeløs og saarbar; det komiske derimod beror paa Erkendelsen, og Intelligensen løber ingen Risiko ved at vove sig ud — selv mod den mest smaalige Uforstand. Hertz's egne Udtalelser viser klart nok, at han af sin Tid ikke ventede at finde Ørenlyd for sin Sjæls dybeste Toner. Det skønne, tankedybe Digt, *Lovens Tavler*, som han skrev i 1825, indledes med en hvas Brod mod Hverdags-Publikummet:

Nej, af eder ingen Gunst forlanger
Digteren med Højhed i sit Bryst.
Usle Dyrkere af Døgnets Lyst,
I kan ej forstaa en henrykt Sanger.
Dette Syn, der har min Sjæl betvunget,
Dette Glimt, der sprængte Støvets Baand, —
Nej, I kan ej fatte, hvad min Aand
Med en Seers Klarhed har besunget.

Men i et senere Digt, *Resignation*, viser han ogsaa, hvorledes han overlegent forstod at frigøre sit Sind fra det Tryk, Omgivelserne øvede paa ham:

Du kaster i Mismod bort din Pen
Og siger, du kan ikke synge.
Blandt søvnige Kvinder, blandt dorske Mænd,
Hvor trænger Begejstringens Udbrud hen?
Mon til Een i den samlede Klynge?

Men Trøsteren svarer ham muntert tilbage, at ingen kan vide, hvor Sangen naar hen; uventet kan dens Frø vokse, spire og blomstre, Bien finde dens Honning eller Smaafuglene stille deres Sult i dens Kerner:

Jeg synger med muntert, sorgløst Bryst
Blandt Mænd, der er dorske og sløve,
Der kommer vel Een, — og det er min Trøst, —
Der tager til Indtægt lidt af min Røst
Og saare min Sang kan behøve.

Og naar han endelig som Resultat af det altsammen skal bestemme sin *Digterlod*, bliver det i et selvironisk Digt, hvori alle hans Digtning's Elementer kommer til Orde, Viddet, Alvoren, Bitterheden, den stærke Følsomhed og Menneskeforagten, — et Digt, der viser, at Hertz i mere end een Forstand er Baggesens Genganger:

For at leve maa jeg skrive,
Om jeg aldrig saa var stemt;
For at leve maa jeg drive
Muserne til Vers og Skæmt.

— — —

For at kunne gaa og drive
Efter Lyst og mit Humør,
Maa jeg hjertesyg og ør
Dag og Aften skrive — skrive.

For at kunne stille græde
Maa jeg paa Papiret le,
For en Lystighed at se
Paa Papiret Øjne væde.

Men ikke nok hermed! Hvad Baggesen aldrig havde nødig, det tvang Omstændighederne Hertz til:

For at agtes som en anden
Maa jeg gøre Kneb og Knuder,
For at sværme mellem Guder,
Ak, forskrive mig til Fanden.

Denne smertelige Bekendelse (der først offentlig fremkom i „Lyriske og dramatiske Digte“, 1840) vakte en let forstaaelig Harme hos det Publikum, den i sin Bitterhed er rettet imod. Det liberale Blad „Den Frisindede“ (12. Dec. 1840) gjorde sig til Opinionens Talsmand med en æstetisk Dom, der synes direkte udsprungen af 20ernes Dekadence. Bladet beklager, at en Lystspildigter, der som Hr. Hertz synes saa yndet af den komiske Muse, „deler Skæbne med Nordens ældre Sangere, naar han optræder som Lyriker. Vemod og Melankoli er da Grundtonen, og et vist sygeligt Tungsind, en Utilfredshed med alt og alle afpræger sig i Digtingen . . . Vi ved ingen mildere Maade at omtale hans „Digterlod“ paa — et Digt, der ved sin kolde Analyse lettigen kunde bringe os til at glemme, hvad vi skylder den gode Digter, ligesom han selv synes at miskende, hvad han skylder Publikum.“ Derpaa aftrykkes hele det utaknemlige Digt, og Anmelderen slutter med at udtale Haabet om, at „Fanden vil rive Forskrivningen itu jo før jo heller, for at Digteren ikke i sin Sværmen mellem Guder skal nødes til at vise os de „Kneb og Knuder“, der let laves ved for megen Omgang med hin sorte Personage.“

Det var den Hilsen, hvormed en alvorlig lyrisk Poesi modtoges 10 Aar efter det aandelige Livs „Nyvækkelse“ o. 1830.

En henkastet Aforisme i en af de senere Studiebøger belyser ved et nærliggende Billede den Vandring, Hertz maatte tilbagelægge, før han naaede til det Punkt paa sin Digterbane, hvorfra han vovede at vende sig til sit oprindelige Digterkald: „En begyndende Digter maa i mange Prøvelsens, Lidelsens og Trældommens Aar ligesom Jøderne tro paa en Mes-

sias, d. v. s. tro paa sit guddommelige Kald. Og naar han saa aabenbarer sig i et af hans Værker, maa han endda først vente og se, om Folket vil tro paa ham.“

Nærmere betegnes denne Vandring ved den Række — omtrent et Dusin — intelligent sammenskrevne Lystspil og Vaudeviller, der indledes med „Hr. Burchardt og hans Familie“ (1826) og fra Holberg gaar over Molière, Delavigne og Scribe for at afsluttes med det eneste virkelig nationale Lystspil, Hertz har skrevet, „Sparekassen“ (1836). De vidtforskellige Emner, den bestandig skiftende Skrivemaade, Formfuldendheden og Manglen paa personligt Indhold viser bedst, hvor ringe Del Digterens Hjerter har i disse Arbejder, at det er Konstruktionsarbejder af den ypperste Art, mesterlige Imitationer og intet andet. Aldrig har en Digter i saa høj Grad som Hertz besiddet Evnen til at studere sin Samtid, at udfinde alle de enkelte Faktorer i dens Smagsretning, de negative saavel som de positive — for med en Matematikers Nøjagtighed at lade dem gaa op i en Generalnævner, der indeholdt Produktet af alt, hvad Publikum forlangte af kunstnerisk Velbehagelighed. Det er denne Periode i vor Litteraturs Historie, der fremstiller sig for os, naar vi i Prologen til „Adam Homo“ læser:

— Billederne glæde; Hoben aner,
At den paa Prent gaar her sig selv forbi;
Og Faa kun føle det Forkeerte i
At faa for Flugt af Ørne Spank af Haner.

Hvis en Historiker skulde falde paa at benytte disse „Billeder“ som et kulturhistorisk Kildemateriale — i Lighed med Holbergs Komedier —, vilde han ganske vist forregne sig slemt. Hertz skrev ikke Historie,

naar han konstruerede Lystspil. Han idealiserer en Række smaa, snævre Hverdagsmennesker, hvis aandelige Niveau ligger lige saa langt under det Billede, der tegnes af dem i Komedieme, som deres Sprog ligger under de formfuldendte, rytmeslyngede Replikker i de rimede Lystspil. Han søgte sine Figurer i alle Samfundsklasser, i Diplomati, i Militæret, i Embedsetaterne, blandt det jævne Borgerskab, Skibsredere og Matroser. Han rejste som hin lille Nisse i det bekendte Børnerim fra Land til Land, fra København til Provinsbyen, fra Frankrig, til Italien, fra Orienten til Australien, — den store Mand, Helten, fandt han ingensteds, men nok en Del hæderlige Mandfolk, som gennem en poetisk Lutring kunde blive den ædle Kvinde værdig, der er det lysgivende Midtpunkt i alle hans Lystspil.

Uden Nag til sin Tid, som han i sine lyriske Digte skarpt nok betegner som „lav og aandløs, dorsk og sløv“, er han i sine Komedier dens elskværdige, velvillige Skildrer. Uden Bitterhed mod Kvinden, der havde forsmaaet hans Tilbedelse og sænket Kulde i hans Sind, er han i sin digteriske Fremstilling af hende den galante Troubadour, den ridderlige Beundrer. En mere overlegen Sejr har ingen Mand vundet over sine egne stridige Følelser. Før han tager Pennen i Haanden for at paabegynde et Digterværk, maa han omhyggeligt lukke af for sin egen Sjæls Lønkammer, lukke med Bolt og Slaa og tætte Skodder, at ingen Straaler fra den Glød, der ulmer derinde, skal naa op og forstyrre den behagelige Lysvirkning i Lystspillene. Saaledes arbejder den objektive Digter, og Hertz's Stræben i de første 10 Aar af hans Digtervirksomhed gik ud paa at naa den fuldkomne

kunstneriske Objektivitet.*) Studiebøgerne viser, hvorledes han idelig stræber herimod og under talrige Variationer forsvarede Objektiviteten (Tillæg S. 21 f.). Undertiden har han dog følt dens farlige Følger: „Jeg skal skrive lyriske Digte, men Objektiviteten vil ikke fornægte sig. Derfor vil jeg ofte komme til at udgive andres Stemninger for mine. Naar jeg skildrer Smerter, skulle I ikke straks bedrøves; thi det er ikke sagt, det er mine. Men Glæderne, jeg skildrer, er heller ikke mine.“ Med denne Objektivitet fulgte efter Hertz's egen Mening det før nævnte velvillige Syn paa Menneskeheden. Hans Forklaring herpaa er mere elskværdig end egentlig overbevisende: „En Digter, især en objektiv, kan ingen Menneskehader være,“ skriver han. „Hans ideale Studium af den menneskelige Natur maa gjøre ham til en Menneskeelsker, til en Elsker af det Menneskelige i alle Individier.“

Følger man nu Udviklingen gennem det Dusin Lystspil og Vaudeviller, Hertz skrev i Tiden fra 1826 til 1836, vil man se, hvorledes denne Objektivitet dog stedse er aftagende, at den i det første, *Hr. Burchardt og hans Familie*, er fuldkommen, men i de følgende mere og mere viger for den subjektive Opfattelse, efterhaanden som det lyriske Element, der hos Hertz er det oprindelige, mere og mere vinder Indpas.

„*Hr. Burchardt og hans Familie*“ er en fuldstændig Holbergsk Imitation. Det var oprindeligt Hertz's Mening at fremføre sin Satire over Privattheatrenes Ud-

*) At Hertz er objektiv Digter, betyder naturligvis ikke, at han som komisk Forfatter er objektiv eller passiv komisk. Tværtimod; han er i Overensstemmelse med hele ovenstaaende Udvikling subjektiv-aktiv komisk, en Behersker af „Sprogets bevidste Komik“, en fuldendt Ordets og Ordspillets Kunstner, men stadig med Udelukkelse af sit eget subjektive Jeg og saaledes objektiv i sin subjektivt komiske Kunst.

skejelser helt igennem med de Holbergske Masker og i Holbergs Sprog, som han i Breve til sine Venner behersker med samme Sikkerhed som Baggesens i „Gjengangerbreve“. Denne Plan opgav han dog; men Stykket beholdt baade i Dialog og Karaktertegning den Holbergske Façon og bares oppe af en saa ægte Holbergsk *vis comica*, at det trods adskillige Mangler blev betragtet som det ypperste Originalskuespil, der siden „Gulddaasen“ (1793) var gaaet over Scenen. En Skikkelse som Commissionair Knap er da ogsaa her skildret med en Troværdighed, som Hertz først naar paa Højde med 10 Aar senere med Købmand Skaarup (i „*Sparekassen*“) og 15 Aar derefter igen med Mad. Stabel (i „*Audiensen*“, 1851). Med disse tre Skikkelser har Hertz ytret en Evne og en Sans for Virkelighedsskildring, som Samtiden forundrede sig over at finde hos en romantisk Digter. „Hr. Burchardt“ opførtes 1. Gang 14. Marts 1827 og indbragte den anonyme Forfatter Publikum udelte Bifald, hvortil i høj Grad bidrog *Rosenkildes* morsomme Fremstilling af Drengen Jeremias og *Frydendahls* uovertræffelige Commissionair Knap.

Samme Aar — i Begyndelsen af 1827 — skrev Hertz sin første Vaudeville, „Kjærlighed og Polit“, der, ved det Indblik, den giver i denne Digtersjæls skjulte Kamp mellem den lyriske Subjektivitet og den tilkæmpede Objektivitet, er af den allerstørste Interesse. Hele Intrigen bestaar i en komisk Konflikt mellem disse to Retninger. Kjærligheden, som den manifesterer sig i Vaudevillens rent lyriske Partier, i den „næsten til Patos stigende Dialog“, er et Udbrud af Digterens indestængte poetiske Oprindelighed. Politiet repræsenterer den Samfundstilstand, der var Aarsagen til, at den holdtes fangen. I Stykket er det

Kærligheden, der sejrer, men Publikum følte sig ogsaa med god Ret skuffet, og Hertz selv blev helt betænkelig, da han ved et kritisk Eftersyn blev opmærksom paa det Puds, de „ældre lyriske Ideer og Stemninger, som han endnu ikke havde lært at beherske“, havde spillet ham. De blev da ogsaa i 2. Udgave tilbørlig vist tilbage, og „Politiet“ fik saaledes endnu en Gang Bugt med „Kærligheden“. (Se Tillæget S. 22). I „Flyttedagen“ (skrevet i Aug.-September samme Aar) findes ingen Spor af „Tilbagefaldet“; ved sine mange komiske Situationer og sin Rigdom paa Vittighed og Lune gjorde dette Stykke endnu større Lykke end „Hr. Burchardt“. Prinsessen sad atter indestængt bag Laas og Slaa, og der skulde — som i de gamle Eventyr — en god Fé til med sin Tryllestav for at fuldbyrde Befrielsen. Hun fandtes, hvor Digternes gode Fé saa ofte har til Huse, i Thalias Tempel, og Hertz's Digterpsyke var ikke den eneste, der fik Mæle ved hende. Hendes Navn var *Johanne Louise Pätges**). Henrykt over hendes fortryllende Spil i Vaudevillerne og især i et lille Lystspil af Scribe, „Den første Kjærlighed“, skrev Hertz i Begyndelsen af 1829 sit første Stykke med hende for Øje. Dets Titel var — *nomen et omen* — „Amors Genistreger“, et Lystspil i rimede Vers. Dette Stykke staar den Dag i Dag som en levende Retfærdiggørelse for den kunstneriske Form-

*) Jfr. Bjørnsøns træffende Vers af „De norske Studenters Hilsen til Fru Louise Heiberg“ (1866):

Dronning over Alveriget,
 Digterlængslens Fé, —
 tog det stumme Barn, der higned
 til din Lykkes Læ,
 vugged det i Sol og Ynde,
 gav det Tungens Tolk,
 saa det kunde højt forkynde
 Undret for sit Folk.

dyrkelse, som den mest glimrende Blomst af den æstetiske Retning, der i sit Skjold fører det omstridte Valgsprog: *l'art pour l'art*, — som det i sit Slags ypperste, den danske Skueplads har at fremvise. Det er, som Vilhelm Andersen siger, „en sproglig Genistreg“. Den lette, elegante Versifikation, den spinkle, men ypperligt anlagte Handling, det fine, sprudlende Vid, der risler gennem den smidigt formede Dialog, hele „den magiske Kraft i Formen“ henrev først de spillende og dernæst Publikum til Beundring. Jfr. Pätges i den kvindelige Hovedrolle, Lotte, udfoldede et saa skælmsk Lune, en saa bedaarende Aandfuldhed og Ynde, at hun fra sin Fremtræden i dette Stykke og til sin Afsked med Teatret blev det kunstneriske Ideal, hvorefter alle Hertz's ypperste Kvindeskikkelser er formet. Og fra nu af udfolder Lyriken sig atter frisk i hans Produktion. Hans følgende to bedste Lystspil, „En Dag paa Øen Als“ og „Den eneste Fejl“ bæres helt igennem af det lyriske. Om dette Gennembrud skriver Hertz i Studiebogen: „Fra den Tid (o. 1830) følte jeg mig i dette Punkt sikker og frygtede ikke for at lade det oprindelig Lyriske i min Natur udtale sig i frie Strømninger, ikke blot i enkelte lyriske Digte, men ogsaa i Dramaer“ (Tillæg S. 22). Men selv efter denne Tid varer det endnu adskillige Aar, før et personligt Indhold fylder Hertz's Dramaer. Først efter Hjemkomsten fra sin Udenlandsrejse slaar han ind paa den Digtretning, der i den følgende Tid danner Hovedstammen i hans Produktion. Mellem disse to skarpt adskilte Afsnit i hans Forfatterskab ligger den polemiske Digtning, hvis Midtpunkt dannes af „Gjenganger-Breve“ og „Stemninger og Tilstande“, der ligesom Lystspillene bevæger sig i en Linie fra et upersonligt „Imitationsarbejde“ til en selvstændig, personlig Opfattelse.

6. IDÉ OG FORM

En aarle Sommermorgen vandrede en gammel, hvidskægget As og en ung Asynje sammen henover den bævende Vej, Bifrøst. Det var *Brage* og *Saga*, der ved Urds Brønd skulde mødes med deres Medguder til Raadslagning. Da de naaede Brønden, var endnu ingen kommen; kun de tre Norner sad der og stirrede tavse ned mod Midgaard. Brage og Saga satte sig da under den tætløvede Ask Ygdrasil og ventede. Og da der endnu ingen levende Væsener var at øjne paa Regnbuebroen, bad Saga Skjaldeguden til Tidkort synge en af de nye Viser for hende, han i denne Tid indgav Menneskene. Og Brage kvad:

Hr. Oluf han rider saa vide
alt til sit Bryllup at byde.
Men Dansen den gaar saa let gennem Lunden.

Der dansede fire, der dansede fem,
Ellerkongens Dotter rækker Haanden frem.

Velkommen Hr. Oluf, lad fare din Fig,
bi lidt og trød her i Dansen med mig!

Jeg ikke tør, jeg ikke maa,
i Morgen skal mit Bryllup staa,
Men Dansen den gaar saa let gennem Lunden.

Vers efter Vers sang han — der var over et halvt Hundrede — og den gamle havde Taarer i Øjnene, da han endelig tav. Saga mælte: „Dine Viser er skønne, men ofte er de dunkle og uklare. Heller ikke synes det mig rigtigt, at du i den samme Vise snart lader dine egne Følelser udstømme, snart ligefrem fortæller og snart igen lader dine Mennesker tale sammen. Du sammenblander Former, der i Poesien bør holdes adskilte, fordi de kræver hver sin særlige Stil.“ „Jeg mener, Indholdet er det væsentligste, at det dunkle og uklare rører Hjertet dybere end det regelmæssige og stilrette,“ svarede Brage kort. „Men endnu øjner jeg ingen paa Broen. Syng da du et af de Kvad, den Høje har befalet dig at lægge paa Menneskets Tunge.“ Saga lænede Hovedet tilbage mod Træet, og med halvtlukkede Øjne kvad hun:

Ask ved jeg staa,
hedder Ygdrasil,
Veddet stænket
med hvid Væde.
Deden kommer Dugg,
i Dale falder; —
staar evig grøn
over Urds Brønd.

Ogsaa i dette Kvæde var der mange Vers, og snart sad Skjaldenes Gud aandsfraværende og fulgte med Blikket det vævre Egern, der pilede op og ned ad Træets Stamme . . . „Men du hører jo slet ikke efter,“ skændte Saga. „Du har ikke lagt Mærke til, hvor regelret de otte Viseord følger efter hinanden, hvor sindrigt Rimordene fremhæver Versets Rytme, hvorledes Halvrim og Helrim . . .“ „Regelmæssighed og Form lader Hjertet urørt,“ afbrød Brage hende, og han holdt fast paa sit, at det var Indholdet, Ideen,

det kom an paa, at Formen var ligegyldig, blot Dig-
tet formaaede at bevæge Sindet.

Endnu laa den straalende Regnbue tom, og dens
lette Draaber skælvede i Morgensolen. Saga pegede
ud over den og sagde: „Se, hvor regelmæssigt dens
syv Farver ligger, Bælte ved Bælte, fra rødt til violet
— et Udtryk for Alfaders klare, ordnende Tanke.
Tænk dig hin Orden ophævet, de rene Farver sam-
menblandede: Indholdet blev vel det samme, men
hvorledes vilde det gaa med den Skønhed, der hver
Dag fryder Guderne og glæder Menneskene!“ „Hvis
dens Farver smeltede sammen?“ gentog Brage; —
„vend dit Blik mod Øst, og du vil finde Svaret.“
Saga drejede spørgende sit lyse Aasyn mod Øst.
Der stod Solen varm og gylden over Askens Krone.
Hun vilde svare, men i det samme gjaldede Hejmdals
Lur, Odins Kærre rullede frem over Bifrøst, efter
fulgte den hele Skare af Aser og Asynjer. — Brage
og Saga kom ikke til Enighed i deres Strid, og Men-
neske-Digterne førte den videre. Der var altid paa
Jorden et Parti, der sværgede til Regnbuen, og et,
der dyrkede Solen; de to Retninger er — med ikke
helt heldige Navne — blevet kaldt Formalisme og
Idealisme, og vi kan følge dem saa langt tilbage,
som vi overhovedet kan finde Spor af nordisk Litter-
atur. Udefra naar de til vort Kulturomraade gennem
to skarpt adskilte Strømninger, den romanske, der
er formalistisk, og den germanske, der er ideali-
stisk. Middelalderens norsk-islandske Kunstdigtning er
Formalismens nordiske Udspring, dens Modsætning
finder vi i Folkeviserne. *Snorre Sturlason* er, uagtet sit
oldnordiske Sprog, romansk-formalistisk, *Saxo* er, trods
sin Latin, germansk-idealistisk, hvorfor heller ingen
saa mesterlig som den urnordiske Grundtvig har evnet

at tilbagedigte hans Danmarkskronike til Modersmaalet.

I et senere Afsnit af dansk Poesis Historie fortættes den formalistiske Retning med *Anders Arrebo* (1587—1637), der paavirket fra Frankrig gennem *Guillaume de Saluste, du Bartas'* „La première semaine“ skrev sit store poetiske Vers „Hexaëmeron“, hvori „han efterfulgte det italienske Alexandrum og den frantzoske Bartasium“. Samtidig skrev *Thomas Kingo* sine Salmer i Folkevisetonen. Gennem alle disse Aar gaar de to Retninger fredeligt Side om Side; men paa *Holbergs* Tid begynder de saa smaat at skære sammen. Holberg selv hører afgjort til den formalistiske Retning, dannet i den romanske Skole efter Plautus og Molière og med sit medfødte formalistiske Naturel, betegner han endog denne Retnings foreløbige Kulmination. Men med al sin Formalisme kunde han dog meget vel anerkende Idealismens Ret. Særdeles interessant er hans Udtalelse herom i den 435. Epistel: „En Poets største Qvalitet er Geist og Enthusiasmus, hvilken ikke gierne er geleidet af Skjønsomhed“ [o: Formsans]. Og længere fremme hedder det: „De skjønsomste Poeter ere ofte de mavreste“. Grundtvig er ikke saa tolerant mod Holberg, naar han ud fra sit nordiske Syn bittert klager:

Lirespil om Paarses Færd,
Det blev Danmarks Heltekvæde.

Men som sagt, allerede paa *Holbergs* Tid havde man begyndt at strides om Stilen. I den 112. Epistel faar vi det at vide: „Hvad en vrager, finder en anden Smag udi... En vil have Skrifter, som ere fulde af Geist, ... andre finde Behag udi den concise Stiil, andre udi den, som er vidtløftig“. I samme Stil som

Holbergs digter *Falster* sine Satirer. Deres samtidig Antagonister er *Sorterup* og *Hans Adolf Brorson*. Over Brorson gaar Vejen fra Kingo til Ewald, og hvad hine var for Salmedigtningen, det blev Sorterup for den verdslige Poesi. Om hans „Heltesange“ er det blevet sagt, at „han ved disse fem Sange danner, man kunde næsten sige et gaadefuldt Mellemlid mellem den ældre Kæmpeviser og den nyere Romance“. I Rationalismens Tid udvikler Modsætningen mellem de to Retninger sig til en aabenbar Fejde: *Wessel* med Norske Selskab er den franske Formalismes Vaabendrager, *Ewald* og hans Tilhængere den nordiske Idealisme. I Striden mellem *Baggesen* og *Oehlenschläger* skærpes Modsætningen yderligere, indtil den kulminerer og delvis uddarmer i denne Fejdes Fortsættelse med den fransk dannede *Heiberg* paa den ene Side og den nordiske *Oehlenschläger* med Soranerne paa den anden Side. Da optræder endelig *Henrik Hertz* — som Baggesens Genganger — og bøjer de to Retninger sammen, idet han med overbevisende Klarhed og Salomonisk Visdom fastslaaer, at Form og Idé, som Kunstens Legem og Sjæl, er lige vigtige, ja, i Grunden i den sande Kunst en Enhed, idet Ideen kun kan finde sit Udtryk gennem den kunstneriske Form: Ved Form forstaas noget andet end Versemaal og ydre Konstruktion; det er ikke heri, Digterne lader saa meget tilbage at ønske. Anderledes er det med Tankens Formløshed. Formaaer Digteren ikke at lade den Idé, der ligger til Grund for Digtet, gaa op i alle dens enkelte Dele og gennem disse samle sig til Anskuelighed, da vil Digtet blive mere eller mindre formlost, selv om Versene efter Rim og Fodmaal er ulastelige. Denne simple og naturlige Løsning bragte den gamle Strid til at forstumme, og alle Interesser samlede sig

om den mærkelige Bog, hvis hele Aand og Tone var saa ægte Baggenssk, at man umuligt kunde gætte sig til dens jordiske Ophav.*) Spiren til dette Mesterværk i Imitationskunsten ligger i det gamle poetiske Kampmiddel, Parodien, som særlig havde været yndet for et halvt Hundrede Aar siden i Fejderne mellem Rationalismens Trojanere, Ewald, Wessel, P. A. Heiberg, Rahbek og Baggesen. Den havde været et Led i de muntre Bakkehusløjer mellem Kamma Rahbek og den unge Oehlenschläger. I „Sct. Hansaften-Spil“ genfinder vi den i den grønne Papegøjes Deklamation. Ogsaa i de senere Fejder havde den været anvendt, saaledes af Poul Møller i hans „Himmelbrev i Grundtvigs

*) Heibergs Strid med Hauch, Hjort og Wilster fortsættes i *Norge* i Polemikken mellem Heibergs kødelige Halvfætter og aandelige Broder *J. S. Welhaven* og Idealismens norske Repræsentant, *Henrik Wergeland*. I „Kjøbenhavns flyvende Post“ (15. Oktober 1830) optrykker Heiberg Welhavens første polemiske Digt mod Wergeland, med den kendte Begyndelse:

Hvor længe vil du rase mod Fornuften?
 Hvor længe svinge Don-Quixotisk Spær?
 Ser du da ej, din Sværmen-om i Luften
 er kun en Dalen mod et bundløst Kjær?
 For Sol du tager Sumpens Meteorer,
 en Øgle er den Pegasus, du sporer.

Fra Begyndelsen af sit Forfatterskab udtaler Wergeland lige saa afgjort sin Uvillie mod den Heibergske Æstetik. Digtet „Paa en Kirkegaard“ (af hans første Digtsamling) indledes med følgende Linier:

Min Harpes Sprog
 bliver kun en Monolog:
 Ingen skatter, Ingen fatter,
 det for Vaudeville-latter.

(Se A. Løchen: *J. S. Welhaven*. S. 83-93).

Den mest udtømmende — og paa mange Maader revolutionerende — Skildring af Forholdene i Norge vil man finde i Dr. *Lilly Hebers* ypperlige Bog: *Norsk realisme i 1830 og 40aarene*. Et bidrag til Intelligenspartiets historie (Kria. 1914). Lilly Hebers Bog giver den første virkelige Belysning af *Realismens* første Ytringer i Skandinavien, disse Ytringers Udspring og Bevægelsens Fortsættelse.

Manér“ og i Parodien paa Baggesens „Der var en Tid, da jeg var meget lille“, — i Heibergs „Julespøg og Nytaarsløjer“ o. s. fr. Det nye og overraskende ved Hertz's Gjenganger-Breve*) er, at de optager en anden Digtets Skrivemaade, ikke for at parodiere denne Digt, men for under hans Autoritet, med fuldstændig Tilegnelse af hans kunstneriske Form og i hans Aand at gennemføre en Polemik mod Tidens æstetiske Brøst. Forudsætningerne for dette farlige Eksperiments heldige Udfald er først og fremmest Hertz's forbløffende Aandssmidighed, hans Evne til at iføre sig andres Form og Tanker; denne medfødte Evne havde han yderligere udviklet gennem flittige Øvelser i den litterære Klub. Baade *Kilde* og *Thortsen* var Mestre i Parodiens Kunst. Endnu før Gjenganger-Brevene var udkommet, tilskrev Thortsen (25. April 1830) Forfatteren en poetisk Protest i Grundtvigs og Oehlenschlägers Manér. Den fingerede Indsigelse fra Oehlenschläger viser, at det oprindeligt har været Hertz's Mening ogsaa at drage til Felts mod „Hakons Skjald“, hvilket han dog siden har opgivet. I Gjenganger-Brevene værnes Digtarkongens Navn med Varme og Pietet.

Brevene, der udkom i December 1830, indledes med en kort Prolog, „Musernes Vinterlejr“, derefter følger en „Riimbrev-Convolut“ fra Knud Sjællandsfar**) til Prof. J. L. Heiberg, to Riimbreve fra Knud Sjællandsfar til Heiberg, to til Prof. C. Hauch og endelig et „Riimbrev fra Knud Sjællandsfar til det danske Folk“. Det første Rimbrev til Heiberg bærer Overskriften

*) Bogens fuldstændige Titel er: *Gjenganger-Breve eller poetiske Epistler fra Paradis*. Kjøbenhavn 1830.

**) Et af Jens Baggesens Pseudonymer, første Gang anvendt i *Sømandssange* 1808.

„Toget mod Algier eller Apologi for min Gaaen-igjen“. Gjengangeren stiller sig her straks ved Heibergs Side i Kampen mod det Barbari, der har bemægtiget sig Smagen i Danmark og forvandlet Parnasset til en afrikansk Røverstat. Til de værste Barbarer hører *Hauch*,

der nylig skrev den fade,
ja næsten vamlé Babyloniade,*)

og især *H. C. Andersen*, den eneste, Gjengangeren er virkelig onskabsfuld imod:

. . . Denne *Hellig Andersen*, der rider,
berust af Phantasiens Øl
paa Musens nattegamlé Føl,
det Slagelseske Krik med lamme Sider,
mens Pøblen holder ham for en Prophet
af en Poet.

I Kampen mod det herskende Barbari raader Gjengangeren nu Heiberg til at paakalde den franske Aand, Formalismens evig unge Moder. Han minder om, at det var det franske Herskerbud, der gjorde Ende paa Røverstaten i Algier. Dette maa være de danske Ordenshaandhævere et Fingerpeg:

Det er et Vink, at netop Frankrigs Kriger,
hint Land, der stred saa tidt for Kunst og Smag,
har kjækt sig taget af Culturens Sag
og dræbt i Hulen Barbariets Tiger.

Og skønt Hertz jo vil hævde, at han sætter Formens og Ideens Krav lige, er det dog klart nok, til hvilken Retning han selv bekender sig:

Med fuldendt Kunst I skulle
beskjæmme ridderligt det Mangelfulde!
Imod plebeiisk Plumphed sætte
en Strængthed, der er nær ved Etiquette!

*) Den babyloniske Taarnbygning i Mignature. Et Forsøg i den aristofaniske Comoedie af *C. Hauch*. Kbh. 1830. [Et satirisk Stridsskrift mod Heiberg.]

Ja, mærker det: med Frankrigs Elegants,
 med dets Correcthed, Præcision og lette
 af Gratierne lærte Rythmedans,
 dets Klarhed, dets for Skjønhed aabne Sans,
med fransk Respekt for Love
 I rustes maa til Striden, før I vove
 at vække dem, der sanseløse sove!
 Saaledes væbnede til Vaabendyst,
 til Kamp, til blodig Kamp imod Barbarer,
 I rense Danmarks blomsterklædte Kyst,
 der myldrer nu af hujende Husarer.

I det andet Rimbrev til Heiberg, „*Knud Sjællandsfars Testamente eller Gjengangerens ållersidste Villie*“, fremsætter han den Kunstteori, der er det bærende Princip i det altsammen, Teorien om Formens og Ideens Sammensmeltning, og anvender i et lykkeligt valgt Billede Havet som Naturens eget storslaaede Symbol paa denne Forening. Og her gaar for første Gang et poetisk Strejf gennem hele denne didaktiske Elegance-Digtning. Det er, som Hertz ikke evner at stænge det poetiske inde, naar hans Muses Digtervinger strejfer Bølgerne:

Betragt et Hav, en Flod, hvor Strømmen glider
 med liden og harmonisk frem
 og ta'r ej blot fra Himlen over dem
 men og fra Strandens blomsterrige Sider
 et eget Farvespil, en Colorit,
 der under Stoffets Eenshed vexler tidt —
 og se et Billede paa det, jeg kræver
 af Digtet, der med Tidens Strømme svæver
 Som Havet, naar det snart idyllisk hviler,
 i Ro og Storhed, Billede paa Gud,
 snart pisket af Orkaner spiler
 til Münster-Taarnes Højder ud
 sin rynkede, bevægelige Hud
 og skummer dybt, naar Stormen iler
 at slaae det med forfærdelige Kiler:

Saaledes for mit Øie Digtet staaer
i Forhold til det indre Liv, der gaaer
igjennem det og til dets Ydre naaer;
thi enten det er roligt eller stormer,
dets flydende, bevægelige Masse
er eet og smeltet sammen med dets Former.

Det er en beslægtet, men endnu klarere udtrykt Tanke, der møder os i *Bølgenes Chor* (i den polemiske Digtning „Hundrede Aar“). Selv raader Havet ikke for, hvilket „Indhold“ det skal bebyrdes med; snart er det en Havfruskare, der i Maaneglansen gynger mellem Bølgerne, snart den dybe Skibskøl, der kløver dets Vande; eller det er de dorske Hvaler og de endeløse Sildestimer, der drager igennem det; eller det er Stormen, der jager Dyndet af Dybet og plumrer de klare Bølger:

Men som en evig Tanke
til Grundmotiv blev sat os,
vi rulle lige blanke,
naar Stormen har forladt os.

Her er det ikke blot Formens og Ideens Sammen-smeltning, der symboliseres, det er selve Digttersjælen, — ikke den Digttersjæl, der krymper sig i Skabertrangens Vaande, der jubler i Undfangelsen og stønner under Fødselen; det er den objektive, indifferente Digttersjæl, den, der byder sig til for det ophøjede saavel som for det lave, for Alvoren og for Lystigheden, en paa sin Vis fuldkommen, men selv ubevæget Sjæl, der ligger lige blank og uberørt, „naar Stormen har forladt den“. Men til denne klare og kølige Fuldkommenhed har næppe nogen Digttersjæl hævet sig, allermindst Hertz's egen, der trods bitre Hærningskure vedblev at være af det blødeste Voks.

Men i sine Gjenganger-Breve procederer han en Sag, der netop kræver den overlegne Indifference, og derfor holder han med fuld Ret sine egne Følelser udenfor. Han slutter sit sidste Rimbrev til Heiberg med at indsætte ham til Arving af den Plads, Baggesen i Livet indtog som den gode Smags Ridder; han gør dog Heiberg opmærksom paa en Del Fejl, han bør søge at aflægge for til Fuldkommenhed at røgte dette Kald, og opfordrer ham sluttelig til:

— at lægge dig paa Hjerte Nat og Dag
ved et Fuldkommenhedens Stempel,
ved Gratie, ved din urbane Smag
at lade dine Værker for vor Sag
og for din Samtid staa som et Eksempel.

Derpaa vender Gjengangeren sig i „Den massive Poesi“ mod *C. Hauch*, hvis Polemik mod Heiberg han fordømmer som plump og vidløs. Men gælder det hans andre Digterværker, er han mere anerkendende:

Det er min Pligt, jeg siger, at bevidne,
hvor reenligt, hvor uendelig du staaer
som Digter over denne fæle, skidne
poetiske Zigeunertrup, der gaaer
med Brøl i Moserne bag Digtervænget
(Jeg mener Hellig-Andersenske Slænget).
Et Afgrundssvælg jeg seer
imellem hiin og den, der skrev *Tiber*.

Dog bebrejder han Hauch, at hans historiske Studier ofte træder for stærkt frem paa Poesiens Bekostning:

Man bør ei see dig paa dit Værksted, mindre
generes af den Tankernes Proces,
der avled Digterværket i dit Indre.

Epistlen slutter derfor naturligt med en Blanding af Indrømmelse og Kritik:

— Ei er din Evne ringe, mindre
for svag den Ild, der brænder i dit Indre.
Men at Correcthed, Symmetrie,
Ideens og dens Udtryks Harmonie,
at Versets rette Fald og Melodie
af dig betragtes som Pedanterie —
det er en Feil, der vil og maa dig hindre
i Vandringen paa Konstens smalle Stie.

Det andet Rimbrev til Hauch er et Opgør af en helt anden, mere personlig Art. I sin Fortale til „Hamadryaden“ (1830) havde Hauch hævdet, at Digteren ikke burde lade sig bøje under en aandløs Tids Aag: Der havde vel været gode Hoveder hos os i den sidste Tid, der højt og heftigt havde talt Øjeblikkets Sag; man havde endog paastaaet, at alt, hvad der kom før eller efter den Tid, hvori det kunde virke, maatte anses for forfejlet. Disse „Øjeblikkets arrogante Fordringer“ tilbageviser Hauch: „Skal Digterens Ord bedømmes med Hensyn paa Øieblikket, da maa Poesien selv, nemlig naar den er saa uheldig at vise sig i en upoetisk Tidsalder, ansees for at have Uret. Har Tiden stedse Ret, da bliver Digteren ei stort bedre end en Kræmmer, der udspejder Tidens Smag og udsælger de Varer, den heftigst begjærer; da bliver Moden den Gud, vi alle tilbede, og istedetfor Konstens Klippeskikkelser, der trodse enhver Tid, faae vi ofte enten Farvebilleder i en Blændlygte, Silhouetter af Papir med Lighed i Omrids, men uden Sjæl og Character, — eller Indfald, der glimte et Øieblik og forgaae, liig Solblink paa Lunets og Vægelsindighedens Sø. At Digteren hænger sammen med sin Tid, er en anden Sag, men dette er ofte hans svage Side; de

største Digtere stod netop ofte i Opposition mod Tiden“. Her havde Hauch jo netop rørt ved Hertz's „svage Side“ og med faa Linier trukket Skellet mellem to hinanden modsatte Digter-Skoler; man kan godt kalde dem den Heibergske og den Hauchske, og paa mange Maader hørte Hertz til den sidste. Vi maa her paa ny minde om de skaanselsløse Domme, han i sine intime Digte fælder over Tiden, og som i Lidenskab langt overgaar Hauchs rolige Teorier. Men nu var han engang gaaet under Aaget, og han tager den sørgelige Beslutning at forsvare sin Handlemaade. Hauchs Ord, der burde bragt ham til Eftertanke, fremkaldte saaledes i Stedet et heftigt Forsvar for den aandfattige Tids Ret og drev Hertz fuldstændig over i den Heibergske Æstetik, hvis ivrige Forkæmper han fra nu af er. I Gjengangerens Polemik mod Hauch er der saaledes et alvorligt Vendepunkt i hele Hertz's Kunstbetragtning, og det er betegnende nok mere den juridiske end den æstetiske, Guldmedaille, der glimter frem i Argumentationen. Han forsmaaer endog ikke at true med Middelalderens frygtede Ris, Kometen:

Du vil ei digte for din Tid som sagt?
 Ak, man kan blive tøset! — Sæt Cometen
 Om to Aar eller trende
 Paa hele Klatten gjør en Ende,
 For hvem, o svar mig! digted da Poeten?

Og han fremfører Hauchs egen Autoritet, Aristofanes:

Aristofan, Comediernes Fader,
 Hvem du beundrer, som det lader,
 Har viist, at det er stundom Pligt
 At føie „Folkets Luner“ i sit Digt.

Gjengangerbrevene begynder med at hævde Formens og Ideens Ligeberettigelse som Betingelse for den

fuldendte kunstneriske Skønhed og Sandhed. De kræver en vis Virkelighedstroskab selv i den romantiske Digtning og bliver saaledes herhjemme Udgangspunktet for den romantiske Realisme, Romantismen. Dette Krav forfægter Hertz videre i det Tillæg til Gjenganger-Brevene, der udkom i 1832 under Titlen „Fire poetiske Epistler fra Knud Sjællandsfar“ etc.*) (Anonym Nytaarsgave for 1832) — et sjældent Eksempel paa, at et lykkeligt Indfald undertiden taaler Gentagelse —; og det er det samme Princip, der hersker i det store didactiske Digt „Naturen og Kunsten“ (1831-32), hvori det hedder:

Skønhed, som du veed, forlanger Reenhed
og Regelmæssighed. Den vil,
at Sjæl og Legeme skal bringes til
en uadskillelig, en sammensmeltet Enhed.

Videre udvikles det samme Princip i den smukke „Prolog til Amors Geniestreger“ (1832) og i den polemiske Komædie „Hundrede Aar“ (1849). Det realistiske Princip findes klarest udtrykt i følgende Linier af „Naturen og Kunsten“:

— — Og lad mig føie hertil, hvad man tidt
i trykte Bøger seer bestridt:
Hvad Digteren skal male
er ikke blot den store Daad og sligt
der fortrinsviis blir kaldt det Ideale.
Det hele Liv er Gjenstand for hans Digt.

*) Disse fire Epistler er stiledede til Grandskeren**, Naturforskeren** og Digteren**, — i „Digte fra forskellige Perioder“ 3. Del (1862) oplyser Hertz selv, at han hermed tænker paa J. P. Mynster, H. C. Ørsted og J. L. Heiberg, af hvilke de to første havde skrevet Anm. af Gjengangerbrevene i „Maanedsskrift for Literatur“, den sidste i „Flyvende Post“ for 1830 Nr. 157 skrevet et Rimbrev til „Knud Sjællandsfar i Paradis“. Epistlerne skal tjene til at „imødegaae en og anden Bemærkning“ i Anmeldelserne.

Da hans Tilhørerinde dog synes, Mennesket trænger til Idealer, til ophøjede Mønstre, fremkaldte „ved en Digters Bliv“, lyder Svaret:

„Jo, min Veninde, jeg dig vel forstod.
Men sligt et Ideal, der sammenhægtes
af lutter Træk af Godhed, Dyd og Mod,
og af Erfaringen saa stærkt benægtes,
hvor kan det glæde dig? Hvor kan dit Sind
opløftes ved et saadant Hjernesvind?
Skal Digteren, der Menneskene maler,
tye til en Oververdens Idealer.
Hvor kan han? og hvortil behøves sligt?
Her staaer iblandt os Idealet færdigt:
Er ikke Mennesket, skjøndt svagt og endeligt,
et Væsen i sig selv saa høist mærkværdigt,
et Digt, der fast er uudgrundeligt?

Denne kraftige realistiske Spire er dog endnu saa dybt indhyllet i Romantikens Svøb, at den behøvede en Menneskealders Udvikling for at naa til fri Udfoldelse. Det var jo langt fra Hertz's Mening, at Digteren skulde skildre Livet realistisk i moderne Forstand. „Dets Jammer, dets Nødtørftighed og mange uvæsentlige Biting“ skal holdes borte fra Handlingen, saa vi ikke „kues af dens Skræk“:

I rene Former, uforstyrret gyder
dens Væsen sig, og om den Skjønhed flyder.

Det er i god Overensstemmelse med disse Krav til Realisme, Hertz i „En Digter til hans Elskede“ formulerer det kendte Motto for hele den romantisk-realistiske Digtning, der vel i Teorien kræver Respekt for Virkeligheden, men dog ligesom ikke nænner at være altfor ubarmhjertig virkelighedstro i Poesien:

Jeg synes dog, det er Digterens Pligt
at skrive for Folket et trøstende Digt
om Menneskets Lykke.

Dette „Dog“ bredte sig videre og videre i den romantiske relative Realisme, til Georg Brandes i Begyndelsen af 70erne gav det Dødsstødet.

— — —

Vender man efter Læsningen af Hertz's øvrige polemiske Digtning („Stemninger og Tilstande“ medregnet) tilbage til Gjenganger-Brevene, vil man finde, at han aldrig siden paa dette Omraade er naaet højere end i denne Bog. Veltalende, besnærende, blændende til Overbevisning under Øjeblikkets Læsning er disse mesterlige Epistler fra først til sidst. Selv for en Slægt, der har glemt den æstetiske Strid, der fremkaldte dette Indlæg, vil der altid være noget henrivende i at følge denne guddommelige „Leg med den danske Tunge“. Hvorledes maatte da ikke Virkningen være paa Samtiden, der stod midt i Striden, endnu med den Digter i frisk Minde, hvis Røst her med himmelsk Klarhed fældede en rolig og overlegen Kendelse i den trættende Fejde. Man læste og læste dem atter og atter, til man kunde dem næsten udenad. Første Oplag blev saa hurtigt udsolgt, at Hertz ikke blot maatte give Boghandleren sine resterende Frieksemplarer, men endog laane bortgivne Eksemplarer tilbage, for at Salget kunde holdes vedlige, til 2. Oplag var færdigt fra Trykkeriet. „Folk standsede hinanden paa Gaden for at faa at vide, hvem dog den ubekendte Forfatter, der saa aldeles havde arvet Baggesens Aand, kunde være“ . . . „Man følte hele sin æstetiske Grundvold rokket, og der opstod en saadan Sværm af Bladartikler for og imod, Pamfletter og Apologier, at man kunde fylde et helt Bibliotek dermed.“ Heiberg fandt Bogen paa sit Bord, da han en Aften sent kom hjem fra Byen. Inden han slukkede Lyset, vilde han dog kigge lidt paa Begyndelsen, men han lukkede

ikke Bogen igen, før han henimod Morgenstunden havde læst den sidste Side. Og under hele Læsningen havde det syntes ham den eneste naturlige Forklaring, at det virkelig var Baggesen selv, der gik igen!

Paa Aarets sidste Dag bragte han „den sorte Ridder“, sin ukendte Kampfælle, et værdigt Digt til Tak i „Den flyvende Post“. Og selv i Modstandernes Presse gav den almindelige Beundring Genlyd. Man følte sig paa en Maade tilfredsstillet ved, at heller ikke Heiberg var gaaet Ram forbi, og at Oehlenschläger behandlede med al skyldig Pietet. Kun et af de Tilsvær, der fra de angrebne rettedes til Gjengangeren, har Interesse for Nutidslæsere; det kom ganske vist først nogle Aar senere og gik Samtidens Opmærksomhed forbi. Det er H. C. Andersens Eventyr *Nattergalen**). Formalisternes Kineseri symboliseres fint som det kinesiske Kejserslot, „der var det prægtigste i Verden, ganske og aldeles af fint Porcellæn, saa kostbart, men saa skønt, saa vanskeligt at røre ved, at man ordentlig maatte tage sig i Agt. I Haven saa man de forunderligste Blomster, og ved de allerprægtigste var der bundet Sølvklokker, der klingede, for at man ikke skulde gaa forbi uden at bemærke Blomsten. Ja, alting var saa udspekuleret i Keiserens Have“. Og aldrig er Kunstdigtningens Modsætning symboliseret smukkere end i den levende Nattergal, der sad i den dejlige Skov med høje Træer og dybe Søer og sang saa velsignet, at selv den fattige Fisker, der havde saa meget andet at passe, laa stille og lyttede,

*) Allerede i Romanen *Ø. Ø.* (1836) ofrer Andersen et halvt Kapitel paa *Gjengangerbreve*. 1838 skrev han paa Nysø „*Nattergalen og Spilledaasen*“ — ifølge hans Almanak paa een Dag. Det skulde vel ikke være et polemisk Digt, der senere (1843) blev til et Eventyr? (Se Hans Brix: „H. C. Andersen og hans Eventyr“. Kbh. 1907. S. 176 f.)

naar han om Natten var ude at trække Fiskegarn op og da hørte Nattergalen. Og hvor fin er ikke Ironien i Spillemesterens Tale over Kunstfuglen — den virkelige Nattergals Genganger: „Ser De, mine Herskaber, Kejseren frem for Alle! hos den virkelige Nattergal kan man aldrig beregne, hvad der vil komme, men hos Kunstfuglen er Alt bestemt! saaledes bliver det og ikke anderledes! Man kan gjøre Rede for det, man kan sprætte den op og vise den menneskelige Tænkning, hvorledes Valserne ligge, hvorledes de gaa, og hvordan det Ene følger af det Andet!“

Men de fattige Fiskere, som havde hørt den virkelige Nattergal, sagde: „Det klinger smukt nok, det ligner ogsaa, men der mangler Noget, jeg ved ikke hvad!“

Der var dog én, der havde opfattet, hvad det var, der manglede Gengangeren. Det var *Blicher*. I et Brev til Ingemann (7. Januar 1832) skriver han: „Ja, Gjengangeren! Formens Ridder! Smagens Polerer! Sprogets Maskinmester! Baggesen op ad Dage — paa det Poetiske nær; thi Følelse har han nok lige saa lidt som den vandklare Heiberg.“

H. C. Andersen og Blicher har Ret. Gjengangere-Brevene er et polemisk Kunststykke, ikke noget poetisk Kunstværk. Det sande poetiske taber ikke sin Værdi paa en halv Snes Aar, og allerede 10 Aar efter Brevenes Fremkomst følte Hertz selv, at deres Tid var omme. I et Digt foran i et Eksempplar af Bogen, som han 1840 forærede Fru Heiberg, skriver han:

Den Skjæmt, der dengang grebes let af Folket,
den fattes næppe, blev den end fortolket.

Et Menneskes aandelige Indsats i den kulturelle Udvikling kan af to Grunde forældes og gaa i Glemme:

Livet selv kan dømme den værdiløs, og den vil vejres hen, — eller Tanken kan sejre saa stort, at hvad der engang var i den af nyt og revolutionært, for senere Slægter bliver selvfølgeligt. Saa vil den vel synes forældet, dens Ophav af en kortsynet Betragter dømmes „færdig“, men da bliver det dens Sag, der til Opgave har sat sig at værne om de hellige Traade, der sammenknytter et Folks Fortid og Nutid, at rejse den glemte Daad en Bauta til Ihukommelse. Det nye æstetiske Princip, Hertz med sine Gjenganger-Breve slog fast, Formens og Ideens Sammensmeltning, er Grundlaget for den kunstneriske Organismes fuldkomne Udvikling, den, Prof. Vilh. Andersen sammenfatter i den trefoldige Virksomhed: „Øjet, der ser, Hjertet, der føler, Haanden, der skriver“. Først naar alle danske Skribenter har naaet denne Fuldkommenhed, er Gjenganger-Brevenes Teori forældet, og den Dag, da den sidste Digter i Danmark nedlægger sin Pen, kan de lyses i Glemsel.

Og skønt Hertz selv følte, at hans „Skæmt“ vilde glemmes, kunde han derfor dog med berettiget Stolt-hed skrive:

Men hvad jeg i min Manddoms-Kraft og lokket
af Gratiers og Musers Bifalds-Nik
imod en blind og døv og reent forstokket
forvirret Poetik
har skrevet i poetisk Polemik.
det ved jeg, bliver ej af Tiden rokket.

(Fire poetiske Epistler etc. *)

*) Fyldigere Oplysninger om den æstetiske Fejde, der affødte „Gjenganger-Breve“ og en Række hist. Oplysninger til Brevene vil man finde i *Hertz's* „Digte fra forskellige Perioder“ med „Tillæg og Oplysninger om Gjengangerbrevene“.

7. HENRIK HERTZ I DEN HEIBERGSKE KREDS

Hele den ovenfor skildrede Virksomhed var Led i den Kur, Hertz havde foreskrevet sig selv til Glemsel af sin ulykkelige Kærlighed. Var Kuren nu lykkedes? De Værker, der fra den omtalte Tid foreligger fra hans Haand, tyder derpaa. Lidenskabene er besejret, Klarhed, Ro og Lune hersker baade i Lystspillene og i Gjengangerbrevene, Men det er jo ganske vist heller ikke Hertz selv, men en Genganger, der her fører Ordet. Var der den samme Harmoni i hans eget personlige Liv? De lyriske Digte, der gennem de unge Aar er hans intime Dagbog, standser foreløbig ved 1827 med Digtet — *Søvnløshed*, der trods al sin Resignation ikke tyder paa, at det urolige Sind er faldet til Hvile. I Manuskriptet findes følgende, i den trykte Samling udeladte Vers:

Jeg kan mærke, jeg er bleven
ældre, bedre, og min Tanke
gaar ej meer saa overdreven
over hver fornuftig Skranke.
Vilde Hjertet blot ej banke
saa uroligt undertiden,
var jeg rask for længe siden.

Jeg har glemt, jeg Kalken tømte,
glemt jeg digted, glemt jeg drømte,
glemt det alt — ja, selv min Klage
har jeg ikke meer tilbage.

Digtene giver da intet tydeligt Svar paa Spørgsmaalet, og Hertz selv var ikke den Mand, der bår Hjertet paa Læben. Men har man Taalmodighed til at følge ham gennem nogle Hundrede Dagbogssidens for det meste ligegyldige, skematiske Optegnelser og gennem den Snes Studiebøger, hvori han har henkastet sine flygtige Indtryk og Stemninger, vil man af en Linie hist, en ufuldendt eller overstreget Bemærkning her faa nogen Oplysning. Hanna indtager endnu gennem mange Aar en betydelig Plads i hans Hjerter, selv om hans Følelser for hende ændres, samtidig med, at hun skænker ham al den Sympati, han i sin rene platoniske Ungdomskærlighed har ønsket, saa han endog med et lille Smil kan anføre Goethes bekendte Ord: „Was man in der Jugend wünscht, hat man im Alter die Fülle“. („Jeg har, Gud ved hvor ofte, tilbagekaldt mig hine Ord!“)

Under sin Digtning har han hende bestandig for Øje; det er om hende, hans kvindelige Idealer oprindelig har dannet sig; men i den endelige Udformning for Scenen ser han Fru Heibergs Skikkelse og Bevægelser for sig. I Studiebogens halvt forblommede Stil sammentrækkes hele denne Proces i en enkelt Linie: „Fru Hb. anvendt til en Char. som ⊕.“ Saa fine er Maskerne i det Net, hvorunder denne fødte Anonymus skjuler sig — ogsaa mens han arbejder:

Man bør ej se dig paa dit Værksted, mindre
generes af den Tankernes Proces
der avled Digtværket i dit Indre.

Det er næsten, som han er ængstelig for at genere sig selv med Processen.

Den store Hjertesorg havde dog ikke gjort ham uimodstaaelig for Indtryk af andre Kvinders Ynde. Mens Skuffelsen endnu sved i hans Hjerterødder,

var han — i Juli 1828 — paa Besøg hos en Fætter, Skibsreder Levin Jacobsen i Gøteborg. Sammen med Husets unge Datter, Aurora Sofie, foretog han „lyse Sommervandringer med Stikkelsbærplukning i de svenske Lysthaver“ og en herlig Udflugt til Trollhättan. Men saa opdagede han, at Aurora allerede havde skænket sit Hjerte bort til en ung teologisk Kandidat, og Hertz er i sin Dagbog sentimental-fortvivlet som en blaakjolet Werther: „Vist er det, at jeg i mit hele foregaaende Liv ikke har grædt saa meget som under mit tre Ugers Besøg i Gøteborg.“ Endnu i 1833, samme Aar, som hun giftede sig med Pastor Niklas Kullberg i Råda, ridsede han hendes Navn i en Klippe i Sachsisk Svejts. Det er sidste Gang, vi træffer det i Dagbøgerne.

Efter sin Hjemkomst fra Sverrigsturen slugte Arbejdet og Selskabeligheden ham paa ny. Han er i disse Aar saa langt fra den Eneboer-Natur, man har villet gøre ham til. Han færdes livligt ude blandt Familiens Medlemmer, er en munter Deltager i sine Venners Lag, skriver Selskabssange og Drikkeviser i ægte Rahbekske Stil:

— — Tager Glasset, at I kan
Glædens Guddom dyrke.
Hjertet er et frugtbart Land,
men det hader Tørke.
Først naar Vin, lig falden Regn,
gjennem Hjertet bryder,
Glæden under Friheds Hegn
modne Frugter skyder.

(1825. Opt. i „Digte fra forsk. Perioder I.)

Hans Dagbøger, der fra Dag til Dag kun giver Oplysninger om almindelige Foreteelser, slutter undertiden med en Aaroversigt, der for 1829 ser saaledes ud (alle Forkortelser er opløste): „Ogsaa i dette Aar

tog jeg megen Del i Familielivet, var ofte hos Nathansons paa Landet og hos de gifte Døtre i Jægersborg og Gjentofte, og hos min Søster Sara hver Søndag. Med Kilde og Jacobsen omgikkes jeg meget, korresponderede meget flittigt med C. A. Thortsen, omgikkes ogsaa meget med Møhl. For min Broder Sylvester havde jeg mange Kommissioner i Anledning af hans Maanedsskrift [Maanedsskrift for underholdende Emner], som jeg ogsaa gav ham Bidrag til (Digte). Desuden informerede jeg i de to Skoler [den jødiske Dreng- og Pigeskole] og hos Adlers. I Klubben kom jeg nok ogsaa en Del, men paa den Tid, jeg skrev „Amors Genistreger“ var jeg flere Aftener hjemme og arbejdede. Kørte ofte i Skoven med Svogers [Søsteren Sara og hendes Mand, Groserer Isac Cohen].“

1830 . . „Tog megen Del i Familielivet, kom meget til vor egen Familie i Byen og paa Landet, var ofte paa Køretur med Svogers og omgikkes idelig med tykke Jabes [P. V. Jacobsen], Kilde og Thortsen, naar han var i Byen, og nogle i Studenterforeningen. Mine Venner kom meget til mig. Paa Casortis Kommedier kom Kilde, Jabes, Thortsen og jeg oftere.“

Han arbejder med ualmindelig Lethed, især i det dramatiske. „Den dramatiske Form er mig medfødt“, skriver han i en af Studiebøgerne; „man skulde tro, jeg var en Tvilling og alt i Moders Liv havde holdt Samtale med min Collega“. (I. pag, 25). En kronologisk Fortegnelse over hans dramatiske Arbejder, som findes paa en Papirlap i den lille Pakke „*Ad vitam*“ oplyser os om den Hurtighed, hvormed det gled fra Haanden.

„Burchardt og hans Familie“ (og lidt til) 1826. „Kjærlighed og Politi“, Beg. af 1827, „Flyttedagen“

Sylvester Hertz.
(Efter Fotografi.)

Aug.—Nov. 1827, „Arvingerne“ Beg. 1828, „Amors Genistreger“ 1. Halvdel af 1829, „Emma“ Slutn. af 1829. Rekordens er dog „Flugten til Sprogø“, som blev skrevet paa 14 Dage i Febr. 1838. (Tillæg S. 60).

Efterhaanden som denne Virksomhed voksede, blev det ham stadig vanskeligere at gennemføre sin Anonymitet. Han var udelukket fra Teatrets Prøver paa sine egne Stykker og fra al direkte Forhandling med Skuespillerne. Da han havde indleveret sit ottende Stykke til Direktionen, besluttede han derfor endelig at kaste Masken.*) Den første, han gav sig til Kende for, var hans Digtnings varme Protektor, Etatsraad *Jonas Collin*, som han d. 8. April 1832 tilskrev følgende Brev (Kgl. Bibliotek):

„Deres Højvelbaarenhed har ved alle forekommende Lejligheder vist saa stor Deltagelse i mit Vel, at jeg gjennemtrængt af den inderligste Taknemlighed og følende det Trykkende for mig i at være længere ubekjendt for Dem, opfordres til at henvende mig personlig til Dem. Uvis om, hvilken Tid, der er Deres Højvelb. belejlig, vover jeg at henvende mig til Dem med Bøn om at bestemme, naar det turde være mig tilladt at gjøre Dem min Opvartning.

Jeg er med Højagtelse

Henrik Hertz

Forf. af Gjenganger-Brevene etc.“

*) I Dagbogen oplyser Hertz, at hans Mellembud med Teatret var „min forrige Opvarter Østrup og siden Jens Borup“, og han tilføjer: „Erfaringen havde lært mig, at jeg ikke kunde subsistere ved mine literære Arbejder og altsaa maatte søge en Ansættelse eller offentlig Understøttelse“. De anonyme Skuespil blev indleveret til Teatret i Lotterikollektor *Peter Kjørulfs* smukke Afskrift, hvilket gav Anledning til, at denne, der var en Ven af Hertz, blev mistænkt for at være Forfatteren. (Se Charles Kjørulf: „Grøn Ungdom“ S. 94. Kbh. 1916).

Budet maa have haft Svar med tilbage; thi allerede samme Eftermiddag var Hertz i Følge Dagbogen første Gang hos Collin. Om Aftenen var han hos Biskop Mynster og Dagen efter, Søndagen d. 9. April 1832, blev han døbt af Præsten Rothe. P. V. Jacobsen og Kilde var Faddere.

Derpaa gik han den symbolske Vandring fra Kirken til Heiberg (i Brogaden Nr. 3 paa Christianshavn). Om dette Besøg fortæller Fru Heiberg i sine Erindringer: „En Dag lod en lille Mand med kloge Øjne og et fromt godmodigt Ansigt sig melde hos os. Og til vor Glæde gjorde vi her Bekjendtskab med Digteren Henrik Hertz, der navngav sig som Forfatter til „Gjengangerbrevene“ og „Amors Genistreger“.*) Det blev et Besøg, der varede i flere Timer (fra Kl. 4^{3/4}—7^{3/4} om Eftermiddagen), og de to Mænd, der allerede i et Par Aar havde været aandelige Kampfæller, mødtes i en saa stærk personlig Sympati, at de i den følgende Tid meget ofte søgte hinanden. Og da Sommeren kom, enedes de om at tilbringe Ferien sammen et Steds paa Landet.

En smuk Sommermorgen — d. 23. Juni 1832 — kørte Hertz med den Heibergske Familie til Nordsjælland for at finde en Sommerbolig. Over denne Tur, som Hertz udførlig skildrer i sin Dagbog, hviler en saa henrivende Stemning af Natur-Romantik og varmt Sommersolskin, at man faar Følelsen af, at disse to Midsommerdage har været de allerlykkeligste i Hertz's hidtidige Liv. I herlige Naturomgivelser, for første Gang i muntert Samvær med aandfulde Mennesker, til hvem han ved gensidig Sympati var saa

*) 11. April blev Forfatternavnet bekendtgjort i „Kjøbenhavns-posten“ og „Dagen“.

nær knyttet, har han for første Gang følt sig som Svanen blandt Svaner. Tidligt paa Dagen kom Fru Gyllembourg og Heibergs unge Frue og bragte ham en Morgenhilsen af friske Blomster. Udenfor paa Postvognen ventede Heiberg. Saa kørte de ad Strandvejen til Hørsholm, hvor de spiste Frokost „med en dejlig, kølig Graves“. I den lyse St. Hansaften vandrede de sammen ved Gurre Sø og dvælede længe ved de sunkne Slotsruiner. Taagen spandt sig fra de lave Søbredder dybt ind i Skoven; paa Højene brændte St. Hans-Blus. Med en gammel enfoldig Bondekone talte de om Kong Valdemars vilde Jagt. — Det er „Elverhøj“s Eventyrstemning og hele „Syvsoverdag“ens Poesi — uden Phantasia-Hokus-Pokus og kedsomme Filistre. Sent om Aftenen kørte de paa en Fjællvogn gennem Skoven til Fredensborg; — næste Morgen en fornøjelig Vandring gennem Nordmandsdalen — med en Heibergsk Kunstkritik over Statuerne —, indtil pludselig en dejlig Udsigt over Esrom Sø stemte dem alvorligt. Derfra kørte de atter med Vogn til Hørsholm, hvor de lejede Værelser i et gammelt Hus over for Postgaarden. Om Aftenen sad de i Vedbæk Kro, — med det smukke Udsyn over Sundet til Hven og Sverrigs Kyst. Heiberg morede sig selv og de andre med en ny Opfindelse i Konversationskunsten ved med Miner og Gestus at udtrykke det modsatte af det, han sagde, — den samme Kunst, som hans Hustru siden glimrede med paa Scenen, naar hun i Samtalen med Klokker Link fra Grenaa fik et „Nej“ til at betyde „Ja“. — Da de paa deres Køretur ind ad Byen til naaede Esrom, stod Heiberg af Vognen for at bestille Nattelogi. Imens sang Fruen Bellmans Sange, som Hertz her for første Gang hørte, — de henrev og fortryllede ham som aldrig nogen

Kunst før. „Det var, som om han spejlede sin egen Sjæl i en anden, der gav ham hans eget Billede forhøjet tilbage“ (Vilh. Andersen). Til disse Melodier skrev han en Maaned senere nogle af sine skønneste Sange („Erindringer fra Hirschholm“), og til den unge, 20-aarige Sangerinde viede han fra hin Sommeraften sit Hjertes varmeste Følelser, sin Digtningens ædleste Stræben.

Der er i Litteraturhistorien enkelte Billeder, der bliver staaende i éns Minde og pludselig kan stige frem og fylde Sindet med mere Poesi end mangt et skønt Digt. Der er Billedet af Bellman, naar han sidder med sin Luth og henriver en skønhedselskende ung Konge med sine Sange; — Goethe og Schiller paa Aftenvandringer i Jena med Faust-Poesiens Vingesus over deres Hoveder; — eller Byron og Shelley en Sommermorgen ved Toscanerhavet . . . Til dette Galleri hører i vor hjemlige Litteraturhistorie Billedet af den Heibergske Familie og Henrik Hertz paa Midsommerturen i Nordsjælland. Vi finder her alle Elementerne i den følgende Maanedes Ferieliv ude i Hørsholm, der vel ikke i enhver Henseende forløb fuldt saa idyllisk.

Det fik naturligvis stor Betydning for Hertz, denne Dyrker af det harmoniske, fine og stilfulde, at han til daglig færdedes i dette Hjem, der selv under indskrænkede Forhold paa Landet førte den Skønhedens Aand med sig, der altid havde hvilet over denne Kreds — „Lyset i Heibergs Tanke, Varmen i Fru Gyllembourgs Hjerte, Gløden i Johanne Louises Sjæl“.*) Men den Heibergske Filosofi til daglig Kost faldt dog

*) Se Vilh. Andersen: „Det Heibergske Hus“ (Litteraturbilleder. Kbh. 1903. S. 57 f.).

nok i Længden en Smule tør, og Morskaben over de „gale Poeter“ kunde ikke til Stadighed holde Regnvejrs-Kedsomheden Stangen. De daglige Samtaler knyttede dog Hertz endnu mere uløseligt til Heibergs Kunstteori, — det medfødte Slægtskab blev broderligt. Herude blev de politiske og æstetiske Grænser trukket, som ingen af dem senere følte Tilbøjelighed til at udvide. Hvad der én Gang var indenfor, det blev der, og intet nyt udefra slap ind. Udenfor disse Grænser stod ikke blot de gamle Modstandere, Soranerne og deres Tilhængere, men hele den Tids liberale Presse og Politikere. I Filosofien Sibbern og hans Elever, Kierkegaard og hans Beundrere; hele den nye Digterskole, Goldschmidt herhjemme, Romanforfatterne i Frankrig („en eneste stor Røverbande“, siger Heiberg), Bjørnson og Ibsen i Norge. Den Heibergske Kreds var ikke blot i selskabelig Henseende eksklusiv. Ni Muser var for talrig en Flok til denne Cirkel, der helst nøjedes med de tre Gratier. Heri var Hertz enig med Heiberg — ligesaa fornem-fin. Kun naar Heiberg begyndte at docere den Hegelske Filosofi, rejste Protesten sig hos Hertz. Deres lille Rige forekom ham dog for snevert til ogsaa at indeholde en Ørken, og en Ørken syntes ham hele det Hegelske System. Heri fandt han Forklaringen paa Heibergs pludselige „Syn“ i Hamborg. „*Fata Morgana*“ kaldte Heiberg selv den Eventyrkomedie, hvormed han i 1838 vilde give den poetiske Forklaring paa sin Filosofi. Hertz's Aandsretning er i det hele taget mere fransk end Heibergs. Og med Aarene gjorde denne Forskel sig stedse stærkere og stærkere gældende. Mens hos Heiberg en vis Form for Romantik i hans senere Aar blev den herskende, vil man i Hertz's Digtning finde tydelige Spor af en begyndende realistisk Retning, beslægtet

med den, der i endnu højere Grad og paa mere selvstændig Maade samtidig ytrer sig i Norge i „Intelligenspartiet“s Kunststopfattelse. I sine Studiebøger udtrykker han ofte sin Forundring over, at den franskdannede Heiberg i saa høj Grad kunde lade sig betage af „de tyske Spekulationer“ (Tillæg S. 37 f.).

Lykkeligst var Hertz, naar Fru Heiberg om Aftenen ved Klaveret sang Bellmans henrivende Sange, paa hans Opfordring den ene Gang efter den anden, til han mente, han selv kunde Melodierne, og gik op paa sit Værelse for at prøve dem, — men snart efter kom tilbage for at bede hende synge dem endnu en Gang. Disse Toner blev som en dæmpet ledsagende Musik til hele Hørsholm-Livets Rytme, dets Glæder og Skuffelser, hvorfor ogsaa Fru Heiberg i sine Erindringer døber denne Sommer „Bellmann-Sommeren“.

En Eftermiddag hen imod Aften, mens det lynede og tordnede voldsomt ude, kom Hertz ned i Stuen, hvor Heiberg og Damerne var forsamlede, og læste et Digt højt for dem, han havde skrevet til Melodien til Fredmans 77. Epistel. Nu havde han ikke blot lært Melodien, men hele den Bellmanske Poesi har han optaget i sig og givet den det Indhold af Romantik og Realisme, der paa én Gang var Hirschholm, Hertz og Ferieliv i Hørsholm, et Digt, der baade er Musik og Maleri, Toner og Farver: Hans unge Hjertes skælvende Tungsind og tidlig lærte Resignation, Hverdagslivets Enkeltheder, Poesien i det forbigangne, det nærværendes Prosa, alt samler sig som en Ramme af den fineste Mosaik om Billedets Midtpunkt, den unge, skønne Frue, der ensom i sit Vindu nynner de dejlige Melodier, mens Maaneglansen afspejler sig i hendes dybe, mørke Øjne:

Hist over Slotshavens sjunkne Terrasser
Hviler Nattens Dug som et grædende Hav.
Slottet, man nedrev i uhyre Masser,
Vidner Kirken om, lig et Kors paa en Grav.
Eggen er øde, Mathilde, hvor du
Flygtig har redet den flygtige Ganger;
Blot dine Lidelser mindes endnu
Af den tungsindige Sanger.

Tys! er det Ryttere, hisset jeg hører?
Lyden farer dump, og man skjelner den ej.
— Nei, med et Læs en Forpagtervogn kører,
Stødende saa tungt paa den brolagte Vei.
Ak, hvilket Læs! Og paa Toppen en Sæk!
Dorsk en Forpagterkarl throner derover,
Sover og nikker og vaagner med Skræk,
Nikker saa atter og sover.

End af en Skorsteen derovre sig hæver
Som et Slør af Æther den blaalige Røg,
Lyser i Maanskin, imedens den svæver
Bølgende forbi den beskyggede Bøg.
Og med et Shawl om det lokkede Haar
Viser sig En i vor øverste Stue:
Lænet til Armén i Vinduet staaer
Ensom Professorens Frue.

Hør, hvor hun synger: „See, skyarna glimma,
„Stjernorna försilfra båd vatten och land,
„Månan i molnet sin guldgula dimma
„Kaster öfver klapprån och sår vid strand.“
Fredman! Din Sang, der er kjendt af saa Faa,
I hendes drømmende Tanke den hviler;
Ak! og i Øinenes natdunkle Blaa
Speiler sig Maanen og — smiler.

Da Hertz havde endt Oplæsningen af sit Digt, følte de alle, at disse 16 Vers vilde blive „Bellmanns-Sommerens“ udødelige Minde. Til Tordenens Akkompagnement sang Heiberg og hans Hustru det

Huset, hvori Hertz og den Heibergske
Familie boede i Sommeren 1832.
(Efter Tegning af Carl Thomsen.)

flere Gange igennem, mens Fru Gyllembourg og Hertz lyttede til.*) Han sad forelsket og fulgte Udtrykkets Skiften i hendes skønne Øjne, hvis Blik under Sangen altid syntes ham delt mellem ham og Manden.

Naar Regnen hindrede dem i at gaa ud, fordrev de Tiden ved Billardet i det gamle Posthus; i Tørvejr spillede de Fjerbold, og begge Dele smeltede i Hertz's Erindring sammen med de Bellmanske Toner og blev til de to Digte „Billardet i Hirschholm“ og „Fjerboldtspillet“.***) I Solskin — Julisolskinnet, som Hertz elskede, — vandrede de sammen til Stranden ved Rungsted, hvor de Timer i Træk kunde ligge og stirre ud over Sundet. Havet er hos Hertz altid Øresund. Inspirationen til „Slaget paa Rheden“, — hvis første Kim er de to Linier

„Naar Havet hviler i kongelig Pragt
og glider med langlige Bølger“ —

*) Fru Heiberg har i sine Erindringer glemt Tordenvejret og mindes kun Temaskinens hyggelige Snurren. I Hertz's Dagbog fra Opholdet i Hørsholm (Juleroser 1905) danner det imidlertid en virkningsfuld Baggrund for hele Stemningen („Hun og han sang den, mens Lyn og Torden accompanerede dem“). Dagbogen d. 22. August 1832).

**) „Fjerboldtspillet“ er ikke offentliggjort sammen med de øvrige „Hirschholmsdigte“. Den kronologiske Fortegnelse over Hertz's Arbejder viser imidlertid, at det er skrevet endog i samme Maaned som „Billardet“ (Marts 1833). Den uforbeholdne Erklæring i Fjerboldtvisen forklarer Adskillelsen. I 6. Vers synger han til Melodien af Fredm. Epistel 55:

Fjerboldten flye,
Elskte Veninde,
Til dig som en Kjærligheds-Billet!
Ak, og paany
Veien den finde
Hen til mig ja, det var Ret.
Vær ikke bly!
Amor den blinde
Seer os knap i Skovens Ly.

„Om Eftermiddagen sang hun af Bellmann for mig paa Bænken i vor Have og var højt aimabel, gav mig en Rose uden Anledning —“

(Hørsholmdagbogen d. 14. August. Tegningen af Carl Thomsen til „Juleroser“ 1905.)

hentede han en Aften paa en Spadseretur paa — Langelinie.

Et lille Stykke fra Vejen inde paa Marken mellem Hørsholm og Rungsted ligger en Høj, som de tidt hvilede ved. Udsigten herfra over Skovene, Sundet og det bakkede Land syntes Hertz den smukkeste i Danmark. Det var der, han en lys Aften dristede sig til at flette en Ring af Græsstraa om Fru Heibergs Finger og . . . Resten af denne lille Dagbogs-bekendelse er med megen Omhu overstreget. Men det var denne Høj, han efter hende døbte *Hannebjerget*. Hans Kærlighed til hende gjorde det svært for ham i Længden at bevare et naturligt Forhold til Manden. Der er ingen Tvivl om, at ogsaa hendes Følelser for ham har været noget mere end et blot Ferievenskab. Men hun var i dette Forhold mere overlegen end han. Hun gengældte hans Jordbærføringer med Roser; paa deres Vandringer under Slotshavens mægtige Træer, hvor fordem Struensee og Dronning Caroline Mathilde havde sværmet, kunde hun muntert deklamere:

Glücklich allein ist die Seele, die liebt,!

og meget enkelt symboliserede hun det hele Forhold ved i en Træstamme at skære to dybe H'er og nedenunder fæste tre blodrøde Bær.

I Slutningen af August vendte de alle fire tilbage til Byen. Søndagen den 26. besøgte Hertz Heibergs paa Christianshavn. Hørsholmdagbogen slutter med de triste Linier: „Fra Kl. 3 til 4 hos Heibergs. Han havde Koldfeber; og jeg syntes de andre med.“

Paa sin Udenlandsrejse vandt Hertz dog atter Herredømme over sine Følelser; allerede inden Afrejsen sendte han Heiberg og hans Kone det smukke Digt

„Om Eftermiddagen skjar Fru Heiberg
HH i et Træ med 3 røde Bær fæstede
under —“

(Hørsholmdagbogen d. 4. August. Tegningen
af Carl Thomsen til „Juleroser“ 1905).

„Hyacintherne“ (Febr. 1833), hvori han vemodigt, men
tilsyneladende uden al Lidenskab mindes „Bellmanns-
Sommeren“ og

Vallerødshøjen ved Hirschholms Banker
hvor Hanne-Bjerget som Minde staaer
om vore gjensidigt skiftede Tanker.

8. UDENLANDSREJSE

Da Hertz kastede Visiret og lod sit Forfatternavn bekendtgøre, stod han paa én Gang for den almindelige litterære Bevidsthed som Samtidens interessanteste Forfatter. Det var ikke blot Heiberg, der hilste ham velkommen; hans Kolleger Landet over ønskede at gøre den mærkelige Forfatters Bekendtskab. *Chr. Winther* og *Poul Møller* var fra 1832 hans trofaste Venner; Skuespillerne, der havde høstet Triumfer i hans Lystspil, havde en mangeaarig Nysgerrighed at tilfredsstille, og Bladene bejlede til hans Medarbejderskab. Heller ikke den officielle Anerkendelse udeblev. Efter *Collins* Raad søgte han Audiens hos Frederik d. Sjette og blev modtaget d. 3. Maj 1832. Dagbogen indeholder følgende kortfattede Linier, der beretter om Audiensens Forløb:

„De er Hertz? Har skrevet adskillige Skuespil? Naa, Gjengangerbreve! Ha, ha, ha! Ja, der er et godt Sprog deri. — Ogsaa Hr. Burchardt? Det er mig kjært at have seet Dem!“ Kort efter ansøgte Hertz om Rejseunderstøttelse, og i April 1833 fik han Meddelelse om, at der var bevilget ham 400 Specier. Sygdom hindrede ham i at drage bort med det samme. Først d. 14. Juni kunde han tiltræde Rejsen. Han drog Syd paa, den gamle Digtervej gennem Tyskland,

Bøhmen og Italien — tilbage over Paris. For Nordens Digtere, der før ham var draget de samme Veje, havde Rejseudbyttet først og fremmest været den Rigdom, der beror paa en Virkning af Modsætninger, — Kontrasten mellem Nordens og Sydens Luft og Sol, mellem deres eget Temperament og Sydboens. Naar Hertz rejste ind i Varmen og Sollyset, til Folkeslag, hvis Sind og Levevis var præget af en yppig Naturs rige, ufortjente Gaver, saa var det for ham en Rejse hjemad, et Indtog i hans eget Væsens naturlige Elementer. I Pustet fra Orienten, i „Solbølgen fra Sarons Sletter“ hørte han hjemme. Hertz er Soldyrkeren blandt Nordens Digtere. Varmen er hans Muse. „Sommervarmen stemmer min Sjæl til lyriske Digte,“ skriver han i Studiebogen, „den giver mit Hjerte den Varme, Aarene true med at berøve det“ (C. pag. 37). „Vor Sol er primus motor for Alt, hvad der bevæger Skabningen til dens rastløse Virksomhed — paa een Gang dens Vedligeholder og Tilintetgjører,“ skriver han et andet Sted. „Den indeholder det Gjæringsstof, hvori vi bevæges og fortæres. Den er al Sandseligheds og Lidenskabs Centrum, — er nødvendig som hiin til at frembringe, vedligeholde og tilintetgjøre.“

Et af hans lyseste Minder fra Sommeren i Hørsholm var de varme Dage ved Sundet, naar han med halvlukkede Øjne laa og stirrede ud over Bølgerne, — fortabt i digtende Drømme,

mens Solstrimen langs det sukkende Vand
og Kysten i et for Øjnene svømme.

(Hyacinterne).

I „Posthuset“, det Digt, der finest afspejler hans Sjæls lønlige Længsler, kommer ogsaa Sollængslen

dæmpet og vemodig til Orde gennem den sympatiske Følelse for Gouvernørens unge Datter, der bleg og sørgmodig sidder ved Søen i den maanalyse Nat. Da han hører, hun er fra Ostindien, behøver han ikke mere at forske om Grunden til hendes Kvide:

Arme! Nu fatter jeg først dine Suk:
Sukket, der kjøligt af Vindene fanges,
stiger, uagtet vor Himmel er smuk,
for Himelaia og Ganges.

Ogsaa i Digtet „Naturen og Kunsten“ er det Sommervarmen, der danner den gyldne Ramme, — til en blaanende Baggrund af Havet:

Det var en dejlig Sommeraften. Heed
af Solens sidste Favntag hvilte
den matte Luft ved Strandens Bred,
mens dunkelt blussende dens Brudgom glee
til Badets Kjølighed i Oceanet ned
og end engang til Afsked kjærligt smilte.

Paa denne Indfatning vil man altid kunne kende et ægte Naturmaleri af Hertz. Næppe nogen dansk Digter før i vore Dage *Sophus Michaëlis* har evnet i et enkelt Vers at give en saa ægte dansk Solskinsstemning som Hertz's „En Søndag om Sommeren“:

Vinden vifter, Løvet skjælver,
Træet drysser fine Dun,
og den klare Himmel hvælver
over os et blaat Paulun.
Gjennem Luftens milde Strømme
synker Varmen sagte ned;
og Naturen som i Drømme
er fordybet i sin Fred.

Det blaa Paulun, opfyldt af stille, solvarme Luftstrømme, er selve det nordiske Heliostempel. Dets

Grundvold er „den danske Eng i Middagsolen“, som Studiebogen har et Udkast til. „Solskinnet, den stille, varme Luft over Engen, den dvælende Luft; de i Nydelsen tabte Planter, Engblomster og Græs, de flagrende Sommerfugle, Biernes Summen, Blomsterstøvet, der svæver hen og befrugter“ (B. pag. 4).

Denne Solglæde er en saa oprindelig Bestanddel i hans hele Væsen, at den tydelig nok stiller hans Liv under de samme Love, som gør sig gældende i alt levendes Udvikling under varme Himmelstrøg: en rig og frodig Vækst, der bærer mod tidlig Modenhed, Selvfortærelse og Død.

Hertz's aandelige Vækst er af tropisk Art. Allerede da han var tredive Aar gammel — for Nordboen den Alder, hvori hans Evner almindeligvis begynder at modnes —, følte han sin Kraft ebbe ud, og vi kan gennem Studiebøgerne følge de gentagne Klager over, at nu er Vendepunktet naaet, fra nu af gaar det nedad. Den første Ytring herom træffer vi allerede i Dagbogen 1826: „Fredagen d. 4. April 1826 lod jeg mig paa min Ven [P. V.] Jacobsens Opfordring paa ny efter 6 Aars Forløb indføre som Medlem i Studenterforeningen. Ved denne min Indtræden er det blevet mig klart, at der i de forløbne Aar er foregaaet en stor Forandring med mig, der i Hovedsagen bestaaer deri, at jeg er blevet ældre, altsaa tammere, spagere og mindre genegen til Opposition end for 6 Aar siden.“ Man skal ikke lede længe blandt Hertz's lyriske Digte, før man møder den samme Tanke dér, — en bitter Smerte over, at Ungdommen og dens Lykketro er forbi. I „Fjerboldspillet“ (1832) tales om den „Tids og Alders Frost“, som kun Kærlighedssukket endnu formaar at trodse. „Gubben og Ynglingen“, det Digt, hvori Resignationen vemodigst

kommer til Orde, er skrevet i Foraaret 1836. Den kronologiske Fortegnelse over Digtene nævner for dette Aar „Skizzer til andre Digte af samme Indhold“. Formodentlig er det en af disse, der er udarbejdet i den lille Romance:

Jeg mærker det ved højlys Dag
og mangen ensom Nat,
min Ungdoms Haab, de gyldne Haab,
de har mig snart forladt.

For den rette Forstaaelse af Hertz's hele Digtervirksomhed er det af afgørende Betydning at fæste Opmærksomheden ved, at just dette Aar (1836) betegner Vendepunktet i hans Produktion, hans Tilbagevenden til den alvorlige Poesi, Lyrikken og Dramaet. Hans Manddoms kraftigste Aar faldt i Vaudeville- og Lystspilsperioden, ved Genoptagelsen af sit oprindelige Digterkald har han overskredet sin Kulmination. Sin fuldkomne tekniske Dygtighed anvender han fra nu af til at bearbejde et tidligere Livs poetiske Indhold. Man sporer under hele Udenlandsrejsen, at Ungdommens friske, umiddelbare Modtagelighed fattes ham. (Jfr. den naive Friskhed i Skildringen af Gøtheborgturen. Tillæg S. 11.) Han er den intelligente, kritiske Turist, der rejser uden al naiv Begejstring, men med Kunstnerens aabne Blik for alle Enkeltheder. Tydeligst viser dette sig, naar man følger ham gennem Rejsedagbogen og ikke gennem den 30 Aar efter udgivne litterære Beskrivelse af Rejsen*). Han studerer med samme Interesse enhver Ting, der møder ham paa Vejen; han hengiver sig til Stednavneforskning i Tyskland, studerer Nationaldragter og Folkedanse i

*) Fra en Udenlandsrejse. Skitser af et Ophold i Tyskland, Schweiz og Nord-Italien (1863).

Bøhmen, beskriver kunstige Vandspring og Fontainer, Fæstningsværker og Oldsager; han aftegner omhyggeligt i sin Dagbog de forskellige Former af de Rejsevogne, han befordres med, gennemvandrер naturligvis med Grundighed alle de Kunstsamlinger, han kan overkomme, og besøger de zoologiske Haver (lægger i v. Ackens Menageri i Wien Mærke til nogle Rovdyrs karakteristiske skæve Gang!). I Rom disputerer han med *Bissen* om „Bygningskunsten i de danske Vaaningshuse“. Hans Naturbetragtninger er ofte meteorologiske, og ved Synet af en Oldtidsruin er det Arkitekturen, der interesserer ham. Et typisk Indtryk af Hertz som Turist faar man, naar man læser Dagbogsoptegnelsen fra hans Besøg i Strassburg-Münsteren og samtidig mindes Goethe og Baggesen — og Rahbek, der i sin Iver for at komme i Teatret gik forbi uden at se den. Hvor Goethe digter, og Baggesen svimler i himmelske Fantasier, er det, som Hertz fotograferer; vi faar nøjagtig at vide, hvor mange Trin han stiger til Vejrs, og han glemmer ikke at notere, hvad han maatte betale i Entré. Saaledes skildres Kirken: „Den er hvidgraa anstrøget, har overalt skønne malte Ruder, et stort, rundt paa Façaden, er majestætisk høj. I et Sidekapel en Marie paa Æslet med Josef. Besteg Taarnet; inden man kommer til Platformen, maa man løse et Kort (2 fr.). Paa dette Tag skøn Udsigt til Schwarzwald og Wogeserne. Besteg Spiret og steg i det hele 250 Trin. Ved Uhret Goethes, Stolbergs, Herders o. fl. Navne fra 1773, længere nede Oehlen-schlägers“, — den uforbederlige Genganger kan ikke dy sig for at notere Rækkefølgen!

Det rigeste Udbytte af Rejsen bragte ham Opholdet i Italien. I Rom blev han med aabne Arme modtaget af den danske Kunstnerkoloni, hvis Midtpunkt paa

den Tid var *Thorvaldsen* og *Bødcher*. Her traf han ogsaa for første Gang *H. C. Andersen*. I „Mit Livs Eventyr“ fortæller Andersen smukt og forsonligt om dette Møde: „... Mellem de senest indtrufne var Digteren Henrik Hertz, min strenge Angriber i „Gjengangerbreve“. Collin havde skrevet mig til, at Hertz kom, og at det vilde glæde ham at høre, at vi venligt mødtes. Jeg sad i *Café Grevo*, da Hertz første Dag traadte ind. Han rakte mig venligt Haanden; jeg havde stor Glæde af at omgaas ham, og snart, da han saa min Sorg, hørte og forstod, hvad jeg led, talte han trøstende og beroligende. Han talte til mig om mine Arbejder, om sine Anskuelser, berørte „Gjengangerbreve“ og — forunderlig nok — bad mig ikke lægge ubillig Kritik paa Hjertet; mente, at det romantiske Gebet, hvori jeg bevægede mig, forledede mig til Udskejelser, syntes derimod, at mine Skildringer af Naturen, hvor mit Gemyt naturligt aabenbarede sig, var meget gode og havde tiltalt ham mest; iøvrigt mente han, at det maatte være mig en Trøst, at vist alle sande Digtere havde gennemgaaet den samme Crisis som jeg, men at deres Arbejder da ikke var blevet bekendte, og at jeg efter denne Skærsild vilde komme til Sandheds Erkendelse i Kunstens Rige.“ H. C. Andersen har ikke vidst, af hvor dyb og bitter Erfaring Hertz her havde talt om den „Skærsild“, der kunde fortære en Digtets bedste Arbejder. I Mod-sætning til Andersen besad han Evnen til at bære dens Kvaler i Løndom. Som en mandig Kontrast til Andersens idelige Jamren over Miskendelse og Forfølgelse staar de førnævnte trodsige Linier af Hertz:

Med Haan og Skæmt, med Bitterhed og Lyst,
 jeg kaster Kaaben om mit knuste Bryst,
 hvad jeg har lidt, skal Verden aldrig vide.

Hertz's Venlighed mod Andersen har sikkert ogsaa først og fremmest haft sit Udspring i Medfølelse med et ulykkeligt Medmenneskes Lidelse og har nok været lidt mindre konventionel end han i Studiebogen giver det Udseende af, naar han skriver: „Mit Forhold til Andersen stillede jeg straks saaledes, som det i Udlandet blandt Landsmænd forekom mig rigtigt, — hvor alle Hjemmets Stridigheder maa hvile.“

Dagbogen vrimler forøvrigt med pudsige smaa Stiklerier til Andersen, især fra deres Fællesture i Bjergene, hvor han, f. Eks., naar han red paa Æsel, gjorde en kostelig Figur og morede sine Rejsefæller ved sin romantiske Frygt for de italienske Røvere.

Langt mere Udbytte havde Hertz af Samværet med Ludvig Bødtcher, hvem han paa saa mange Maader følte sig i Slægt med. Ingen Dansk var som han fortrolig med Italiens Natur. Han havde i mange Aar levet som Privatmand i Rom „for Kunst, Natur og et aandfuldt *dolce farniente*“. Paa Udflugterne om Dagen var han den selvskrevne Fører, og om Aftenen samlede han Kunstnerkredsen i sit Hjem og læste højt, enten af sine egne Digte eller af Holbergs Komedier. Den lille Brevveksling mellem ham og Hertz, som er offentliggjort i „Breve fra og til Henrik Hertz“ (1895), viser det fortrolige Forhold, der har bestaaet mellem dem. I sit Brev til Bødtcher mindes Hertz med Taknemlighed deres romerske Dage: „Fra mit Ophold i Rom er dit Navn uadskilleligt. Du var dengang den aandelige Cicerone, der ved Noticer og Anecdoter fra det romerske Liv orienterede os Danske, — hvilket bl. a. kan sees af Andersens „Improvisator“, hvor saa mange af dine Meddelelser paradere.“

Lige saa stærkt som Italiens Sol og blaa Himmel virkede paa Hertz Befolkningens brogede Liv, og

ingen nordisk Digter har som han nydt et romersk Karnevals berusende Charme. Naar Andersen i „Improvisatoren“ giver italienske Folkelivsbilleder, er det ikke Skildringens Ægthed, men den fine, poetiske Behandlingsmaade, der fængsler Læseren. Hertz's Folkelivsskildringer er poetisk-etnografiske. Til to af sine Skuespil, „Toniotta“ og „Den Yngste“, har han hentet Emnerne og Personerne fra Italien, og han nøjes ikke med at give en almindelig italiensk Karaktertegning, han viser os Forskellen paa Italieneren i Rom og Italieneren i Neapel. I „Toniotta“ foregaar Handlingen i Kirkestanden, hvor Befolkningen er af en „mørkere og mere dybsindig Natur“ end i det muntre og livlige Neapel, hvis Omegn er Skuepladsen for „Den Yngste“. Hertz gør selv opmærksom herpaa i et Brev til Teaterdirektøren (Heiberg) — for at retlede til den rigtige Opfattelse af Rollerne: „Grundtonen er i disse to Stykker i Meget forskjellig. Naar man har sagt, at Italienerne altid talte, som om de skjendtes, saa gjelder dette allermeest om Neapolitanerne; men det bliver ogsaa ved de heftige Ord, — Mord og Drab hører man sjelden til. Denne Talens Ilterhed vil De finde Spor af hos de fleste af Stykkets [„Den Yngste“] Personer“.

Med fin Spot blottes han i sine romerske Smaadigte det moderne Italiens Dekadence. „Hvad er Grunden til, at den unge Romer bærer Kappen saa højt over Skulderen, at den næsten helt skjuler hans Ansigt,“ spørger han en Dag sin Værtindes Datter.

„Det er den ædles stolte og yndefulde Maade,“ svarer hun.

Ak, hun feiler! — Romerne der see
 alle Gader, alle Torve bære
 Vidnesbyrd om en forsvunden Ære,

mens de selv, som paa et Mausolee
sønderbrudte Statuer, beskues
af den fremmede med Ynk, maa blues,
rødme for sig selv og skamfuldt gaae
der, hvor Fortids Mindesmærker staae.
Derfor hylle de sig ind paa Gaden;
derfor gaae de skulende forbi
Minderne, der graves ud i Staden.

Men lige saa øm som her spottende er han i sin
Skildring af Moderen med sine to Smaabørn en
Sommeraften uden for Rom:

Ja, yndig er denne Gruppe! Og over hver især
kaster Aftenrøden et klardunkelt Skjær,
Hvilken Rol hvilken Stilhed! Hvor skøn er Qvindens Smerte,
mens hun seer paa Glutten, hun har baaret under Hjerte.

Med et Blik som dette kan kun en Moder see.
Der er en øm Erindring, der er en Fødsels Vee,
en Kummer for den Fremtid, der Barnet er beskikket,
en stille Glædes Tindren og en Ydmyghed i Blikket.

— — —

Trods alle sympatiske Følelser for det solvarme,
menneskeglade Land, længtes han dog hjem til sine
Venner, til sin Slægt. I „Rejsen paa Apenninerne“
kan man følge, hvorledes denne Længsel vokser frem:
Det er Graavejr over Bjergene og koldt. Vetturinens
Studespand bærer i ujævne Hop over de daarlige
Veje. Men Hertz har sin Bellman i Lommen, og
saa begynder han at skrive et Digt til disse Rytmer,
der bringer ham Minder om det kæreste, han ved
i det fjerne Hjem. Hans Blik fanges af en hvid Sky,
der har fortættet sig af Morgentaagen, en af disse lette,
fine Fjer-Klodeskyer, der paa Sommerdage kan komme
drivende under en blaa dansk Himmel og gøre dens
Farve endnu dybere og renere. Tonerne, der nynner
i hans Sind, og den hvide Sky under Solen genkalder

hos ham Mindet om „Hannebjerget“ og de stemningsrige Hørsholmdage:

Kommer du fra Danmark, svævende Sky?
Ak, dig har jeg seet ved min Fædrene-By.
En brændende Middag paa Himmelens Blaa
du sneehvid og skinnende laae.
Bierne med Brum blandt Kløveren fløi;
jeg hvuilde mig døsigt og træt paa en Høi.
Mit Ansigt jeg dækked' paaskraa med min Hat —
saa varm, saa behagelig mat!

Saaledes erindrer vi vel alle i det fremmede blot det, der har voldt os Glæde. Hertz glemte Regnvejrsdagene, og at hans kære undertiden kunde have „Koldfeber“, og tænkte kun paa, hvor varmt Solen havde skinnet over Højen ved Vallerød. Og nu kan han ikke køre videre uden ved hvert nyt Indtryk at mindes Danmark: Hans Fantasi, der hjemme havde gjort Skyerne til Bjerger, omformede nu de slørede Bjerger i Synsranden til hjemlige Skyer,

og Engen paa Skraaningen! dufter den ei
som Engen i Danmark i Mai?

Fra Italien gik hans Rejse videre gennem Svejts til Paris; hans patriotiske Følelse har her naaet en saadan Højde, at han ikke vil besøge den gamle Nicolai Wergeland (Digterens Fader), fordi denne brave Nordmand „efter Adskillelsen fra Danmark havde erklæret sig saa fjendtlig mod os og den ældre Forbindelse af de to Riger“. (Se Tillæget S. 11.)* Han havde nu

*) Hertz gik her ved sin „Patriotisme“ Glip af et interessant Bekendtskab. Vi tænker ikke saa meget paa gamle Wergeland som paa hans Datter, den skønne *Camilla W.*, der paa Rejser i Udlandet søgte Glemsel for sin skuffede Kærlighed til *Welhaven*. Det var for hendes Skyld, Faderen i 1834 opholdt sig i Paris. (Se A. Løchen: *J. S. Welhaven* (Kria. 1900) S. 354 f.)

lært den gamle Følelsernes Lov at kende: Gennem Adskillelse fornyes og styrkes Kærligheden. Da Hertz rejste ud, var han Europæer, han vendte tilbage fra sin Europasrejse som Sjællænder, og hans første Genhilsen til sin Fødeø blev det skønne Digt „Kjærligheds Veie“:

... Og da jeg nu igjen var vendt tilbage
til Hjemmet fra et skjønt, men fremmed Land,
og atter her betroede min Klage
til Mark og Skov og til den tause Strand,
da brød jeg ud: O, I forsvundne Dage!
I Minder fra et skjønt, men fremmed Land!
til Mund og Hjerte vil jeg eder trykke;
men her, kun her er Kilden til min Lykke.

Da han en varm Solskinsdag igen befandt sig ude i Nordsjælland mellem Bøgeskovene, i Middagsbrisen fra Sundet og i Kløverduften, følte han sig for Livstid viet til Ridder for dette Lands Skønhed. Der er ikke saa lidt Forskel paa den „sorte Ridder“, der for 5 Aar siden fægtede med lukket Hjelmgitter for „Formen“, og ham, der nu stod med aaben Pande i Sollyset ude paa en støvet Landevej i Nordsjælland og tilbød Dame Selandia sin Kaarde:

Og da jeg fandt mig, langt fra Byens Vrimmel,
en Sommerdag paa Mark og Vei igjen,
og Heden brændte fra den stille Himmel,
hvis hvide Bomuldsskyer let gled hen,
og kun et Fnug fra Markens Blomsterstimmel
paa Luftens matte Aande holdt sig end,
mens hist man hørte Bien uvis surre
ved Grøvten om en stille, støvet Burre —

Og da jeg op paa Dagen havde vundet,
Emilie, til dit Erindrings-Væld,
og nu mit Blik fordybed' sig i Sundet,
hvis brede Vand er Hvile for min Sjæl;

forbi mig gled et Syn, et længst forsvundet:
O, Schweiz! hvad er mod Havet Simplons Fjeld!
Det klare Blaa, hvor Himmelen sig speiler,
og Skibet let som Bomulds-Skyen sejler —

Omsider, da jeg mat af Solens Pile
til Skovens Dæmrings-Skygger maatte tye
og fandt mig — ak, jeg maatte næsten smile! —
i Dyrehavens gamle Hegn paany,
hvor Træernes høitidelige Hvile
nær ved Fortune breder ud et Ly;
hiin stille Plet, den skønneste jeg kjender,
hvor jeg forlod engang en ædel Kreds af Venner —

Da brød jeg ud — tilgiver mig — med Taarer:
O Danmark, tryk mig atter til dit Bryst!
Til Ridder for din Skjønhed jeg mig kaarer,
dit Hav, din Mark og Skov, din tavse Kyst.
Det fremmede, dets Glans mig ej bedaarer:
Paa Apenninen lød min Hjemvees Røst.
Thi Frastand, Længsel, Savnet af vort Eie
er Kjærlighedens hemmelige Veje.

Hertz skulde dog snart erfare, at var end Naturen i Danmark uforandret, saa havde dog saa meget andet ændret sig under hans Fraværelse; især havde den politiske Udvikling taget en Retning, der kaldte ham til Protest, en konservativ Modsigelse, der kom til Orde i den polemiske Roman „Stemninger og Tilstande“ og — nogle Aar senere — i „Hundrede Aar“. Men hans Hovedvirksomhed i de følgende Aar er dog ikke Polemikken, men en Genoptagelse af hans Ungdoms lyriske Digtning og — i denne Digtning Aand — det lyriske og romantiske Drama.

9. PAA HJEMMIG GRUND

Hertz's Hjemkomst efter den toaarige Udenlandsrejse symboliserer en Hjemvenden til hans Barndoms og Ungdoms poetiske Rige. I det rolige Lysskær af hans eget solelskende Sind laa de før saa urolige Vande nu som et hvilende Hav — i en stille Klarhed, der lod hans Blik uhindret skue til Bunds i dets Dybder. Og et efter et steg de dybtgemte Billeder frem for hans Øje og blev i hans Digtning som en Genoplevelse af et forbigangent Liv. Tidsfølgen er springende, men i tre Hovedværker fornyer og samler sig Erindringerne om den lange Tid, der strækker sig fra Barndomsaarene i Hjemmet til hans Manddoms modne Alder. Først gendigter han i „*Sparekassen*“ en Side af det Nathansonske Familieliv — med iblandede Momenter dels af fri Digtning, dels af Minder fra sit eget Hjem (den grædende Jansine). Derpaa vender han i „*Svend Dyrings Huus*“ endnu længere tilbage, helt tilbage til den poetisk-romantiske Verden, der i Barndommen havde dæmret for ham, naar han lyttede til Moderens nordiske Kæmpeviser. (En fortsat Fordybelse i denne Digtning Aand affødte det beslægtede Stykke „Kong Renés Datter“). Det tredie Hovedværk er „*Ninon*“, hvori han samler de talrige fine Traade, der gennem hans lyriske Digt-

ning havde dannet den aldrig brudte Forbindelse med Ynglingeaaarene og hans første store Kærlighed til Hanna Nathanson. Den poetiske Udformning af denne Episode er dog tydelig paavirket af hans senere vakte Følelse for Fru Heiberg. Hun fremstiller ikke alene paa Scenen den aandfulde Genstand for Digterens Kærlighed (Ninon); hun er selv personlig Part i hans Lidenskab, en Sammensmeltning af Ungdommens og Manddommens heftige, men lønlige Attraa, og hun vedbliver endnu lejlighedsvis at være Inspirationen til flere af hans mindre betydelige Arbejder. Ogsaa de tidligere Aars ivrige Læsning i *1001 Nat* (Se Tillæg S. 26) sætter sine tydelige Spor i den følgende Tids Digtning („Scheik Hassan“, „Paschaens Datter“ o. fl.).

Et særligt Udslag af denne Venden tilbage til hjemlig Grund vil man endelig finde i den Række af dansk-historiske Dramaer, der begynder med „Valdemar Atterdag“ (1837), fortsættes med „Svanehammen“ (1841) og det nordiske Digt „Tyrfing“ (1847).

Som et poetisk Motto for hele denne Virksomhed kunde anføres Omkvædet af et af Hertz's egne Digte til Thorvaldsen (1838):

Det vinker mildt, det lokker ømt,
med kjærlig Røst det kalder mig tilbage.
Det vinker mildt, det lokker ømt,
det vil mig hjemad drage.

Denne Dragning spores i sit første Udspring samtidig med hans Længsel efter Hjemmet, mens han rejser i Udlandet. Samme Dag, som han havde besteget Kirketaarnet i Strassburg, gjorde han, i Følge Dagbogen, det første Udkast til Sparekassen. Man skal ikke forske længe for at udfinde, hvor hans Tanker

har dvælet, mens de formede Rammen til dette Skuespil: Den tidligere velstillede Storkøbmand og Skibsreder, som det er gaaet saa stærkt tilbage for, at Familien kun ved yderste Nøjsomhed kan holde sig de stadig truende Næringsssorger fra Livet, er ikke nogen ukendt Skikkelse i Hovedstadens Handelsverden i 20erne; ham kunde man finde ogsaa andre Steder end ved Frederiksholms Kanal. Men Hertz drager Kredsen snævrere: Der er i dette Hus en Datter, en frisk ung Pige, der straalere af Humør og selv i de mest ærgerlige og pinagtige Situationer dog mest har Øje for det komiske og kan le befriende gennem Taarer. Hun hedder i det trykte Stykke Antonie, men i Manuskriptet hedder hun *Hanna*. Hertz har under Udarbejdelsen — for rigtig at fastholde Erindringerne om hende — ladet hende leve under hendes eget Navn. Der er desuden i Familien en Plejesøn, Nicolai, som den rige Skibsreder har taget til sig; han er allerede som Dreng indtaget i sin muntre Plejesøster. Ogsaa ved Skildringen af ham har Hertz haft Brug for det virkelige Navn: Han hedder i et af Udkastene *Henrik*. Man vil i det hele taget ved Gennemgangen af Manuskriptet og de hoslagte Forarbejder (findes paa kgl. Bibliotek) faa et levende Indtryk af, hvilken Betydning det for Hertz har haft hele Tiden at holde sig saa nær som muligt til det oplevede. Et enkelt Eksempel vil vise, hvorledes han fra en opstillet Konstruktion baner sig Vej til det personlige Moment og derfra til den ægte kunstneriske Renhed og Naturlighed. Han vil (i sidste Akt) lade Nicolai fortælle om den Dag, da han, forvist Huset, trodsig og fortvivlet for sidste Gang gik ned ad Køkken-trappen. Hertz's første Tanke er at lade Hanna være den, der viser ham Kærlighed ved Afskeden og der-

igennem lægger Grunden til det Held, der nu skal komme hele Familien til gode. Vi gengiver her Manuskriptets første Udkast: „Styrmanden fortæller, at da han blev sendt bort af dem tilskibs, stod den dengang 11-aarige Hanna grædende paa Trappen med sin Kat paa Armen og sagde, at hun gjerne vilde forære ham noget ligesom de andre, men at hun ikke havde andet end Katten, — og gav ham den. Han tog den og passede den paa Skibet. Da de kom til Sydhavet, til en Ø, der var plaget af Mus, hørte Kongen, at Skibsdrengen havde et Middel derimod, og gav ham en stor Sum etc.“ Denne gamle Krønike har dog ikke tilfredsstillet ham, og saa er der dukket en Erindring op hos ham, der har skubbet alt andet til Side. Det er hans Plejemoder, der engang i en lignende Situation har røbet sit Hjertelag, og nu faar Skildringen Liv. Han forlader allerede i første Linie af det næste Udkast tredie Person, gaar over til første, og i det afgørende Øjeblik løber hans eget Navn ham i Pennen: „Da baade *hans* Plejefader og Plejemoder var saa vrede paa *mig* og sendte den viltre Dreng tilskibs, saa stod min Plejemoder, Du som var saa vred og altid skjændte paa mig, Du stod ude ved Kjøkkentrappen med din Sparebøsse*) i Haanden, tømte den og stak Pengene til mig, det var 3 Rdlr. i Sølv mønt — og sagde: „Naar Du holder godt Huus med dem, kan Du komme langt,“ og Du kyste mig paa Panden og sagde: „*Henrik*, før dig godt op blandt fremmede“ “ etc.

Herefter følger saa det smukke Replikskifte mellem Hanna og Moderen:

*) Udkastet har talrige, ikke benyttede, Allusioner til Titelen „Sparekassen“.

Hanna (sjæleglad). Gjorde Du det Mor! Søde Mor! Det var velsignet gjort af dig.

Md. Skaarup. Lad mig i Ro Barn. Det er vel noget at tale om, at jeg gav ham de Par Skillinger. En Narrestreg var det af mig. Han har vel sviret dem op det første Sted, han kom i Land.

Trods det mutte i Tonen har den strenge gamle Plejemoder her Taarer i Øjnene, og i Teatret skabes den Stemning, Antonie, vistnok med Rette, betegner „som det højeste, vi stakkels Mennesker kan drive det til“: Tilskuerne „ler og græder paa een Gang“. Men denne Situation betegner ogsaa det højeste, Hertz i sine Lystspil nogensinde „har drevet det til“. Den viser det kunstneriske Resultat af det, som gamle Rahbek populært udtrykte ved, at „Hjerte og Hoved arbejder sammen“. Sparekassen er det første af Hertz's Skuespil, hvori hans eget Hjerteslag tydeligt mærkes, men det er ogsaa dette Stykke og ikke Vaudevillen eller det rimede Lystspil, der berettiger os til at kalde Hertz Grundlæggeren af det nyere Lystspil i Danmark.

Samtidens skarpeste og intelligenteste Kritiker (udenfor den Heibergske Kreds) P. L. Møller, der ingenlunde i alt var Hertz's Meningsfælle, slutter en Anmeldelse af Sparekassen med at indrømme: „... oprigtig talt, naar jeg i faa Ord skal udtale min Dom om dette Stykke, kan jeg kun sige, at jeg med al anvendt Umage ikke ved noget at udsætte paa det“.

Inden Hertz endnu havde lagt sidste Haand paa dette Skuespil, fik han fra „Selskabet for Trykkefriheden“ Opfordring til at udgive den foran (S. 15) omtalte Visebog, og under Arbejde med denne var det, han førtes tilbage til den Folkeviseverden, Mode-

Onsdagen den 15de Marts 1837, Kl. 6,
opføres paa det kongelige Theater:

Svend Dyrings Huus,
original romantisk Tragedie i 4 Acter af Hr. Henrik Herg, Musikken komponeret af
Hr. Capelmusicus Rung. (Første Gang.)

Personerne:

Svend Dyring, Forbrot og Styresmand	Hr. Nielsen.
Fru Guldborg, hans Hustru	Fr. Jørgensen.
Ragnhild, hendes Datter af første Egteskab	Fru Heiberg.
Regise, }	Md. Holst.
Ulf, } Svend Dyrings Børn af første Egteskab	Sigurd Lund,
Dvelille, }	Petrine Fredstrup.
Ridder Stig Hvide	Hr. Holst.
Lage Bolt	— Kragh.
Ivar, hans Broder	— Walz.
Fru Helvig	Md. Nielsen.
Byrge, } i Svend Dyrings Tjeneste	Hr. Rosenkilde.
Rud, }	— Petersen.
Gunner, Ridder Stigs Svend	— Holm.
En Dreng Glasf.,
Riddere, Jægere og Riddersvende.	

Scenen er deels paa Svend Dyrings Gaard ved Isesfjorden, deels i Nærheden af denne.
Handlingen varer fra den ene Dags Aften til næste Midnat.

Indgangenaabnes Kl. 5. — Forestillingen er ferdi omtrent Kl. 9½.

NB. Logerne tilfalde Løverdags-Abonnementerne.

Trykt hos Jørgens Enke.

Teaterplakat til „Svend Dyrings Huus“.
(Efter P. Hansens Teaterhistorie.)

rens Sange havde indviet ham i. I Aarets sidste Halvdel sad han fordybet i Kæmpevisesamlinger og historiske Afhandlinger om Middelalderen. Han tumler en Tid lang raadvild med Stoffet, føler blot, han her sidder ved en Kilde fuld af poetisk og dramatisk Rigdom, og Skabertrangen bevæger hans Sjæl stærkere end nogensinde før. Lidt efter lidt begynder de taagede Skikkelser at antage Form. Et Brev til Sylvester (29. Jan. 1837) viser, hvorledes hele den skønne Bygning, „Svend Dyrings Huus“, er blevet til: „— Erindrer Du endnu fra den Tid, vi hjemme læste saa meget i vore gamle Folkesange, de saakaldte Kæmpeviser, en særdeles smuk og gribende Sang om Svend Dyring, der var 2 Gange gift, og hvis anden Kone var saa ond mod Stifbørnene, at deres Moder rejste sig af Graven, besøgte dem om Natten, „den ene hun løfted’, den anden hun letted’, — den tredie hun børsted’, den fjerde hun fletted’, — den femte satte hun paa sit Skjød, som vilde hun give den Dien sød“. Hvorpaa hun kalder Forældrene til sig og holder en Straffetale til dem . . . Af denne gamle Sang har jeg haft Mod til at skrive et Drama for Theatret, naturligvis et meget lyrisk og understøttet af Musikken. Men da der behøvedes et Motiv til at indvirke paa Handlingen, især paa Stivmoderens stigende Haardhed, saa tog jeg ligeledes dette af de gamle Viser. Der forekommer nemlig i en Mængde af disse en iøvrigt meget ældre Tro paa Runer, at man især med disse kan tvinge til Elskov. En af Sangene omhandler det Tilfælde, at man ved at kaste fejl med Runerne, kan indgyde En Kjærlighed uden at ville det; dette sidste Motiv har jeg benyttet, især for at kunne fremstille et af Naturen stærkt, endog stolt kvindeligt Væsens indre Kamp under Indflydelse

af den uimodstaaelige Magt, der antages at ligge i Runerne. Denne Del af Sujettet ender og maatte ende tragisk, da hendes Kjærlighed er haabløs . . . Saa vidt jeg veed, er Publicum meget spændt derpaa, da Ingen kan faae det i Hovedet, at jeg skriver Tragoedier“. (Jfr. endvidere Tillæget S. 23). I Brevet findes der ikke mere om den Skikkelse, der stærkere end nogen anden Person i Stykket har grebet Digterens Fantasi, den ulykkelige Ragnhild. Til Udformningen af hendes skønne Skikkelse anvender Hertz sine fineste Mejsler. Alt, hvad han selv har følt og drømt om af Stolthed og Lidenskab, nedsænker han i hendes rige Sjæl. Først naar hun staar fuldendt i lidenskabelig Storhed og Dejlighed, kan han fremkalde den kunstneriske Vellyst ved at lade hende nedstyrtes og gaa til Grunde. En Sjæl, der som hendes har hævet sig ud over de almen-menneskelige Følelsers Rækkevidde, kan kun ydmyges ved atter at synke ned til det menneskelige. Runerne, der foranlediger hendes Fald, er som Middel overnaturlige, men deres Virkning er en naturlig, menneskelig Foreteelse, den samme, som under vidt forskellige Omstændigheder finder Sted hos de tre unge Kvinder, Ragnhild og Regisse i „Svend Dyrings Huus“ og Jolanthe i „Kong Renés Datter“. I et lyrisk Digt til sin unge Brud har Hertz paa det samme Forhold anvendt som Billede Rosen, der springer ud:

„Min nysudsprungne Rose“
 jeg kaldte dig engang.
 Veed du, hvorfor jeg mener,
 du nys til Liv udsprang?
 Er alt for Jomfru-Blikket
 hün sjeldne Virken røbet,
 der lokker Rosenkalken
 af Knoppen og af Svøbet?

Og er dig alt fortrolig
hiin mærkelige Magt,
der i den mindste Skabning
som i din Sjæl blev lagt?
Veed du, mit unge Hjerte,
at samme Pulsslag banker
i Rosens fyldte Bæger
og dine skjulte Tanker?

Du veed det, ja, du veed det!
Thi ved det samme Bud
dit Hjertes fine Blade
i Kjærlighed sprang ud.
Min nysudsprungne Rose!
Det var i Elskovs Arme
dit unge, søde Hjerte
blev vakt til Liv og Varme.

Hos den sunde og naturlige Regisse udfolder Elskovsfølelsen sig jævnt og harmonisk som Blomsterknoppen, der aabner sig blidt og stille i Sol og Regn. Ragnhild og Jolanthe derimod er hver paa sin Vis hævet over det almindelige: den ene er for stolt, den anden for sart og fin. Begge er som Blomsterkalke, der ikke uden Gartnerens Kunst kan befri sig af Svøbet. Runerne bliver da for Ragnhild det samme som *Ebn Jahias* løndomsfulde Kunst for Jolanthe. Men kun i det ene Tilfælde lykkes Operationen. Ragnhilds Blomst krymper sig sammen i Smerte og visner samme Dag, den ser Lyset. Jolanthes har kun ventet paa det afgørende Øjeblik for at udfolde sig i al sin Skønhed. Denne Forskellighed er dels forudbestemt ved de Blomsterne iboende Muligheder, men den fuldkommes af det ydre Tilfælde, der lader Grev Tristan staa rede til at slutte den vaagnende Jolanthe i sine Arme, mens Ridder Stig Hvide flygter og skjuler sig for Ragnhild. Kun ved et S sammenspil af de medfødte

Anlæg og den ydre Verdens ublide Tilskikkelse skabes det tragiske. Baade i den ydre og den indre Konflikt er der Slægtskab mellem „Svend Dyrings Huus“ og „Kong Renés Datter“. Men medens Hertz i det første Stykke digter og skaber i den nordiske Folkevises Aand og Tone, lader han sig i det sidste af Musen føre ad sine Længsles kendte Baner til Syden, til den stille, solfyldte Dal i Provence, og Runerne, de „fagre Ord“, forvandler sig fra Kæmpevisetoner til den provençalske Ridderpoesis indsmigrende Rytmer, som han fra sin Ungdom af var lige saa fortrolig med som med Folkevisens. Allerede i „Troubadouren“ (1826) sværger han til *Clemenza Isauras* gyldne Violblomst:

Hvad vil du, jeg skal synge? Om Kjærligheds Nød?
Om Blancefiores Elskov og ynkkelige Død?
Hvad heller om min Muse,
Clemenza af Toulouse,
hvis Gave, en Violblomst, jeg bærer til min Død.

I Manuskriptets oprindelige Udkast er det netop denne Violblomst af Guld, Grevinde Clemenza Isauras Belønning til de fornemste Sangere, som Tristan først giver Jolanthe. Da hun finder den haard og kantet og ikke kender dens Værdi som Smykke, faar han den første Anelse om hendes Blindhed.

„Kong Renés Datter“ falder altsaa ikke — trods de fremmede Omgivelser — udenfor den Gruppe af Digterværker, vi har samlet under den fælles Overskrift „Paa hjemlig Grund“. Ved sit Udspring af Digterens oprindelige Følelsesindhold, ved sin nordiske Renhed og kyske Tone er det dansk og ikke fransk. Og mens det i germanske Lande har fundet en enestaaende Modtagelighed, har det betegnende

nok aldrig gjort Lykke i Frankrig. Ligesom „Sparekassen“ betegner Kulminationen af Hertz's Lystspildigtning, er „Kong Renés Datter“ i det lyriske Drama hans mest fuldendte Ydelse. Det er da ogsaa det af Digterens Værker, der har været Genstand for den mest indgaaende litteraturkritiske Behandling. Vi skal her henvise til Georg Brandes's fine og aandfulde Afhandling i „Fem danske Digtere“ og Hans Brix's omhyggelige og udtømmende Analyse (paa Grundlag af Manuskriptet) i „Gudernes Tungemaal“.

Det er tillige det af Hertz's Skuespil, der har vundet størst Verdensry. Det er udkommet paa de fleste europæiske Sprog og er blevet opført talrige Gange i Norge og Sverrig, samt paa alle betydelige Teatre i det øvrige Europa. Den russiske Komponist Tsjajkovski har benyttet dets Tekst til sin berømte Opera „Jolanthe“.*)

Til Stykkets Succes ved dets første Fremførelse i Danmark bidrog i høj Grad Fru Heibergs vidunderlige Udførelse af Jolanthes Rolle. I sine Erindringer fortæller hun smukt og betagende om den Kunst og Inderlighed, hun lagde i denne skønne Opgave. Som Udtryk for Tilskuernes Grebethed anfører vi et Vers af Ibsens „Rimbrev“ til Fru Heiberg (1871):

Som iblinde
ledet frem af milde Vinde
som i Drømme,
løftet af de lette Strømme
se Felukken!
Al Provences Livsglød taler
i dens Stigen, i dens Dukken;

*) I Nordamerika blev Skuespillet i Treserne trykt og gratis uddelt i flere Hundrede Tusinde Eksemplarer paa Bagsiden af en Reklame for et — Svineslagteri!

Elskovs Sukken,
dæmpet baaren
Citharklang, fra Dækket maler
Sjæle-Vaaren;
Madrigaler
over stumme Klynger daler,
som paa Strandens grønne Hynde
vugges i „Jolanthe“s Ynde.

Gaar vi fra Opførelsen af „Kong Renés Datter“ en 4—5 Aar frem i Tiden — til Saisonen i 1847—48, naar vi til en Episode i Teatrets Historie, som i vore teatersøgende Bedsteforældres Bevidsthed har været bevaret med en næsten højtidsfuld Pietet. Der var nu ved Aarhundredets Midte vakt til Live en ny levende Interesse for dramatisk Kunst. I Anledning af Opførelsen af Oehlenschlägers „Dina“ (1842) og den mægtige Bevægelse, dette Skuespil vakte, skrev P. L. Møller i en Anmeldelse:

„Just i vor nærværende Tid vil Oehlenschläger fængsle og henrive Gemytterne; thi vi har, som det synes, dog snart overlevet den Dorskhedens, den Slaphedens og Mathedens Crisis, der ogsaa havde udstrakt sig til Smagen, saa den ikke var stærk og positiv nok til at modtage og fordøje en sund og kraftig poetisk Føde.“ Og med Henblik paa en Epoke, vi ofte nok i det foregaaende har haft Lejlighed til at beskæftige os med, fortsætter han: „Der har været en Tid, da denne Digter ikke som forhen greb og opfyldte Gemytterne, da man med en lad og sanselig Negativitet hellere lyttede til øresmigrende Klingklang og fordybede sig med smaalig filistrøs Tilfredsstillelse i metriske Filigranarbejder og forstandigkokette Snurrepiberier . . . Da lød den ny Tids Trompeter, man gned Øjnene, og en efter anden kom lidt

efter lidt paa Benene. Og nu var der meget af, hvad der før havde passeret for „net og nysseligt“, hin Tids højeste Kategorier, der viste sig som Blændværk og hule Larver. Gamle Minder vaagnede.“

Det var for vort Fædreland en bevæget Tid: Aandslivet pulserede rigt og friskt som ved Aarhundredets Begyndelse, og Teatret havde endnu engang bevist sin Evne til at samle et Publikums vaagne Interesse under sin støvede Kuppel. „Musernes Herlighed“ havde endnu engang fyldt Templet. Fru Heiberg stod i sin Kunsts yppigste Modenhed med et nyvakt Geni, den unge Michael Wiehe, ved sin Side, og omkring dem en Stab af de mest fuldendte Kunstnere, vort Teater nogensinde har raadet over. Under disse lykkelige Forhold, for dette Teater skrev Hertz *Ninon*. Da Stykket i 1888 efter lang Tids Hvile igen blev taget frem, skrev Vilh. Møller i „Nutiden“ en Artikel, der levende genkalder for os de Følelser, hvormed det i 1848 blev modtaget.

„Ninon! — Navnet er som ombølget af sød Musik, et Kvidder af lyse Violintoner, hvorigennem Violoncellens tungsindige Klage bryder stærkere og stærkere frem! Det klinger En i Møde, det Navn, fra Theaterhistorien, fra de gamles Erindringer, fra alt, man har læst og hørt og taget paa Tro og Love . . . klinger som en Barkarole, sunget af skønne Stemmer langt ude paa maaneblankt Vand, omspunden af Sommernattens Dis, vugget langsomt ind under en høj og dybblaa Himmel:

Dette Vand, vi glide paa,
er saa roligt, er saa stille,
fører os, med Kruser smaa
lempeligt, hvorhen vi ville.

Scenebillede af „Ninon“.
(„Folketeatret“'s Opførelse 1904.)

Ak, men lid dog ej derpaa!
Disse Vande kan sig skille,
og tilbunds du kunde gaa,
ligge der forladt og stille.

Saa zart, saa blødt, saa ømt! Man er som voksen ængstelig ved at læse Stykket igen af Frygt for at faa sin Pietet forstyrret, og dobbelt ængstelig gaar man hen og ser det spillet.“

Det er dog næppe dette ængstelige Hensyn, der er Skyld i, at Ninon for de fleste Mennesker i vore Dage er et ukendt Digterværk, Det læses ikke, af samme Grund, som det ikke vilde blevet læst, hvis Hertz havde skrevet det 20 Aar tidligere. Hvad der er sagt om det aandelige Liv i Danmark for hundrede Aar siden, gælder atter for Aandslivet herhjemme i 1916. Aarhundredets Kredsløb har fuldendt sin Bane. Læser man en Skildring af det økonomiske Livs Udvikling mod sin Krise i Statsbankerottens Decennium, vil man Træk for Træk finde et Billede af vor egen Tid. „De gode Tider“, der med stigende Hastighed svinger sig opad i den bratte Kurve for en Dag at ende i en pludselig Bristen, Næringslivet i Landbrug og Handel, der pulserer heftigt hos os, mens Krigen i Europa lammer alle andre Landes økonomiske Liv, den letsindige Leven over Evne, alles febrilske Optagethed af „praktiske“ Spørgsmaal, — man vil finde det altsammen igen i vort eget Aarhundredes Annaler. „Sparekassen“ vilde for hundrede Aar siden gjort den samme Lykke som i vor Tid, der i Operetten og Varietéen finder Tilfredsstillelse for den samme Trang, som for knap et Aarhundrede siden fandt sin behørig Næring i Vaudevillen. Men der skal aandelig Modtagelighed til, for at et Digterværk som Ninon skal gøre Lykke. Om

Scenebillede af „Ninon“.
(„Folketeatret“'s Opførelse 1905.)

de døde stod op af Graven og vendte tilbage til deres Scene for at spille det, vilde Teatret hilse dem med halvtomme Bænke.

Den historiske Virkelighed, der ligger til Grund for Skuespillet, er i Korthed følgende: *Ninon de Lenclos* (egtl. Anna de L.) var født i Paris 1616 af adelige Forældre. Slægten stammede fra *Couraine*. Hun mistede tidligt sine Forældre og uddannede sig derefter frit og selvstændigt i en saa fuldkommen Tilegnelse af Epicurs Lære, at en af hendes Beundrere gav hende Navnet *Leontion* (Epicurs berømte Discipelinde). Ved sin ualmindelige Skønhed og Aandrighed, sit Vid og sin Skarpsindighed vandt hun sig stor Navnkundighed. I hendes Salon samlede en aandfuld Kreds af fremragende franske Navne, og hun stod i Kærlighedsforhold til de fleste af sine Gæster, men afslog ethvert Ægteskabstilbud for at kunne leve fuldstændig uafhængig. Hun havde mindst to Sønner, og Traditionen fortæller, at den ene af dem blev saa heftig forelsket i sin endnu helt ungdommlige Moder, at han tog Livet af sig.

Hertz har til sit Stykke foretaget et overordentlig omfattende Studium. Flere Hundrede Sider i Skitse- og Studiebøgerne optages af Uddrag af Breve og Memoirer vedrørende hendes Liv. Men da han endelig havde samlet det altsammen, rystede han hele den tunge Byrde af Kendsgerninger af sig, og tilbage blev kun et poetisk Billede af en fin, halvt melankolsk, halvt festglad Eros, den trods sin fremskredne Alder endnu ungdommelige, bedaarende og fremfor alt overlegne, aandfulde *Ninon* og hendes Søn, den unge *Chevalier de Villiers*, der uden at kende Familieforholdet forelsker sig lidenskabelig i sin Moder, og tilsidst, da hun nødes til at røbe Slægtskabet for

ham, dræber sig med en Pistolkugle. Uden om disse to grupperes med digterisk Frihed en Række samtidige Navne: Marion de Lorme, Kardinal Richelieu, Molière o. fl.

Dette Digterværk er det sidste af Hertz's Arbejder, der helt igennem er baaret og gennemrislet af hans egne Følelser og Lidenskaber. Ninon er den sidste store Rolle, han skriver for Fru Heiberg, og han vælger Ninonskikkelsen først og fremmest for at faa Lejlighed til at skildre sig selv som Chevalieren, den ulykkelige Elsker, der til de yderste, usynlige Nerve- traade er fyldt af den unge Hertz's heftige, orientalske Temperament.

Der er Stjerner, hvis Bane ligger saa mange Lysaar fjernt fra vor Klode, at deres Straaler kan skinne med usvækket Klarhed for vore Øjne, længe efter at deres egentlige Glød er udslukt. I lignende sjælelige Lysdønninger er rimeligvis de fleste af Verdenslitteraturens største Digterværker blevet skabt. Af Gløden i Hertz's Sjæl udstrømmede i Ungdomsaarene hans lyriske Digtning; af dens endnu skinnende Straaler skabte han i sit halvtredsindstyvende Aar den mest lidenskabelige af alle sine poetiske Skikkelser, *Chevalieren*. Det er den 20aariges heftige Sind, der her skildres i samme nervøse Uro, i samme dirrende Svingning mellem Yderligheder som i Digtene for 25 Aar tilbage. Det er Ynglingen og ikke den ældede, afmaalte, formfuldkomne Digter, der taler gennem *Chevalieren*, naar han udbryder:

Ja, der er Lidenskaber vaagne hos mig,
og de er stærke. Ofte har jeg tænkt mig,
hiin Stræbens Uro i min Sjæl har Lighed
med Tidens Flugt og er som den saa formløs
og haster frem og river alting med sig.

Der er, som Vilh. Møller paaviser i sin Afhandling, blandt Hertz's Kærlighedsdigte næppe eet, som ikke ved fine Traade hænger sammen med Replikker i *Chevalierens Rolle*.*)

Om dette Digterværk gælder derfor det samme som om Hertz's lyriske Digte: Dets Poesi og egenartede Skønhed lader sig ikke referere. Her kan Litteraturhistorikeren kun give Læseren det ene Raad: Læs selv! Og vi kan tilføje følgende Linier af Georg Brandes: „Dersom han da ikke mangler den Evne i Forhold til Vers, som man i Musikken betegner med Ordet musikalsk, saa vil han blive henrykt, han vil aldrig i den danske Litteratur have truffet noget lignende. Han vil fornemme, at der her i den mindste Strofe er en Sum af Vellyd, som ellers er spredt over lange Digte, føle, at denne Digter ikke tager et Ord i sin Mund eller Pen uden at have badet det, druknet det, nedsænket det i Vellyd, gennemtrængt det med Vellyd.“**)

Ogsaa i *Ninon* vil man i det lyriske finde denne Fuldkommenhed, men paa et andet Punkt vil man mærke, at Hertz's Evner har svigtet: Hans Ungdoms dramatiske Spændstighed er slappet. Kun i de Arbejder, der af den lyriske Kraft og Skønhed bæres over alle Svagheder, glemmer man ved Læsningen, at der er noget, som hedder det dramatiske. Men hvor han

*) Paa et afgørende Punkt i sin interessante Afhandling er *Vilh. Møller* dog paa Vildspor. Han fremsætter en Hypotese om, at Konflikten i *Ninon* skulde have sit Udspring i Digterens Forelskelse i Md. Nathanson. Det var denne Teori, der blev Foranledningen til, at Dr. Poul Hertz gav den historiske Fremstilling af Faderens Ungdomskærlighed, som ligger til Grund for nærv. Bogs Kapitel om denne Episode.

**) De, der ikke ejer Hertz's lyriske Digte i fire Bind (1851 og 62), henvises til en fortrinlig og fyldig Udgave ved Prof. *Otto Borchsenius*.

som tidligere tyr til „Konstruktionen“, glipper det. Intetsteds viser denne Svaghed sig saa tydeligt — og man kan tilføje, saa sørgeligt — som i Tragedien „Valdemar Atterdag“, — et stort, tragisk anlagt Drama, underbygget af de grundigste historiske Studier og umiskendelig præget af Digterens Grebthed af Emnet. Det er skrevet i Begyndelsen af 1838; hele sidste Halvdel af 1837 var gaaet med Forarbejder. Blot fem Aar tidligere vilde dette Emne fra en saa betydningsfuld Episode af vort Lands Historie under Hertz's sikre Haand være blevet en virkelig national Tragedie. Nu blev det i anden Henseende tragisk, derved at det viser, hvilke digteriske Værdier der er gaaet tabt, mens Hertz anvendte sine Evner paa Op-gaver, man kunde ønske overladt til mindre betydelige Aander.

I „Gjengangerbreve“ anvender Hertz som Billede paa den poetiske Form, han kæmper for,

... en *Flod*, hvor Strømmen glider
med Ilen og harmonisk hen
og tar ei blot fra Himlen over den,
men og fra Strandens blomsterrige Sider
et eget Farvespil, en Colorit,
der under Stoffets Enhed vexler tidt.

Kaster man et Blik paa Hertz's egen dramatiske Digtning fra de første, lette franske Lystspil og Vaudeviller til de sidste alvorfulde Dramaer i nordisk Aand, er man ikke i Tvivl om, hvor i Europa man skal finde Floden, der symboliserer denne Digtning. Den har sit Udspring paa romansk Grund, og dens Kilder udstrømmer af den samme Gletscher, som sender sine Aarer til Frankrig og Italien. I sit første Løb styrter den af Sted, snart i ivrig Rislen, snart i kaade Fald,

klar og kølig i Bjerghøjden; bøjer saa i et roligt Løb ind paa germansk Jord og fortsætter som Grænseflod mellem de to mægtige Kulturlande, — i dens ene Bred spejler sig den romanske Kyst, i den anden den germanske, og Bifloder fra begge Sider strømmer til den undervejs. Til Slut glider den i en jævn og rolig Strøm ind gennem det flade Marskland for gennem et mageligt Delta at bane sig Vej til Havet. Det romanske og det germanske Element har da „forenet sig til en lykkeligere Enhed“.

Alle, der elsker at rejse, raades til at gøre Rhinturen, og de, der har gjort den, vil aldrig glemme den. De har følt Sandheden i det smukke Vers af *Kai Hoffmanns* „De gamle Digtere“:

En anden Tid, en anden Sang.
Men ingen skønnere end hin,
som over Danmark lød engang.
Der høstes ingen bedre Vin.

10. PRIVATLIV OG LIVS- ANSKUELSE

I „Stemninger og Tilstande“ (1839), denne mærkelige Blandingsroman af Selvbiografi, Polemik og Æstetik — fortæller Hertz om sin egen Tilstand efter Hjemkomsten fra den lange Rejse: „Jeg har nu opholdt mig her næsten en Uge og har fornyet mine ældre Bekendtskaber. De af Byens Mærkværdigheder, der er kommen til i de sidste Aar, har jeg taget i Øjesyn og saaledes været mere end nok sysselsat. Desuagtet plages jeg meget af mit gamle Mismod, især naar jeg er ene, og mine Tanker uforstyrret søger hen til deres Tungsindigheds Kilde. Jeg ved vel, det er ikke den nuværende Tid, der gør mig utilfreds. Tværtimod, det er den ældre, der reflekterer sig i hver Genstand af den nyere, jeg støder paa. Det er Bevidstheden om, at den bedste Del af mit foregaaende Liv har været frugtesløs og ikke ledet til de Resultater, der tilhører Nutiden, uagtet min Ungdom havde Tendenser fælles med denne. Jeg indser, at min Sjæls bedste Retninger er blevet afhuggede, og at det nu, hvis ikke et lykkeligt Stød udenfra kommer til, vil falde mig vanskeligt at knytte min Fremtid til mit ældre Livs overskaarne Traade.“

Vi har i det foregaaende set, hvorledes Hertz i sin Digting levede sig dybere og dybere ind i sit

tidligere Liv. Før han kunde begynde et Arbejde, maatte han ligesom rydde alt det nærværende til Side for helt at kunne hengive sig til Minderne. Han giver i Studiebogen for 1835 en smuk Skildring af denne Tilstand med dens „tungsendige Rødden op i mit eget Indre“ (Till. S. 11).

Det var en af Grundene til, at han nu mere end før trak sig tilbage fra al Selskabelighed. Det resignerende Digt „I et Selskab“ er hans Farvel til Laget: Lad mig gaa! Jeg drikker ikke mer!

Villig giver jeg Enhver sin Ret.
Jeg vil troe, I gode Mænd og Fruer!
at i eders Kreds jeg passer slet;
mig til Gjengjæld heller ei den huer.

Samtidens aandelige Liv satte ligesaa lidt nu som før hans Fantasi i stærk Bevægelse. Sin aandelige Næring maatte han søge ved en Fordybelse i Minderne. Han følte sig ældet, mindre modtagelig for friske Inspirationer, og hans medfødte konservative Anlæg udviklede sig mere og mere mod det reaktionære. Men der var ogsaa andre personlige Forhold, der bidrog til denne Isolation. Den Tunghørhed, han som Barn havde paadraget sig under Sygdommen, blev med Aarene til Døvhed. Han søgte paa Udenlandsreisen forgæves Helbredelse ved en Kur i Italien. Ondet lod sig ikke standse, og de tunghørés tragiske Skæbne, den pinlige Udelukkelse fra al let Samtale og fri Deltagelse i Konversationen, blev ham mere og mere vis. Det er denne tragiske Lod, Chr. Richardt hentyder til med de smukke Linier i sit Digt ved Hertz's Død:

Hvo mægted med saa fin, saa klar Forstand
hver Sprogets Hvirken, hvert dets Fald at høre, —
og dog du vandred i et Tavsheds Land,
og for din egen Sang var lukt dit Øre.

Hertil kom saa, at Hertz var en fattig Mand. Han levede helt og alene af sin Pen. I vore Dage vilde en Digter, der omtrent hvert Aar fik en to—tre Skue-spil opført paa det kgl. Teater, kunne føre en økonomisk sorgfri Tilværelse. Men Digterhaandværket gav dengang sin Dyrker en fattig Føde. I 1832 havde Teatret faaet et nyt Regulativ, det saakaldte „Minut-Regulativ“, et smaaligt, gnieragtigt Honorar-System, der uden alle kunstneriske Hensyn vurderede de antagne Stykker efter — det Antal Halvetimer, deres Opførelse tog. „Den dramatiske Digtning betragtedes som Daglønnerarbejde,“ skriver Overskou. „Direktionen havde, støttet til sit Monopol, hvilket, som det hed, „sikrede Teatret Mølletvang“, selv sat en Takst efter et Princip, der viste, at den i den nationale Kunstanstalt, som var anbetret dens Bestyrelse, kun saa et for kongelig Regning drevet Tidsfordrivs-Etablisement, hvortil der skulde skaffes Morskab efter Længdemaal“ (Den danske Skueplads 5. S. 154—62).

Hertz førte hele sit Liv igennem et omhyggeligt Regnskab, og vi skal til Oplysning anføre et Par af de interessante Tal (Regnskabet gælder for alle Opførelser indtil det nye Regulativ 1842): For „Hr. Burchardt“ 592 Rdlr., „Flyttedagen“ 467 Rdlr., „Emma“ 364 Rdlr., „Kjærlighed og Politi“ 200 Rdlr., „Arvingerne“ 200 Rdlr., „Amors Genistreger“ 208 Rdlr. for de første 17 Forestill., for 18.—25. Forestill. 240 Rdlr., „Den eneste Fejl“ 257 Rdlr., „Sparekassen“ 256 Rdlr. for de første 10 Forestill., for 15.—25. Forestill. 275 Rdlr.

I Saisonen 1835—36 opførte Teatret foruden „Sparekassen“ to andre Nyheder af Hertz („Den eneste Fejl“ og „Debatten i Politivennen“), der, ifølge Overskou, alle „blev modtaget med levende Bifald“.

„Dette kan vel kaldes en saa usædvanlig stor og heldig Frugtbarhed, at Forfatteren derved maa have erhvervet sig en Indtægt, hvoraf han ikke alene i dette Aar har kunnet leve rigeligt, men ogsaa henlægge noget for det næste Aar, hvori han umulig kan have en lige saa stor Iderigdom og digterisk Virkekraft, altsaa heller ikke vente en saa betydelig Indtægt af den Kunst, han har gjort til sit Kald, og hvormed han hædrer og gavner Skuepladsen. Og hvor meget indbragte denne Saison da Hertz efter „Minut-Regulativet“? — 567 Rdlr.!”

Disse Kaar førte nødvendigvis Hertz ind paa den Masseproduktion, der unægtelig har plettet Helhedsbilledet af hans Forfatterskab. Men hvem vil bebrejde en Digter, at han nu og da leverer et maadeligt Arbejde for at opholde Livet og sætte sig i Stand til at skabe Digterværker! I Juli 1836 skriver han til Sylvester: „Du spørger, hvad jeg arbejder paa. Igen paa et Stykke for Teatret; thi det er desværre kun muligt at leve af disse Arbejder, naar man skriver meget. Betalingen er efter det nye Regulativ i de fleste Tilfælde meget for ringe.“ Det følgende Aar bedredes hans Kaar noget, idet Staten bevilgede ham en aarlig Understøttelse paa 400 Rdlr. „Det er vel ingen Herrefærd,“ skriver han til Broderen, „naar man er i min Alder og i 10 Aar har skrevet for det gemene Bedste. Men jeg betragter det dog, især i de nuværende „materielle Interesse-Tider“ for en stor Lykke. Det giver mig Haab om at kunne med større Sindsro end hidtil leve for de Arbejder, jeg anser for mine vigtigste, eller for mit Livs bedste Bestræbelser. Desværre lader sig et Embede ikke godt forene dermed. Muserne, som Schiller siger, suger Marv og Saft af deres Dyrkere . . . Og dog kræver man (d. v. s. hos os) bestan-

dig, at en Poet skal have en fast Bestilling, som om Poesien dog kun var en Bisag. Hvem forlanger af Malere og Billedhuggere, at de skal gaa Embedsvejen eller søge en Post-Kontrollør Post? Men naar en Poet kun vil leve for Poesien (og Gud véd, eet Liv forslaar knapt dertil), saa siger man: Jeg véd ikke, hvad det Menneske tænker paa. Vil han da aldrig i Vej? Man kan blive desperat over saadanne Talemaader.“

Der er saaledes Forklaringer nok paa, at Hertz blev en indesluttet, en ensom Natur. I en af sine Studiebøger har han optegnet en natlig Samtale med Musen (F. pag. 15):

„Hvi har du ikke sendt din Digter et sympatisk kvindeligt Væsen til Ledsagerske gennem Livet?“ spørger han.

Musen svarer: „Du har tøvet, da du var ung. Nu, da du ældes, vender Kvinderne dig Ryggen.“

„Da jeg var ung, fulgte jeg dig paa din Gang. Du var min Kærlighed.“

„Min Ven, du har udtalt din Dom. Ingen kan tjene tvende Guder. Men er jeg dig ikke nok? Har du ikke ligget ved mit Bryst, følt himmelsk Salighed i min Favn? Vær mig tro, og jeg skal gøre dig Afskeden god.“

I Ensomheden søgte hans Tanker dog ofte bort fra Musen og tabte sig i en egen Filosofi, som man gennem hine Aars Studiebøger faar et Indblik i, — en mærkelig, lidt hypokonder, uklar Tankeverden, med Tro paa Drømme og Forsøg paa Beviser for Sjælens Udødelighed. Saalænge han bevæger sig i slige taagede Spekulationer, frembyder disse Blade kun ringe Interesse. Men det hænder, at en enkelt Tanke skifter Plads i hans Bevidsthed og glider fra det filosofiske over i det poetiske. De uklare naturfilosofiske

Betragtninger over den evige Takt og Rytme, som han finder i Altets Udvikling og i Klodernes Gang (Tillæg S. 32), bliver under en poetisk Lutring til Chevalierens skønne Replik i „Ninon“:

„Der glimre de paa Himlen, hine Kloder,
Der uophørligt, efter faste Love,
I deres Bane vandre, og der alt fra
Umindelige Tider gik som nu“ etc.

Den medfødte Melankoli, der i Barndommen og Ungdommen havde gaaet som en mørkladen Strømning gennem hans Sjæl, udviklede sig i Ensomheden til et dulgt Tungsind. Han kalder sig selv i „Posthuset i Hirschholm“ første Gang „den tungsindige Sanger“, og saaledes benævner Fru Heiberg ham gentagne Gange i sine Breve til Krieger, — hvilket vel kan tages som Bevis for, at Udtrykket ikke skyldes almindelig lyrisk Weltschmerz. Med Aarene blev denne Strøm mørkere og dybere; men samtidig dæmrer hos ham en religiøs Følelse af, at der af dette Mørke engang vil oprinde en højere og lykkeligere Fuldkommenhed. Et poetisk Udtryk for denne Følelse finder vi i det skønne Digt „Silkeormen“, som han i Foraaret 1835 skrev til sin Ungdoms gode Veninde Bella Trier:

Hos alle Dødelige,
I hvert et Bryst, der aander,
Blev lagt en stille Smerte,
Der hemmeligt sig vaander.

Den ligger dybt i Hjertet;
Det er en Orm, der nager.
Og den er taus som Ormen,
Og kjender ei til Klager.

Men Ormen er Sommerfuglens Larve, Smerten er det Spind, der som et Svøb skærmende vinder sig om

den, for at den i ensom Stilhed kan udvikle sig, til
Vingerne en Dag sprænger Hylstret og bærer den ud
i Solen:

Thi Spindet er kun Straaler
Af Alt hvad Sjælen skaber.
— Mit Spind er Digtekunsten,
Hvori min Sjæl sig taber.

Mit Spind er Digtekunsten —
O, faureste Veninde!
Og gammel Sorg er Ormen,
Der Nat og Dag maa spinde.

Den spinder hvad den evner,
Den spinder paa sin Lykke,
At den engang forvandlet
Befries kan som Psyche.

Samtiden forstod ikke, og yndede ikke, dette Tung-
sindsdrag i hans Digtning. Vi har foran — som
Prøve paa dens Protest — anført „Den Frisindedes“
æstetiske Dom over „Lyriske og dramatiske Digte“
(1840). Selv en saa overlegen og intelligent Kritiker
som P. L. Møller følte sig forarget over disse nye
Toner i den gamle Lystspildigters Poesi. Efter at have
paavist enkelte Spor af Goethes Hedendom og Pan-
teisme (i Virkeligheden snarere Levninger af Pietisme!)
i Hertz's Naturopfattelse fortsætter han: „Desto mere
maa det vække Forundring, at Hertz med denne
gøthiske Livsanskuelse dog ikke har kunnet undgaa,
selv i en modnere Alder, at føle sin Subjectivitet
bittert afficeret af Livets Konflikter. Dette viser sig
paa flere Steder, snart som en blid Melankoli, snart
som skærende Ironi, og har fremkaldt Digte (som det
synes fra de sidste 6 Aar), der henhører til den i
moderne Tid under Navnet „zerriszen“ bekendte Poesi.
Saadanne er mer og mindre „Silkeormen“, „I et Sel-

skab“, „Sangerens Bekjendelse“ og „Digterlod“. Hos en ung Digter kan man vel forsone sig med den Slags sønderrivende Poesi; men hører vi derimod saadanne Toner fra den ældre Digter, da kan de vel som Frugter af en øjeblikkelig og forbigaaende Stemmning vise, at han bevarer sit Hjertes Ungdom; men vender de hyppigere tilbage, vækker de let Tvivl om en fremskridende, æstetisk Uddannelse. Thi denne kan ikke andet end forplante sig ogsaa til den moralske Verdensanskuelse, og der er noget mindre glædeligt i at se en Mand tumles i Mismod og Kamp paa en Tid, da han efter Naturens Orden skulde have Klarhed og Fred“ (Kritiske Skizzer I, S. 96 ff.). Hertz svarede paa disse Indvendinger med et dybt og alvorligt Digt „Tungsind“ (1846), der fører os lige til Midtpunktet af hele hans „moraliske Verdensanskuelse“, — et i lange ensomme Stunder gennemtænkt Svar, som man i Studiebøgerne finder talrige Momenter til, før det endelig samlede sig til et Hele:

Ofte man hører
 Af dem, der flokkes
 Om en Sangers Lyra,
 En Dadel, en Klage:
 „En Sky har lagt sig
 Om eders Begeistring.
 Den Verden, I bygge
 I den drømmende Hjerne,
 Ligner en eensom,
 En traurig Regndag.
 I har glemt de glade,
 De modige Rhythmer
 Og solgt eders Sjæl
 Til en feig Forsagthed.“
 O, taler ikke saa!
 Skjelner imellem

Den Forsagtes Kummer
 Og et ædelt Hjertes
 Dybsindige Sorg.
 Lidt har den tilfældes
 Med en traurig Regndag.
 Den ligner Natten,
 Den tause, den grundende,
 Hvis Stjerner i et Chor
 Af mystiske Ord
 taler om den blundende,
 lydløse Jord.

See, hvor uroligt
 de glimre, Stjernerne!
 Lyder der ikke,
 i eensformig Tact,

Fra dem en afbrudt,
 Hviskende Tale?
 Kan I forstaae dem?
 „Dernede ruller
 i Drømme den hvilende
 Jordens Halvpart,
 Slægter af ham,
 Der i Tidens Ophav
 Blev til ved et aldrig
 Udgrundet Dyb
 Af evige Planer,
 Slægter af ham
 slumre dernede.
 Under dem sove
 I Lag paa hverandre
 Forgangne Verdener.
 Over dem drage,
 I Luften, i Skyen,
 Fordærvsens Aander.
 Som hine gik under,
 Saa skal den forgaae,
 Den Verden, de bygge,
 Enten den reises
 Af Steen og Kalk,
 Eller den bygges
 I drømmende Hjerner.
 — Eet er det Evige!
 Eet uforkrænkeligt!
 Eet, fra hvis Straaler
 Vexlende Tider
 Alle nedstamme,
 Er under Vexlingen evig
 det samme!“

Saaledes de synge
 I Natten, Stjernerne.

Men for Ham, den Evige,
 Altings Ophav,
 Der er under Altings
 Vexling den samme,
 Dybt jeg bøier
 For ham mit Aasyn,
 Taber mig ydmyg
 I hans Almagts Straaler,
 Bringer mit inderste
 Væsen som Offer
 Til ham, hvis hellige
 Ord mig forundte
 En udødelig Deel
 I hans egen Guddom.
 Men gennem min Sjæl
 Farer utalte
 Verdeners Suk;
 Farer min egen
 Andeel i disse
 Forgangne Slægter,
 Min Sjæls Afmagt,
 Mine Tankers Brøst,
 Et heelt, forkrænkeligt
 Livs Erindring.
 Paa et sorgfuldt Hjerte
 Mit Offer jeg lægger,
 Med Sorgens Kaabe
 Mit Hoved jeg dækker.

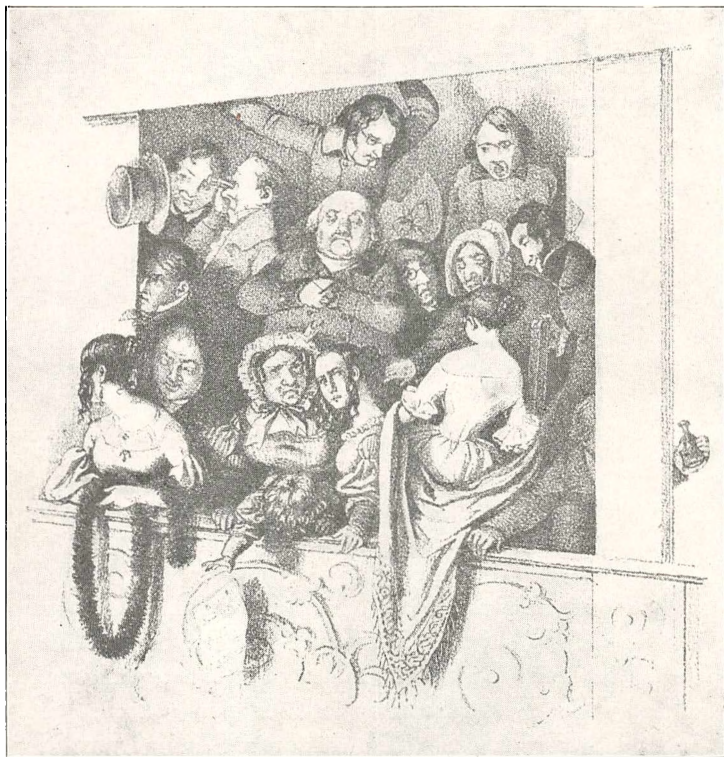
(Digte fra forsk. Perioder II.)

Mens man læser dette Digt, — mens man læser
 Hertz's lyriske Digte i det hele taget, — fristes man
 til at ønske, der ikke under det samme Navn fandtes
 noget, der hed Vaudeviller og rimede Lystspil. Hvor
 fint vilde det da ikke have staaet i vor Litteratur, —
 ganske uden Sidestykke. Man kan læse det ene Bind

Digte efter det andet af hans samtidige, Heiberg, Poul Møller, Chr. Winther, Bødtcher, Bagger, selv Paludan-Müller, ja, selv Blicher, — hos ingen af dem vil man finde en saa dyb lyrisk Opfattelse, en saadan Lethed og Sikkerhed i Udtrykket, en saadan Velklang i Sproget, saa ren og naturlig en Form. Komedieme har trukket Hertz's Navn ud af dets Plan, henimod andre Navne, han i Virkeligheden intet Slægtskab har med.

— — —

Fra sin Ensomhed betragtede Hertz med voksende Mistillid den Retning, Udviklingen tog under den politiske Frihedsbevægelse i Trediverne. Han havde som Teaterdigter rig Lejlighed til at iagttage, hvor uselvstændigt et stort Publikum lod sig lede. Det er rimeligt, at man fra en Gitterloge ikke forgæves studerer Massernes Psykologi. Paa Hertz's Tid var det i heldigste Tilfælde Bladenes Forhaandskritik, der dikterede Publikums Stemning, i Almindelighed var det Billetsjoverne. Overskou skriver i sin Teaterhistorie om Tiden midt i 30erne: „I de sidste Saisoner var sjældnen en Nyhed kommen frem, uden at der, selv om den siden havde opnaaet stor Yndest, var blevet ytret Mishag, i det mindste ved de første Forestillinger. Ogsaa Billetsjoveriet bidrog meget til denne Tids raa Fremfærd. Da det var Tonen hellere at søge Lejlighed til at affectere Utilfredshed end at føle sig tilfreds, kunde man gøre sikker Regning paa, at en Forestilling, hvorom det hed, at „den skulde pibes ordentlig ud“, vilde give fuldt Hus. Henimod at en Nyhed skulde gaa, passede Sjoverne derfor altid under deres Prangeri at faa Kunderne forberedt paa, at „der ventedes dygtigt Spektakel, naar det nye Stykke kom frem“, hvilket naturligvis var nok for at

En Høkerfamilie i sin Loge.
(Efter P. Hansens Teaterhistorie.)

bringe et saa kamplystent Publikum til virkelig at gøre Spektakel.“

Det er dette Teaterpublikum, Digteren Anselmus i „Hundrede Aar“ karakteriserer som

En Sværm, der blindt bedømmer,
og der i Taaget laster,
i Vind og Vejr berømmer,
i Vind og Vejr forkaster.

Et Mundsvejr over Læben,
en snæverhertet Stemning,
der mod en dristig Stræben
vil daarlig sætte Dæmning.

En Villie uden Retning,
en Travlhed uden Mening,
der har sin S sammensætning
i Tankernes Forstening.

Det var denne Sværm, han engang havde drømt om at retlede gennem sin æstetiske Digtning, da han i sin Ungdoms begejstrede Tro paa Kunstens Almagt vilde synge Selvstændighed og Klarhed ind i et helt Folks Tanker, ligesom Troubadouren sang Lyset ind i den blinde Piges Øje og Kærlighed i den kolde Kvindes Hjerter.

Siden havde han bittert erfaret,

At ej med Lyrens Toner
og ej med Staalets Egge
hin Mylr af Myrmidoner
til Jorden lod sig strække.

— — —

Og ej med blanke Vaaben
og inspirerte Sange
man kjæmpe kan med Hoben,
der smitter Musers Vange.

Heller ikke af det saakaldte „dannede Publikum“ ventede han sig meget. Han havde forlængst gennemskuet Tomheden. „Det er Mennesker, virkelige Mennesker, hvis Omgang er mig behagelig og gavnlig. Derfor er den simple Mand mig kærest,“ skriver han i en af sine Studiebøger (Till. S. 17). Naar Hertz i politisk Henseende udviklede sig mer og mer i konservativ Retning, saa skyldtes dette da heller ikke hverken Mistillid til den jævne Mand eller Smigren for Magthaverne, men en velgrundet Ængstelse for en uhistorisk Udvikling „i Spring“.

Sin politiske Trosbekendelse har han nedlagt i Romanen „Stemninger og Tilstande“, som han arbejdede paa i en 6—7 Aar — fra 1833—38. Arbejdet faldt ham tungt og besværligt; men Bogen vakte ved sin Fremkomst overordentlig Opsigt. Den blev i lige høj Grad beundret og hadet for sin rammende Satire (Modstanderne forandrede Titelen til „Forstemninger og Stilstande“); endnu i vor Tid søger Historikeren til dette Værk, naar han vil danne sig et Billede af hin Tids Brydning mellem nyt og gammelt*). I een Henseende danner denne Bog en Nybegyndelse i Litteraturen, idet den for første Gang indfører politisk Stof i Romanform. Danske Digtere havde før den Tid kun beskæftiget sig lidt med Politik. De første Spirer findes, mærkelig nok, hos en kvindelig Forfatter. I 1835, altsaa mens Hertz endnu arbejdede paa sin Roman, udgav Fru Gyllembourg Novellen „Extremerne“, hvori Døgnets politiske Anliggender paa en stilfærdig Maade drages frem.

„Den Guldalder, da Poesien var den eneste Interesse her til Lands, er forbi“ siger Petronius i „Hun-

*) Se saaledes „Danmarks Riges Historie“ VI. S. 236 ff.

drede Aar“. „Vi lever nu alle i Statens Liv, Poeterne lige saa godt som andre skikkelige Folk, og vi maa hver tage vor Stemme med i det store Musikstykke.“

Hertz er ikke saa stor en Mester i Fortællekunsten som Fru Gyllembourg, men han forstaar den Kunst at lade sine Personer samtale. Dramaet var gaet ham i Blodet. I flere af sine Digte er han mere dramatisk end han er lyrisk eller episk; saaledes i det bekendte „Skriftemaalet“ og det mindre kendte, men finere, „Gjenboen“. Saaledes er ogsaa „Stemninger og Tilstande“ en lang Dialog mellem nogle Personer ved „et sluttet Bord“ og enkelte andre, der ved passende Lejlighed faar et Ord med i Laget. Forfatteren selv taler mest og har desuden forskellige Talerør, hvert til sit Brug, et politisk, et æstetisk o. s. v. Politikeren hilser med Glæde den fri Retning, der er begyndt med Indførelsen af de raadgivende Stænderforsamlinger, men frygter for, at den alt for hurtige Udvikling skal sønderrive de Traade, der historisk knytter os til Fortiden, og kaste os ind i en rodløs, uberegnelig Fremtid. Hovedsynspunktet for sine politiske Betragtninger samler han i følgende Linier: „Ogsaa min Mening er det, at man skal holde Skridt med Tiden, optage dens store Ideer og søge at realisere dem. Men jeg holder ufravigeligt paa, at man under denne Bestræbelse skal arbejde ud af sig selv, af Folkets eget nationale Liv, og at der intet vindes ved at begynde udenfra. Man kan faa et Folk til i en Fart at gøre meget med, til at udbringe et Vivat, skyde Dalere og Mark sammen til et politisk Øjemed og en enkelt Gang ytre sig i en ustyrlig Oppositions Aand. Men naar ikke en pludselig og stor Omvæltning gør Udslaget, tro man ikke, at dets

indre Liv, dets inderste Overbevisning saa let og hurtigt drives af sin vante Bane og ind i en bedre. Det vender snart tilbage fra noget, der ikke var det naturligt, og hvortil det kun var afrettet. Og alt, hvad man har vundet, er, at Folket imidlertid er bleven forvirret i sine tilvante Forestillinger uden at have grundlagt nye hos sig, at det har opgivet en Del af den Pietet, den besindige, eftertænksomme Character, der hidtil paa en agtværdig Maade betegnede det“ (S. 255).

Pressens Udskejelser, dens personlige Angreb, som han allerede i „Debatten i Politivennen“ havde været ude efter, dens terroristiske Anvendelse af „den offentlige Mening“, angribes her stærkt, hensynsløst, med dens egne personlige Vaaben: Det er fransk Manér, ligesom de offentlige Møder og de politiske Gilder er dannede efter engelsk Mønster. Det støjende, overdrevne, de „politiske Fyrbøderes“ hule Svada — hele det offentlige Livs Karikatur, har vundet saa stærkt Indpas hos os, at det synes langt at overskygge Lyssiderne ved det nye. Men for stadig at vise sig som en oprigtig Ven af den Frihed, der som en naturlig Vækst skyder frem af Folkeroden, lader han Bogen ende med 28. Maj-Festen og en Tale til Dagens Ære.

Som Baggrund for alle disse Betragtninger øjner man stedse Forfatterens levende Kærlighed til Fædrelandet. Som god Patriot, og med sin aldrig slukte Kærlighed til Havet, satte han vor Flaade, der fra Arilds Tid var dansk, højere end Landhæren, der altid havde været behersket af tysk Aand. „Opgav vi vort Søværn,“ siger hans militære Ræsonnør, Harriet, „da vilde vi med det samme afskæres fra vor egen Historie, vor egen Fortid, og Folkets Mod og

Selvtillid vilde lammes, og dets Nationalkarakter i kort Tid forandres og synke til Ubetydelighed.“

I denne Forbindelse kan vi minde om Forhistorien til Hertz's mest kendte Digt „Slaget paa Rheden“. Skuespiller Rosenkilde skulde medvirke ved en Aftenunderholdning d. 1. April 1832 og henvendte sig i den Anledning til den anonyme „Forfatter til Gjengangerbreve etc.“ om et Digt. Hertz sendte ham da et under Titelen „Landmagten og Sømagten“. Rosenkilde takkede henrykt; han havde straks deklameret det for den Heibergske Familie, og Heiberg „holdt det for det skønneste lyriske Digt, vor Litteratur ejede“. Men man frygtede — med Henblik paa den gamle Skinsyge mellem Hær og Flaade —, at Titelen skulde irritere. „Maa jeg ikke kalde det Slaget paa Rheden“? bad Rosenkilde. Denne Titel blev saa endelig vedtaget.*)

I sine offentlige Skrifter er Hertz bestandig noget mere liberal end i Studiebøgerne; til disse intime Journaler betroede han ofte Tanker, der var adskilligt mere reaktionære end dem, han lod komme frem paa Tryk, — bitre, smædende Udtryk mod de Liberale og især mod Dagbladenes Redaktører og Recensenter. Men hans Fædrelandskærlighed ytrer sig ogsaa her — gennem smaa, umiddelbare Udbrud, der ikke var bestemt for Offentligheden, dybere og inderligere, end

*) Denne lille Forhistorie burde medtages i de talrige Læsebøger, der som Litteraturprøve anfører „Slaget paa Rheden“. Det lyder jo ganske meningsløst, naar en Elev, f. Eks. til Eksamen i *Juni* Maaned deklamerer sidste Vers:

Faa Timer endnu — da stiger paa ny
af Natten Skærtorsdag-Morgen,

og man ikke ved, at disse Linier første Gang blev fremsagt om Aftenen d. 1. April.

han nogensinde stillede dem til Skue, f. Eks. i følgende Linier: „Jeg ved, at naar alle Følelser, der nu er unge hos mig, ældes, er der een, der endnu vil røres i fuld Kraft, og det er Kærligheden til mit Fødeland“ (K. pag. 47). Da Fædrelandsfølelsen under Treaarskrigen med ukendt Styrke havde grebet hele Nationen, følte ogsaa Hertz sig „berørt til sine inderste Fibre“: men han var samtidig overlegen nok til at holde sig klar af den blinde Fanatisme, der i sit Had til Tyskland vilde bryde alle aandelige Broer af mellem os og Germanien. I 1849, da dette Had kulminerede, havde han Mod til (i „Hundrede Aar“) at pege paa den Betydning, tysk Aandsliv havde haft for dansk Kultur:

Thi Germaniens Kunst, Poesie og dets Sang,
troer du Sligt kan i Skoven forstumme?
Var en Slagbom her, gennem Luften det foer
med en Flugt paa ætheriske Vinger.
Vi har øst af et Væld, der i Weimar sprang;
vi har lært ved Spree og ved Isar,
og forgjæves vil du med vandaliske Hyl
sætte Grændse for Aandernes Samqvem.

Men i Eet har du Ret: i os selv er vor Magt,
fra os selv vi begynde vor Vandring!
Har os Længsel til fremmede Lande ført hen,
i os selv forarbeide vi Byttet!
Ei forgude vi blindt den germaniske Kunst!
Men det Herliges Flugt kan ei hæmmes.
Og vi drikke som før af de sølvklare Væld,
der med rigt Løb strømme fra Tydskland.

I alle Forhold har Hertz nu kæmpet sig frem til en Selvstændighed, der ingenlunde er ham medfødt. Tidligst viste den sig overfor hans Modstandere, nu havde han ogsaa Mod til at vise den overfor sine Venner, f. Eks. Heibergs (se Brevvekslingen om „Den

Yngste“ i Hertz's Breve 1895). Han har grebet den dybe Sandhed, at for den enkelte som for hele Folket bevares Personligheden kun gennem Selvudfoldelse i en jævn og naturlig Vækst. Det er hele denne Anskuelse, han udtrykker i de anførte Linier:

*... i os selv er vor Magt,
fra os selv vi begynde vor Vandring.*

Fra den Dag, da Hertz tiltraadte denne Vandring — den begyndte efter Hjemkomsten fra Udenlandsrejsen —, bliver det for Alvor interessant at følge ham.

II. DEN GAMLE DIGTER

Blandt de faa, Hertz søgte Omgang med i sit en-somme Ungkarleliv i Slutningen af 30erne og 40erne, var først og fremmest hans egen Familie. Især besøgte han ofte sin ældre Søster Sara, der i 1824 var blevet gift med Grosserer Isac Cohen. De boede paa Christianshavn, og herfra hentede Hertz dem regelmæssig til Søndagsudflugter i Nordsjælland. Han besøgte ligeledes jævnlig Nathansons gifte Døtre, holdt navnlig meget af at komme hos Bella, der var gift med Tømmerhandler Trier. Til hende skrev han, som før nævnt, Digtet „Silkeormen“. En sjælden Gang besøgte han ogsaa Hanna. I en af Studiebøgerne skildrer han de Følelser, der kunde gribe ham, naar de sad alene fortroligt sammen i hendes Stue (Tillæg S. 12). I 1848 blev hun Enke, men bevarede sin ungdommelige Finhed og Gratie højt op i Aarene. Hun døde først i 1891 — 88 Aar gammel. Den unge Døtreflok, der voksede op i disse Hjem, genkaldte ofte hos ham de gamle, halvt glade, halvt vemodige Stemninger fra deres Mødres Ungpigetid — saaledes som han har skildret dem i „Stemninger og Tilstande“ (S. 358): „Naar jeg henne hos L's sidder i Nærheden af Mathilde og fordyber mig i at beskue hende, da drager min Ungdom igen forbi

Sara Cohen, f. Hertz
(Efter Fotografi.)

mig, al hin Tids stille Grublen, hin Fortabthed i en eneste Tanke, der altid vender tilbage, — et ældre, for længe siden uddødt Haab, der igen ikke synes nyt, men eet og det samme som det ældre.“ Det er sine egne Refleksioner over Ægteskabsspørgsmaalet, han lader den graanende, men smukke og sympatetiske Amtmand Gram udtrykke i „Den eneste Fejl“:

Ja, ogsaa jeg har sværmet, jeg har drømt!
Et Bryst saa hvidt som Sneen har mig blændet,
et Øje lokket mig, der syntes mildt og ømt,
men mig er hændt, hvad Tusinder er hændet:
Jeg indser nu, at jeg er bleven blændet
og vaagner for at se, at jeg har drømt.
Men jeg er ældre, fri for denne Fare
og skal min Uafhængighed bevare.

Men det gik Hertz ikke bedre end Amtmanden, der maatte bekende, at

Forstand, Erfaring er en daarlig Vagt.
Naar Ungdom, Skønhed virker gennem Øjet,
da bliver selv en fast Beslutning bøjet
og giver efter for den søde Magt.

Den 2. August 1845 var han paa Besøg hos Hanna og hendes Mand, der om Sommeren boede ude i Ordrup. Om Aftenen spadserede han og Hanna en Tur sammen i Krattet. De talte om gamle Minder fra en Sommer for 20 Aar siden i Frederiksdal, „hun lidt sky, som jeg syntes“, skriver han i Dagbogen. Da de vendte tilbage, var der kommen to nye Gæster. Det var Hannas Søster Sara og hendes Datter, „den smukke *Louise v. Halle*“, som Hertz her saa for første Gang. Hun var da kun 15 Aar gammel; hendes Fader, Grosserer Amsel v. Halle, var samme Aar død i Stockholm, og hans Enke var nu rejst til-

bage til sin Slægt i København. Den unge Pige kom „Onkel“ Henrik saa naturlig og kærligt i Møde, at hun allerede den første Aften vandt hans Hjerte. Kort Tid efter besøgte han hendes Moder og havde da et Par Bøger med til „den søde lille Louise“. Til hendes Konfirmation i Oktober 1846 forærede han hende 3 Bind „Hverdagshistorier“. Hun sender ham i den følgende Tid til Gengæld jævnlig Foræringer, som han takker for med smaa lyriske Digte. Saaledes gik der et Par Aar. — Da hun fortalte ham, hun saa godt kunde lide at finde et af hans Breve paa Bordet, naar hun vaagnede om Morgenen, sendte han hende fra Midten af 1848 jævnlig smaa Morgenhilsener. Første Gang var det kun et enkelt Vers:

Dit unge Hjerte i mit eget banker,
 din Ungdoms Glæde zitrer i mit Bryst,
 og Tønefaldet i din kjælne Røst
 har blødt formildet mine strenge Tanker.
 O, lad mig i dit Foraarsliv forynges
 og i din Ungdom blive ung igjen!
 Med dine Psyche-Vinger løft din Ven,
 naar han af Tiden og dens Alder tynges.

Den første Linie var saa smuk, syntes hun, og hun takkede ham ved i sit næste Brev at underskrive sig „Dit unge Hjerte“. Rosen begyndte at folde sig ud, og Hertz sendte hende det foran anførte Digt „Min nysudsprungne Rose“.

Den 23. Marts 1849 om Aftenen blev deres Forlovelse fejret i hendes Hjem, og endnu engang kunde Hertz i sin Dagbog anføre sin tidt citerede Sætning af Goethe: „Was man in der Jugend wünscht, hat man im Alter die Fülle“. Lykken, der i 20 Aar havde undveget ham, smilte ham nu trygt imøde. Morgenen efter Forlovelsen fandt Louise paa sit Bord

Louise Hertz, f. von Halle.

en ny „Morgen-Epistel“. Ingen Yngling har skrevet et smukkere Digt til sin Elskede end det, den 52aarige Digter paa denne Morgen sendte sin unge Fæstemø:

Min Elskede, god Morgen!
Jeg vækker dig med Sang.
Jeg hilser dig i Daggry
med Lyrens muntre Klang.
Jeg sender et god Morgen
til dine Øjne fromme,
der slaae med sine Vinger,
naar Dagens Straaler komme.

God Morgen, kjære Øjne!
Har I begge godt holdt Vagt
og til min Elsktes Slummer
et Sundheds-Bæger rakt?
Har Phantasies Genius
for hendes Tanker stillet
bag eders Silkeforhæng
et lifligt Drømmebilled?

Jeg sender et god Morgen
til din lille, søde Mund,
og til dit Smil, der vaktes
med den af Drømmens Blund.
God Morgen Purpurlæber
med eders Perlesmykke!
God Morgen, I, der først har
bebudet mig min Lykke.

Jeg sender et god Morgen
til dine Hænder smaa,
der Natten over folded'
og som i Andagt laae.
God Morgen, kjære Hænder!
Nu aabner I jer begge,
til hendes Ord de milde
Velsignelsen at lægge.

Jeg sender et god Morgen
alt til din lille Fod,
der Natteleiet nylig
yndig og let forlod.
God Morgen, lille Stakkel,
der, skjøndt du er saa lille,
ej trættes, naar min Elskte
har saa meget at bestille.

God Morgen til dem Alle!
God Morgen En og Hver!
Til dine Kinder faure
med Rosens fine Skjær!
Men fremfor Alt god Morgen
til dine Længsels-Tanker,
og til dit unge Hjerte,
der mit imøde banker.

Onsdagen den 26. Juni 1850 stod Brylluppet, og Dagen efter rejste de nygifte til — Hørsholm. Vi faar intet at vide om de Følelser, der i disse Dage har bevæget sig i Hertz's Hjerte. Dagbogsbladene fra den anden Hørsholm-Sommer er omhyggelig skaaret ud af Bogen. Vi finder kun en Bemærkning om, at det gamle Bellmann-Vejr, Regnen og Blæsten, fulgte med, men at Louise fandt, „det forresten havde været lyk-

Den gamle Digter
(Efter Fotograf.)

kelige Dage“. Der var en praktisk Omstændighed, der sikkert har bidraget sit til, at Hertz nu omsider fattede Mod til at stifte sit eget Hjem. Der var i 1842 kommen et nyt Teaterregulativ, efter hvilket Forfatterne fremtidigt blev en Del gunstigere stillet end efter det gamle.*) Og dog følte han ingenlunde sin Fremtid betrygget — før paa selve Bryllupsdagen. Han fortalte herom i Bladene „*Ad vitam*“: „Paa min Bryllupsdag, da jeg, for en Del af Hensyn til det vanskelige i at soutenere en Husholdning med mine uvisse Indtægter, var noget nedstemt, kom Ferd. Nansen hen til mig og fortalte mig den overraskende Nyhed, at Rigsdagen havde i Sinde at fastsætte 1000 Rdlr. for Paludan-Müller og mig. Det hjalp paa Humøret“. 1000 Rdlr. forslog jo dog ikke til en Husholdning i København selv for 60 Aar siden, og selv et nok saa gunstigt Teaterregulativ hjælper ikke den uproduktive Forfatter; Hertz maatte da for at leve vedblive at anspænde sin trætte Muse. Kvantitativt er der ikke stor Forandring at spore gennem de sidste 20 Aar af hans Forfatterskab, men kvalitativt er Tilbagegangen saa meget mere kendelig. Selv hans lyriske Digtning havde i Forlovelsestiden haft sin sidste skønne Renaissance. I 1858—59 udgav Hertz et æstetisk Tidsskrift, „Ugentlige Blade“. Det er betegnende nok mere Regnskabet end Indholdet, der i Studiebøgerne kendetegner dette Foretagende. Det er da ogsaa vanskeligt at afvinde den her offentliggjorte Roman, „Johannes Johnsen“, nogen større Interesse, mens derimod den litterære Skitse af „Poesien i Danmark efter 1814“ endnu kan læses med Udbytte. Man mærker ogsaa her, at der er kommen et blidere og personligere Drag ind i den

*) Se Overskou: Den danske Skueplads V. S. 550-56.

gamle Kritikers Bedømmelse, især naar man tænker paa den temmelig snæversynte Opfattelse, han under Heibergs Indflydelse for 25 Aar siden havde dannet sig. Det var saaledes, som *Otto Borchsenius* har paa-vist i sin smukke Bog om Kaalund, Hertz, der først af alle forstod denne Digters ejendommelige Lyrik og gjorde Samtiden opmærksom derpaa. Unge Forfattere henvendte sig ofte til ham om Raad og Bistand, og han havde altid et opmuntrende Ord til hver, han fandt Glimt af Talent hos, og kunde i sine Breve til Familien interesseret fortælle om dem, til han tabte dem af Syne. Mildhed og Hjertelighed var ogsaa de Egenskaber, der udadtil prægede hans Væsen. Der er levnet os saa faa Overleveringer om denne stille, indsluttede Diger fra hans sidste Aar, at man med særlig Interesse optegner det lidet, der er bevaret om ham. I en Mindeartikel ved hans Død skriver „Dagens Nyheder“ (27. Februar 1870): „Hertz har ikke virket synderlig ved en direkte Korrespondance med Publikum. Han har levet tilbagetrukket, borte fra Vrim-melen og udenfor dens Snakken og Kævleri. Dog har hans Person ikke været ukendt i vor Hovedstad. De fleste af dens Indvaanere og mange af dens besøgende vil indtil den sidste Tid have set en lille, gammel Mand færdes paa Gaden, snart standse udenfor de forskellige Butikker, snart kaste et skarpt, dvælende Blik paa de forbipasserende og stundom nysgerrig vendende sig om for nærmere at betragte dem. De, som har talt med ham, vil i taknemligt Minde bevare Indtrykket af den Mildhed og Hjertelighed, hvormed han kom gamle som unge i Møde, og med hvilken han undertiden overraskede dem, der havde dannet sig en Forestilling om hans Væsen efter det noget sarkastiske Ansigt“.

Det smukkeste Minde om den gamle Digter er dog overleveret os af hans Søn, Dr. Poul Hertz, der i „Nationaltidende“s Julenummer 1911 giver en indtagende Skildring af sit Barndomshjem. Vi anfører enkelte Brudstykker: „Som en stille, fin Melodi, der aldrig bryder ud i voldsomme Klange eller svigter sit rolige, sikre Tempo, klinger for min Erindring Minderne fra mit Barndomshjem og Minderne om min Fader Henrik Hertz, hvis Aand stemte Hjemmets Tone, og hvis Vilje gav det dets Form . . . I sin daglige Færd var Fader mild, kærlig og hensynsfuld, han var aldrig vranten eller gnaven, som ældre Folk saa ofte er, han var nøjsom, og hans Fordringer for sin egen Person kun smaa; men han fordrede med Alvor og Strenghed sin Vilje adlydt i det, som bestemte Hjemmets Holdning og Væsen. Moders store Hengivenhed og Beundring for ham gjorde det lige fra deres Ægteskabs første Dage naturligt for hende at bøje sine ungdommelige Ønsker under hans Vilje og lade den raade . . . Fader holdt meget af Børn, forstod at give sig af med dem saaledes, at han vandt deres Tillid, og han morede sig over deres Ejendommeligheder og Paafund. Men hans Tunghørighed, der var saa stor, at der maatte tales med høj Stemme lige i Øret paa ham, afskar os Børn fra utvungen, fortrolig Henvendelse til ham . . . Vort Hjem var et stille Hjem; Faders Tunghørighed gjorde, at han trak sig tilbage fra anden Omgang end den nærmeste Slægt. Men selv om han ikke havde mistet Hørelsen, havde han næppe kastet sig ud i Selskabslivet eller taget Del i det offentlige Liv. Det var ham imod at stille sin Person til Skue; eksempelvis kan nævnes, at da det kgl. Theater fejrede den 50de Opførelse af „Svend Dyrings Hus“, afviste han enhver Tanke om at komme

tilstede i Theatret og indtage den Hædersplads, der var ham tiltænkt. Ved Første-Opførelsen af sine Stykker var han aldrig tilstede. Moder var den, der maatte bringe Bud om den Modtagelse, Stykket havde faaet . . . Fader søgtes meget af Datidens betydelige Personer, og jeg har i vort Hjem set mange af de dalevende Kunstnere og Videnskabsmænd. Bedst erindrer jeg H. C. Andersen med sit lange, ranglede Legeme og de markerede Træk og den bizarre Dragt. F. Eks. husker jeg, at han paa et Lykønskingsbesøg hos Fader bar blaa Livkjole med Guldknapper, Kalvekrøs og drapfarvede, uhyre vide Benklæder . . . En egen Højtidsstemning var der over Huset, naar Fru Heiberg, „Fruen“, som hun altid kaldtes, gjorde Besøg . . . Gik vi i Byen med Fader, standsedes han tidt af bekendte Folk, og den Ærbødighed, der altid vistest ham, kunde da ikke undgaa vor Opmærksomhed. Paa Theatrets Plakater saa vi stadig hans Navn, i Skolens Bøger stod hans Digte aftrykte. Alt dette gav os en levende Følelse af Faders fremragende Stilling i Datidens aandelige Liv, og det gav vort Hjem et særligt Præg for os“.

Til den nævnte Jubilæums-Opførelse af „Svend Dyrings Huus“ (1865) havde H. P. Holst skrevet den Prolog, hvis Begyndelseslinier vi har sat som Indledning til nærværende Bog. Det faldt i denne Digtets Lod at give os det smukkeste poetiske Minde om Henrik Hertz. Hans forskelligartede digteriske Virksomhed er med fin Forstaaelse karakteriseret i følgende Vers:

Da han blev født,
stod danske Muser ved hans Vugge
og gav i Arv ham deres bedste Gaver.

Et Kys den første aanded paa hans Øie --
 da aabnedes hans Blik for Hverdagslivets
 Filistervæsen, for dets Fjas og Tant,
 og Holbergs Lune, Holbergs sunde Skjemt
 gjenfødtes atter her paa denne Scene.
 Den anden trykked ham et Kys paa Læben --
 da formed Ordet sig til Melodi,
 da Talen fik en hidtil ukjendt Rhythmus,
 og Viddets Piil, af Gratien tilspidset,
 -- saadan som Baggesen udsendte den --
 fløj atter let og klingende fra Strengen.
 Den tredie aanded Kysset paa hans Hjerte --
 da vaagned Kæmpevisens Romantik
 til Liv igen -- som her vi skal den see --
 i al sin friske, sin naive Ynde,
 men blandet med den dybe Orgelklang,
 der lød engang
 fra Ewalds fulde, svulmende Akkorder!

Med disse Vaaben
 begyndte han sit raske Sejersløb --
 og mangen Krans han vinde vil endnu;
 thi Elskovsklangen,
 der smeltede Climenes*) haarde Sind
 og smeltede os alle med det samme,
 er ung og vaarlig som hans første Digt.

Hertz's sidste Stykke for Teatret, „Et Herreselskab“,
 der opførtes første Gang d. 18. September 1869, var,
 som Overskou siger, „ikke et Lystspiel af nogen frem-
 ragende Betydning, men godmodigt i sin Satire.“
 Georg Brandes begynder sin Anmeldelse af dette Lyst-
 spil med følgende Linier, der elskværdigt og træffende
 karakteriserer Digterens sidste Arbejde:

„Et Herreselskab har højligt moret og er blevet
 modtaget med stormende Bifald. Det har den Ære
 at være skrevet af Hertz, og at være smykket med

*) Climenes er den kvindelige Hovedperson i „Advokaten og
 hans Myndling“.

et af de faa Digternavne, der glimrer som Dugdraaber i Solen — snart paa Blomster, snart paa Blade, først paa Roser, senere paa Hyben. Det er Naturens Gang. — Stykkets Grundtanke er den, at Alfred bør have Emilie, en Sandhed, der burde ophøjes til Axiom.“

For Perspektivets Skyld skal vi nævne, at i samme Sæson, Aftenen før Hertz døde, opførtes første Gang et Skuespil af Henrik Ibsen „De unges Forbund“ paa det kgl. Teater. En Epoke i dansk Teaterhistorie var afsluttet, et nyt Afsnit af Dramaets Historie indledet.

En Dag efter en Spadseretur i det kolde Vintervejr følte Hertz sig utilpas og gik til Sengs. Han havde paadraget sig en Lungebetændelse og døde i sit Hjem d. 25. Februar 1870. Hans Jordefærd fandt Sted fra Frue Kirke d. 4. Marts. „Intet i Kirkens Udsmykning tydede paa, at det var en af Nationens store Mænd, der stededes til Hvile“, skriver „Dagbladet“ Dagen efter. Men en anselig Skare fulgte ham til hans sidste Hvilested paa Assistens Kirkegaard. Til Sørgehøjtiden havde Chr. Richardt skrevet et stemningsfuldt Mindedigt, der viser en sympatisk Forstaaelse af Digterens bortgaede Kaldsfælle:

Du gamle Sanger, som i Livets Kvæld
endnu var sjælefrisk og sjælevaagen,
som havde Lys og Farver i din Sjæl
til Billeder endnu i Aftentaagen!
Som ej til Klap og Takord bød dig frem,
men nøjet var med Folkets Smil og Taarer,
som stille mejsled i dit stille Hjem
det favre Ord, som fryder og som daarer . . .

Alle Bladene bragte smukke og deltagende Ord ved hans Bortgang, men det kgl. Teater, hvortil hans Virksomhed i mere end 40 Aar havde været knyttet, skænkede den ingen Opmærksomhed. Først en Maa-

ned efter (23. Marts) kom et Hovedstadsblad — Dagbladet — i Tanke om at fremdrage denne grove Forømmelse.

— — —

Danmark er et lidet Land. Det ligger paa Europakortet næppe synligt, indeklemt mellem store Fastlande og vide Have. Geograferne lærer os, at det selv ikke har noget Klima, men maa nøjes med at tage imod det Vejr, der fra Omverdenen blæser ind over det. Men i Regnen og Blæsten, der fra Verden derude føres ind over vore Kyster, trives en Plantevækst, der tager Karakter efter Landets Jord, — Marehalmen og Hjelmen i Klitterne, Lyngen paa Hejerne, Skovene med deres Mangfoldighed af Træer paa de frugtbare Jordstrøg, og ind imellem det alt-sammen breder sig Ager og Eng og bølgende Kornmarker. Og rejsende, der om Foraaret kommer hertil fra Syden og næppe mærker, at Varmegraderne har aftaget fra Alperne til Kongeaaen, ser med Undren, at ingensteds er Bøgen saa fin og lysegrøn, ingensteds Frugttræernes Blomster saa snehvide, saa rosenrøde, og ingensteds ringer Rugen med blidere Klokker.

Og som Vejret blæser ind over Danmark, flyder fra vore Nabolande de store Kulturstrømme ind over vore Grænser. Dansk Aand har siden Ansgars og Knud den Stores Dage været fransk, tysk og engelsk Aand. Men naar Floden er faldet til Ro, oprinder der paa hjemlig Grund en Vækst, der ligesom Landets Flora ikke er hidplantet fra fremmede Haver, men har sin dybe Rod i vor egen Jord.

Et af de mest fremmedartede Træer i den danske Digtning Have er Henrik Hertz. Men den opmærksomme lagttager vil dog lære at kendes ved det som

en nordisk Vækst. Chr. Richardt har bestemt Arten
i det førnævnte Digt ved Hertz's Baare:

Din Digtning er saa rankt et Sommertræ,
ej af de mægtige, men af de fejre,
opelsket i de stille Tidens Læ,
før Stormene begyndte sig at lejre.
Den ligner *Lønnen* med de blanke Skud,
et nordisk Træ, men som et Sydens dannet,
hvert enkelt Blad saa kunstig tunget ud
og dog det ene ikke ligt det andet.

Lønnen, den formummede Platan, er jo netop det Træ, vi er mest tilbøjelige til at henføre til en fremmed Planteverden. Vi benævner det derfor ogsaa ofte med det tyske Navn Ahorn. Navnet Hertz har i vore Øren noget af den samme fremmede Klang, og de fine, sødtduftende Blomster mellem det lystige Løv har vi sent faaet Øje for. Den Kvinde, der maaske har kendt og forstaaet Henrik Hertz bedst af alle, Johanne Louise Heiberg, har nok Ret, naar hun i et Brev til Krieger skriver om ham:

Hertz's Tid, det har jeg spaaet og spaaer det fremdeles, vil først rigtig komme, naar „den tungsindige Sanger“ er vandret derhen, hvor Digt bliver til Sandhed, hvor Skønhed og Harmoni straalere de gode Sjæle imøde, derhen, hvor vi faar Svar paa vort Livs Virksomhed, og hvor dette Livs Arbejde er vundet for det fortsatte Arbejde hisset.

TILLÆG

EFTERLADTE PAPIRER

Hans Kyrre: Henrik Herz 1.

VED sin Død efterlod Hertz sig en stor Mængde Papirer, en Række Dagbøger fra o. hans 20. Aar til hans Død, en lignende Række Studiebøger, Dynger af Forarbejder og færdige Manuskripter, samt flere Hundrede Breve. Gennem sit mere end 50-aarige Forfatterskab opbevarede han med Omhu enhver — ofte tilsyneladende ganske værdiløs — Papirlap. Selv sine mest intime Dagbogsoptegnelser søgte han at bevare enten ved at affatte dem i et ulæseligt Cifersprog eller ved at lade dem staa, tæt overstreget med Blæk. Kun ganske enkelte Steder er flere Blade fjernede af Dagbøgerne. Med samme Omhu bevarede han sine Breve.

Paa nogle faa Manuskripter nær har hele denne store Samling siden Digterens Død været i hans Søns, Dr. Poul Hertzs, Eje. I 1895 udgav Doktoren de værdifuldeste af Brevene i den Samling »Breve fra og til Henrik Hertz«, som vi i det foregaaende ofte har benyttet. Paa Grundlag af andre Optegnelser og Breve har han givet en interessant Skildring af Faderens Barndomshjem (Tilskueren 1897) og belyst den betydningsfulde »Episode af Henrik Hertz's Ungdomsliv«, hans Kærlighed til Hanna Nathanson (Ill. Tidende 1897), og endelig har han i Føring med Prof. Karl Larsen offentliggjort Hørsholmdagbogen (Juleroser 1905).

Den kortfattede Selvbiografi, Digteren efterlod sig, har flere Gange været trykt, første Gang i »Dagbladet« (1. Marts 1870).

Hele den omfangsrige Materialesamling har Dr. Poul Hertz elskværdigt stillet til min Raadighed under Udarbejdelsen af nærværende Bog, og jeg benytter denne Lejlighed til at bringe Doktoren min bedste Tak for den udmærkede Hjælp, han derved — som ved sine mange mundtlige Med-

delelser — har ydet mig, ligesom jeg takker Carlsbergfondets Direktion, der ved sin Understøttelse har sat mig i Stand til at bearbejde Samlingen og bringe efterfølgende Uddrag.

For Udarbejdelsen af Monografien var Dagbøgerne af størst Interesse, men til en samlet Udgivelse egner de sig ikke, da de i Regelen kun indeholder et Par korte, skematisk Linier til hver Dag. Langt interessantere er Studiebøgerne, men en Udgivelse af dem vanskeliggøres af flere Grunde. De er affattede i løse Udkast, hastigt nedskrevne, lit usammenhængende Sætninger med mange Forkortelser og uden stilistiske Hensyn. Den filologiske Fordring til en Udgiver, at han skal give alt, hvad der er, og alt, som det er, kan derfor i dette Tilfælde ikke imødekommes. En Del i og for sig interessante Udkast maatte paa Grund af den mangelfulde Form udelades; i de medtagne er alle Forkortelser opløste, og ofte er et udeladt »Smaaord« tilføjet uden nærmere Markering ved Klamme el. lign Filologisk Betydning kan et saa moderne og løst behandlet Sprog dog ikke have.

Af Studiebøgerne var der i alt 16 (de fleste i Kvartformat), betegnede med Alfabetets Bogstaver fra A—Q.

En enkelt Bog strækker sig ofte gennem flere Aar, undertiden er et Par Bøger fra samme Tid. I en Oversigt bestemmer Hertz Tiden for deres Affattelse saaledes:

Ltr. A fra før Midten af 1832, meget fra 1829. B 1832 og 33. C 1834—36. D og E samme Aar. F Jan. 1837—Juni 1838. G Juni 1838—Dec. 1838. H Dec. 1838—ubestemt ind i 39. I Beg. af 1839—Maj 1840. K Maj 1840—April 1842. L April 1842—Juli 1844. M Juli 1844—Febr. 1848. N 1848 til ind i 50erne. O Foraaret 1856—Slutn. af 1858. P 1858 til ind i 60erne. Q var endnu ikke udskrevet ved Hertz's Død 25. Febr. 1870. Alle Bøgerne er paginerede, og i det følgende er de anførte Stykker betegnede ved Studiebogens Litra og Sidetal.

Hele Samlingen — med Undtagelse af Dagbøgerne — er nu af Dr. Poul Hertz skænket til det kgl. Bibliothek.

AD VITAM

PAA mødrene Side nedstammer jeg fra Portugal eller Spanien. Men i min Faders Familie skal efter et Sagn et hollandsk Fruentimmer for mange Aar tilbage være gaaet over til Jødedommen og have ægtet en af mine Forfædre. Af denne dobbelte Nedslamning forklarer sig maaskee det Særsyn, at der i alle Grene af min Familie findes nogle meget Blonde blandede med Mørkhaarede. Mig selv forekommer det ofte, at der i mig rumsterer en Spaniers Sjæl ved Siden af en Hollænders, en ubetvingelig Lidenskab og en behersket Kulde, der igjen undertiden forene sig til en lykkeligere Eenhed. Forresten har min Familie i 3 à 4 Generationer i det mindste været bosat i Danmark, saa jeg haaber, vi har drukkert dansk Luft nok for at kunne ansees for Landets Born.

N. pag. f95.

Min Moder, der talte særdeles reent og skjønt Dansk med et klangfuldt Organ, betjente sig meget ofte til daglig Brug af Ordsprog, af hvilke jeg endnu husker flere, saaledes: »Den, der kommer for silde, maa sidde paa Dørtrinnet,« »Hellere dod end raadvild,« »Den, der ikke vil lade sig raade, staaer ikke til at hjælpe,« »Krummer er ogsaa Brød,« »At tie og tænke kan ingen Mand kænke« o s. v.

P. pag. 302.

— Til det i vort Huus plattyske Sprog: at jeg som lille Dreng, naar jeg om Aftenen afklædtes, blev bragt i Seng med en Sang til Melodien af den gamle Tappenstreg:

Q. pag. 89.

To Bett, to Bett
wer Liebste hätt.
Wer keinen hätt
muss ook to Bett.

- N. pag. 210.** Jeg betragter det som en Lykke for min Opdragelse, der forresten i flere Henseender var mangelfuld, at Ingen af mine Omgivelser gjorde Væsen af, hvad jeg kunde sige eller gjøre, beundrede en Bemærkning, et tilfældigt godt Indfald el. dsl. Alt Sligt drypper en fiin Gift i Børns paa eengang saa modtagelige og saa ubeskyttede Sjæl.
- F. pag. 34 d.** Hvad man ikke kan fortælle nogen Anden (fordi det kun kan interessere os selv og af Andre let enten profaneres eller betragtes som Bagateller), kan man frit meddele En, man elsker og elskes af Saa meget af mit Liv, hine Historier fra Samlivet i Klosterstræde, Bagersvendene, Sangene der etc., hvor finder jeg et deeltagende Øre for alt dette? For slet ikke at tale om saa meget af mit eget indre Liv! Hvo vil i fortrolige Timer lytte dertil, naar jeg fortæller det?
- P. pag. 250.** I mine Drengaar og vel ogsaa noget længere hen existerede der endnu mange Spor og Levninger af de Costumer, Sædvaner og Manerer, der betegne den franske. især Ludvig XV.s Periode og ere gaaede over til Størstedelen af Europa. Biskop Balle lod sig see paa Gaden med bart, ubedækket Hoved, o: med puddret Paryk, og en lille rund, sort Baret under Armen. T. C. Bruun gik længe med en stor, trekantet Hat (som Baggesen skjemtede med i sin Polemik imod ham), med Silkestrømper — jeg troer blaastribede — og Knæbuxer, og informerede rundt i Byen i dette Costume. Min Moder gik med meget høihælede, ziirlige Sko. Man saae endnu de berømte Parykmagerdrengene og deres Slagsmaal med Skomagerdrengene.
- P. pag. 280 f.** At voxte op med en betydende, mængdehaande bevæget Tid er af største Indflydelse paa et Barns, et ungt Menneskes Udvikling og særegne Retning. I min Opvæxt tilførtes os den hele friske Strømning af det 18. Aarhundredes sidste Halvdeel, især dets sidste 20—30 Aar, disses mærkelige Begivenheder, Omvæltninger, nye Bevægelser i Kunst og Poesi, Fremskridt i Naturvidenskaberne, Opdagelser etc. Om Meget af alt dette gjælder det, at det lovede mere. end det har holdt. Man erindre saaledes den franske Revolu-

tion, der gik over til Napoleons Souverainitet, Aërostaten [Luftballonen], der dengang satte Alles Phantasie i Bevægelse: Opdagelsen af de mærkelige Sydhavsøer, hvis Ynde og paradisiske Tilstande svandt for den europæiske Aande som Dug for Solen (Naiviteten blev til Caricatur, Cytheres Tempel et Bordel). Men i min Opvæxt havde Troen derpaa endnu ikke tabt sig, og saa Meget af alt dette befrugtede endnu vor Phantasie og gav vore Tanker Svingkraft. Den Tid, jeg hører til, er i vor Histories, i vor Literaturs, vel meest i den æsthetiskes (dog ogsaa i den juridiskes) Udvikling, i vor Theaterhistorie saa mærkelig, at et Bidrag af en Samtidig til at skildre den retfærdiggjøres.

I mine første Studenteraar indtraf den store Revolution, at snævre Beenklæder indenfor Støvlerne afløstes af vide Beenklæder over Støvlerne (kortskaftede) — og gjorde ikke liden Opsigt. Den gamle Prof. theol. Hornemann ivrede paa sine Collegier mod denne Mode, siger man. Længere hen indførtes sort Silkehalstørklæde i Stedet for hvidt Jaco- nets og mødte ogsaa Modstand. Q. pag. 90.

— — Omtales maa Løverdags Eftermiddags Moderne hos de to yngste Brødre Thortsen. Her kom disse og Kilde, Jacobsen, Thiele, Poul Møller, Meisling, Abrahams og under den Baggesen—Oehlenschlägerske Fejde en enkelt Gang Hauch (der oplæste »Hunden og Maanen«), Rudelbach og fl. Der blev røget stærk Tobak, men Meisling, der ikke røg, sad altid med et Piberør i Munden. Han oplæste engang »Columbine som Due«. Ellers læstes alle Nyheder af Hoffmann, som Abrahams læste overmaade godt, og W. Scott. Naar Sværmen var gaaet, blev saa Carl Thortsen, Kilde og jeg tilbage. Q. pag. 91.

I Vita maa mit Bekjendtskab med Søren Kierkegaard berøres; mit Bekjendtskab med den mig ganske ubekjendte unge Student, der i Studenterforeningen laa i en magelig Stilling paa en Sofa (omtr. 1836) og tiltalte mig i en fortrolig Tone som en gammel Bekjendt. Vi mødtes efter den Tid ofte, dog kun paa Gader, offentlige Steder og dsl. og jeg syntes meget godt om hans muntre, forstandige P. pag. 243.

Underholdning. Hans egne mutuerende, ofte noget castrat-agtige Stemme, hans pludselige Overgang fra et meget muntert til et meget alvorligt Udtryk. Min Yttring om hans »Af en endnu Levendes Papirer«, som han optog — eller lod som han optog — meget godt. Jeg meente, hans Stil var taget af Hamann. »Af ham«, svarede han, »har jeg Intel lært.« Men Tingen er, at Hamann gaar igjen i Tydskland i saa Mange, saa man kan faae ham paa 2. og 3. Haand. Hans Forlovelse med den unge, yndige Frøken Olsen, hvem han nær ved sine Særheder havde piint Livet af. En Dag hentede han hende i en Wienervogn til Landtour, hvorover hun var ubeskrivelig glad. Men ved Runddelen paa Vesterbro vendte han om og kjørte hende hjem igjen, for at hun kunde vænne sig til at nægte sig en Fornøielse. Han burde havt Riis paa R— i den Anledning.

Andet Oplag af »Enten—Eller« sendte han mig med en fornem, anerkjendende Tilskrift paa Omslaget. Jeg sendte ham igjen en Bog, og siden mødtes vi næppe for i »100 Aar«, der gjorde, at han sendte mig et lille Skrift »Om min Forfattervirksomhed«, hvori omtales, hvem og hvad han meente med »en eneste Læser«. Han syntes mig ikke at være af de Forfattere, af hvilke jeg kunde føle mig styrket og understøttet.

P. pag. 245. Iblandt flere, senere bekendte, Personligheder, hvis Bekjendtskab jeg især gjorde i Studenterforeningen (Poul Møller, Chr. Winther, E. Bojesen) var ogsaa Islænderen Repp, der paa Generalforsamlinger holdt Taler i engelsk Stiil og nok ikke var langt fra at tiltale Forsamlingen med Mylords and Gentlemen! Andre Islændere lærte jeg at kjende, deels i Rusaaret, deels senere, Nogle comiske, Alle respectable. Deres sære Sider og hjemmefødte Vaner havde de dengang i hoiere Grad end nu (1864). En Erindring derom gik over i »Besøget i Kjøbenhavn«.

Dagbogen. I Juli Maaned 1828 rejste H. Hertz til Gøteborg for at besøge sin derboende Fætter. Skibsreder og Grosserer Levin Jacobsen. i hvis Hus H.s Søster Rikke opholdt sig. Beskrivelsen af denne Rejse i hans Dagbog har en literær-sentimental Form. Herfra foretog han den n. f. omtalte Udflygt til Trollhättan. Dagbogsberetningen herom giver det første Udtryk for Hertz's Naturfølelse.

Hvad Trolhätta Vandfaldet angaaer, da har jeg hidtil havt reent forkerte Ideer derom. Det er intet Vandfald efter de Begreber, vi have om et saadant. Vandet falder nemlig ikke fra nogen Høide nedad, men bryder sig blot over uhyre, deels af Vandfladen skjulte, deels fremragende Klippestykker, som det snart bruser hen over, snart bryder sig frem ved Siden af i det dér saare snævre Flodleie. Dette, betegner man vel, er ingen let Sag for en ellers saa fredelig Flod, hvorfor den og giver sig gevaldig og tuder, saa man kan høre den langt borte, og stemmer sig selv, skumhvid af Vrede og Raseri, hoit i Veiret for at komme forbi og gjør mange Casquenader, som Folk har bildt sig ind var Cascader. Et taarnhoit fiint Støv af lutter Vanddraaber staaer bestandig derover og danner i Forbindelse med Brændingen og Landskabet deromkring et overordentlig deiligt Syn, som man maa glæde sig ved at have nydt. Jeg har paa denne Rejse til Gotheborg havt riig Lejlighed til at udanne og skjærpe min Sands for skønne Udsigter og Landskaber Bjergene her ere vel ikke overvælttes høie, hist og her ere de endog utillladelig skaldede, men paa mange Steder deilige, besaaede med Buske og Mos, og Øiet møder dem overalt. De tjene overalt til at give Landskabet Afvexling og en os Slettebeboere hidtil ukjendt Tilløkkelse.

Da jeg var i Paris 1834, spurgte [Prof.] Borring mig en Dag, om jeg vidste, at den ældre Wergeland opholdt sig der med sin Datter; han vilde gjerne gjøre mit Bekjendtskab, men var forhindret deri ved Upasselighed, der holdt ham hjemme; men det skulde være ham kjær, om jeg vilde see op til ham. Jeg svarede Borring, at jeg Intet skulde have imod et Besøg af W., men besøge ham, den Mand, der strax efter Adskillelsen fra Danmark havde erklæret sig saa fjendtligt mod os og den ældre Forbindelse af de to Riger, det kunde jeg ikke overtale mig til og vilde ogsaa ansee det for utilstedeligt nu, da jeg reiste paa Regjerings Bekostning. Herved blev det. P. pag. 239.

Jeg har i denne Tid (1835) stor Besværlighed ved at arbeide. Ligesom En, der hvergang han sætter sig til sin Arbeidspult, først maa rødde denne, hvorved ikke blot Ti- C. pag. 86.

den gaaer hen, men saa mangt et gammelt Papir med gamle Erindringer falder ham i Hænderne og fører hans Tanker langt bort, saaledes plages jeg hver Morgen, inden jeg rigtig kan tage fat paa et Arbejde, af en tungsindig Rodden op i mit eget Indre, i mit hele desværre urøddelige Liv. Mangt et Blad falder mig da ogsaa her i Hænde, der vækker gamle, ofte smertelige Erindringer og fører mine Tanker langt bort.

- C. pag. 39. Til [Hanna Nathanson] under Titelen »gamle Melodier«. [1836].

Efter mange Aars Forløb' seer jeg dig igjen. jeg. der eengang haabløst elskede dig. Dit Bryst er ikke saa smukt som før, din Skabning ikke saa rank, din Gang ikke saa let, ak, og hiin uforklarlige Duft om den uberørte Jomfru er forsvunden. Dengang, naar jeg talte til dig, rødmede du, nu er du gift, har Mand og Børn. Naar jeg sidder og stirrer ind i dit Øie, synes du mig ikke forandret, thi dit Øie, Sjælens Udtryk, er uforandret. Naar jeg slaar Øiet ned og lytter til din Stemmes Klang, synes du mig heller ikke forandret. Ofte kommer et Blik fra dig, et Fald i Stemmen, der pludselig sætter mig ind i den gamle Tid. men saa kommer dit yngste Barn skrigende ind i Stuen, og Alt er saa anderledes. Igaar rakte du mig venligt Haanden og skjemtede med mig, du sagde mig saa meget Smukt og Behageligt, det lod for mig som en Rost fra en Vens Grav. Hvad havde jeg ikke dengang givet for et Haandtryk, for et venligt Ord af dig! Jeg er som Tiggeren, man giver overflødig Mad og Drikke, naar han af Afkræftelse intet meer kan nyde. Læg mig et Bind om Oiet, at jeg ikke skal see din Undergang! Lad al din Stemmes Vellyd mig bestikke, at jeg kan drømme mig de gamle Dage!

- Q. pag 91. Med Hensyn til Fru Heiberg maa omtales mine mange interessante Samtaler med hende angaaende Rollerne i de nye Stykker, hun skulde spille i. Det var en stor Nydelse at forhandle Sligt med hende. Hun gik med stor Hurtighed og Intelligens ind paa enhver Bemærkning, og enten hun billigede eller misbilligede Noget, maatte man lige meget glæde sig over hendes klare Opfatning.

Under Prøverne paa »Svend Dyrings Huus« (der iøvrigt endog paa Chorister, Statister etc. virkede rystende) følte jeg hyppigt Smerter i Knæet og haltede. Den Dag, det skulde gaae, var det især smerteligt, og jeg klagede for Dr. Trier, der strax paalagde mig at gaae hjem og til Sengs. Jeg fik da hverken den 1. eller de følgende 6 Forestillinger at see, men holdtes hjemme i 3 Uger. I den Tid havde jeg uhyre mange Besøg, saaledes af H. C. Ørsted, der fortalte, han havde efter hinanden læst Stykket to Gange (det kom temmelig snart ud), og bl. a. af mange Damer. Blandt andre Besøg ogsaa det uventede af In g e m a n n, med hvem jeg hidtil slet ikke havde staaet i Forbindelse. Han var meget vakker og udhævede især det Mellemlid »Der er Runer skrevet om Eders Mund,« og sagde: »Naar man har et saadant Bindeled, har det ingen Fare med Troen paa Runerne.« Molbech var flere Gange hos mig og skrev oftere til mig. Han var ganske henrykt over Stykket, — mere end man af hans confuse Recension skulde troe.

N. pag. 149.

In g e m a n n, der kort efter »Svend Dyrings« Opførelse besøgte mig, kom med en vækkende og styrkende Ytring om, at Regisses Ord til Stig »Der er Runer skrevet omkring din Mund,« var Bindemidlet til Runernes Magt i Stykket. Denne Ytring gav mig nogle Aar senere Mod til at udføre Svanchammen, hvor Helenes Ord om Storke og Svalen ere Bindemidlet til de Vinger, der bære hende og hendes Søstre.

O. pag. 29.

Imod Fictionen, der ligger til Grund for »Kong Renés Datter«, er der i et tydsk, og jeg troer ogsaa i et norsk Blad, gjort den Indvending, at Jolanthe med sin Uddannelse ikke saa længe kunde holdes i Uvidenhed om sin Blindhed. Med Hensyn til denne Indvending, der iøvrigt er mødt og besvaret i selve Stykkets første Scene, er det ganske interessant, at Forstanderen for Blindeinstituttet i Paris, D u f a n, sex Aar efter, at »Kong Renés Datter« var trykt, har udgivet »En blindfødt Piges Erindringer« (Souvenirs d'une aveugle-née, recueillés et écrits par elle même), i hvilke der, ligesom i mit Skuespil, antages, at den Blinde, uagtet hun blev opdraget og uddannet med den største Omhygge-

N. pag. 143.

lighed, i lang Tid kunde holdes uvidende om sin Blindhed, og Muligheden deraf eftervises omtrent ved lignende Midler som de af mig anførte.

N. pag. 206. Det er dog et ganske mærkeligt Beviis paa det Indtryk, »Kong Renés Datter« har gjort, at dens hele Indhold findes citeret i en svensk (holdt) Prædiken fra 1849 (af Schönbeck) og i et naturvidenskabeligt Værk af Uhle fra 1851. Opført er det paa alle Theatre i Tydskland, paa en Mængde i England, Skotland og Irland, i Holland, Norge og Sverrig. I Paris er opført en Bearbejdelse, der er ganske forskjellig fra mit Stykke Af tro Oversættelser findes der 5 tyske, 4 engelske, en svensk og en hollandsk.

N. pag. 197. I denne Tid [September 1850], da jeg gjenemgaaer mine ældre Samlinger, standser jeg altid med et Slags Forundring ved »Mødet i Dyrehaven« (af min nu afdøde Ven, Etatsraad Jacobsen), der findes som Indledning til »Anonym Nyltaarsgave«. Dette Stykke er det eneste Fremmede i mine forskjellige Samlinger i Nyltaarsgave- og anden Form; og det Sælsomme er nu, at denne fremmede Fugl ikke introducerer sig som Gæst, men som Vært i Huset. Dengang jeg havde gjort saa stor Lykke med Gjengangerbrevene, var det virkelig min Hensigt i Forbindelse med Jacobsen og et Par andre Venner at udgive en anonym Samling, der under Gjengangerbrevenes Autoritet kunde finde Vei til Publicum. Mine andre Venner lode mig i Stikken og tvang mig til, da der kun var 3 Uger tilbage til den Tid, da Trykningen skulde begynde, at supplere, hvad jeg manglede, ved i den korte Tid at udarbejde »En Dag paa Oen Als«. Jeg fik den færdig i lidt over 14 Dage og havde endnu 3—4 Dage tilovers, i hvilke jeg skrev det lille Skuespil »11. 18. 35«. Jacobsen holdt derimod sit Ord og gav mig i rette Tid sin Indledning. Det varede noget, inden jeg kunde finde mig i, at en Anden paa en Maade vilde føre Ordet i en Samling, hvor jeg dog med al Føie kunde ansees som Vært og Sammenholder af det hele Foretagende. Men saavel Hensyn til Bidragets virkelige Værdi som Frygt for at krænke min Ven ved et Afslag bevægede mig dog til at optage det. Men jeg gjorde det just ikke gerne.

Man vil nok, saa længe du er til, antage det for en afgjort Sag, at du staaer tilbage i Begeistring og Phantasie — og aldeles springe Værker som »Svend Dyrings Huus« over, som om de ikke existerede. Dette kan du takke dine Gjen-gangerbrevne for: Paa den anden Side vil H. C. Andersen betragtes som den incarnerede Begeistring og Phantasie. Men man vil oversee, at enhver overveieende Egenskab i Aanden næsten altid er Tegn paa en sygelig Tilstand. Hos Andersen er ikke Overmaalet af Phantasie, men Mangel af Forstand, fremherskende. K. pag. 158 c.

At kunne leve ubemærket og tabe sig i Mængden er en større Lykke, end man almindeligviis troer, — lod det sig blot forene med en hoi Aands Stræben! Med Hensyn til dette Sidste er i Forfatterlivet Anonymitet en ganske god Udvei. M. pag. 172.

Da jeg var ung, overlod jeg mig hyppigt til Eensomhed og elskede denne. Jeg fandt Tilfredsstillelse i at opgive Selskaber, Samtaler etc. Nu savner jeg saa meget af dette. Ak, i Ungdommen kan man rutte med Alt, selv med Resignation og Eensomhed. G. pag. 23.

Som ungt Menneske græd jeg saa at sige aldrig. Nu er jeg let tilbøielig dertil. Det gaacr med Sorgerne (thi jeg havde dem ogsaa dengang) som med Bjergene: jo høiere de stige, des flere Taarekilder aabne de.

Saa længe jeg var ung, havde jeg Smerter, Savn, der som lette Skyer kom og forsvandt. Nu er min Smerte som en eneste tung Sky, der presser mit Bryst, en Sky, jeg har samlet paa hele mit Liv. K. pag. 107.

I Stedet for Astrologie, som Heiberg i »Urania« (om Tycho Brahe) halvveis troer paa, er jeg tilbøielig til at troe paa en Indflydelse, en stille, usynlig, af Menneskene indbyrdes paa hinanden . . . Hvor lidt føle vi ikke det Trykkende — lige saa vel som det Oplivende — i den blotte Nærværelse af en Person — og uden at vi altid kunne angive Grunden. Naar man i dette Punkt kan glæde sig ved Kulsviertro, saa vil man hertil henregne mit Mode i Bjerg- N. pag. 213.

staden 1833 med den nyfødte Prinds Salm-Salm, der siden — hvo skulde dengang sagt det! — i en Træfning ved Aarhus 1849 mistede sin Arm, blev fanget og indlagt paa et Hospital i Kjbh. At der var en Dansk tilstede ved hans Fødsel, kunde altsaa betyde noget Fjendtligt, — tilmed da det var en Dansk, der havde et godt Horn i Siden paa Tydskerne.*)

Rec. af »Lyr. og dram. Digte« [P. L. Møller i »Berl. Tidende«] siger, at min juridiske Embedsexamen og juridiske Guldmedaille tyde paa, at jeg er intet primitivt Genie. Hvad Examen angaaer, kan det maaskee hjælpe mig, at jeg har 2. Character. Men Guldmedaillen! Ak — jeg kan sige som hiin af Sulla proscriberede Borger: »Min skjønne Gaard i Alba er Skyld i min Død«. Jeg har endog 2 Medailler.

L. pag. 64. Al Føden er forbundet med Smerte. Min Værtinde, der bragte en hestedum Søn til Verden, led af Smerter derved, og jeg skulde ikke lide, naar jeg bringer et smukt Digt til Verden!

t. pag. 74. De Lidelser, man kan beklage sig over, ere ikke saa store. Denne Klage er en Deel af vort Liv og hører maaskee med til dets Tilfredshed. Men det, man ikke kan eller vil betroe Nogen, ikke klage over før Nogen, det er den sande Lidelse.

F. pag. 30 o. »Hverdagshistorier« fortjene dette Navn, fordi de paa en forskjønnende Maade skildre Følelser og Tilstande, der kunne findes og opleves under de mest dagligdags Kaar De gjøre mig tid bedrøvet, fordi jeg savner, hvad de skildre, skjøndt jeg veed, at Meget af det, de skildre, ikke tilhører Livet og Virkeligheden.

C. pag. 58. Det er ikke for at sige noget Pikant, men den simple Sandhed, at Betragtningen af dette Liv, af denne Menneskenes Syslen med Smaating, dette Familie-Vrøvl, denne Misforstaaen af hinanden, denne Gjøren sig Livet suurt uden Nødvendighed, at alt dette stemmer mig poetisk og vemo-

*) Prins Felix af Salm-Salm, der i 1849 blev taget til Fange i Rytterfægtningen ved Aarhus, er født 1828, altsaa 5 Aar før Hertz's Udenlandsrejse. *Udg. Anm.*

dig, synes mig rørende og gribende — og det i høiere Grad end Blomster, Morgenluft og Fuglesang og end de saakaldte ædlere, høiere, stærkere Bevægelser i Menneskelivet.

Det er Mennesker, sande virkelige Mennesker, hvis Omgang er mig behagelig og gavnlig. Derfor er den simple Mand mig kjærest. De Dannede ere i Regelen først da Mennesker igjen, naar de have overstaaet Dannelsens Crisis; af slige gives faa, men de ere Perler. De fleste ere endnu i Crisis'en og gjøre sig til af deres Dannelse, og disse ere utaaelige — de ere Alt, — kun ikke Mennesker.

C. pag. 28.

[Udkast til et Følgedigt med en »Nytaarsgave« til Bella Trier:]

B. pag. 68.

Hvad er vort bedste Liv, naar intet levende Væsen sympathiserer med os, hvad vore Tanker, vore Følelser, naar de ikke finde Gjenklang i et andet Menneskes Bryst, og hvad vore Ord, vore Digte, naar de ikke opvække sympathiske Tanker og Følelser hos Andre? Jeg kan ikke som Staf-feldt synge i en Ørken eller skrive mine Digte i Sandet eller i de flygtige Bølger. Kan jeg ikke skrive dem i et menneskeligt Bryst, da skal min Harpe forstumme.

Emne til et Digt: Endnu banker dette Hjerte varmt, endnu kan det strømme over ved Tanken om Storhed og Skjønhed, endnu zitrer det, naar det hviler op til et qvindeligt Bryst, endnu kan jeg i mine Digte give Haabets, Længselens, Frygtens Følelser Luft og et stærkt Udtryk. Men snart vil dette Hjerte slaae sagttere, min Tanke vil miste sin Livlighed og Hurtighed, mine Udtryk deres Energie, og den lallende Tunge vil forgjæves søge Ord for den mat-tænkte Tanke. Fuglens Røst vil maaskee naae mit Øre, men ikke for at oplive mit døende Hjerte. Dit Smil vil ikke naae igjennem mit fordunklede Syn, din Tale ikke oplive min Tanke. Følesløs vil jeg stirre paa mine egne Digte, medens Tusinder henrives af dem. Som Marlborough saae paa Malerierne af sine Seirvindinger og ikke kjendte dem, saaledes ville ogsaa mine egne Følelser være mig fremmede.

B. pag. 67.

B. pag. 51. Siig ikke, at jeg har faaet min Lon forud, fordi jeg som Digter har drømt mig lykkelig. Drømmen kan ikke erstatte mig det evige Savn af det Virkelige Nydelse. Som Digter er Drømmen mig en Fornødenhed; den er det Virkelige Moder. I Dromme laa Verden i Guds Tanker inden Skabelsen. Hvad man ikke engang har drømt, kan man ikke opleve; det vilde knuse En, naar vi ikke ved Drømmen vare alt forud fortrolige med Tanken.

I. pag. 82. Riimbrev til en Veninde, der undrer sig over Fleerdobbeltheden i mit Digterliv (lyrisk Alvor, Reflection, det Cømiske og det Polemiske, det Bittre, Skaanselsløse etc.).

Naar jeg taber mig i Poesien, da synker Stilheden om mig, og min Sjæl bliver stille, from, nær Gud. Men jeg hænger ogsaa sammen med Verden, og den river mig ud af hiin Beskuelsens Stilheden, snart til munter Satire, snart til heftig Polemik æggende mig.

KUNSTBETRAGTNINGER

RELIGION OG FILOSOFI

NAAR P. L. Møller [i »Det nyere Lystspil i Frankrig og Danmark«] kalder mig en mærkværdig compliceret Digternatur, saa maa det dog erindres, at hos os Danske, hvor snart Alle have Sands for og Hang til det Lystige, det Comiske, har ingen Digter været af saa alvorlig Natur, at han ikke tillige har ofret til den comiske Muse (Ewald, Oehenschläger etc.), og dette giver jo strax nogen Mangfoldighed i Productionen (Staffeldt, Hauch vel ogsaa, kan anføres som Undtagelser). Naar jeg nu saa ofte har vendt mig til nye Sider, og naar Grundtonen i mine dramatiske og lyriske Digte er saa forskjellig, saa grunder dette sig i, at jeg altid er bleven ligesom behersket af den Gjenstand, jeg valgte til Behandling. Ved at gjennemtænke og objectivere mig den er der fra den udgaaet en poetisk Grundtone, der har gjennemtrængt mig selv og ikke af mig kunde fraviges, uden at jeg maatte opgive dette Emne. Dette var Tilfældet med »Svend Dyring«, med »Ninon«, »René« etc. At jeg ved Valget af de forskjellige Emner slog ind i de forskjelligste Tonarter, bevarede mig fra at trættes og gav min Production større Friskhed, var ogsaa af den Grund en Fornødenhed for mig.

I min Ungdom var jeg ganske rigtig Lyriker, hvilket jo ogsaa er det naturligste. Men ved Ingemann og nogle andre af Datidens Digtere var en Lyrik udviklet hos mig, som jeg indsaae, at jeg maatte rive mig løs fra, og private Livsforhold bidroge deres til, at den af sig selv tabte sig, eller at jeg optog andre Sjælsstemninger. Efter 1822 gik flere Aar hen, i hvilke jeg kun producerede lidet, og hvori det Lyriske da var tilbagetrængt. Den comiske Poesie har jeg fra min tidligste Ungdom haft stor Forkjærlighed for. Nogle

Forsøg, jeg i 1822 og senere gjorde i denne Retning, syntes mig ikke uheldige. Men for at min ældre lyriske Retning ikke skulde være mig til Hinder i det Dramatiske, som jeg fra 1826 for Alvor begyndte at tænke paa, faldt jeg i »Burchardt« og »Flyttedagen« ind i en Behandling, der næsten ganske udelukkede Lyriken. »Kjærlighed og Politie« i den første Form var et Tilbagefald og viste, hvor nødvendigt det var for mig at afvise nogle af de ældre lyriske Indtryk. Først i »Amors Geniestreger« og endnu mere i »Den eneste Feil« og »En Dag paa Oen Als« formaaede jeg at anvise det Lyriske den Plads, der i disse Emner kunde tilkomme det. Fra den Tid følte jeg mig i dette Punkt sikker, og frygtede ikke for at lade det oprindelige Lyriske i min Natur udtale sig i frie Strømninger, ikke blot i enkelte lyriske Digte, men ogsaa i Dramaer, og tillader mig at holde paa den Mening, at det i intel af mine dramatiske Arbejder er svulmet op paa Characterens Bekostning.

N. pag. 141. Da jeg ved Revisionen af mine Skuespil (ved Udgivelsen af mine »Dram. Værker«) kom til »Kjærlighed og Politie«, som jeg i flere Aar ikke havde havt fremme, saae jeg til min Forundring, at den versificerede Dialog i Stykket bar Spor af en meget ældre Periode i min digteriske Udvikling end den, Stykket var skrevet i. Det blev skrevet i 1827, men man skulde troe, det var fra 1818—20. Ældre lyriske Ideer og Stemninger, som jeg endnu ikke havde lært at beherske, maae under Udarbeidelsen være dukkede op og have fristet mig. Derfor er der i den 1. Udgave af dette Stykke en besynderlig Uoverensstemmelse mellem den metriske Dialog paa den ene Side og Sangene og den prosaiske Dialog paa den anden.

P. pag. 274. En almindelig Bemærkning om min Poesie: Jeg formaaer overhovedet ikke at gjentage en poetisk Retning, jeg een gang troer at have udtomt. Kan jeg ikke vende mig til noget Nyt, saa føler jeg mig mat og gjør bedst i at tie stille. Derimod giver mig enhver ny Retning, enten det nu er een, der ganske skyldes mig, eller een, jeg paa min Maade har tilegnet mig, ligesom fornyede Kræfter, friske Inspirationer og en Sikkerhed, som det Bekjendte, alt Tilegnede ikke

giver mig. Dette maa antages for Hovedgrunden til, at mine Arbeider ere af saa forskjellig Art, saa forskjellige i Grundtone. Jeg har selv undertiden, naar jeg sammenlignede mig med andre Digtere, undret mig over denne Mangfoldighed i Behandling og Grundtone, men seer dog med Fornoelse, at en Anmelder i »Fædrelandet«s Feuilleton under Mærket 112 (=: Ilostrup) mener, at man ligefuldt kan gjenkjende det hos mig Eiendommelige i alle mine Arbeider.

Om »det tragiske« i S v e n d D y r i n g s H u s.
(Af et Brev fra Hertz til C. Molbech 10. Jan. 1837. Kgl. Bibl.)

R a g n h i l d er lige fra de første Scener skildret heftig, lidenskabelig og med en Reflection, der gaar over til Grublen. Hun er et Bytte, skjøndt et med aandelig Styrke kjæmpe, for hvert stærkt Indtryk. Hendes Død er naturlig; thi hun er i Stykkets Gang i en stedse stigende Kamp med sig selv, eller bedre: i en sig selv fortærende, selv tilintgjørende Tilstand, i hvilken hun, saa længe hun lever og aander, idelig nedbryder sig selv. Kun i Døden kan det, vi hos hende lærte at elske, frelses. Dette har jeg paaapeget i hendes Bortgangs-Replik IV. 3., hvor hun fortæller, at Helvig har viist sig for hende.

S t i g s Lykke, til Trods for de tragiske Følger af hans Handlinger retfærdiggøres ved, at ikke han, men en hoiere Tilskikkelse, hvorpaa Helvigs Virksomhed i Handlingen henpeger, her har raadet. Hans Forbindelse med Regisse er imidlertid af en tragisk Natur. Ragnhilds Død maa, som Enhver vil føle, ved smertelige Erindringer for lang Tid virke forstemmende ind paa deres Kjærligheds Lykke. En saa ypperlig udviklet Skabnings tidlige Død, Stigs og Regisses hemmelige Bevidsthed, at hendes Lidelser og voldsomme Endeligt staae i nær Forbindelse med deres Lykke, maa kaste et tungsindigt Skjær over denne. Men hiin Bevidsthed er hemmelig; den kan og bør ikke komme til Orde i Stykkets Katastrove, men den er desmere trykkende, fordi den er hemmelig, fordi Ingen vover at udtale den. Og heri, saa vel som i Stykkets tragiske Grundtone, finder jeg en Retfærdiggjørelse for mit Stykkes Benævnelse Tragedie. At kalde et dramatisk Arbeide

saaledes, fordi Hovedpersonen dør, er uphilosophisk. Thi Doden er ikke tragisk, men Livet er det

Q. pag. 89. Angaaende de Domme, som mine nærmeste Venner fældte om mine første Arbejder, kan Adskilligt bemærkes, der vel gjælder al Kritik. Man vil gjøre Udsættelser, læse Værket med den Tanke og taber Sandsen for dets poetiske Gehalt. Det synes ofte, som om man kun har Sands for Beenbygningen, Sammensætningen i Digtet, men ikke for det aandende, pulserende Legeme, og endnu mindre for Sjælen deri. Naar en af mine Venner meente, at »Ninon«, som han ellers roste, var vel lyrisk, saa spurgte jeg, om Chevalieren, hos hvem især det Lyriske findes, kunde undvære dette, om ikke Stykkets Fortrin for en stor Deel bestaaer i Skildringen af ham Jeg blev derfor snart kjed af at indhente mine Venners Domme.

F. pag. 18. Jeg vil dele med jer Alt, hvad Muserne gave mig. Kun min egen Smerte vil jeg selv beholde.

Unge Digttere ville gjerne være Alt, hvad andre Digttere have været. I mit 20. Aar skrev jeg Digte om min høie Alder; nu skriver jeg gjerne om mine 20 Aar.

Jeg skal skrive lyriske Digte; men Objectiviteten vil ikke fornægte sig. Derfor vil jeg ofte komme til at udgive Andres Stemninger for mine. Naar jeg skildrer Smarter, skulle I ikke strax bedroves; thi det er ikke sagt, det er mine. Men Glæderne, jeg skildrer, ere heller ikke mine!

P. pag. 34. Heiberg har nok sagt etsteds, at den simple Construction i vort Sprog skyldes Holberg, hvilket for saa vidt kan være sandt, som en saa meget læst Forfatter indvirker paa Mange. Men han er næppe Skaber af denne Simplicitet. Den laa deels i Nødvendigheden, i vort Sprogs Mangel paa Casus, deels i det franske Sprogs Monster. Holbergs Samtidige Gram skriver i sine Breve en udmærket Stiil, maaskee bedre end Holbergs, til Trods for de latinske og franske Tirader han indblander. For Holberg har man Sophie Brahes og Christian d. IV.s Breve, der ere

al Ære værd. Derimod var Holberg meget nær ved at prakke os ved sit Exempel en Mængde latinske og franske Ord og Constructioner paa, som hans Efterkommere friede os for. I det ældre »Danske Magazin« er Sproget meget reent og velbehandlet. Suhm og hans Samtidige skreve med Omhu. Igjennem Grams Breve gaaer en ægte dansk, frisk, munter og ofte sarkastisk Strømning. Hos Holberg er Tonen og Satiren mere behersket. Han er meget mere vittig end Gram, men ikke saa aaben og kjæk. Gram giver sig i sine Breve hen med alle sine Fortrin og Feil, sin Lærdom og Belæsning, sine raske Domme, sin mageløse Arbeidsomhed.

For Holberg veed jeg ingen anden dansk Forfatter, der ved Siden af ham kan omtales, end Christian IV. Men hos ham finder jeg ogsaa i mange Maader ligesom Holbergs Forbillede i tør og energisk vis comica. Jeg sigter naturligtviis til Kongens fast utallige Breve, af hvilke en stor Deel ere, selv under de meest betrængte Forhold (f. Ex. under den sidste svenske Krig, kort efter at han havde mistet sit ene Øie) skrevne med et usvækket Lune. Øverst blandt alle hans Breve staaer Svaret paa den svenske Konges Udfordring til Duel (jfr. især en Yltring af ham, der minder om Erasmus M.s Disput med Ridefogden!).

K. pag. 51.

Den eneste Slags Historieskrivning, der kan fængsle og meer end blot underholde Forskeren, er en saadan, der viser den aandelige Udvikling, den menneskelige Naturs og Culturs Frem- eller Tilbageskridt. Dette er vel almindelig antaget; men som Middel hertil burde man i sin historiske Fremstilling give alle de characteristiske Prover, der hertil ere fornødne, af Folkelivet, af Sprogets Udvikling, af Folkesange, af Skribenters Værker, af private og offentlige Breve etc. Hvilket herligt Billede af Christian IV. og hans Tid kan man ikke erholde alene ved hans Breve?

Jeg maa omtale, hvad der bragte mig til at skrive visse af mine Arbejder, forsaavidt dette i en eller anden Henseende kan interessere. Herunder om »De Deporterede«.

P. pag. 226.

Heiberg stod i den Tro, at Sujettet var taget af en Roman, men jeg overbeviste ham snart om, at der ikke dengang gaves en eneste engelsk eller anden Roman, der indeholdt brugelige Skildringer af Australien. Sujettet var min egen Opfindelse; saaledes skyldtes Skildringen af Colonistforholdet og tildeels af de forekommende Characterer mit Studium af flere, især engelske Værker om Australien, af hvilke jeg vil nævne: P. Cunningham »Two years in New-South-Wales«. Hertil at mine orientalske Studier i Ungdommen, mit noie Kjendskab til »1001 Nat«, bragte mig til at skrive »Scheik Hassan«; at »Toniella« var en Frugt af mit Ophold i Italien, »Den Yngste« tildeels af Baziles »Pentamerone« (cfr. »Ugtl. Blade«). Ligeledes at »Svend Dyrings Huus« og »Tyrfing« udgik fra et ældre, meget fortroligt Bekjendtskab til vore gamle Viser og til de Eddiske Digte. Bekjendtskabet med Delavignes »L'école des vieillards« og Molières rimede Lystspil førte mig til denne Digtart (»Amors Geniestreger«, »Den eneste Feil« og »En Dag paa Oen Als«). Om mine betydelige Forarbejder til »Ninon« og »Valdemar Atterdag«, om mine mangfoldige Udkast og Forarbejder, der aldrig ere blevne brugte, Sujetter, jeg lod ligge. Herunder ogsaa, hvad der bragte mig til at skrive »Stemninger og Tilstande« (min Forundring over at finde saa meget i Stemningen forandret, da jeg kom hjem fra min Udenlandsreise).

P. pag. 235. Angaaende »Gjengangerbreve« bemærkes: Det havde i de nærmest foregaaende Aar ikke været saa usædvanligt, at man i Satirens Tjeneste optog en Andens Skrivemaade, og flere havde derved gjort Opsigt. Saaledes Poul Møller med sit »Himmelsbrev i Grundtvigs Maneer« og med sin Parodie paa »Der var en Tid, da jeg var meget lille«; Heiberg i »Julespøg og Nytaarsløier«, Peter Wegners Polemik mod Baggesen under Holbergs Skrivemaade. Men det Usædvanlige ved Gjengangerbrevene var, at de vovede at tale i en ved sin fuldendte Versification berømt Digters Navn og gennemførte en fuldstændig Polemik mod Tidens literære Brøst og saaledes, at der ogsaa gaves en objectiv Skildring af Baggesen med enkelte af hans Skrøbeligheder.

Vel ere Døden, Menneskenes Forgjængelighed, Livets Skrøbelighed og Daarlighed sørgelige Momenter i den menneskelige Tilværelse; men uden dem ere Kunst og Poesie ikke tænkelige. Tragedien helliger Døden; — over Skrøbeligheden lader den comiske Poesie os tvinges til Gudernes Latter.

*

*

*

Naar Digterne med Aarene (ikke med Alderen) tabe sig, ligger det ikke i Aarenes Magt, men oftere deri, at de ved den Lykke, de have gjort, have tabt den Ydmyghed for Kunstens Storhed, uden hvilken Intel kan frembringe. En forfængelig, indbildsk Mand kan ikke frembringe et udmærket, objectivt Digt, i hvert Fald intet dramatisk af den Art, der tager Samtiden for sig og skildrer den. Grunden hertil er nærmest den, at man ikke kan studere og vurdere sin Samtid uden at erkjende sin egen Skrøbelighed. Derfor lader Heiberg i sit mærkelige, dybt-tænkte Digt*) Digteren udtale denne Selverkjendelse »Mit Digt er godt, men jeg er slet...« Det er Selverkjendelsen af »Sletheden« og ikke Sletheden selv, der er nødvendig for at frembringe et godt Digt.

Men ogsaa af Hensyn til Kunstens Vanskelighed, dens Udgrundelighed er hiin Ydmyghed i Sindet absolut nødvendig. Digtekunsten taaler ikke, at man tager sig Noget let, at man stoler paa sine store Evner, sin Færdighed (cfr. Oehlenschläger). Hos Digteren hjælper intet Manuelt, Alt maa oses af hans Liv og Sjæl.

En dramatisk Forfatters Himmerig er hans Stykkers Udarbeidelse, naar han ellers har skrevet med Lyst og Interesse; hans Skjærsild er deres Skjæbne fra Indleveringen til Opførelsen, hvilket alt vel kan være drøit nok, men dog er at udholde. Men hans Helvede er de rædsomme Bedømmelser i Bladene, han maa finde sig i.

»Man har sagt mig, at De er den eneste, der er ufølsom for den Skjønhed, man jo finder for godt at tillægge mig.«

*1 En Sjæl efter Døden.

»Deri gjør man mig stor Uret, Signora. Men jeg er Digter. Jeg studerer Skjønheden ligesom en Naturkyndig farlige Dyr eller Stoffer uden at have Frygt for dem. Der er vist ingen blandt Deres Tilbedere, der er en saa ivrig Tilbeder af al den Skjønhed, Naturen har forlenet Dem med, som jeg. Men ligesom jeg i Florents blev forelsket i den medicæiske Venus, som om hun var levende, saaledes bliver jeg ikke forelsket i Dem, som om De var et Værk af Praxiteles. Jeg tilstaaer, at jeg længes efter Deres Kjærlighed for under den at see Deres Skjønhed i sin rigeste Blomstring. Men jeg maa dog bekjende, at jeg tillige frygter for den; thi den kan kun alt for let gjøre Ende paa al min Iagttagelses-Evne.«

K. pag. 88. Der gives Bøger, der see ud som om de vare skrevne med H a n d s k e r paa, andre kunne synes at være skrevne uden Handsker, og nogle blot med Fingrene (H. P. Holst's Digte med lange Fingre!), andre med den hele Haand. ja nogle endog med Knylnæve.

N. pag. 231. Mennesket, og Digteren især, skal under sin Virksomhed altid stræbe efter at frembringe noget Skjont, Ædelt og Dybsindigt og heri efterligne Naturen. I Blomster, Træer, Coraller, Conchylier, i Dyreformerne, i Skyformationer, i Bjergdannelser, i So, Hav og Floder, i Alt træffe vi saa uendelig meget Skjont og Dybt — ogsaa meget Bizart. og dette er da vel det humoristiske Element i Naturen, skjondt Meget vel kan forekomme os bizart fra et underordnet Standpunkt.

N. pag. 227. Da den dramatiske Kunst er Selvfremstillens og ikke som Novellen kan efterhjælpes ved Indledninger og tilføjede Oplysninger, ikke kan forberede sine Virkninger uden ved disse selv og ikke forstærke eller svække dem ved nærmere Forklaringer, saa seer man snart, hvor vigtigt det er for den dramatiske Digter, at han har en heel og fuldstændig Intuition af den Handling, han vil skildre. Han maa skue den i sin Heelhed og alle sine Enkeltheder. i sine Motiver og disses naturlige Følger; i dens Forbindelse med sin Tidsalder og med det Sted, hvor den foregaaer, og overskue alt dette fra et Centrum i Handlingen.

Ligesom Granit, Metaller etc. ikke længer — saa vidt man kan efterspore det — synes at danne sig, men kun det i Urtiden dannede forefindes, saaledes forekommer det mig, at den digteriske Opfindelse aldrig har tilhørt den nyere Tid, ja, ikke engang Middelalderen, men en dunkel Urtid. De Folkenoveller og Sagn, hvori der er den rigeste Opfindelse, kan man meget ofte forfølge fra Tydskland til deres nærmeste Kilde Italien eller Frankrig, derfra til Spanien og derfra til Orienten, de afrikanske Maurer, Inderne, Perserne, især 1001 Nat. Orienten synes at være den digteriske Opfindelses rette og rige Guldleie.

N. pag. 199.

At opfinde har til alle Tider, synes det, været Forfatterne vanskeligt (især Forf. i den cultiverede Del af Verden, det nyere Norden), hvorfor den ene har taget Sujetter fra den anden (Boccaccio, Cervantes, Bandello*), Shakespeare), og ofte forekommer det mig, som om alle ældre Novelleforfatteres Kilde er Orienten, at dette er Opfindelsens Hjem. Man tænke blot paa 1001 Nat. Hvor fattig i Opfindelse ere ikke Goethe, Schiller etc. Af nyere Forfattere ere underlig nok adskillige underordnede stærkere i Opfindelse end de store —. Derimod ere vi [Nordboerne] stærke i at udvikle Sjælstilstande og Fiinhederne i sociale Conflicter. Vi kunne gjengive den romantiske Følelse, men ikke det romantiske Livs Mangfoldighed eller Orientens brogede Livsforhold, der ere hiin dristige Opfindelses Kilde.

K. pag. 157.

Troer du, at Poesien, hvis den ikke lykkeligviis alt var opfundet, kunde opfindes af den nuværende Generation i Danmark, Tydskland, England, ja selv Frankrig? Vi have al vor Poesies første Oprindelse fra Østerlandene; disse ere dens Vugge, der er den født. Under Leg og Lediggang, under Følelsen af varig Ungdom, med sorgløs Hengivelse til Øieblikkets Nydelser opdagede Menneskene denne friske, guddommelige Kilde i deres Bryst. Nufortiden gives der kun Born og gamle Folk, unge Mennesker existere ikke mere. I Frankrig før den store Revolution gaves der kun Born og unge Mennesker, af gamle Folk vidste man

K. pag. 158.

*) Matteo Bandello. ital. Novelleforfatter (1485—1561).

Intet. Politiken og Journalerne have gjort Menneskeheden gammel. Du vil sige, at disse Anskuelse er eensidige. Det veed jeg meget vel; jeg giver mig heller ikke ud for Andet end at være ensidig.

- K. pag. 92.** Naar Folk blive gamle, blive de langsynede, kunne ikke see, hvad der er nær ved dem. Det Samme gjælder om deres aandelige Syn. Gamle Folk have ikke Oie for Nutidens literære Frembringelser, men kun for ældre, fjernere Tiders.
- N. pag. 134.** Uagtet jeg finder det comiske Element helt igjennem i Odysseen, saa er det just derved et saa vidunderligt Digt, at det heelt igjennem, men med et saa godt Lune tenderer hen til en saa grundtragisk Udgang, hvorved det efterlader et langt mere storartet og rystende Indtryk end Iliaden. Ogsaa dets Hovedthema, der ingensteds tabes af Sigte, den brutale Uret, der af Beilerne paaføres Odysseus's Huus, en forsvarsløs Qvinde og hendes endnu næsten umyndige Søn, er mere betydende end Sujettet i Iliaden, Achilles's Vrede over en bortranet Slavinde, der var tilfaldet ham.
- N. pag. 63.** Naar man siger til mig om En: »Det er den vittige N. N., et udmærket Hoved, en Fandens lystig Karl«, saa faaer jeg stor Lyst til at løbe min Vei; jeg kjender ham i Forveien. Vittighed er hans Profession. Han tager fat paa den, ligesom han reiser sig om Morgen, og lægger den ikke, før han selv lægger sig om Aftenen. Vittighed, der i et Kunstværk er saa vederqvægende, er i det daglige Liv ofte besværlig, taber saa let sin Uskyldighed, bliver nærgaaende etc.
- M. pag. 183.** Den dramatiske Kunst er den uforgjængeligste eller den Art af Poesien, der mindst risikerer at oplides eller forbruges. Man kan i den med stor poetisk Virkning afbenytte saa at sige Alt, — det meest Dagligdags og i Poesien Forslidte; thi det kan ved Fremstillingens Objectivitet erholde et nyt, friskt Liv.

I den dramatiske Poesie finder jeg mig altid hjemme, hvorimod den episke (vel meest Novellen) forekommer mig, naar jeg vil tage fat paa den, doven, ligesom upoetisk, mere at være et Anlæg eller Udkast til Poesien end Poesien selv, — som om den rene Objectivitet var det eneste Gyldige i Poesien, naturligtviis med Undtagelse af den lyriske Poesie, der jo i Grunden ogsaa virker med den dramatiske eller objective Kunsts Magt, kun at Digteren i den selv stiller sig og sit Indre frem for Læseren. Hvis en anden Digter saaledes lod ham udtale sig, vilde denne Lyrik bringes ind under det Dramatiske. Hvis derfor Novelens Form skal interessere, da maa det være paa den Maade, at Historierne erholde deres Hovedinteresse ved de forskjellige Fortælleres Personlighed — ved at denne afspejler sig i Fortællemaaden.

M. pag. 139.

Det idelige Raab om, at et Drama skal indeholde Handling, at Personerne skulle handle og ikke late, har vist skadet den dramatiske Kunst meget og bidraget til at føre den ind paa den »massive Poesies« Gebeter. I et Drama skal ikke saa meget Handlingen som dennes Grund og Følger udvikle sig for Tilskuernes Oine, altsaa de psykologiske Bevægsaarsager og Lidenskaber. Igjennem disse skal de Handlendes successive Stilling mod hverandre vise sig. Der gives en indre, sjælelig Handling, der er langt mere spændende end den ydre eller synlige.

M. pag. 119.

Jeg antager, at Dramaets, ligesom overhovedet de fleste Digarters, Messias allerede har aabenbaret sig for Menneskene, og at der nu kun kan være Tale om en større Udvikling og rigere Afbenyttelse af det Givne. Aabenbaringernes Tid er forbi.

M. pag. 125.

Naar man tillægger Rahbek Betydning i sin Periode, da maa det vel tillige bemærkes, at han i ingen Retning var primus motor, men det lykkelige Resultat af Andres Retninger. Selv som Visedigter skulde jeg troe, han skylder Svenskerne meget, uagtet det er her, han har sin største Betydning og virkelig er Dansk.

L. pag. 79.

L. pag. 71. Tacten er Eenhed i Mangfoldighed, i sin høiere Udvikling er den Rhythmus. Den er den guddommelige Fornuft i Verdens-Systemet og viser sig som saadan i Himmellegemernes idelig gjentagne Gang i samme bestemte Baner, i Pulsslaget, i Planternes Væxt (Ringene i den overskaarne Træstamme) og upaatvivleligen i alt det Skabte, i hele Naturen. Men det er langtfra, at Naturen viser sig i denne Rhythmus for vore Sandser. Rhythmen tværtimod synes idelig at ophæves, at forstyrres af Vilkaarligheder; thi Naturen viser sig for os som fri og ubegrænset. Den er givet os som et Stof, ikke et færdigt, men et, der giver vor Tænkning uendeligt Spillerum.

Men Kunsten, der søger at identificere sine Skabninger med den guddommelige Fornuft, har nu det Hverv, i Alt, hvad den frembringer, at restituere hiin Eenhed i Mangfoldigheden, hiin Tact og Rhythmus, og at sætte Grændser for Vilkaarligheden. Naar en ældre Poetik har opstillet som Fordring til Dramaet de saa ofte spottede 3 Eenheder, Handlingens, Tidens og Stedets, da ligger heri den første og tarveligste Fordring, man kan gjøre til et Digterværk, og som ingen sand Digter — Shakespeare heller ikke — har overtraadt. Kun maa man ikke være saa borneert at paastaae, der kun kan være e et Sted, e en Handling og et Tidsrum af høist 24 Timer for denne i et Drama; dette vilde være Eensformighed, men ikke Eenhed i Mangfoldigheden.

Denne Rhythmus eller Tact aabenbarer Architecturen i Forholdene (cfr. Peterskirken i Rom, der herved bliver saa overskuelig og ligesom formindsker sig til at kunne opfattes som Heelhed af Øiet), i Maleri og Basrelief, i Perspective og Gruppering. Men meest viser Rhythmen sig i Grupperne, saaledes i Laokoon, Thorvaldsens Jason — saaledes ogsaa i Loftet i det Sixtinske Kapel, hvor en hemmelig Rhythmus gjennemtrænger alle dettes Felter.

L. pag. 64. En Europæer i Canton sendte et Par Matrosbuxer til en Chineser og bad ham sye nogle Hundrede Par som disse. Hændelsesviis var der en Lap paa Prøveparrets ene Knæ, og han fik nu 200 Par Buxer akkurat som dette — med

Lap paa Knæerne. Saaledes efterligne de slette Poeter Rub og Stub hos de gode.

En Digter, der vil leve i Nutiden, maa gaae forud for sin Tid, men kun i det Techniske, i Tankens Fuldkommenhed og Klarhed — eller med eet Ord i sin Digtekunst. Hans Poesie maa øse lige ud af Samtiden, ellers tilhører den ingen Tid. **I. pag. 25.**

Livet er deelt mellem Poesie og Prosa, men det er ikke saaledes at forstaae, at nogle Mennesker ere blot poetiske, andre blot prosaiske. Der gives intet saa poetisk Menneske, uden han jo har sine prosaiske Retninger og Interesser, og intet saa prosaisk, uden at han jo har sin Poesie, om det saa kun var Smertens, Vredens eller Harmens Taarer — eller sine lette og tunge Suk, der som Dug og Taager lægges over Brystet og endnu ikke ere steget høiere, eller maaskee ikke kunne stige høiere, end til Øiets Regioner. Men det forstaaer sig, disse Taareperler ere saa fine, at ofte kun Gud og Englene, men sjældent Menneskene kunne samle og trække dem til en Perlerad, dog Digteren kan det, af ham forlanger jeg det. Det er Poesiens Dommedag, der skal afgjøre, hvor stor Portion Poesie og Prosa der kommer paa Enhver [Til Forklaring] kan anføres den Scene i Poul Martin Møllers »En dansk Students Eventyr«, hvor den trettenaarige Fritz paa sin romantiske Udflugt med Violinen vil tjene sit Brød og i en fattig Bondegaard mødes af en prosaisk, drøi Tiltale af en Bondekone. Dette vilde F. af »Hverdagshistorier« have gjort end drøiere og ladet det beroe derved. Han[!] vilde have søgt Modsætningen i to Personligheder, i Fritz med de poetiske, fine Tendenser og i den aldeles i Livets Prosa nedsænkke Bondekone. Men hvilken ganske anden poetisk straalende Klarhed udbreder der sig nu ikke over Situationen hos Poul Møller! Konen opdager i Fritz den, hun har diæt engang, og nu bryder under den raae Skorpe pludselig hendes Tilværelses Poesie (og enhver Tilværelse har sin) med Styrke frem Fritz selv er langt fra at være absorberet aldeles i det Poetiske. **F. pag. 30.**

K. pag. 21. I al Kunst maa der blive Noget tilbage, der siger os, at vi have et Kunstværk og intel Naturproduct for os. Vor Nydelse bestaaer ikke blot i, at vi skuffes, men i Følelsen af, at vi skuffes.

P. pag. 139. Bjørnstjerne Bjørnsons »Sigurd Slembe« (der hos Suhm kaldes Slemmedegn, hos Snorre i Clausens Oversættelse Slembi diaconus) har ikke behaget mig. Ogsaa gjennem dette Digt ligesom gjennem hans andre Arbejder gaaer en tydsck Luftning, en stærk skruet Sentimentalitet, megen Overspændthed og Affectation (cfr. saaledes de hyppigt forekommende korte, tilspidsede Repliker, der med lidt Variation erindre om Kotzebue). I den anden Deel af Trilogien ere alle Personer og Situationer satte paa Spidsen og gaadefulde; og naar man omsider forstaaer det, ere de uden ret Interesse. Haralds Forhold til Drengen, hans Moders og Frakarks til ham, Sigurds til den unge Pige Audhild, er uklart og utilfredsstillende. Sigurd veed lige saa lidt her som siden, hvad han ret vil. I 3. Act er Kongen godt skildret i al sin Usselhed og næsten den eeneste tydelige Character. Hirdmændenes Yttringer om Stat og Regjering ere ofte saa moderne, at de gjerne kunne staae i »Dagbladet« eller »Fædrelandet«. Han er den meest manererte nyere Forfatter, jeg kjender. B.s Skildring af Kongen og Hoffet, saaledes det indførte Ceremoniel, Kongens og Hoffets Usselhed, minder mig om en Act i Victor Hugos »Marion de Lorme« (som hos Victor Hugo har ogsaa her hver Act et nyt Tilløb af Personer og Handlinger). Handlingen ligger meest udenfor Stykket. Sigurd taler meget, men handler lidet. Stykket er uden Slutning; man maa have læst Sigurds Historie hos Snorre for at forstaae, hvad de mange Antydninger om hans forsmædelige Død sigte til. Den sentimentale Ende passer slet ikke til Sigurd. Men denne Forfatter er, uagtet han giver sig Mine af ægte Norskhed og norsk Kraft, heelt et Organ for det Sentimentale.

C. pag. 108. Al Kunst maa gaae ud fra en i Kunstnerens Sjæl dybt grundet Alvor; men denne fremkaldes og næres ikke saa meget (maaskee slet ikke) af Kunstværkets Gjenstand som

af Tanken i Almindelighed om en Kunstners betydningsfulde Kald: Den Stilhed i Aanden, al Abstraheren, al Skaben fremkalder, den Tungsindighed, Betragtningen af det menneskelige Liv, dets rørende Forgjæveshed vækker. Det er altsaa klart, at den Omstændighed, om en Gjenstand er lystig, munter, satirisk etc., ingen Indflydelse har paa denne Alvor.

En Tragedie som *Hamlet*, *King Lear* — for ikke at tale om de gamle franske og Oehlenschlägers og Schillers — indeholder en Misforstaaelse af Menneskets Betydning i Livets og Verdens Gang. Hele Livet er tragisk, men herimod er hvert enkelt Menneskes Liv kun et ringe Moment. At gjøre Ophævelse ved hans Undergang (hvor til han som alle Dødelige er bestemt) er uphilosophisk. — Hos de Gamle bleve kun Heroerne og de Dødelige, der strede umiddelbart med Guderne, fremstillede saaledes (f. Ex. *Laokoon*, *Niobes unge Sønner*), men den døende Gladiator i *Capitol*, i hvem Kunstneren har udtrykt Udviklingen af den mandigste Kraft, udaander resigneret paa sit Skjold. *Canova* derimod lader hver Klopfægter gjøre Grimacer som en *Herkules*. Shakespeares historiske Stykker staae derfor over hans *Hamlet* og *Lear*; de ere kun Brudstykker eller Fremstillinger af en Deel af Verdenshistorien; Sorg Glæde, Kraft, Svaghed, Livet og Døden, Alt indtager den Plads, der tilkommer det, men ingen enkelt Persons Undergang sættes som Maal eller som det, hvorpaa Alt forventningsfuldt er spændt. C. pag. 60.

Enhver, der gjør megen Lykke i Verden, ved Skrift eller Handling, kan være vis paa, at han ikke svarer ganske til de store Forventninger, man nu har til ham. C. pag. 58.

Han behøver al sin Kraft for i Fremtiden at gjøre sig værdig til den Lykke, han alt har gjort.

Kunsten antyder, den er ikke. Den beregner Alt paa Skinnet, paa at synes, ikke paa at være. Den vil skuffe, men denne Bestræbelse, der er dens største Triumph, bliver ogsaa lettelig dens Fordærvelse, dens Negation. Mærker C. pag. 58.

man, at en Forfatter vil virke og gjøre Indtryk ved f. Ex. patriotiske Følelser, da vender man sig med Uvillie bort. Al Kunst bestaaer i at skuffe saaledes, at Ingen troer sig skuffet, mens Alle skuffes. Dette er kun muligt ved en af Digterens vidunderligste Egenskaber: at han paa eengang selv med Bevidsthed skuffer og selv er skuffet, henrevet. Troer han ikke selv paa sit Værks, sine Ords Sandhed, da vil hverken Guder eller Mennesker troe derpaa.

- B. pag. 33.** Poeter maa fødes; thi lære Kunsten kan Ingen. Saa vil Vorherre have Poeter i sin Verden til at prise hans Herlighed, saa maa han skabe dem fix og færdige ligesom andre Sangfugle.
- B. pag. 27.** Naar jeg paa Comedie seer, hvorledes de raaeste Situationer og Phraser, naar de blot ere beregnede paa Følelsen, fuldstændig henrive vort Publicum, og i tyske Blade ligledes læser om det Subjective, det Begeistrede etc. (som Modsetning til Goethes ruhige Besonnenheit), og at hiint vil seire: da kan jeg bringes i Uenighed med mig selv og min Anskuelse af Kunsten.
- B. pag. 13.** Der gives nogle Skribenter, der udføre deres egne Ideer i deres Skrifter, andre, der blot gjentage disse. De sidste kunne, naar de indklæde de Fremmedes Ideer i et klarere eller kortere Udtryk eller i en skjønnere Form, f. Ex. en poetisk, have stor Fortjeneste af Verden. Men naar de tværtimod ved et confust, ordrigt Foredrag forvirre Folk i de eengang fremsatte Ideer, stifte de ubodelig Skade. Til denne sidste Classe hører Molbech som Æsthetiker.
- B. pag. 9.** Den nuværende Retning af Poesien (1832) stræber ligesaa meget efter Dybde som den næst foregaaende (den blot romantiske), men den søger at udtrykke sin Dybde let og klart, medens hiin affecterede Uklarhed. Hvi skal Kunsten være saa dunkel, hemmelighedsfuld eller meningsløs, da Naturen, der er dens Forbillede, er for et rigtigt op-

fattende Blik altid lige saa klar som betydningsfuld. Naturen besidder en uendelig Dybde, der overalt er læselig med tydelige Skriftræk.

Naar jeg hører Heiberg tale om, hvor let man efter Hegels System kan forklare hiin eller denne Gaade, forekommer det mig, som Philosophien er for de Oplyste og Vantroer det samme som Religionen for de Eenfoldige og Troende, en bristende Illusion, en Forklaringsmaade eller en Række Antagelser, hvorpaa Begge troe. **B. pag. 52.**

Det var at ønske, at det danske Sprog var lige saa uimodtageligt for den tydske Philosophie som det franske og engelske. Men ulykkeligviis er Slægtskabet mellem Dansk og Tydsk af den Art, at man troer at kunne gjengive mange Ord og Begreber ved en ligefrem Oversættelse. Men hvad der i det tydske Sprog falder naturligt, eller dog sædvanligt, kan hos os kun sættes igjennem ved at gjøre Vold paa Sprogets, fra det tydske saa grundforskjellige, Simpelhed. Heiberg, der saa levende erkjender denne Sprogforskjel, burde ogsaa indrømme, at ved denne betinges en Tænkingsforskjel, der gjør, at den tydske Philosophie aldrig hos os kan blive National-Eiendom for alle Dannede. **pag. L. 71.**

Efter alle sine øvrige Retninger og ofte yttrede Meninger burde Heiberg slutte sig til de Franske's Partie, der viser den tydske Philosophie fra sig. Hans Haan mod dem, der ikke ville tilegne sig den, hans Paastand, at ingen Dannede kan være bekjendt at ignorere den, falder underlig. Han glemmer da, at hele det dygtige England, hele Frankrig og Italien aldeles ignorerer den. **F. 37. (Bilag)**

Jeg skulde næsten troe, at Tydsklands Beskaffenhed, at det intet heelt Land udgjør, men adsplitter sig i Preussen, Ostrig etc., at Folket intet Fædreland har, ikke hænger derved i dets Inderste, er Grunden til, at de samle sig i disse Speculationens Regioner, disse den abstracte Tænkings Lande — ligesom i Orienten (Persien) under Despotiets Tryk Mysticismen florerede.

For at følge med og forstaae, for at forfølge videre den tydske Philosophie, maa man absolut være Tydsker, ikke

blot i de ovennævnte Henseender, men ogsaa fordi denne Philosophie kun er tænkelig i det tyske Sprog (et Sanscrit, ikke et levende Sprog, d. v. s. ikke levende frem med Folkeli- vet; thi dette er snart plattysk, snart østrigsk, snart rhin- landsk, allemannisk etc.). Man siger, at hiin Philosophies Abstractioner kræve dette Sprog (f. Ex. Hegels); nei, det er Sproget, der filosoferer, der af sig selv har uddannet denne Philosophie. Dette sees historisk fra Leibniz's, Wolffs, Lessings og til vore Dage. Tydskernes Philosophie er Tænkingens Sanscrit.

For os er det, allerede paa Grund af vort Sprog, natur- ligtst at slutte sig til England og Frankrig. Erfaringen viser det: De, der have optaget den tyske Philosophie, for- maae aldeles ikke at udføre den paa Dansk, deres Text vrimler af Ord, ingen Dansk kjender Betydningen af. Kier- kegaards Afhandling om Andersen viser, hvilket Sprog vi kunne vente os af denne Philosophie.

K. pag. 67. Hvad Heiberg fortæller (Molbechs Antologie) om den pludselige Klarhed, der paa en mystisk Maade opstod hos ham i Hamborg angaaende den Hegelske Philosophie, da forekommer det mig som Synet af et Gjenfærd ved høilys Dag. Man troer ikke derpaa, og det forskrækker Ingen. Det ligner ikke Heiberg at have deslige Visioner.

M. pag. 151. Er det ikke gaaet Tydskernes Philosopheren som Middel- alderens Sogen efter de Vises Steen eller Guldmagerkun- sten. At gjøre Guld lærte man ikke, men Chemien gjorde store Fremskridt. Tydskerne studere endnu bestandig deres Cabbala, mens Englændere og Franskmænd gaae lige løs paa Chemien.

L. pag. 62. Da Talen faldt paa W. Petersens Død, bemærkede En, at man slet ikke kunde tænke sig det, at man bestandig syntes, at han levede endnu — jeg veed ikke af hvad Grund; men der er ellers visse Mennesker, hvis Liv har et saa travlt Intet til Indhold, at man ikke kan fatte, at dette ikke bliver ved som alt det Dagligdags, ikke kan tænke sig, at ogsaa dette betydningsløse Liv skal gaae sin store Gaade i Møde.

Mon ikke en udlevel Olding, naar han sover, i sine Drømme kan gennemleve alle sin Ungdoms Følelser og Henrykkelser? og er dette ikke Tegn paa Sjælens ufor-gjængelige Ungdom, dens Udødelighed? I at granske Sjælens Beskaffenhed og deraf slutte sig til dens nødvendige Udødelighed har man vist taget for lidt Hensyn til Drøm-mene. I disse, der i et kort Tidsrum lade os gennem-levne en Uendelighed af Tilstande og ophæve Tid og Rum, viser sig Sjælens uendelige Natur dog allertydeligst. Og-saa dens frembringende, skabende Evne i Drømme, den hos alle Mennesker poetiske Productivitet, dens beundrings-værdige Objectivitet i sine Drømmebilleder, taler tydeligt for dens guddommelige Oprindelse og ikke mindre gud-dommelige Bestemmelse. I Drømme construere vi Billeder af vor foregaaende, Erfaring, selv af dem, vi i vaagen Til-stand for længe siden havde tabt Erindringen af.

M. pag. 117.

Børn udvikle sig kun under bestandig Efterligning af Andre, hvilket især gjælder om Talen. Dyrene udvikle sig indenfra af sig selv som Planter.

N. pag. 138.

Den menneskelige Rødmen, der forudsætter et Synde-fald, kan ikke findes hos Dyrene.

Min ældste Datter, Johanne, der knap er to Aar, vil gjerne rapse Alt, hvad der ligger paa et Bord, men paa Grund af sin Lidenhed kan hun hverken altid naae det eller engang see, hvad der ligger. Hun er nu af sig selv falden paa at ljerne sig fra Bordet for ved Afstanden at opdage, hvad der ligger. — Hvilket Dyr er nogensinde faldet der-paa?

AF DAGENS SPØRGSMAAL

OM det Sludderagtige i den Sætning: »Af Bondens Sved lever Kjøbmanden«. Bonden lever lige saa meget af Kjøbmanden, til hvem hans Varer have Afsætning, som den af ham. Den Glorie, man kaster over Bondens Arbeide, er ogsaa uden Grund. Han arbeider for at leve og erhverve, det Samme gjøre alle Andre. Han opoffrer sig ikke. Er hans Arbeide strængt, saa er Matrosens, Bjerghmandens etc. endnu strængere. Men Hovedspørgsmaalet er, om han nu (i 1857) i sin gode, begunstigede Stilling holder Skridt med Tiden, med de andre Stænder, i Uddannelse, i at tilegne sig den nyere Tids Resultater etc.

K. pag. 123.

Det Liv, der viser sig i en Mylr af Orme, Snegle, Græshopper, Frøer etc., har noget Modbydeligt, der staaer i stærk Contrast til den Beundring, enhver Livsytring ellers indgyder os. I Menneskemasser vil man spore noget Lignende, saaledes i Klynger af dyriske Wilde; men ogsaa hos dem, der tilhøre Kulturen. jfr. saa mange Scener af den ældre franske Revolution — og mangt Parterre-Publicum.

K. pag. 123.

Udenfor et Kaffehuus stod en skiden Sjouer, der af Værten blev betalt for at skjælde de Forbigaaende ud til Morskab for hans Gjæster. Ingen Honnet vilde enten prygle eller indstævne Sjoueren for Injurier, og da disse ere private Forbrydelser, saa paastode Værten og Sjoueren, at Øvrigheden ikke af egen Beslutning kunde faae ham bortjaget: men Politiet lod ham desuagtet transportere i Hullet.

K. pag. 33.

Corsaren er et saadant Kaffehuus, hvis Vært og Gjæster betale en Sjouer for at give sin Usselhed hen som Skjold for deres Kaadheder. Mon nu ikke Øvrigheden har Lov af egen Beslutning at gribe ind?

M. pag. 168. »Politievennen« havde samme Betydning for Literaturen som de offentlige Fruentimmer i en By have for den almindelige Sædelighed: De ere et Afløb for Umoraliteten, der ellers vilde angribe ædlere Dele af Samfundet. Siden hiint Blad er ophørt, ere alle vore Blade blevne Politievenner eller krænkede af dem, der i Mørket gaae paa Jagt efter »offentlige Uordener«, »Statens Brøst« o. s. v. Vi eie for Øieblikket ikke eet Blad, som en anstændig Artikel om andre Gjenstande kan alliere sig med.

N. pag. 182. [Af et Brev til Sylvester Hertz 1848.]

Det Betydeligste af det Udkomne er uden Spørgsmaal Pal. Müllers »Adam Homo,« der er et Mesterstykke i talentfuldt Tankeudtryk og Versification og udført med en mærkelig Frihed og digterisk Overlegenhed. I en Afdeling Sonetter og andre Digte af Alma findes sande poetiske Perler, men ogsaa en Deel, der slet ikke passe til hendes Character og desuden noget himmelfaldent slaer ind i en altfor theologisk-philosophisk Retning, som hele Værket, paa Slutningen nær, ellers er fri for. Om en Helt som Adam Homo, hvis Liv opløser sig i et aldeles betydningsløst Nul, kan interessere i et saa udførlig behandlet Digt, kan der vel spørges om — Ironiens Ret iøvrigt indrømmet. Tanken føres uvilkaarlig paa Heibergs »En Sjæl efter Døden;« men i dette Digt faaer man kun det hiinsidige Resultat af et sligt indholdsløst Liv; Pal. Müller derimod har skildret os hele dets tomme jordiske Tilværelse og ofte skildret lige til Benene. Men selv om hiint Spørgsmaal maa besvares betvivlende, er der i det, der bevæger sig om Adam Homo saa meget Udmærket og Interessant tilbage. Bogen har især tiltalt mig ved sin mageløse Simplicitet og Tvangløshed i Udtrykket og ved Fortællerens uforstyrrede gode Lune.

H. ø. Det er en blodig Satire, at Paludan Müller i »Adam Homo« lader sin Helt, hvis hele Liv er et Intet, tilsidst ansees værdig til at beklæde en Director-Post ved det kgl. Theater. Denne Post, der selv er et Intet, dreier sig om et Intet, hvis Resultat er et Intet.

Hos Fruentimmer er det en stor Anbefaling, naar det kan siges om en Gjenstand, at den kan vadskes. Da min skikkelige Værtinde, Mad. X, bad mig laane hende en Bog, og jeg spurgte hende, om hun vilde have een af [H. C.] Andersen, vilde hun først vide, om han var en god Skribent. — »Jo,« svarede jeg — og bedre Anbefaling vidste jeg ikke i en Hast — »han kan vadskes«. (Det var dengang Molbech og fl. i »Maanedsskrift for Litteratur« saa ofte trak ham til Vands).

M. pag. 124

Naar En, jeg ikke gider laane Bøger, beder mig om en Bog, laaner jeg ham altid Andersens »Agnete og Havmanden« med Tilføiende, at det er den interessanteste, jeg har. Naar han har læst den, kommer han ikke igjen. Dette Middel vil jeg anbefale. *Probatum est!*

L. pag. 82.

Forfatterne i Tydskland følge efter en Enkelt, der slaarer en ny Vei ind, som Qvægdriverne i Australien følge den, der gennem Vildnisset opdager en ny Route, og nu strømme da strax uhyre Skarer af Qvæg i de Retninger, hvor nyliq Ingen saaes, og bagefter dem Driverne.

L. pag. 57.

Glæder Publicum sig i Sandhed ved sine udmærkede Digttere? Elsker det dem? Jeg troer det ikke. Saa længe Alle beundre dem, maa man vel stemme i med, skjøndt det skeer sparsomt og ikke oftere end nødvendigt. Men lad nu den tilbedte Digter engang komme med et svagt Værk og læg Mærke til den Hast, hvormed det anmeldes, den Udførlighed og Ordrighed, hvormed det nedrives. Er det Tegn paa Kjærlighed og Beundring? — Jeg taler naturligviis om de Forfattere, der staae ene og ikke have sat sig i Forbindelse med Dagbladsredacteurer.

I. pag. 18.

I en Stat maa Enhver afgive en Part af sin Frihed, men Hanekyllinger som Goldschmidt og Consorter bilde sig ind, at Friheden bestaaer i at ryge Cigar foran en Skildvagt, synge Marseillaisen i Theatret og gjøre Caricaturer af Folk.

H. pag. 28 n.

- I. pag. 34 c.** [En Digter som] Henrik Wergeland var ikke tænkelig hos os; thi det er kun i Afhandlinger (Grundtvig og Sibbern), at man hos os taaler Svulst, Vrøvl og Nonsens. Paa Poesie forsaae de Danske sig fortræffeligt.
- M. pag. 208.** Man kunde fristes til at anbefale Ungdommen tidlig at vænne sig til en vis ædel Ødselhed, blot for at frelse Sjælen fra det Smuds og den Snæverhed, der følger med noie-tagende Knaphed og Paaholdenhed og af Frygt for et nærigt Sindelag.
- C. pag. 108.**
(Bilag). En lille Feiltagelse.
Naar Folk sige om Oehlenschläger og Hauch, at disse Digtere (i Modsætning til Tieck, Heiberg o. fl.) arbeide i det Store, i geniale Masser, og kunne ikke føie sig efter smaalige Fordringer, da forholder det sig netop saa uheldigt, at f. Ex. Oehlenschlägers Storhed kun bestaaer i at vælge store Sujetter, men at han viser sig smaalig i at opsætte og behandle dem. Der oversees nemlig, at man netop ønsker hele Livet opfattet fra et større, mere ophøiet Standpunkt end det Oehlenschlägerske. Denne Fordring gjør man til Comedien som til Tragedien. Hvor den er opfyldt, finder man Storhed, hvor den er uopnaaet, Smaalighed. Der er saaledes mere digterisk Storhed, et videre poetisk Blik over Livet i »Erasmus Montanus« end i »Hagbarth og Signe«.
- C. pag. 105.** Læser man »Nytaarsgave fra danske Digtere«, alle disse erotiske Digte i Heines, Chr. Winthers og Aarestrups Maaener, skulde man troe, at Poeterne stode under streng Censur og af Frygt ikke skreve Andet, end hvad der allerede var skrevet for af Andre.
- B. pag. 66.** Mange lykkelige Mennesker kjende slet ikke andre Suk end dem, der fremkaldes efter at de have spist sig mætte i en Ret ved Bordet. Kommer derfor maaske soupir af Souper?

KARAKTERER, SUJETTER
OG
LYRISKE UDKAST

TIL Behandling i en Novelle eller et Lystspil Følgende, M. pag. 43.
der forekommer mig at være meget indgribende i vort sociale Liv.

En Mand, der har »nydt Livet«, d. v. s. sværmet og holdt til med Fruentimmer, ikke sjældent med de offentlige, bliver forlovet og gift med en ung Pige af god Familie. Allerede hendes Ungdom, Sundhed, friske Ansigtssfarve, Properhed, Reenhed og hendes klare Øine, der staae i saa stærk Contrast med de sminkede, paa Sjæl og Legeme fordærvede Fruentimmer, han hidtil har kjendt, allerede dette, men endnu mere hendes Sjæls Reenhed, Ufordærvelighed, hendes Uskyldighed, hendes blufærdige Sæder, velopdragne Væsen, hvilket Alt han troer at finde hos hende, henrykker ham og indgyder ham den største Ærbødighed for hende. Han forekommer sig selv som en arm Synder, der ikke er værdig at besidde et saa uskyldigt Væsen. Han skammer sig over sit foregaaende Liv, og er især meget bange for, at hun skal erfare Noget derom. Imidlertid er hun med al sin Uskyldighed og gode Opdragelse en lille Rakker, der meget snart benytter hans Ærbødighed og frivillige Underkastelse til at cujonere ham, og bliver hans Plage. En fransk Forfatter vilde vel nu lade hende gjøre sig skyldig i en Utroskab og som hendes Modsætning indføre en ham hengiven, rigtignok ikke meget dydig, men ham hengiven Grisette. Men foruden at dette ikke ret tillades paa vor Scene, ligger heller ikke Sujettets største Kraft heri, men snarere i hendes sterile Dyd og hjerteløse eller egoistiske Adfærd imod Manden. Hun er, med alle sine Sæders Reenhed, en lille Husdjævel, en Plageaand for ham. Men Stykkets Moral bliver, at hans

egget tidligere udsvævende Liv sætter ham i dette Nathue-Forhold.

Sujet til en Novelle kunde med Haab om noget Nyt og Ualmindeligt i Grundtone og mange Enkeltheder tages af vore sjællandske og jydsk Bønders Liv, deres eftertænk-somme, grublende, tilsyneladende saa phlegmatiske, længe overveiende Maade at behandle en Sag; de dybe Lidenska-ber i Grunden, den trofaste udholdende Kjærlighed hos Kjærestefolk, deres Sorg over Utroskab, Jalousie etc. Alt saa eiendommeligt, saa stille og dog ofte saa rædsomt i sine Virkninger, nemlig ledende til store Forbrydelser.

M. pag. 39. De sige, han viser Tegn til Galskab. Saa før ham ud og lad mig fåle med ham. En Gammegal eller en routi-neret Gal er ikke interessant; men En, hos hvem Galska-ben først begynder at bryde ud og, eftersom han har en stærk Natur eller ikke, meer eller mindre kjæmpende med Fornuften, blandende sig med, beseirende den eller over-vundet af den Før ham ud; jeg vil studere ham.

M. pag. 7.

Der Jude.

Titel paa en Novelle, der bedst kunde skrives paa Tydsk, skulde handle om en Violin-Virtuos, der udgav sig at være fra Belgien og Jøde, fordi Jøder for Øieblikket have stort Renommée for deres musikalske Geni. Han var det imid- lertid ikke, og heri Grunden til hans Ligegyldighed ved en Æresfornærmelse mod ham som Jøde. (I Stilhed betroer han sig til den, han burde udfordre, og de blive Venner). En ung patricisk Pige bliver forliebt i ham, men en Jøde er en Gru for Forældrene; han betroer sig til Forældrene og faaer hende. I denne Novelle maatte der persiffleres med Jødernes Stilling til de Christne i Tydskland — den bitre Ironi, der ligger i, at en Christen udgiver sig for en Jøde. Intolerancen skildres. Han maa vel, hvis han ikke skal skildres foragtelig, være af humoristisk Natur, hævet over Fordomme og spottende over Verden. Der kunde ogsaa persiffleres over Journalisterne, som han faaer til at skrive romantiske Anmeldelser om hans Spils Underfuldhed,

hans Violins Sang — og om hans israelitiske Livs romantiske Skjæbne. Alt dette raillerer han selv med.

I et Frokorn, siger man, ligge Plantens Stængel, Blade og Blomst; den kunde altsaa for sit Vedkommende spare at udfolde sig; men den gjør det alligevel, formodentlig af samme Drift, som naar vi snakke med os selv: det er en Monolog, Planten holder med sig selv. H. pag. 3.

Den gamle Philosophs Sætning: kjend dig selv, der skal indeholde Begrebet af al Livsviisdom, havde han noie mærket sig og var endog i den Henseende gaaet frem med en vis historisk Grundighed. Han stræbte ikke blot efter altid og til enhver Tid paa Dagen at have et tydeligt omfattende Billede for Øie af alle sine Titler, Embeder, Værdigheder, Ordener, de Selskaber, han var Præsident i eller Medlem af, etc., men viste ogsaa en genealogisk Nøjagtighed i dette Punkt med Hensyn til sine Forfædre. Denne Mand kjendte virkelig sig selv. K. pag. 27.

Naar en af mine bedste Venner, der hidtil ved et frit aandeligt Blik, med saa megen Uafhængighed (som muligt for et Menneske) af Livets indskrænkede Særheder, Væner, Spidsborgerligheder, smaa Lidenskaber etc. — vår mig agtværdig eller stod udenfor min Bedømmelse, pludselig eller efterhaanden giver efter saa stærkt for sin menneskelige Natur, at han ikke længer viser sig som uhildet Betragter, da skriver jeg ham paa min Liste over de Mennesker, jeg elsker og — studerer. B. pag. 44.

Til Havets Bund kan man see, naar Vandene ere stille, til den menneskelige Sjæls, naar den er i Oprør. C. pag. 10.

Himlen er aldrig mere blaa, end naar der er enkelte hvide Skyer derpaa; disse trække alle Dunster til sig og klare og luttre Luften. Saaledes bliver ogsaa Hjertet ædelere og renere ved enkelte Sorger.

c. pag. 9. Indledning til »Et Aar i Kjøbenhavn« (»Genre-Malerier«?) el. »Erindringer fra et Ophold i Kjbh.« [Stemninger og Tilstande].

Lang Vane har gjort mig det til Fornødenhed hver Aften at gjøre mig Regnskab for den tilendebragte Dag. Hvad jeg har tænkt, følt eller oplevet og fundet værd at optegne, har jeg nedskrevet i en dertil indrettet Bog. Saaledes er Størstedelen af dette lille Værk kommen til Verden. Det er ikke og gjør heller ikke Fordring paa at være mere end enkelte Iagttagelser af en Mand, der har levet meget blandt Mennesker og tidligt vænnet sig til at observere deres Egenskaber uden enten at være i den Grad hildet i dem, at de forsvandt for hans Øine, eller saa snæverhjertet, at han følte sig langt ophøiet over dem og ikke værd hans Betragtning.

Kjærlighed til Menneskene har frembragt denne Bog, Overbeviisningen om, at der i alle menneskelige Svagheder lever og virker en reen menneskelig Natur, et Udspring fra Guddommen, en himmelsk Gnist, der i Strid under jordiske Kaar snart trues med at slukkes, snart voxer til en varmende Flamme. Ved en saadan Forvisning erhoder det mest Tilfældige Værdi og Betydning; Intet underordnes, men Alt grupperes og sideordnes saaledes, som det udtaler det Eviges Idee klarere eller dunklere. Fra dette Synspunkt er Intet tragisk, Intet comisk, Intet betydningsfuldere end noget Andet; men over alle Gjenstande falder eet og det samme tungsindige Skjær: fra dem alle udgaaer een og samme rørende Erkjendelse af vor Aands Fortrykthed under begrændsede Vilkaar, af et Liv, der i sin virksomme Stræben ophæver sig selv; men ogsaa samme Haab, samme Forvisning, at alt dette tilintetgjøres for at opløse sig i det Eviges Uforkrænkelighed.

Saaledes hviler over alle Statuer, der ere levnedes fra den classiske Tid, en taus Melancholie; det er, som ikke engang den fuldendte Kunst formaaede at udtale og skabe det Himmelske i al dets usvækkede Glands, og som det sørgmodige Træk hos Guder og Heroer betegnede denne forgjæves Stræben.

[I »Adresseavisen« d. 24. Maj 1826 findes følgende Lyk-
onskningsdigt:]

Himmel, udfold dine skjønneste Skatte,
Fremkald atter, hvad Edenet var!
Da alt hernede Begrebet vi fatte,
Om den Salighed, Himmelen har.
Saa i Ynder vil Dagene svinde,
Nye Glæder bringe Dig Hver.
Maatte da ogsaa den blege Kjærminde,
Venskab ofrede, være dig kjær.

[Paa Hanna Nathansons Drillerier: at det var Hertz, der
med dette Digt bragte hende sin Lykønskning, svarede han
med følgende Digt:]

D. 26. Mai 1826.

Og du, selv du kan troe, at jeg har lagt
i aabne Breve for den kolde Mængde,
hvad i mit Bryst, skjøndt ei for Dagen bragt,
indhegnet hvilte gennem Tidens Længde.
Mit Haab, min Fryd, min Følelse for dig
jeg skulde, Pøbelbærmens Afskum liig,
kagstryge i de offentlige Blade.

O, min Veninde, havde Tiden lært
dig, som din Ven, saa smertefuld Erfaring,
da vidste du, at hvad mig meest er værd,
kan jeg kun frelse ved en streng Bevaring.
Med Haan og Skjemt, med Bitterhed og Lyst
jeg kaster Kaaben om mit knuste Bryst —
Hvad jeg har lidt, skal Verden aldrig vide.

Kun Natten seer min Kind af Taarer vaad,
min hede Læbe drikker da den Graad,
som denne hjerteløse Tid forhaaner.
Men selv min Glædesgraad, der Perler liig
fra Øiets Muslingskal vil stjæle sig,
selv den jeg knuser, selv ei den jeg skaaner.

Og længst min Nakke var for stiv og stolt,
blandt Tab og Vinding frit jeg valgte Tabet.
Mit varme Hjerte hamrede man koldt,
fra Mand til Mand jeg slængtes som en Boldt —
da sagde jeg et frit Farvel til Skrabet.
Som Bretlands Sanger brød jeg ud med Skjel:
»O, Liv og Lyst, jeg hilser dig Farvel,
jeg ene veed, jeg elskede forgjæves«.*)

*) Efter Byrons »Farewell«, som Hertz havde oversat for
Hanna 1822 (Digte fra forsk. Perioder I.)

Og landsforviist midt i mit Fædreland,
en Eremit blandt en vanhellig Vrimmel,
jeg skjulte strengt den halvtudslukte Brand
og fandt i Poesie min tabte Himmel.
Jeg græd og bad, jeg kjæmpede i Løn
og Guden formede min Graad, min Bøn
til Digtartaare, til poetisk Klage.

Da stod forklaret for mig, hvad jeg leed,
min Smertes Ocean jeg kunde bunde,
som Digter rustet kongeligt jeg streed,
og Mythens Billed blomstred af min Vunde.
O, min Veninde, selv for dig jeg sang,
mit Haab for dig i Billeder udsprang,
men dette Digt skal Verden aldrig eie!

Og end for dig jeg aabner Sangens Skat,
du vil ei, naar jeg mandigt klager. vredes.
Mørkt er mit Digt som hist Allegris Nat,
dets Lys fra dine Straaler ene ledes.
Tilbedende som Hyrderne jeg staaer.
lyksalig, naar en enkelt Straale gaaer
fra dine Øine til den tause Sanger.

Til Digtet er senere føjet følgende Vers, der giver os
Ret til at udgive det, skønt Hertz i Linien ovenfor siger, at
»dette Digt skal Verden aldrig eie«:

Til Digtet til × [ø: Hanna N.]:

Jeg veed, jeg vorder miskjendt af min Tid,
jeg føler, mine Digte staae i Strid
med Døgnets enerveerte Smaaheds-Sjæle.
Men i Naturen har mit Digt sin Grund,
og det skal gaae engang fra Mund til Mund,
naar længst jeg hviler mellem fire Fjæle.

FORTRØSTNING.

(Natten d. 5. September 1819, under Jødefejden.)

Vor Gud er trofast, han er stærk,
han kan mig nok beskytte;
han straffer strengt den Ondes Værk
og skjærmer Fromheds Hytte.
Han er min Fader, er min Ven,
han grunder al min Glæde,
jeg veed, han er mig nær igjen,
naar jeg maa angstfuld græde.

Og derfor hviler jeg saa trygt
og frygter ej for Fare;
thi har jeg fast paa Herren bygt,
vil han mig vist bevare.
Hans Godhed varer evigt ved,
hans Arm kan aldrig mattes,
hans evige Barmhjertighed
kan ei af Støvet fattes.

Og voxte Floder for min Fod,
de synke for hans Stemme,
og ryster Stormen Egens Rod,
hans Ord kan Stormen tæmme,
og spinder Ondskab Snarer ud,
og ligger Fromhed bunden.
da stiger Bønnen heed til Gud, —
og Frelsen er alt funden.

KRONOLOGISK FORTEGNELSE OVER HERTZ'S ARBEJDER

Efter Hertz's egne Optegnelser. De fleste af Digtene er trykt i »Digte
fra forskellige Perioder« 1—4 (1851 og 1862).
Skuespillenes Titler er sat med udhævet Skrift.

<p>Et Digt til Rikke 1815. NB.
De fleste af mine Digte fra
1815 og 1816 brændte jeg
$\frac{1}{6}$ 1848; senere har jeg
brændt en Del endnu ældre
Digte.</p> <p>1. Efteraaret, til min Søster
Okt. 1916.</p> <p>2. Sonnetterne til Familien,
Dec. 1816.</p> <p style="text-align: center;">1818.</p> <p>3. En Sonnet i Viduesposten i
Slotskroen.</p> <p>4.-5. 2 Sonnetter, til Corinna.</p> <p>6. I Bonforts Stambog.</p> <p>7. Afsked til Broderen.</p> <p>8. Ode til Røgtobak.</p> <p>9. Barbeton ved min Arm.</p> <p style="text-align: center;">1819.</p> <p>10. Nys da jeg henrykt sad, for-
tabt i stille Betragtning.
Slutn. af Aaret.</p> <p>11. Ringen, et erot. eleg. Digt.</p> <p>12. Geburtsdags-Visen $\frac{18}{12}$ 1819
for Md. Nathanson.</p> | <p>13. O vend i Vrede ej dit Øje fra
mig etc.</p> <p style="text-align: center;">1820.</p> <p>14. Fortvivlelse $\frac{23}{11}$.</p> <p>15. Kampen mod Mørket.</p> <p>16. Vekselsang: »Arme Clare«.
$\frac{8}{12}$.</p> <p>17. »Lad Gubben« $\frac{15}{11}$.</p> <p>18. Overs. Majblomsten af J.
Paul. $\frac{25}{12}$.</p> <p>19. Til Corinna Cæcilia. $\frac{25}{12}$.</p> <p style="text-align: center;">1821.</p> <p>20. Prolog for et Privatteater.
$\frac{8-9}{1}$.</p> <p>21. Sang for Md. [?] $\frac{9}{3}$.</p> <p>22. Digtet over Md. Euchel. $\frac{19}{7}$.</p> <p>23. Falken $\frac{26}{7}$ [J: Glenten].</p> <p>24. Attentatet. (fuldendt 1826.)</p> <p>25. »Fortabte Aand«.</p> <p>26. Antikke Billeder.</p> <p>27. »Men fra Højtiden fjern«.</p> <p>28. Jasons Skjold.</p> <p>29a. Til Rosa med »Billedet« $\frac{7}{12}$.</p> <p>29b. Udkast til »Hendes Øjne«.</p> |
|--|---|

1822.

30. Gaasen ¹⁰/₁.
31. Sang til Gedalia ³/₇.
32. Overs. af Byrons Farvel (Sommeren).
33. Mig bæres for, jeg siger snart Farvel.
34. Drømmene.
35. 2 Sonnetter: Hvad end jeg lever for.
36. Nylig læste jeg for min Veninde.
37. Scener fra Østerland.
38. Laocoon.

1823.

39. Sang for Manheimer ²⁵/₆.
40. Sækkepiben synger sørgelig.

1824.

41. »Skal jeg synke villieløs for Magten«.
- 42a. Held mig i Dødens Krampe.
- 42b. Lidt det hjælper mig kun, at jeg vil slaa dig af Tanken.
43. Jeg ved det vel, jo mer jeg ængstlig søger at finde Ord, der passe sig for dig.
44. Sang ved Jacobs og Bellas Bryllup. ²⁰/₁₂.
45. Selskabssang.

1825.

- 46a. Hvis jeg, en ringe Mand, tør dristig vente [o: En Begjæring].
- 46b. Selskabssang for Bella og Jacob. ⁹/₁.
- 47a. Et Udkast til, at hun, ligesom Malerens Elskede, er at kjende i alle mine Digte, ²/₂.

47b. Jeg stod ved Vinduet i dybe Tanker.

48. Der er etsteds en Højsal bygt ⁴/₃.

49. Min Elskede sidder. (maaske fra 1824) jfr. Nr. 117.

50. O, dine Øjnes Glans.

51. Vise for Raphael i Carolineskolen.

52. Sang for Md. N. hos Jac. Trier. ¹⁸/₁₂.

53. Fristelsen

54. Guldkalven [o: Lovens Tavler].

54b. Begynd. til »Skjøn Helga«.

1826.

55a. Det gamle Hus. (Februar).

55b. Naar jeg om Morgen. ¹²/₁.

55c. Hvorfor jeg elsker dig saa højt, du søde. (o: Filolo-gens til sin Elskede).

55d. Imens Naturens Trækfugl.

56. En Drøm. »Om Dagen jeg gaar«.

56b. Guds Engle sad ved Frelserens Fod.

56c. Han sidder Dag ind og Dag ud paa én Plet.

57. Til Hanna N. 26. Maj.

58. Gaa da, min Poesi, i Verden ud.

59. Brevene. ³/₆.

60. Læredigtet »Tag dig ej nær, du faure, om du tit ...

61a. Hr. Burchard toghans Familie, skrevet i det første Halvaar indtil ¹⁷/₆.

61b. Troubadouren ^{3.5}/₁₀.

1827.

62a. Kjærlighed og Politie skrevet Dec., Jan.

62b. 2 Digte, et dansk og et tysk, i v. Esseners Stambøger.

62c. Et kasseret Rimbrev til Nathansons Døtre.

63. Flyttedagen, skrevet i Aug.—Okt.

1828.

64. Arvingerne, Dec.-Febr., omarbejdet Okt. s. A.

65. Sang ved Mad. Nathansons Fødselsd. ^{18/12} 1827.

66. Et Digt i Theas Stambog, Jan. 1828..

67. Et Digt i Theas Stambog for min Søster Sara.

68. Sang ved den gamle Unnas Guldbryllup ^{14/6} 1828.

69. Stambogsstykke.

70. Kantate i Anl. af Formælingen Sept. 1828.

71. Hymne i samme Anl.

72. Ti Nytaarsvers for Vejle Avis — Slutn. af Nov. 1828.

1829.

73. Sang ved Sara Nathansons Bryllup ^{20/3}.

74. Fuldførte Troubadouren ^{23/5} 1829, se Nr. 61b.

75. Omarbejdede Digtet »Trætten« (Partheneia 1816) til »Processen«. (Maj.)

76. Russens Indvielse (Maj.) — (Flere Vers dertil havde ligget et Par Aar.)

77. Fuldførte »Frugthandleren«, der ogsaa for en Del havde ligget (fra 1822).

78. Fuldførte »Vinter-Situationer«, hvoraf Nr. 1 og no-

get af Nr. 2 og 3 havde ligget i flere Aar.

79. Bryggerens Jeremiade.

80. Amors Genistregger, i Aarets første Halvdel til ^{17/8}.

81. Emma, begyndt i Jan., fuldført, da Nr. 80 var færdig.

1830.

82. Prolog til Nr. 80.

83a. Fuldførte »Søvnløshed«; Størstedelen laa fra 1827.

83b. En Bryllupsviser for Hørkræm. Meyer og Jfr. Trier.

83c. Gengangerbrevene.

1831.

84a. Paraplybrevet til Mad. Nathanson.

84b. Den gamle Frakke, Declam.-Stykke til Rosenkilde, hvoraf et Stykke optoges i Molbechs Forelæsninger over den danske Poesi.

85. Et Rimbrev til Hanna Jacobsen.

86. do. til A. v. Halle.

87. Kunsten og Naturen.

88. Attentatet, omarbejdet, fuldført.

89. Omarb. og fuldførte »Phil. til sin Elskede«.

89b. Digt over Emma Henrichsen, i »Dagen«; ^{22/6}.

90. »Spadseretouren«.

91. En Dag paa Øen Als; skreves paa 14 Dage.

92. 11. 18. 35.; skrevet paa 4 Dage.

93. Poet. Prolog til Anonym Nytaarsgave.
94. Fire poet. Epistler fra Knud Sjællandsfar i Anonym Nytaarsgave.
(Desuden en Hoben af samme Slags, som blev udeladt ved Trykningen.)

1832.

95. Rødhætten, til Winsløvs Declamation.
96. Prolog til »Schattenspiel an der Wand«.
97. Digt til M. St. »Rosenkildes Yndling« ^{22/1.}
98. »En lille Fortælling« paa Vers for Rosenkilde ^{18/3.}
99. Slaget paa Rheden, (hvis Titel først var »Land- og Sømagt) til Rosenkildes Deklam. d. ^{1/4.}
100. Sang ved den sidste Concert i Studenterforeningen.
101. Posthuset i Hirschholm; skrevet i Hirschholm i Aug.
- 102a. Den første Søn.
- 102b. Det halve af »Den paatrængende«.
103. Fregatten Ørnens Brand.
- 104a. Vise ved Julefesten i Stud. foren.
- 104b. Til Sylvester-Aften hos A. v. Halle: Deviser til Pre-senter.

1833.

105. Vise i Anl. af min Broders Bryllup i Horsens.
106. »Rejsen til Vinland,« Fa-stelavnsvise til Stud.foren.

107. Fragment, oplæst i Stud.foren., af »Et Aar i Kbh.« (v: »Stemninger og Tilstande,« der udkom 1839).
108. Hyacinterne (Digt til Heiberg).
109. Sommergækken, til Thea
110. Corsarerne.
111. Bryllupsvise til Unnas Søn.
112. Rimbrev til Sekr. Jacobsen.
113. Billardvise (endtl ^{10/3.} 6—7 første Vers ligget et Par Maaneder og mere).
114. En Nat i en Jolle paa Havet.
115. Fjerboldtvise ^{22/3.}
116. »Den paatrængende« fær-dig ^{26/3.} se Nr. 102b.
117. »En Digter og hans Elskede« (begyndt 1824 ell. 25).
118. Gadescene om Natten ^{16/4.}
119. 2. Afd. af Natur og Kunst; en Del laa fra 1831.
120. Vaarens Nytaarsdag. (Prolog til Foraarets Nytaars-gave).
- 120b. Aftensang i Regensgaarden; — Oversatte inden jeg rejste »Den hemmelige Gang under Jorden.«
Fra 14. Juni 1833 til d. 20. Okt. 1834 udenlands. Lagde i den Tid flere Planer, gjorde Udkast (f. Eks. til »Sparekassen«), arbejdede lidt paa »Debat-ten i Politivennen«; — skrev lidt ned til »Den eneste Fejl«. Skrev nogle lyriske Digte i Rom. »Rej-sen paa Apenninerne« i Florens.

1834.

121. Visen om Ligevægt. Trykt i flyv. Post. 1835 ell. 36.
122a. Om Aftenen, o Rom, er dine Gader.
122b. Henimod Aften ved Rom (til Küchler.)
122c. Et Digt til Blunck.

1835.

123. Prolog til Elverhøj, ^{31/12} 35.
124. Debatten i Politivennen, indsendt ^{18/7}.
125. Den eneste Fejl.
126. Stambogs-Epistel til Frk. Math. Friis.
127. Udstyret, et Digt til U. Timm.
128. Silkeormen (til Bella Trier).
129. De Frifarvede, Novelle; optaget i »Nytaarsg. Kjærligheds Veje«.
130. Prolog til »Kjærligheds Veje«.
131. Tretten til Bords.
132. Fire Smaadigte fra Rom, se Nr. 122.
133. Christus paa Korset.
134. Den fremmede Gjæst, Romance.
135. Lyngbyes Minde, for Studforen.
136. Et Par Vers til Karoline-skolens 25 Aars Fest.
137. Epilog for Kirchheiner; Nov.
138. Prolog for Stud. foren., Begyndelsen undertrykte jeg. Oversatte Lessings »Nathan der Weise«.

1836.

139. Sparekassen ^{22/1}; de første Scener fra Rejsen, især fra Bingen.

140. Bordsang for Efterslægten. Jubelfest.

- 141a. Sang for det rom. Selsk. (Thorvaldsen.)
141b. Visebog for Trykkefriheds-Selsk. (2 Hæfter.)
142. Epilog for de Blinde.
143. Gubben og Ynglingen.
144. I Hanna Jacobsens Stambog.
145. Svend Dyrings Hus ^{17/11}.

1837.

146. Sølvbryllupssang for Delbancos ^{22/1}.
147. »Min Lyra, det er vel paa Tid«.
148. Jeg bliver ældre Dag for Dag.
149. »For at leve maa jeg skrive.« [5: Digerlod].
150a. Sang for Eftersl. Bestyrere.
150b. Digt over Mimi Thyberg.
151. Valdemar Atterdag.

1838.

152. Rimbrev til Heiberg om »Fata morgana.«
153. Flugten til Sprogøe; skrevet paa 14 Dage.
154. Et Rimbrev med en Æske Oblater.
155. Hvormed, o min Veninde, har jeg da
156. God Morgen, kæreste Veninde; Rimbrev.
157. Philippa Nr. 1. (Længe gik jeg gennem Byens Gader).
158. Romance ved Thorvaldsen-Festen ^{7/10}.
159. Bordsang ved samme Fest.

1839.

160. Den danske Soldat. Digt til Nielsens Aftenunderholdn.
161a. Luftsejladsen, Drikkeveise til Stud.for. (Fastelavn).
161b. Die Sturmfluth, Berl. Tid. $\frac{5}{3}$. (I Anledning af Vandfloden i Jylland).
161c. Æventyr i Dyrehaven.
162. Stemninger og Tilstande. (Skildr. af Julius; Ildebrand) oplæst i Stud.foren. 1833.
162b. Sang ved Prins Christians Fødselsdag.
163. Rimbrev til H. P. Holst (m. »Stemn. og Tilstande«).
164. Rimbrev til Marie Fog og Stambogsblad til Thora Fog.
165. Rimbrev til M. Trier (m. 1001 Nat).
166a. »Lad mig gaa! Jeg drikker ikke mer«. (I et Selskab).
166b. I denne Tid jeg stemmer [i: Eensomt Liv. 1835?]

1840.

167. Rokkebrev.
168. En søvnløs Nat.
169. Gjenboen.
170a. Aarstiderne.
170b. Konfirm. — Digt til Ferd. Nansen.
171. Digt m. Gjenganger-Breve til Fru Heiberg.
172. Skriftemaalet.
173a. Sang for Louise Collin.
173b. Indkvarteringen.

1841.

174. Et lille Vers med »Gamle

Melodier« til Emma Jacobsen.

175. De bundne Toner.
176. Svanehammen. (paa 6 Uger.)
177. Dedikation m. »Svanehammen« til Kronprinsen og Kronprinsessen.
178. Festsangen for den kgl. Familie i Teatret i Anl. af Formælingen.
179. Et lille Digt til en Soirée hos Dronn., blev næppe brugt.
180. Vindselbrev til Thea Timm.
181. Fortæll. »Købmandsbetjenten« til Trykkefrihedsselskabets Kalender.
182. Den Gerrige i Balsora, $\frac{6-7}{10}$.
183. I Oehlenschlägers Album $\frac{19}{11}$.

1842.

184. Martsviolerne (til Fru Heiberg.)
185. Sang ved Weyses Jubilæum.
186. I Augusta Petersens Stambog (Lilliekonvallens Blade lig).
187. Perspektivkassen, Dyrehavs-Scener; i Anl. af Bladenes Kritik skrev jeg i Heibergs »Intelligensblade« Nr. 8.
188a. Fristelsen (paa 3 Uger.)
188b. Amanda, (begyndt i dette Aar.)
189. En Aften i Foyeren
190. Kantate over Weyse.
191. Et Vers til Unsg. for Fru Selchow.

192. Notturmo til Fru Heiberg.
 193. Digt over Marie Jacobsen, i Berl. T. ^{19/12}.
- 1843.
194. Digt over Mimi Collin, trykt i Holst' »Ny Portefeuille«.
 195. Jolanthe, Drama i én Akt; endt ^{19/2}. (∅: Kong René's Datter.)
 196. Prolog for Skuespillet hos A. Jac.
 197. Oversatte »König und Bauer (Forandr. helt igjennem).
 198. Med Gengangerbrevene til Hanna Jac.
 199. Kantate, Rektor Nissens Jubilæum.
 200. To Sange ved Rektor Henrichsens Indsættelse i Odense.
 201. Gefion og Gylfe.
 202. A m a n d a.
- 1844.
203. Tordenskjold i Dynekilen (for en Del oversat efter S. P. Lyser.)
 204. En Aften 1722.
 205. Kantate over Thorvaldsen for Stud. for.
 206. Sang til at modtage Kongen i Odense Latinskole (for Henriksen.)
 207. En Sang for Skydebanen, til Dronningen.
 208. Kedelflikkeren, for Hjorts Læsebog.
 209. Drikkeviser for den ældre Stok.
210. Konfirm.-Digt til Emma Jacobsen.
 211. Store Bededag paa Volden (22.—24. Oktober, trykt i »Gæa« 1846.)
 212. Ved Nattetid »Læg dig kun ned . . . «
 213. Hendes Øjne: »Jeg stod en Søndag Morgen«. Udk. 1821.
 214. Hun sad saa ensom i sin Stue.
 215. Ønskerne.
- 1845.
216. Defattiges Dyrehave (fra forr. Aars sidste Par Maaneder, endt 5. Jan.).
 217. Sang for Nathanson.
 218. Kantate til Dronn. Fødselsd.
 219. Sang for Upsala, ved Banket i Ridehuset.
 220. 4 Romancer: 1. I Skoven; 2. I det fri; 3. Der var saa faurt; 4. Mødet.
 221. Tonernes Flugt, Romance.
 222. M d s l l e. L e n o r m a n d.
- 1846.
223. Et lille Vers for Mathilde Knudsen.
 224. En lille Prolog for Jfr. Zirza.
 225. Nogle smaa Cotll.-Deviser.
 226. Du kaster i Mismod bort din Pen [∅: Resignation].
 227. Ofte man hører (Tungsind).
 228. Thorv.s »Natten og Dagen«.
 229. Nu kan I dømmе.
 230. Sang for Prof. Fenger og Ida Plockross.
 231. N i n o n (beg. 19. April, endt i December).

- 1847.
232. F e d e r i g o; Syngestk.
 233. Digtet »Natten og Dagen«
 [fuldendt].
 234. Rimbrev til Sara v Halle.
 235. Afskedsvisen til Jac. Nansen.
 236. Tyrffing.
 237. Et lille Vers til Sophie Bag-
 gesen med »Kong Renés
 Datter«.
- 1848.
238. »Nordboerne drage i Strid«;
 Kantate.
 239. Oversatte: Come, holy ghost
 (for Translatør Repp.)
 240. »Jeg mærker det ved høj-
 lys Dag«, Romance.
 241. E n f o r k l æ d t F r i e r;
 Vaud. i 1 Akt (under man-
 ge Afbrydelser i den kri-
 gerske Tid).
 I Dec. i Berl. T. Anmeld.
 af Winthers »Lyriske Dig-
 te«.
- 1849.
- I Marts i »Berl. T.« An-
 meld. af Heibergs »Gadevi-
 ser«.
242. Et Par Linier over Etatsr.
 P. V. Jacobsen (Ligstenen).
 243. do. over Mad. E. Nathan-
 son.
 244. T o n i e t t a, rom. Lystspil i
 4 Akter.
 245. 100 Aars, polemisk Kome-
 die.
 246. Ægirs Gæstebud, ved Oehl.
 70 Aars Fødselsdag ^{12/11}.
 247. Med »Gengangerbrevene« til
 Bella Trier.
248. 3 Digte med Oblater til
 Louise v. Halle.
- 1850.
249. Bryllupssang til Baron H.
 Stampe og Jonna Drewsen.
 250. Foraarsdigt til Louise v.
 Halle.
 251. Morgenhilsen til Louise ^{21/3}.
 252. Konfirmationsdigt til So-
 phie v. Halle ^{11/4}.
 253. Digt med Thorv. Amor (min
 Bryllupsdag).
 254. S c h e i k H a s s a n (skrevet
 i Forlovelsestiden).
- 1851.
255. Sang ved Troppernes Mod-
 tagelse i Ridehuset.
 256. Sang ved Geheimer. Collins
 Jubilæum.
 257. S t i f b ø r n e n e, Lystspil i
 1 Akt.
 258. A u d i e n s e n, do.
 259. Sølvbryllupssang (Justitia-
 rius Drewsen og Ingeb.
 Collin.)
 260. Arkitektens Historie.
 261. Snedkersvendens Historie.
- 1852.
262. Gibserens Fortælling. (Den
 unge Romeo i Venedig.)
 263. Den irske Major. Fortæll.
 264. D e D e p o r t e r e d e.
 Revideret »Amors Genistre-
 ger«, »Arvingerne« og om-
 arbejdet »Kærl. og Politi«.
 265. O n k e l J o k u m s I d é.
- 1853.
266. E t O f f e r.

267. Gadesangeren; (trykt i Delbancos Kalend. 1856.)
 268. Foraaret 1853. En gl. Storktaler (til Flinchs Kalender.)
 269. Novellen »Mephistopheles«. Omarb. 3. Akt af »Corsernerne«.

1854.

270. Sang for Akad. f. de skønne Kunsters Jubil.
 271. Den Yngste.
 272. Bryllupssang for Etatsr. Drewsens Søn og Pauline Beutner.
 273. »En lille Scene af en Flyttedag«.
 274. »Sommerfryd — Vinterglæder«.

1855.

275. Estrella.
 276. Program til »Pjerrot som Søvnøgænger«.

1856.

277. Besøget i Kbh., Lystspil.
 278. Øjnene i Guldskaalen, Eventyr.
 279. Ernestine Beaucaire (Kriminalhist.).
 280. Første 20 Ark af Joh. Johnsen. Nedskrevet noget til »Ugentlige Blade«.
 281. Oversat Topelius' »Gust. Adolf i Franken«.

1857.

282. Johannes Johnsen, endt i Sept. (skrev meget til »Ugtl. Blade«).
 283. Svingersønnen, Novelle.

1858.

284. En Opsats om Basiles »Pentamerone«.*)
 Udgav »Ugentlige Blade«; heri Digtet: »Komet-skræk«; æst. Anmeld.; »Werthers Lotte«; »Om Teater, Regulativ og Teater-Revolution«.

1859.

- »Ugentlige Blade«: Tiecks Liv, Spanske Teatre, en Rejsendes Dagbøger m. m.
 »Poesien i Danmark efter 1814« etc.

1860.

- Opskrev meget til mit Vita; mange Udkast.
 285. Sang til Carolineskolens 50 Aars Fest.
 286. Sang ved Heibergs Død.
 287. Novellen »Frants Mandius«.

1861.

288. Udkast til Lystspillet »Spleen« (Raad mod Livslede) = »En Kurmetode«.
 289. Sang til Otto Jacobsen og Emma v. Halles Bryllup.

1862.

290. Aftenen, et lille Digt.
 291. Et Blad af en ung Digters Debut.

*) En Saml. Neapolitanske Eventyr af Giambattista Basile (død 1637).

292. Sang til Fr. Henrichsen og Sophie v. Halles Bryllup.
1863.
293. Paschaens Datter, Syngestykke (29. Dec. til 18. Februar 63).
294. Sang til Festballet ved Prs. af Wales og Prs. Alexandras Formæling.
295. Et lille Vers til Andrea med Berggreens danske Melodier.
296. Indbydelses-Digt for Univers. Sørgenhøjtid for Fr. VII.
297. Advokaten og hans Myndling (endt 5. Jan. 64).
1864.
298. En Mand, der er elsket af alle.
299. Portrætet.
300. Et Digt over M. Wiehe.
301. Svogeren fra Kalifornien.
302. Et Digt i mine Børns Navn til Fru Heibergs adopterede Børn.
1865.
- Sujettet af Boccaccio om Damen og Munken.
1866.
303. Juvélskrinet (4. Febr. til 10. April).
304. Justitsraaden.
305. De forlorne Krøller, Skitse, findes i Chr. Richardts »Vintergrønt«.
306. Hunden paa St. Bernhardsbjerget.
307. Sang til Prss. Dagmar paa Dagmar-Festballet.
308. Prolog til den 150. Forestilling af »Elverhøj«. (trykt i Watts Figaro 9/1167.)
1867.
308. Grynmøllen, Fortælling.
309. Plejedatteren,, Fortælling.
310. Den skarnagtige Pige (Sang).
311. Til Kongens og Dronningens Sølvbryllup, et Digt med et Drikkehorn.
312. Til Storfyrstinde Dagmars Album.
313. Den Adelige (Fortælling.)
- 314a. Prolog til Nytaarsgave for 1868.
- 314b. Den Hjemvendte (efter en finsk Folkesang.)
- 314c. Drikkelaget, en Sang efter et ældre Digt af mig.
- 314d. Fra et Rusgilde (henhørende til Joh. Johnsen.)
315. En Sejlur. (henhørende til Joh. Johnsen.)
1868.
316. Søsterlig Kærlighed.
317. Tre Dage i Padua.
- 318-319. Digte til Thorkildsens Tegnebog, og »Ved Aarskiftet« til Wisbechs Almanak.
320. Bryllupssang for Vilh. Hertz og Maria Réé.
321. Margrethes Frieri, Fortælling.

322. Et Barns Aftenbøn. 323. Hvad Storken bragte. 324. Et Indlæg om Brugen af Ven, Veninde. (i Holsts Maanedsskr.) samt ›Fr. VI.s Standbillede‹. 1869. 325. Et Herreselskab. 326. Redouten (i Thorkildsens ›Fra nord. Digtere‹).	327. Tevandsknægten. 328. Havfruen. 329. Brylluppet paa Kragerø. 330. Det nye Aar (til Wisbechs Almanak.) 331. ›Formælingen d. 28. Juli 1869‹, skrevet for Berl. Tidende, endt 26. Juli.
-

REGISTER TIL „EFTERLADTE PAPIRER“

- Aarestrup**, Emil, Digter, 46.
Abrahams, N. C. L., Student [»Tylv-
 ten«], 9.
Andersen, H. C., Digter, 15, 45.
Baggesen, Jens, Digter, 8, 26.
 — Sophie, 62.
Balle, N. E., Biskop, 8.
Bandello, M., ital. Novelleforf., 29.
Bentner, Pauline, 63.
Bjørnson, Bj., norsk Digter, 34.
Blunck, Kunstmaler, 60.
Boccaccio, ital. Digter, 29.
Bojesen, E., Student, 10.
Borring, Prof., 11.
Brahe, Sophie, 24.
Bruun, T. C., Forfatter, 8.
Canova, Antonio, ital. Billedhug-
 ger, 35.
Christian IV, 24, 25.
Cervantes, spansk Digter, 29.
Collin, Ingeborg, 63.
 — Jonas, 63.
 — Louise, 60.
 — Mimi, 61.
 »Corsaren«, 43.
Delavigne, fransk Digter, 26.
Delbanco, Overretsprokurator, 60.
Drewsen, Jonna, 63.
 — [?], 63.
Dufan, Forst. for Blindeinst. i
 Paris, 13.
Essener, von, 57.
Euchel, Md., 56.
Ewald, Johannes, Digter 21.
Fenger, Prof., 62.
Frederik VII, 64.
Friis, Math, Frøken, 60.
Goethe, tysk Digter, 29, 36.
Goldschmidt, M. A., Forf., 43, 45.
Gram, Hans, Prof., 24, 25.
Grundtvig, N. F. S., Digter, 46.
Halle, A. von, Grosserer, 58, 59.
 — Emma von, 64.
 — Louise von, g. m. Henrik
 Hertz, 62, 63.
 — Sara von, 62.
 — Sophie von, 63, 64.
Hamann, tysk Filosof, 9.
Hauch, J. C., Digter, 9, 21, 45, 46.
Hegel, Fr., tysk Filosof, 37, 38.
Heiberg, J. L. Digter, 15, 24, 26,
 27, 37, 38, 44, 46, 59, 60, 62, 64.
Heiberg, Johanne Louise, Skue-
 spillerinde, 12, 61.
Heine, H., tysk Digter, 46.
Henrichsen, R. J. F., Rektor i
 Odense, 61.
 — Emma, 58.
 — Fr., 64.
Hertz, Bellina, f. Salomonsen [Dig-
 terens Moder], 7, 8.
 — Henrik, Digter, 3—66.
 — Johanne, 39.
 — Poul, Docent, Dr. med., 3.
 — Vilh., 65.
Holberg, L., Digter, 24, 25.
Holst, H. P., Digter, 28.
Hornemann, Prof. theol., 9.
Hostrup, J. C., Digter, 23.
Hugo, Victor, fransk Digter, 34.

- »Hverdagshistorier«, 16, 33.
Ingemann, B. S., Digter, 13, 21.
Islændere, 10.
Jacobsen, P. V., Forfatter, 9, 14, 62.
 — Emma, 60, 61.
 — Hanna [f. Nathanson], 58, 60, 61.
 — Marie, 61.
 — Levin, Skibsreder, 10.
 — Otto, 64.
Kierkegaard, Søren, Filosof, 9, 10, 38.
Kilde, Lorenz, Student, 9.
Klædedragt, 9.
Leibniz, tysk Filosof, 38.
Lessing, tysk Digter, 38.
Manheimer, 57.
Meisling, Student, 9.
Meyer, Hørkræmmer, 58.
Molbech, C., Prof., 13, 23, 36, 58.
Moliere, fransk Lystspildigter, 26.
Møller, P. L., Kritiker, 16, 21.
 — Poul, Digter, 9, 10, 26, 33.
Müller, Fr. Pal., Digter, 44.
Nansen, Jac., 62.
Nathanson, Esther, f. Herforth, 57, 58, 62.
 — Hanna [se ogsaa Jacobsen], 12, 53.
 — M. L. Grosserer, 62.
 — Sara [se ogsaa von Halle], 58.
Nissen, Rektor, 61.
Oehlenschläger, A., Digter, 21, 27, 35, 46, 61, 62.
Parykmagerdrenge, 8.
Plocros, Ida, 62.
 »**Politivennen**«, 44.
Rahbek, K. L., Digter, 31.
Raphael, Lærer ved Carolineskolen, 57.
Rec, Maria, 65.
Repp, Th. G., islandsk Student, 10, 62.
Rosenkilde, Skuespiller, 58, 59.
Rudelbach, A. G., Student [»Tylvtent«], 9.
Salm-Salm, tysk Prins, 16.
Schönbeck, norsk Præst, 14.
Shakespeare, engelsk Digter, 29, 35.
Shiller, tysk Digter, 29, 35.
Sibbern, dansk Filosof, 46.
Skomagerdrenge, 8.
Stampe, H., Baron, 62.
Staffeldt, A. W. Schack von, 17, 21.
Suhm, Historiker, 25, 45.
Thiele, J. M., Bibliotekar, Forf., 9.
Thortsen, C. A., Rektor, 9.
Thorvaldsen, B., Billedhugger, 61.
Thyberg, Mimi, 60.
Tieck, tysk Digter, 46, 64.
Timm, Thea, 58, 59, 61.
 — Ulrich, Borgmester i Randers, 60.
Trier, Bella, 17, 57, 60, 62.
Unna, Moritz, Fotograf, 58, 59.
Wegner, Peter [d. e. A. E. Boye], Digter, 26.
Wergeland, Henrik, norsk Digter 46.
 — Nicolai, norsk Præst, 11.
Weyse, Komponist, 61.
Wiehe, M., Skuespiller, 64.
Winsløv, Skuespiller, 59.
Winther, Chr., Digter, 10, 46, 62.
Wolff, tysk Filosof, 38.
Zirza, Jomfru, 62.
Ørsted, H. C., Prof., 13.

